Здіймає Каїн Авеля на вила.
На Місяці.
Я бачу це щодня.
Щовечора...
І місячна могила
Мене у снах щоночі доганя.

Заселять люди місячну Вітчизну?
У черзі з ними знову постою.
А може, знову справлю з ними тризну,
Якщо Вітчизну втратимо свою?
У нас війна. Гібридна та лукава,
Та понад нею Бог і Сатана.
І кров'ю повен череп Святослава,
А ми гадали: випитий до дна...
Удалині чорніє біла хата.
Невже її відрину, мов чужу?
І знов – на батька син і брат на брата?
А вже і ворог перейшов межу.
І доки світ – криваве бойовище,
І черепи повзуть до підошов...

Біблійна ніч.
Космічний вітер свище
Над Авелем і Каїном ізнов.
Голодомор і Главосік – розплата.

Дмитро КРЕМІНЬ

ТІ, ЩО ПРОЙШЛИ КРІЗЬ ВОГОНЬ

Миколаїв · «Іліон» · 2018

УДК 94(477.73)"2014/2018"
ББК 63.3(4Укр-4Мик)64АТО
Д 68

Видано в рамках Комплексної програми увічнення пам'яті учасників антитерористичної операції, жертв воєн та політичних репресій у Миколаївській області на 2017–2020 роки

УПОРЯДНИКИ:
Макарчук С. С., Березний С. М., Назарова А. П., Секрета К. В., Теряник М. О., Черняк С. Г.

РЕЦЕНЗЕНТИ:
ЛИСЕНКО О. Є., завідувач відділу історії України періоду Другої світової війни Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України;
БАХТІН А. М., полковник, завідувач кафедри військової підготовки МНУ імені В. О. Сухомлинського

Відповідальний за випуск: МАКАРЧУК С. С.

Т 39 **Ті, що пройшли крізь вогонь** / С. С. Макарчук (кер. авт. кол.), А. П. Назарова, К. В. Секрета та ін. ; О. Ю. Савченко (голова редкол.), В. В. Москаленко (співголова редкол.). — Миколаїв : Іліон, 2018. — 552 с.

ISBN 978-617-534-513-9

Книга «Ті, що пройшли крізь вогонь» є логічним продовженням попередніх видань, присвячених участі жителів Миколаївщини в антитерористичній операції, – «Миттєвості війни» та «Дороги війни». Книга містить біографічні нариси про військовослужбовців, які загинули внаслідок російської агресії на сході країни, спогади наших земляків – учасників антитерористичної операції, публікації про допомогу фронту діячів культури та мистецтв; про символи військової сучасності; дані про наших земляків – учасників АТО, відзначених посмертно державними нагородами. Окремим розділом вийшли твори воїнів-митців, відомих поетів, пересічних громадян, присвячені збройному протистоянню на сході країни.

Книга розрахована на військовослужбовців Збройних Сил України, науковців, викладачів, учителів, студентів, учнів загальноосвітніх шкіл та всіх, хто цікавиться історією нашої країни.

УДК 94(477.73)"2014/2018"
ББК 63.3(4Укр-4Мик)64АТО

© Обласний центр пошукових досліджень та редакційно-видавничої діяльності, 2018

ISBN 978-617-534-513-9

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

САВЧЕНКО О. Ю. *(голова редколегії)*
МОСКАЛЕНКО В. В. *(співголова редколегії)*
КРЕМІНЬ Т. Д. *(заступник головного редактора)*
ШЕВЧЕНКО Є. В. *(заступник голови редколегії)*
МАКАРЧУК С. С. *(відповідальний секретар)*

Візняк В. М.
Гнатов А. В.
Димитров М. Ф.
Дяків О. Ю.
Жолудь О. В.
Зелінський А. І.
Іваненко О. О.
Коваленко О. М.
Копаниця О. В.
Курач В. А.
Назарова А. П.
Оксенюк О. В.
Погорєлов А. А.
Подкур Р. Ю.
Секрета К. В.
Степанець Ю. Б.
Тинченко Я. Ю.
Тімановська А. О.
Удовиченко О. О.
Усиков О. О.
Федотова Н. В.
Черешнєв С. С.
Юрченко М. М.

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ:

МАКАРЧУК С. С. *(керівник)*
НАЗАРОВА А. П. *(заступник керівника)*
СЕКРЕТА К. В. *(заступник керівника)*

Анісімова Ю. А.
Баклицький І.
Березний С. М.
Березюк Б.
Виноградова О. Г.
Гонта В. М.
Дорошенко О. М.
Зелінський А. І.
Євтушок М. С.
Іванов В.
Кадченко А.
Козлов С. В.
Козловець А.
Колосова Л.
Король (Бабич) Г.
Кочмар Л. Ф.
Кремінь Д. Д.
Кудінова М. А.
Кулішов О. О.
Лисюк В. О.
Литвинчук Н. В.
Мандибура С. М.
Мініна Л. В.
Місюкевич О. І.
Молодан І.
Молчанов Г. А.
Музика М.
Немлій Ю. В.
Островершенко Ю. А.
Пайкін О. В.
Пентюк В.
Поляков-Ткачук О.
Ржепецький Л.
Светляченко О. В.
Скарлат М. М.
Смоленцев С. В.
Тасинкевич М. В.
Терещенко О. Л.
Труш Т.
Тьосов Д. А.
Усликова Н. В.
Хусаінов В. А.
Черняк С. Г.

«Ті, що пройшли крізь вогонь» – потужна книга для усіх поколінь української нації. Адже кожна дитина і кожен дорослий усвідомлює – потрібно бути відданим, любити свою землю, своїх рідних і друзів, а також поважати свою історію. Кращий приклад цього – наші воїни, які без зайвих сумнівів чи коливань пішли захищати нашу державу. Щиро і відверто вони йшли під кулі – мужньо та хоробро виконували найскладніші бойові завдання. Вони тиснули на ворога і захищали наших громадян. Вони докладали неймовірних зусиль, щоб повертати Україні населені пункти і встановлювати там наш український державний Прапор.

Ця книга повертає у гіркі спогади про героїчні вчинки людей, яких, на жаль, уже немає з нами. Але в наших душах і серцях вони залишаться назавжди, на все життя.

Велика шана і честь батькам тих воїнів – військовослужбовців Збройних Сил України і добровольців від Миколаївщини, які загинули у боротьбі за цілісність і свободу нашої держави.

Певен, що український народ не зрадить тих цінностей, заради яких загинули вірні сини Миколаївщини. Своїми щоденними справами ми дякуємо та вшановуємо пам'ять про них – доводимо, що Україна заслуговує на рівне право у сім'ї Європейських держав та народів. Ми – єдині, а наш Дух і жага до перемоги – незламні. Слава Україні!

Олексій САВЧЕНКО,
голова Миколаївської облдержадміністрації

СЛОВО ДО ЧИТАЧА

У 2016 році в рамках Комплексної програми увічнення пам'яті учасників антитерористичної операції, жертв воєн та політичних репресій у Миколаївській області вийшла книга «Миттєвості війни», що мала на меті дослідити історію участі жителів Миколаївщини в антитерористичній операції на сході України. Вона стала першою в серії видань, присвячених АТО-ООС. На сьогодні фаховим колективом обласного центру пошукових досліджень та редакційно-видавничої діяльності, очолюваним кандидатом історичних наук, доцентом С. С. Макарчуком, підготовлено вже третю книгу – «Ті, що пройшли крізь вогонь». Можна сказати без перебільшень: на теренах нашої держави аналогів цьому історико-краєзнавчому виданню не існує. Які особливості кожного із цих видань, що склали окрему віху в сучасній військовій документалістиці?

За своїм задумом у першому томі, в якому відтворені перші роки війни Росії проти України, крізь суспільно-політичні процеси, біографічні нариси про військовослужбовців, спогади учасників бойових дій, волонтерський рух продемонстровано масштаб антитерористичної операції. На мою думку, один із ключових матеріалів, який сприяв розумінню викликам «гібридної війни», – інтерв'ю тодішнього Секретаря Ради національної безпеки та оборони України Андрія Парубія з директором Миколаївської ОДТРК Ярославом Індіковим 30 квітня 2014 року. Тоді він брав участь в історичному засіданні Ради оборони Миколаївської області, яке мало «закритий» характер. Нам, учасникам наради, випала можливість обговорити низку проблем життєдіяльності краю. Це стосувалося, в першу чергу, наслідків розгону проросійських сил у Миколаєві, які мали на меті захопити приміщення Миколаївської обласної ради та облдержадміністрації 7 квітня, коли щойно були проведені т. зв. вибори «народного мера» та псевдореферендум за приєднання міста до Росії. На

жаль, цими ж днями відбулися захоплення в Харкові, Донецьку, Луганську. Не менш важливим став миколаївський досвід, зокрема, щодо організації батальйонів територіальної оборони, діяльності Народного ополчення, облаштування блокпостів, проведення автопробігів, багатотисячних акцій за єдність України, телемостів зі збору гуманітарної допомоги, потужної інформаційної діяльності, а також діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронних органів. Я віддаю належне всім, хто зробив усе можливе для збереження спокою в області, де ситуація була напруженою, проте під контролем.

Завдяки скоординованим діям миколаївців ми змогли ефективно захиститися від «параду республік», ліквідувавши паростки «русского мира» та гібридного проекту «Новоросія». А попереду на нас чекали вибори президента України, пізніше – парламентські перегони. І це – на фоні першої хвилі мобілізації, комплектування 79-ї окремої аеромобільної бригади, забезпечення бойових підрозділів військовою формою, бронежилетами, відновлення бронетехніки; розквартирування військових частин, що вийшли з Криму (Феодосійської бригади морської піхоти України, 204-ї бригади тактичної авіації з Бельбека); диверсифікації діяльності багатотисячного НВКГ «Зоря-Машпроект», інших підприємств області, зав'язаних на російських контрактах; розселення вимушених переселенців, що прибували з Криму, Донецької та Луганської областей. 21 травня 2014 року в Миколаєві відбулося засідання третього після Харкова та Києва «круглого столу» національної єдності, де обговорювали ситуацію в країні. Тоді в Миколаєві також побували два попередніх президенти – Леонід Кучма та Леонід Кравчук, Надзвичайний та Повноважний Посол США в Україні Джеффрі Пайєтт, народні депутати України, роль яких для стабілізації ситуації в країні була вкрай важливою.

«Миттєвості війни», незважаючи на ускладнення книги фактажем, військовою термінологією, фотоілюстраціями, описом спецоперацій зі звільнення окупованих територій Донецької та Луганської областей, розповідями про героїчну оборону Донецького, Луганського аеропортів, написана об'єктивно, відверто, гостро. Своїми спогадами про війну поділилися безпосередні

учасники бойових дій – командири військових частин і бойових підрозділів, рядові та офіцери, усі, хто протягом перших хвиль мобілізації відіграв безцінну роль для захисту української держави. Окремо досліджено сторінки волонтерського руху, який став чи не найпотужнішим на теренах України, а також бойовий шлях військових частин, які дислокуються на території Миколаївського військового гарнізону. У цій книзі авторами вперше досліджено життєпис миколаївців, які героїчно загинули на війні. Наш святий обов'язок – знати подвиги кожного, хто віддав своє життя за Україну. Саме тому тут вміщено окремий розділ про уродженців Миколаївщини – учасників антитерористичної операції, відзначених державними нагородами (посмертно).

На мою думку, концепція першого тому стала визначальною і для наступних видань, які відіграли свою роль для історико-документального висвітлення бойових подій. Саме тому друга книга «Дороги війни», яка вийшла наступного, 2017-го, року, стала не менш болючою спробою осмислення війни в колективній пам'яті сучасників. «Розповідь снайпера», «Замальовки гібридної війни», «Лікування приступів сепаратизму», «Зона смерті», «Відплата з неба», «Ремонтний спецназ» – ці та інші матеріали захоплюють своєю психологічною деталізацією, глибинністю переживань учасників бойових дій, гостротою подій на передовій, дисциплінованістю та витримкою, загартованими нашими сучасниками, які для нас – Герої України. Значну увагу приділено 79-й окремій десантно-штурмовій бригаді, яка немало зробила для підготовки матеріалів до цих видань. Не меншої уваги заслуговують нариси, написані спільно з іншими підрозділами, зокрема, 36-ю окремою бригадою морської піхоти, а це – гострі репортажі з передової, етюди з окопів, замітки розвідників, передані з перших вуст. Так само вперше редколегія розмістила матеріали і про інші військові частини, що дислокуються на Миколаївщині. Йдеться про підрозділи військово-морських сил (204-та Севастопольська бригада тактичної авіації імені Олександра Покришкіна), їх участь у прикритті сходу країни, авіаудари по укріпрайонах російських найманців, бойові операції довкола Донецького аеропорту, засвоєння уроків «вільного полювання». Втім, робота зі спогадами інших військових частин

Миколаївщини, кількість яких на теренах України є найбільшою, триває. Так само редколегія збирає матеріали учасників бойових дій, які служили в інших формуваннях Збройних Сил України.

Осмислення добровольчого руху неможливе без патрульної служби особливого призначення, створеної у структурі колишніх управлінь Міністерства внутрішніх справ України у квітні 2014 року. Одним із 22 підрозділів добровольчого корпусу, сформованого для захисту від злочинних посягань та охорони громадського порядку, а насправді – повноцінної участі в бойових діях, стала рота патрульної служби поліції особливого призначення «Миколаїв», яку ще називали «Святий Миколай». У його складі служили тільки добровольці, причому рядових, призовників не було. Миколаївці пригадують, як хлопці збиралися у своє перше відрядження влітку 2014-го після виснажливої підготовки під керівництвом професійних офіцерів: їх зібрали в тренінговому центрі у Матвіївці, озброїли АКМ з підствольниками, забезпечили кевларовими касками, бронежилетами, серед першої автотехніки – обшиті металом «УАЗ», «ПАЗ», «КамАЗ». Єдина жінка, яка не оминула жодної ротації в батальйоні, – медсестра Алевтина Кулішенко. На її пам'яті – перебування в оточенні на «нулі», обстріли під «Градами», евакуація дітей з Трьохізбенки до інтернату в Новому Айдарі, ідентифікація загиблих, надання невідкладної допомоги при термічних опіках, а ще – страшний запах крові, смерті, війни.

Вірні клятві Гіппократа військові лікарі, які пройшли страшні роки на передовій, зробили немало для порятунку поранених. Чи не найдавніший в Україні Миколаївський військовий госпіталь військово-медичного клінічного центру Південного регіону, котрий у травні 2014 року розгорнув на Донбасі один із перших військово-мобільних госпіталів, уже в червні провів свою першу успішну операцію. Під час Іловайських подій наші медики приймали по 100 поранених на добу, врятувавши немало життів українських воїнів. І це при тому, що в порушення Женевської конвенції російські бойовики постійно обстрілювали медичні машини, які вивозили з передової поранених. Про українську військову медицину, виплекану руками відомих лікарів, а також тактичну медицину в умовах бойових дій, екстрену медицину, які реформуються на очах, ще буде сказано не-

мало. А те, що в усіх навчальних закладах, де навчають силовиків, її запроваджують як обов'язковий курс, свідчить про стрімкий перехід армійської медицини до стандартів НАТО. Загалом кажучи, одним із пріоритетів національних інтересів України визначено інтеграцію в євроатлантичний безпековий простір з метою набуття членства в Організації Північноатлантичного договору.

Військові священики, які взяли на себе відповідальність за дотримання заповідей любові та служать у Збройних Силах України, є прикладом скромності, жертовності, мудрості, стали, на моє переконання, одними із символів консолідації українського суспільства. Адже одним із головних принципів Кодексу, затвердженого в червні 2013 року на засіданні Ради у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони України, є допомога людям, які служать народу України. Відвідуючи наших військовослужбовців на передовій, я нерідко зустрічав капеланів, які представляли різні конфесії, проте між ними ніколи не виникало суперечок, чвар, непорозумінь. Це свідчення їхньої толерантності, духовної культури, релігійної етики, служіння в гідності та честі, до якого вони були покликані. На таких, як вони, тримаються українська церква, держава, майбутнє.

Логічним продовженням перших двох книг стала третя – «Ті, що пройшли крізь вогонь», яку Ви, шановний читачу, тримаєте у своїх руках. Хронологічно вона відображає події в Україні протягом 2014–2018 рр., на помежів'ї переформатованої в Операцію об'єднаних сил Антитерористичної операції, в умовах чого управління передано від СБУ, яке формально керувало АТО, до Об'єднаного оперативного штабу Збройних Сил України з 14:00 30 квітня 2018 року. Командувачем об'єднаних сил на Донбасі призначено генерал-лейтенанта Сергія Наєва. В його підпорядкуванні – Об'єднаний оперативний штаб Збройних Сил, до складу якого увійшли всі роди Збройних Сил України, правоохоронні органи, які перебуватимуть на території проведення заходів із нацбезпеки до виведення окупаційних військ. На території проведення ООС діє особливий порядок, який наділятиме військовослужбовців розширеними правами.

Не менш важливим документом 2018 року стала Стратегія відновлення цілісності України і деокупації Донбасу «Механізм

малих кроків», підготовлена Міністром внутрішніх справ України Арсеном Аваковим. На його думку, це один із варіантів вирішення найважливішої проблеми для нашої країни, що має стати основою для суспільної дискусії та відпрацювання чіткого, зрозумілого плану дій. Очікувані результати від її ефективної реалізації – в наступному:

- відновлення територіальної цілісності й миру в східних регіонах України;
- припинення подальшого кровопролиття і періодичної ескалації збройного «конфлікту-пульсації»;
- деокупація, реінтеграція окупованих територій і постконфліктне будівництво;
- стимулювання соціально-економічного розвитку територіальних громад раніше окупованих територій (підвищення якості життя населення через зміцнення їх спроможності та соціальної витривалості, стимулювання економічної активності);
- мінімізація екологічних ризиків і недопущення техногенних катастроф.

Таким чином, третій том книги «Ті, що пройшли крізь вогонь» – історико-документальне відображення якісно іншої віхи в новітній історії України. На жаль, тут також, як і в попередніх книгах, міститься трагічний мартиролог – розділи про загиблих військовослужбовців, які віддали своє життя за Україну. В біографічних нарисах автори написали про їх дитинство і юність, службу у Збройних Силах України, трагічну загибель. Одним з тих, про кого із сумом згадують в Україні, став полковник Олександр Конотопенко. Його батько, Яків Конотопенко, був кадровим офіцером, тривалий час завідував кафедрою військової підготовки Миколаївського державного педагогічного університету. Тому не дивно, що син пішов у батька: спочатку закінчив Одеський інститут сухопутних військ, потім була служба в повітряно-десантних військах, а після переводу в морську піхоту ВМС – Феодосія та Севастополь. Після виходу з окупованого Криму він очолював підготовку морпіхів на Ширлані, був начальником групи підготовки снайперів командування ВМС ЗС України. На жаль, тяжка хвороба забрала Олександра Конотопенка від нас. Вічна пам'ять загиблим захисникам України...

Однією з відмінностей книги став розділ «Рядки, народжені війною», в якому нам вдалося зібрати твори учасників бойових дій, капеланів, журналістів, бібліотекарів. Завдяки участі в даному проекті ці твори видані окремими книгами. Так, Олександр Пайкін опублікував у 2017 році цикл оповідань «Незручні замальовки гібридної війни» з життя старшого офіцера артилерійської гаубичної батареї 79-ї ДШБ, котрий в перші ротації воював уздовж кордону з РФ в районі Савур-Могили, Амвросіївки, Ізвариного, під Донецьким аеропортом, потім – під Маріуполем. Як написав автор у передмові до збірки, за кілька років до початку війни він бачив себе вві сні у званні майора в розірваній військовій формі десь на сході країни посеред териконів, хоча раніше там ніколи не вдавалося побувати. Сон і сновидіння як художні прийоми психологічного розкриття персонажів у літературі не нові, для них характерні інтенсивність, гострота, асоціативність. Тому сподіваюсь, що проза Олександра Пайкіна, яка являє окремий пласт сучасної російськомовної літератури учасників АТО, серед яких давно вже стали відомими книги Мартіна Бреста, Юрія Руденка, Олександра Мамалуя, Дмитра Якорнова, Геннадія Фіміна, Андрія Красильнікова, збірка «14 друзів хунти», ще стане предметом уваги літературознавців.

«Життя після 16:30» миколаївського журналіста Олександра Терещенка, який у 2014 році добровольцем пішов на фронт у складі 79-ї окремої ДШБ, а при обороні Донецького аеропорту, рятуючи побратимів, отримав важке поранення, – повість із життя справжньої людини, готової на пожертву заради інших. Автор, уміло зібравши калейдоскоп своїх спогадів на «до» поранення і «після», написав про бабусю, своїх батьків, перші уявлення про плинність життя, дитячі мрії стати військовим, знайомство з майбутньою дружиною, роботу на телебаченні, оборону ДАПу. У другій умовній частині твору Олександр Терещенко пише про «новий відлік життя» після 16:30 – про себе після тяжкого поранення, в результаті якого серйозно пошкоджено око, втрачено праву руку та кисть лівої, важке лікування в «Мечці», ДОКОЛі, його реабілітацію, протезування, психологічне відновлення. А потім – служба на посаді заступника начальника з виховної та патріотичної роботи Державної установи

«Академія патрульної поліції», головування в Миколаївській філії ГО «Українська асоціація інвалідів АТО». Особливо цінними в повісті автора є, крім чіткого фактажу, опису характерів побратимів, слова шани військовим лікарям, друзям, які підтримали художнього героя в тяжкі часи, – його ліричні відступи, які характеризують героя-десантника, уповільнюють час, згущують психологічну картину буття. Так, в одному з описів Олександр Терещенко тлумачить роль людини в контексті Всесвіту, подає авторське розуміння часу та, іронічно фаталізуючи, говорить про невідворотність долі: «Нас безжально змінює час. Ми зростаємо, поволі розлучаючись із дитячими мріями. Метушня сьогодення захоплює у свій нудний та безпросвітний вир. Нам катастрофічно «ніколи вгору глянути». І це зручно. Бо чим частіше дивитися на зоряне небо, тим виразніше стає зрозуміло, що все в твоєму житті мало б бути інакше... Небо лишається незмінним, де б ти не знаходився і скільки б не минуло часу. Принаймні, якщо ти не астроном і не здатен в фігзнаскікократний телескоп серед міріад зірок розгледіти, що одна вже, на жаль, згасла...»

Філософсько-поетичні етюди Андрія Зелінського – капелана 36-ї окремої бригади морської піхоти Військово-Морських Сил Збройних Сил України, автора книг «Соняхи» та «На ріках вавилонських», серед яких – «Подорож у Країну морпіхів», «Дух. Стиль. Погляд», «Наша зграя», «Коли поруч ті, ким пишаєшся», «Вірю» чи «Перемагає той, хто не здається», – похвальні пісні своїм побратимам, військові замовляння на перемогу, ода воїнам, для яких головне – дух переможця. На думку автора, внутрішня основа перетворює безтурботного хлопчиська та чоловіка з поважним життєвим досвідом на воїна, захисника та побратима. «Дух – один на всіх, спільний для кожного. Дух завжди шукає свого втілення в історії – в словах, подіях, символах і ритуалах, в конкретних особистостях. Дух Морської піхоти проявляється в особливому стилі життя, мислення, спілкування, боротьби. Він дивиться у світ особливим поглядом – поглядом морпіха». З цих причин Андрій Зелінський, який допоміг багатьом бійцям знайти свій шлях воїна, вірить, що перемога України – за освітою та наукою, медициною і спортом, міжнародною політи-

кою й економікою, мистецтвом та на полі бою. «Тому кожна перемога потребує більше, ніж відважного воїна, їй потрібна команда умілих воїнів, запалених спільною мрією».

Уривки з роману «Перемир'я» Геннадія Молчанова, який недавно так само вийшов окремою книгою, засвідчили появу на літературному Олімпі ще одного потужного прозаїка з добрим імпресіоністичним почерком. Один день із життя художнього персонажа із позивним «Пегас», його побратимів, друзів менших «Бусолі» та «Анфіси Петрівни» – навіює на думки про незнищенність нації, як би того не хотіли наші вороги, як зовнішні, так і внутрішні. Свою життєву позицію автор висловив у кількох реченнях, які дають точну відповідь, чому він у 53-річному віці пішов добровольцем на фронт, захищаючи державу у складі 93-ї окремої механізованої бригади Збройних Сил України поблизу Пісків Донецької області: «Я воюю за Україну без московитів. За вільне майбутнє моєї дитини. Щоб ні мати моя, ні дружина, ні дитина не бачили, як розриваються снаряди, й не чули, як свистять кулі та міни. За це все навіть самого себе не жалко…»

Розділ «Рядки, народжені війною» завершується вибраним зі збірки віршів «Поезії нескореного духу», упорядкованої Мариною Тасинкевич. Тут міститься лірика воїна і волонтера Андрія Козловця, твори старшини роти розвідки 79-ї окремої ДШБ Богдана Березюка, захисника ДАПу Валентина Іванова, бійця 79-ї окремої ДШБ Антона Кадченка, офіцера 73-го морського центру Сил спеціальних операцій Максима Музики, Олега Клімова, інших учасників АТО. Важливою складовою збірки стали твори поетів старшого покоління, зокрема, Любові Колосової, Ганни Король (Бабич), Олександра Полякова-Ткачука, Івана Баклицького, Леоніда Ржепецького, а також Дмитра Кременя. Вони стали ліричним акордом третього тому книги про миколаївських воїнів «Ті, що пройшли крізь вогонь».

Щиро сподіваюся, що трилогія про справжніх воїнів, запалених спільною мрією, стане важливою для перемоги України.

Тарас КРЕМІНЬ,
кандидат філологічних наук, доцент,
Народний депутат України VIII скликання

ВІД РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Події, що відбуваються в Україні з кінця 2013 року, ще раз засвідчили, що проголошена у 1991 році державна незалежність потребує постійного захисту, глибокого розуміння та оцінки того, що відбувається навколо нас.

Росія розпочала в Україні неоголошену війну нового покоління, яку готувала не один день. Ускладнюється вона тим, що на нас напала одна з трьох країн, які є гарантом безпеки нашої держави. Війна має гібридний характер: Росія не визнає свою участь у конфлікті, використовує нерегулярні формування із залученням до них найманців, місцевих «ополченців», криміналітету, мирного населення; застосовує невоєнні методи тиску – політичний, економічний, енергетичний, гуманітарний, а також інформаційний тиск як на населення України, так і на власне населення, світове співтовариство. Йде активне використання «брудних» інформаційних і психологічних технологій та відвертої брехні.

У цій ситуації надзвичайно важливим є протистояння цій брехні, формування єдиної національної пам'яті та ідентичності. Ми повинні докласти всіх зусиль, щоб кров, пролита нашими бійцями, стала не лише жертвою в ім'я цілісності країни, але й основою, яка об'єднає українську державу та українську націю. Їх відвага, мужність і патріотизм можуть і мають стати взірцем для всього українського народу, важливим прикладом для виховання майбутніх поколінь. Жодне ім'я не повинно канути в небуття.

Саме для цього і започатковано це видання, яке висвітлює історію участі жителів Миколаївської області в антитерористичній операції на сході України.

«Ті, що пройшли крізь вогонь» є логічним продовженням книг «Миттєвості війни» та «Дороги війни». Тому до цієї книги, як і до попередніх, включено розділ «Герої не вмирають», який

містить біографічні нариси про наших загиблих земляків; розділ «Військові будні» зі спогадами учасників антитерористичної операції; розділ «Вітчизна пам'ятає», який містить короткі біографічні дані учасників антитерористичної операції – жителів Миколаївської області, посмертно відзначених державними нагородами, що не увійшли до попередніх книг. Дещо змінився розділ, присвячений діяльності волонтерів: він включає публікації про зміни в логістиці ЗСУ, реформування окремих структур, спрямоване на підвищення боєздатності української армії; про допомогу фронту діячів культури та мистецтва; про символи військової сучасності, адже війна накладає свій відбиток на різні аспекти життя і знаходить своє відображення в речових пам'ятках, які входять у звичайний побут громадян, – монети, поштові марки, листівки тощо.

На відміну від перших двох книг, «Ті, що пройшли крізь вогонь» має більш літературно-художнє спрямування. Розділ «Рядки, народжені війною» містить художні твори військових – учасників АТО, відомих наших митців, пересічних громадян, яких не залишають байдужими героїзм наших воїнів, трагедія втрат, любов до Батьківщини. Поетичні рядки, спогади, прозові замальовки, народжені в окопах, допомагають також глибше зрозуміти внутрішній духовний світ, мотивацію українських воїнів, які самовіддано захищали і захищають свою країну, є доповненням, яке деталізує висвітлення трагічних та героїчних подій на Донбасі.

Всі три книги завершують поезії відомого миколаївського поета, заслуженого діяча мистецтв України, лауреата Державної премії України імені Тараса Шевченка Дмитра Креміня, присвячені кривавим подіям останніх років, українським військовим і є прекрасним фіналом цих видань, у концентрованій формі передаючи біль втрат та героїчні звершення, кличуть до Перемоги.

Співробітники і науковці обласного центру пошукових досліджень та редакційно-видавничої діяльності, які підготували до друку третю книгу про увічнення пам'яті жителів та військовослужбовців Миколаївщини, що зробили свій внесок у захист незалежності та територіальної цілісності країни, засвідчують глибоку вдячність усім небайдужим, завдяки безпосередній

участі або сприянню яких готувалися статті, нариси, спогади, фотоматеріали до видання. Це, насамперед, рідні, близькі, бойові побратими загиблих воїнів, які, незважаючи на біль втрати, знайшли в собі сили поділитися спогадами задля збереження пам'яті про полеглих Героїв. Це військовослужбовці, волонтери, діячі культури та мистецтв, які щиро ділилися своїми враженнями, думками та почуттями.

Всебічну допомогу протягом усього періоду роботи над підготовкою видання колектив обласного центру отримував від Миколаївської облдержадміністрації та, зокрема, від голови ОДА – О. САВЧЕНКА, управління інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю (О. ІВАНЕНКО), керівництва та депутатського корпусу Миколаївської обласної ради, народного депутата України Т. КРЕМІНЯ, заступника Миколаївського міського голови Ю. СТЕПАНЦЯ, командування військових частин, що дислокуються на Миколаївщині. Велика подяка всім, хто словом чи справою допоміг у реалізації цього унікального проекту.

Як і перші книги, дане видання розраховане на широке коло читачів, насамперед тих, кому не байдужа доля рідної країни, всіх, хто цікавиться вітчизняною історією. Сподіваємось, що воно відіграє свою роль у військово-патріотичному вихованні підростаючих поколінь та буде гідною відповіддю інформаційному наступу російських агресорів.

ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ

По щоці скотилася сльозина.
І немає в тім у нас вини,
Що в огні війни наша країна
І героями стають її сини.

А герої, звісно, не вмирають,
І в історії їх пам'ять на віки.
Іменами й славою героїв
Пишуться сьогодні сторінки.

Чути дзвони, «плине кача» світом,
Для усіх, для нас – сумна година.
Боже, Україну збережи…
По щоці скотилася сльозина…

Леонід РЖЕПЕЦЬКИЙ

МОЛИТВА ВОЇНАМ
Пощадь, мій Боже, отут зі мною,
У цьому полі, у рясних росах.
Серед руїни і серед лободу
Не дай піднять глибоких страхів.
Не дай тужити в зневірі й розпачі
І покорятися решеткам проклять.
Пощадь, мій Боже, отут між нами
Душею єдина, сльозами одна,
Сестрою ніжною, братом вічовим,
Чоловіком мовчазним, й сином.
Пощадь, мій Боже, отут зі мною,
Посеред світу, посеред війни
Хвали від смерті, від чуток вдалині.
Будь моєю Вірою, Вартою, Стражею
І тіло й душу твої обдаруй
Пощадь, мій Боже, зі мною.
ВІРУЮ!!!

РОЗДІЛ 1

ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ

Біографічні нариси
про військовослужбовців,
які загинули
під час проведення
антитерористичної операції

БОГУ – ДУША, ЖИТТЯ – УКРАЇНІ, А ЧЕСТЬ – ДЛЯ СЕБЕ

17 липня 2014 року під час виконання бойового завдання в зоні АТО загинув **Барський Олег Миколайович.** В його кишені був знайдений лист, адресований українському солдату: *«Украинский солдат! Пишу тебе из оккупированного Донецка. Прошу тебя, будь храбр и силен духом, не ведись на провокации. Будь верен присяге и народу Украины. Очень тебя ждем, не важно, откуда ты – из Львова или Севастополя. Ты сейчас последний шанс спасти мой дом – Донбасс. Береги себя и помни: «Богу – душа, життя –Україні, а честь – для себе».* Ці рядки надихали Олега, адже він розумів, що виконує священний обов'язок: відстоює Честь і Незалежність України. І за спокій у рідній державі ладен віддати своє життя.

Барський Олег Миколайович народився 14 червня 1976 року в м. Миколаєві у звичайній українській родині. Батько, Барський Микола Пилипович, працював на заводі «Кристал», мати, Барська Тетяна Іванівна, – керівник фінансового відділу апеляційного суду. Протягом усього дитинства Олег мріяв стати військовослужбовцем. Захоплювався військовою тематикою. Навчався в Миколаївській ЗОШ № 34.

Під час навчання в школі захоплювався вивченням математики, інформатики. Був членом гуртка «Юний танкіст». 29 січня 1990 року під час змагань отримав перше місце за вміле володіння військовою технікою при виконанні завдання з водіння танка Т-64. Олег мав багато друзів, брав участь у всіх святкових заходах, які проходили в школі.

Після закінчення 10 класу в 1993 році хлопець подав документи до Одеського університету на факультет прикладної математики. Успішно здавши вступні іспити, був зарахований до вишу. Приїхавши одного разу додому на канікули в рідний Миколаїв, Олег познайомився зі своєю майбутньою дружиною Мариною, яка в цей час навчалась у МДУ ім. В. О. Сухомлинського. Молоді люди постійно підтримували зв'язок, зустрічались на канікулах. Через півтора року Олег збагнув, що пов'язувати своє

життя з прикладною математикою він не планує, і тому в 1994 році, забравши документи з Одеського університету, йде до армії. В цьому ж році був призваний рядовим солдатом до військ спеціального призначення МВС в Одесі. Особовий склад даних військ має високу бойову, вогневу, фізичну і психологічну підготовку, в завдання яких входить вирішення специфічних бойових завдань силовими методами в екстремальних умовах із застосуванням спеціальної тактики і засобів.

У 1997 році після закінчення строкової служби Барський Олег Миколайович звільнений у запас і повертається до Миколаєва. В цьому ж році він одружується з Мариною, через деякий час у них народжується син Артем.

1998 року Олег вирішує продовжити навчання та вступає до Миколаївської філії Київського національного університету культури і мистецтв на спеціальність «Менеджмент організації». Після закінчення університету Олег Миколайович працює менеджером у приватній фірмі, яка спеціалізується на виготовленні металопластикових вікон та дверей. Захоплювався колекціонуванням холодної зброї.

Олег Барський (праворуч у верхньому ряду) з бойовими побратимами

Здавалося, що все для нього складалось якнайкраще. Вірного патріота своєї держави не могли залишити байдужим події кінця 2013 року. Він уважно стежив за ними. Постійно говорив мамі: «Ніхто сторонній керувати в нашому місті не буде. Ми разом з товаришами не допустимо входження російських військ до Миколаєва». Та невдовзі війна розколола його життя на «до» та «після».

Олег Барський планував добровольцем піти на фронт, і саме в цей час на початку березня 2014 року він отримує повістку з військкомату. Серце Тетяни Іванівни було не на місці, але вона дуже добре знала свого сина – він не буде ховатися, а їй потрібно підтримати його та молитися, щоб повернувся додому живим.

Олега Барського було направлено гранатометником до 2-го аеромобільного-десантного батальйону 79-ї окремої десантно-штурмової бригади. Прибувши до військової частини, Олег Миколайович познайомився з Черябіним Олександром, який також був з Миколаєва, хлопці відразу знайшли спільну мову та потоваришували. Через деякий час Олександра було призначено помічником гранатометника. О. Черябін зізнається: «Я повинен бути правою рукою Олега, прикривати його під час обстрілів».

Через декілька днів розпочалися навчання, які тривали півтора місяці, хоч вони й були далекі від реальності. Потім хлопців відправили до Одеси на блокпост, але оскільки водій БТР захворів, Олег залишився в таборі. Невдовзі розпочалися рейди лісами, посадками. Зупинки тривали по декілька днів. Першим пунктом були поля біля Херсона, далі с. Амвросіївка Донецької області. Змучені хлопці переїжджали на БТРах, не замислюючись, в якому населеному пункті вони знаходяться. Обстрілів по дорозі не було, все було спокійно. Останнім пунктом їх зупинки стала дорога в напрямку Савур-Могили… Тут здалеку було чутно обстріли, які здебільшого проходили вночі.

Місцем зупинки став пропускний пункт у с. Маринівка Донецької області. Основне завдання батальйону – нікого не пропускати через блокпост, а також допомагати прикордонникам. Для цього була створена оперативна група. Недалеко від пропускно-

Олег Барський (перший праворуч) з бойовими побратимами
під час одного з рейдів

го пункту, якщо дивитися з нашої сторони, знаходилась невелика височина, так звана висота, й опорний пункт (точка «Браво»), на ній і розташувались хлопці. Кожен з військових викопував сам собі бліндаж. Щоранку до початку обстрілів Олег телефонував рідним і близьким. Постійно заспокоював маму. Вірним другом для Олега була маленька собачка Гайка, яка подорожувала з ним з самого початку.

У цей час точилися жорстокі бої за контроль над пунктом пропуску «Маринівка». Обстріли особливо посилились на початку липня 2014 року. На допомогу батальйону була направлена 28-ма окрема механізована бригада, яка повинна була штурмувати Маринівку. Але прибувши на місце призначення, вони отримали наказ зайняти позиції на висоті та залишитись для укріплення. Звичайно, бліндажів для 28-ї бригади не було, потрібно було потіснитись і розташуватися в них по кілька чоловік.

17 липня 2014 року. Третій день тривали цілодобові важкі обстріли. О 5 годині ранку Олег зателефонував мамі, сказав, що ситуація погіршилась. Обстріли були постійні – і вдень, і вночі.

Як згадують товариші, в цей день ситуація була дуже важкою: зі сторони ворожих формувань постійно летіли снаряди, але, незважаючи на обставини, Олег весь цей час вів себе спокійно, постійно заспокоював хлопців, підбадьорював.

Під час стрілянини в один із бліндажів потрапив снаряд. Коли через годину обстріли припинились, Олександр почув крик про допомогу. Підбігши з товаришами на голос, він побачив перед собою дерев'яні балки, якими було закидано бліндаж. Почали їх прибирати та руками відкопувати своїх побратимів. Серед трьох хлопців, що постраждали, двоє залишилися живими, вони отримали травми та переломи. Останнім, кого знайшли, був Олег, на жаль, він помер відразу.

18 липня 2014 року мамі повідомили про загибель сина.

22 липня 2014 року Барський Олег Миколайович був похований на кладовищі в смт Березанка Миколаївської області.

Ось так, в один момент, Україна втратила Героя, справжнього патріота своєї держави, який прагнув, щоб усі громадяни України жили у мирі і злагоді.

За особисту мужність і високий професіоналізм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі Барський О. М. посмертно нагороджений орденом «За мужність» ІІІ ступеня; нагрудним знаком «За зразкову службу»; відзнакою командира 79-ї ОДШБ «За зразкову службу», а 5 березня 2017 року – першим у Миколаєві отримав почесну відзнаку «Герой Миколаївщини».

О. В. Светляченко

СПРАВЖНІЙ ОФІЦЕР

31 липня 2014 року речник Інформаційного центру Ради національної безпеки і оборони України Андрій Лисенко повідомив, що за добу 30 липня 2014 року загинуло 11 військовослужбовців і 31 отримав поранення. Одним із загиблих у цей день військових був кадровий офіцер 17-ї окремої танкової бригади м. Кривий Ріг (в/ч А 3283) старший лейтенант **Макарян Євген Валерійович** (позивний «Клен»). Це була перша бойова втрата 17-ї окремої танкової бригади у війні на сході України. Однак це втрата не лише родини та близьких, не лише бригади, області, а національна втрата. Наша держава втратила кадрового офіцера молодшого офіцерського складу, який закінчив військовий інститут, умів керувати особовим складом, мав досвід бойових дій...

Макарян Євген народився в Чехословаччині (територія сучасної Чеської Республіки) 27 червня 1986 року в родині військовослужбовця. Батько Євгена – учасник війни в Афганістані.

У 2003 р. Євген закінчив 9-й клас загальноосвітньої школи № 53 міста Миколаєва. З дитинства він займався боксом, мріяв стати військовослужбовцем, як батько і дідусь. Тому після закінчення 9-ти класів переїхав до Одеси, де склав вступні іспити до Одеського інституту сухопутних військ (нині – Військова академія). У 2007 році успішно закінчив навчання на Загальновійськовому факультеті. Після закінчення інституту Євген Макарян був відправлений у 17-ту танкову бригаду, де служив на посаді командира взводу.

1 березня 2014 року в бригаді було оголошено бойову тривогу, усіх військовослужбовців викликали до пункту постійної дислокації (ППД). Взвод під командуванням Євгена Макаряна відокремили від основної частини бригади та прикомандирували до окремої ротно-тактичної групи (РТГр), яка склада-

лася з 2-х танків та 3-х бойових машин піхоти (БМП). Під його командуванням БМП мала символічний позивний «Ластівка».

Військові одразу почали розконсервацію техніки, підготовку зброї. Через нестачу особового складу та велику кількість техніки спали по 3 години на добу, жили у такому режимі цілий тиждень. Бойове злагодження підрозділів тривало 10 днів. 10 березня 2014 року військові скомплектували ешелон для відправки на полігон біля смт Черкаське Дніпропетровської області, де пройшли військові навчання «без застосування зброї».

Одразу після навчань ротно-тактична група передислокувалася під м. Ізюм Харківської області, де обладнала блокпост. На блокпосту пробули близько доби, де їх змінили бійці Національної гвардії України. 9 травня група офіційно прибула в зону проведення АТО до с. Вернопілля Харківської області. Тут пробули близько одного місяця, проводили контроль проїзду автомобілів та перевіряли людей, однак здалеку чули постріли. Село знаходилося приблизно за 40 км від м. Слов'янська Донецької області, яке з 12 квітня 2014 року було захоплено бойовиками.

Після перебування під с. Вернопілля військові отримали наказ передислокуватися до с. Довгеньке, де на той час знаходився штаб АТО, а звідти – до м. Слов'янська Донецької області. Туди ротно-тактична група відправилася разом з десантниками 25-ї повітряно-десантної бригади, де потім розділилися:

- 2 БМП разом з бійцями Національної гвардії та добровольцями зайняли територію «Рибгоспу» на західній околиці м. Слов'янська, відбивши його у бойовиків;
- 1 БМП зайняв позицію на комбікормовому заводі.

Євген Макарян знаходився на позиціях на «Рибгоспі», однак кожного дня намагався їздити на «Комбікорм», щоб пересвідчитися, що у підлеглих все добре. Розстановкою усіх позицій БМП та стрілків своєї групи також займався старший лейтенант.

Після потужної артпідготовки з української сторони ротно-тактична група разом з іншими підрозділами увійшла до м. Слов'янська, однак ворога у місті вже не було, військові зайняли ворожі позиції у місті. Після звільнення міста отримали наказ передислокуватися до Краматорська, де знаходився штаб АТО, а звідти, без відпочинку, – до с. Покровське Донецької об-

ласті. На той час там базувалася 17-та окрема танкова бригада.

За свідченням навідника підрозділу, наступним пунктом, який зайняла бригада, було місто Попасна Луганської області, яке військові змогли зайняти без втрат та активних боїв разом з добровольчим батальйоном «Донбас». Після зайняття населеного пункту РТГр висунулася до м. Первомайська, за який точилися бої.

26 липня 2014 року у пресі з'явилося повідомлення, що військові разом з добровольцями розпочали штурм міста Первомайська. Про це на своїй сторінці у Facebook повідомив командир батальйону «Донбас» Семен Семенченко.

Євген Макарян керував бронегрупою під час наступу та спроб звільнення Первомайська. За свідченням військових, усього було три спроби наступу на місто, однак ворог добре закріпився та чисельно переважав. Під час першої спроби штурму ротно-тактична група вийшла без втрат, лише незначних пошкоджень зазнав танк, під час другої спроби – підбито БМП та поранено медика. В перервах між спробами штурму військові займалися ремонтом пошкодженої техніки у м. Попасна.

Під час третьої спроби штурму Первомайська 30 липня 2014 року Євген Макарян загинув від осколкових поранень у голову. Місто так і не було звільнено.

Навідник підрозділу, яким командував Євген, описує його так: «Справжній офіцер був, професіонал військової справи, все швидко схоплював на льоту. Коли нас відправили в зону АТО, ми були недосвідчені, ніхто нас не вчив воювати з реальним противником, усе в теорії. Старший лейтенант завжди прислухався до сержантів, аналізував, а потім уже сам приймав рішен-

ня. Міг піти проти рішення керівництва, коли розумів, що воно абсурдне. До особового складу ставився з повагою, міг покарати за провину, а за правильні дії – завжди хвалив. Підтримував дисципліну у взводі, особливе табу стосувалося спиртних напоїв. Одного разу ми стояли в наряді, і він розповів мені, що мріє потрапити до Іноземного легіону (це елітний підрозділ, до якого відбирають військових з усього світу). Він просто марив служити у ньому. Мріяв створити сім'ю зі своєю дівчиною, накопичити грошей на власну квартиру. Але це було ще до війни. Вже під час війни він три рази писав рапорти на відпустку, щоб приїхати додому й офіційно оформити стосунки, але його не відпускали, мотивуючи тим, що немає людей, ніким його замінити. Таких людей потрібно пам'ятати, про них потрібно розповідати. Його загибель була для нас великою трагедією».

Макарян Євген Валерійович похований на Центральному міському кладовищі у 13-му секторі для загиблих учасників АТО. Майже через рік Указом Президента України № 311/2015 від 4 червня 2015 року «за особисту мужність і високий професіоналізм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі» нагороджений орденом Богдана Хмельницького III ступеня (посмертно).

У Євгена залишилася цивільна дружина, з якою він планував одружитися. Коли Євген загинув, дружина була вагітна. Вже після його загибелі вона народила сина, якого, як і хотів Євген, назвали на честь його батька – Валерій.

На сторінці військового в соціальній мережі «Вконтакті» залишився статус, який він написав ще у травні 2014 року: «Ушел на войну».

ПРОФЕСІОНАЛІЗМ І ЗВИТЯГА

9 листопада 1989 року в другому пологовому будинку міста Миколаєва в родині Джубаткановых Володимира Романовича та Олени Василівни народився малюк – богатир вагою 4 кіло 200 грамів, с гучним голосом кремезного чолов'яги. Хлопчина ріс здоровим. Спочатку дитячий садок, після пішов до першого класу Миколаївської загальноосвітньої школи № 39, що на Сухому Фонтані. Відмінником-«ботаніком» не був, але навчався добре, брав активну участь у житті класу, школи. С підліткового віку **Артем Джубатканов** приділяв вільний від навчання час заняттям спортом, любив футбол і силові види спорту та єдиноборства: дзюдо, самбо, карате. Багато читав історичних книжок, в юнацькі роки захопився літературою на військову тематику, вивчав спеціальну, профільну літературу про військову справу.

Батько Артема, Володимир Романович, з зрозумінням поставився до мрій сина, підтримував його, вони часто розмовляли про місце офіцера, про поняття офіцерського патріотичного обов'язку та офіцерської честі. Коли школярі закінчували 9 клас, їм дали завдання написати твір на тему «Ким я хочу стати в житті». Артем написав про мрію стати професійним військовим, офіцером та захищати Батьківщину, мати вірних, чесних друзів, які б ніколи не залишили його у біді, а він їх також, зустріти порядну дівчину, створити дружню родину.

На випускному після одинадцятого класу вчителька спитала Артема, чи не змінив він свою думку про майбутнє. Хлопець відповів, що твердо вирішив стати офіцером. Закінчивши школу, юнак подав заяву до Львівського інституту сухопутних військ. На відмінно склав іспити з фізичної підготовки, але за загальним підсумком усіх предметів не добрав два бали. Засмучений і розчарований, Артем повернувся додому. Батьки підтримали його: «Нічого, бу-

деш поступати в наступному році». Вони всіляко допомагали з підготовкою до другої спроби вступу до військового навчального закладу. Окрім загальноосвітніх предметів, Артем ретельно вивчав спеціальну літературу про обов'язки командира взводу та інші. Цього разу Артем вирішив вступати до вишу на військову кафедру. Ця спроба виявилася вдалою. У 2012 році Артем закінчив навчання та отримав звання лейтенанта. В школу викладачем військової справи не пішов, не пішов і до правоохоронних органів. «Мамо, – казав Артем, – я все ж таки буду тільки військовим». Подав документи до різних частин Миколаєва, Одеси, Дніпра. Олена Василівна згадує про ту мить, коли подзвонили з пропозиціями відразу з двох місць – із Одеси та Дніпра (тоді ще Дніпропетровська). Щастю Артема не було меж – він, його бажання служити країні, народу потрібні Батьківщині. З Одеси надійшла пропозиція про посаду лейтенанта при штабі. Служба в популярному курортному місті, поруч з Миколаєвом, – приваблива перспектива. Але юнак обирає важку роль взводного командира у 25-й окремій повітрянодесантній бригаді, що базується неподалік від Дніпра. «Мамо, – казав він Олені Василівні, – я хочу мати свій взвод, хлопців, яких би я навчав, став би для них не тільки командиром, а й справжнім товаришем, хочу, щоб були ми однією родиною».

Артем обрав свою долю – нелегку долю польового офіцера. Поїхав до Дніпра, пройшов психологічне тестування. Повернувся задоволеним, йому сподобалося все – частина, офіцери. Незабаром прийшла відповідь. Не вагаючись, хлопець подає рапорт про зарахування до військової частини та вирушає в селище Гвардійське. Одразу після прибуття новопризначений командир взводу завзято береться за службові справи, увесь час проводить зі своїм взводом – разом на заняттях, разом на відпочинку. Телефонуючи додому, Артем розповідав про службу, товаришів. Олена Василівна згадує, що він був відповідальним і уважним до своїх підлеглих. Одного разу син розповідав, що в одного солдата, хлопця з бідної сім'ї, погане військове взуття, тому він віддав йому свої берці. Іншим разом Артем за свою офіцерську зарплатню бійцю зі взводу придбав однострій... Мрія молодого офіцера стала реальністю – він був упевнений у своєму взводі, а бійці десантного взводу впевнені в лейтенанті Джубатканові.

Ще у 2011 році в Миколаєві Артем познайомився з дівчиною Тетяною. Почали зустрічатися. Поступивши на службу, Артем покликав Тетяну до себе, і невдовзі вона переїжджає до молодого офіцера. Оселилися у Новомосковську, що поруч із Гвардійським. Жити б їм і радіти своїй молодості, своєму коханню, будувати плани на майбутнє та втілювати мрії в життя… Але грянула біда. На початку літа 2014 року лейтенанта Джубатканова зі взводом було направлено на передову, під Амвросіївку Донецької області. Там його провідала Тетяна. Після ротації в липні повернулися до Гвардійського. Товариші по службі після першої участі в боях розповідали про лейтенанта Джубатканова як про звитяжну людину, спокійного, не підпадаючого під панічний настрій офіцера і командира. Багато хто не мав бажання повертатися на першу лінію, але лейтенант Джубатканов та солдати його взводу були готові виконувати будь-яку задачу на передовій.

У такий суворий час Артем і Тетяна вирішили одружитися. 9 липня 2014 року вони розписалися, а відразу після РАГСу Артем пішов на службу, заступив у наряд. Незабаром разом зі взводом відправився в зону АТО в напрямку Артемівська. Доля війни закинула їх до Шахтарська Донецької області. Артем подружився з новим солдатом взводу Григорієм Шаповалом, який був добровольцем. Коли підходили до Шахтарська, Григорія було важко поранено у живіт. Взводний на руках відніс бойового товариша до санітарного літака.

Олена Василівна розповідає, що син телефонував, розповідав, що місцеві жителі приносили їм воду, їжу, показали місце для розташування у місцевій спортивній залі. Мати застерігала: «Не довіряй нікому, місцеві можуть вивідувати ваші плани, а після цього вас зрадити». Так і сталося. Місцеві передали інформацію бойовикам так званої «ДНР» – розпочався обстріл. Артем дав наказ бійцям сховатися в підвалі. 30 липня він якраз спілкувався з мамою по телефону. Коли розпочався черговий обстріл, вона чула останні слова сина: «Всі до сховища!» – і зв'язок перервався. О дев'ятій годині вечора він ще поговорив с дружиною Тетяною.

Наступного дня близько шостої ранку десантники завантажились на БМД – хто всередині, хто на броні – і продовжили

шлях колоною. Завданням 25-ї бригади було утримати підступи до Шахтарська задля проходження колони 95-ї бригади. Артем сидів на броні зліва. Черговий обстріл. Снаряд влучив у бойову машину, загинули одинадцять військових, у полон захопили десантника Коваленка. Його допитували, змусили викопати яму, в яку і покидали всіх загиблих. Цей факт широко використала ворожа пропаганда – фото та відео зі спаленою технікою, убитими, допитом полоненого буквально заполонили всі ЗМІ.

Мати розповідає, що, випадково познайомившись із жителькою Шахтарська в Київській лікарні, почала розпитувати її про події літа 2014 року. Жінка їй розказала, що бойовики «ДНР» спланували провокацію для цивільних – вони серед дня в спеку зібрали з ближніх вулиць жителів, стали звинувачувати бійців у мародерстві, змушували місцевих жителів до проявів вандалізму по відношенню до тіл українських військових. З їх боку все було направлено на залякування місцевого населення, підбурювання їх проти українських військових та України.

Тетяна з сестрою та волонтерами двічі намагалися попасти до Шахтарська, коли він знову став підконтрольним ЗСУ. Доїхали аж до Волновахи, але не вдалося отримати необхідні перепустки, щоб потрапити до Шахтарська. Згодом рідні від волонтерів дізналися про діяльність пошуковців з організації «Союз «Народна Пам'ять».

Восени 2014 року Всеукраїнська громадська організація «Союз «Народна Пам'ять» під патронатом Міжнародного Червоного Хреста розпочала гуманітарну пошукову місію «Евакуація 200» («Чорний тюльпан»), а саме – проведення пошукових захо-

дів з метою встановлення невідомих поховань українських військових, які загинули під час проведення антитерористичної операції та поховані на території, підконтрольній бойовикам. 9 жовтня 2014 року в м. Шахтарськ, який на цей час був під контролем бойовиків, члени пошукової групи в міському парку неподалік від недобудованої церкви ексгумували останки одинадцяти українських десантників 25-ї окремої повітрянодесантної бригади. Ідентифікувати ексгумованих було неможливо: ніяких зачіпок – ані документів, ані особливих прикмет. Привізши останки до моргу в місті Дніпро, викликали родичів, але і вони не змогли опізнати загиблих.

Перепоховання здійснили на Краснопільському кладовищі поблизу міста Дніпро. Останки поховали кожні окремо з перспективою ідентифікації. Поховання лейтенанта Джубатканова було позначено як «невідомий № 783». Батьки і дружина почали довгу процедуру експертизи ДНК. Проведено за державні кошти перший тест ДНК, через деякий час другий – результату немає. За свої кошти у липні 2017 року провели незалежну експертизу ДНК, яка і встановила останки лейтенанта Артема Джубатканова…

Поховали Героя 4 серпня 2017 року в рідному Миколаєві на Мішковському кладовищі.

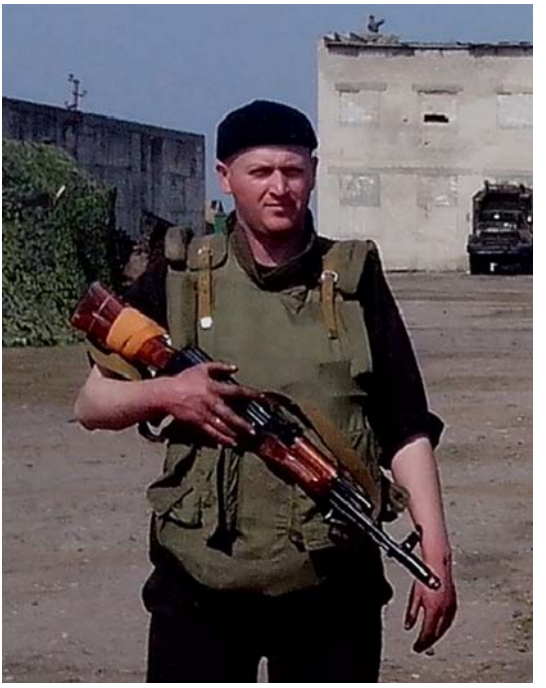
Указом Президента України № 318/2017 року лейтенант Джубатканов Артем Володимирович за особисту мужність і самовіддані дії, виявлені при захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, зразкове виконання військового обов'язку нагороджений орденом Богдана Хмельницького ІІІ ступеня (посмертно).

А. П. Назарова

СМЕРТЬ ПІД «ГРАДАМИ»

Неоголошена війна в Україні стала сильним потрясінням як для країни, так і для кожної людини окремо. Сьогодні на Сході тривають військові дії, точаться криваві бої. Там боронять майбутнє держави наші захисники, воїни, сини України. Згадаймо їх – тих, хто на власні очі бачив жахіття війни, пам'ятаймо тих, кому не судилося повернутись до рідних живим…

Фігурський Артур Сергійович народився 31 жовтня 1987 року в селі Нововоскресенка Веселинівського району в простій, але дуже дружній і порядній сім'ї, де завжди панували любов, повага, взаєморозуміння. Батько, Сергій Артурович, усе життя працював водієм – спочатку на фермі, зараз на шкільному автобусі возить дітей. Мати, Антоніна Іванівна, працювала на пошті в с. Нововоскресенка, зараз на пенсії. Артур мав двох братів – Вадима та Олександра. Як найстарший, він завжди опікувався ними, а для найменшого, Сашка, був взірцем, прикладом для наслідування. Можливо, саме тому після загибелі брата Олександр прийшов на службу в 145-й окремий ремонтно-відновлювальний полк. Сьогодні молодший сержант Олександр Фігурський, як і Артур, проходить службу в автомобільному батальйоні на посаді командира відділення.

Артур Фігурський навчався у Нововоскресенській ЗОШ, після закінчення якої у 2003 році вступив до Надбузького аграрного ліцею й отримав професію автослюсаря та водія.

31 жовтня 2006 року юнак був призваний до лав Збройних Сил Украї-

ни. Проходив службу в навчальному центрі «Десна» Чернігівської області, де отримав звання молодшого сержанта. Далі продовжив службу в м. Біла Церква. Після закінчення строкової служби приїхав до Миколаєва. Певний час Артур працював інспектором служби безпеки на одному з підприємств у м. Миколаєві. Саме тут він зустрів своє щастя і долю на ім'я Світлана. У 2011 році молоді люди одружилися. Світлана вже мала сина Максима, а у 2012 році народився Вадим.

Світлана розповідає, що Артур був чудовим чоловіком і батьком обом синам: «Все, що він робив, робив для сім'ї. На жаль, не довелося йому повною мірою насолодитися батьківством, багато часу проводив на службі, а Вадиму виповнилося лише два рочки, як батька не стало…»

У 2011 році Артур приймає рішення зв'язати своє життя з українською армією та вступає на військову службу за контрактом до 145-го окремого ремонтно-відновлювального полку. Артур Фігурський був призначений командиром ремонтного відділення гусеничних машин, багатовісних автомобілів і спеціальних шасі ремонтного взводу автомобільної техніки ремонтної роти автомобільної техніки ремонтно-відновлювального батальйону та отримав звання сержанта. У перший мирний рік служби завоював повагу товаришів завдяки високому професіоналізму, відповідальному ставленню до службових обов'язків, неконфліктному характеру.

З початком російської агресії на сході країни роботи в частині побільшало – особовий склад полку брав участь в обслуговуванні техніки, яка відправлялася в район бойових дій. А невдовзі було створено декілька мобільних ремонтних бригад, які виконували роботи з ремонту бронетанкової та автомобільної техніки, а також систем озброєння прямо на передовій українських військ у зоні АТО.

Як розповідає головний старшина батареї РАО старший прапорщик Анатолій Пономарьов, у зону АТО підрозділи 145-го ОРВП вирушили на початку літа 2014 року. Один за другим були створені дві РЕГи (ремонтно-експлуатаційні групи), які формувались виключно з добровольців. Спочатку в групу входили кілька військовослужбовців строкової служби, але після першо-

го ж обстрілу їх відправили назад у частину. Перша РЕГ виїхала у Луганську область, друга, очолювана підполковником Р. В. Гаврилюком, в якій був і сержант Фігурський, наприкінці липня 2014 року вирушила спочатку на кордон з Кримом, а згодом далі – через Херсонську та Запорізьку області на Донеччину. Гранітне, Сонячне, Благодатне, Степанівка, Дмитрівка – об'їздили практично всю Донецьку область. В основному пересувалися маленькими групами, а коли ставилась основна бойова задача, то висувались на позиції всією РЕГ.

РЕГ складалася з автомобільного підрозділу, БТ (бронетанковий), РАО (ракетно-артилерійське озброєння) та евакуаційної групи. Сержант Фігурський займався саме евакуацією техніки, що часто відбувалось під обстрілами.

«Коли надходила інформація, що потрібно відремонтувати підбиту або поламану техніку, – пояснює головний сержант роти ремонтно-відновлювального батальйону бронетанкової техніки старшина Сергій Кришень, – від нас виїжджали евакогрупи по 2–3–4 чоловіка на КЕТЛах або КамАЗах, їх завданням було витягнути непрацюючу техніку і доправити ремонтникам. Старший групи завжди попереджав про обстріли і викликав добровольців. Бажаючими в нас були майже всі. І він уже вибирав, з ким їхати. Зазвичай вони виїздили з Артуром на КамАЗі».

Техніку доводилось не тільки витягувати, а часто і ремонтувати під вогнем ворога. «Постійні обстріли стали звичними, – розповідає Анатолій Пономарьов. – Летять міни, ти сидиш, рахуєш: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 – значить, переліт, якщо на 3–4-му разі немає розриву, значить – не до нас...»

Олександр згадує, що брат намагався кожного дня телефонувати батькам, але ніяких подробиць не розповідав, не хотів ще більше тривожити рідних, завжди казав, що все нормально. Він взагалі зав-

жди був дуже спокійним, врівноваженим, не любив скаржитися, в усьому знаходив позитивні моменти. Як розповідають товариші по службі, важко уявити ситуацію, яка б вивела Артура з себе, роздратувала, з ним було приємно спілкуватися – завжди знаходив слова підтримки, міг дати слушні поради. В частині його характеризують як хорошу людину, надійного товариша, відважного воїна і професіонала.

21 серпня 2014 року близько 04.30–04.50 ранку позиції 145-го ОРВП в районі с. Гранітне Тельманівського району Донецької області в черговий раз були обстріляні «Градами». Під час обстрілу загинув молодший лейтенант О. В. Коломієць та був важко поранений сержант А. С. Фігурський. Сергій Кришень розповідає, що він знайшов Артура і разом з полковником Гаврилюком занесли пораненого в бліндаж, відразу вкололи йому знеболювальне, антибіотики і на його ж КамАЗі відвезли в Тельманівську районну лікарню. «Йому цілий день операцію робили, волонтери забезпечили всім необхідним, у тому числі плазмою, оскільки Артур втратив багато крові. Всі доклали багато зусиль для того, щоб йому допомогти, і, незважаючи на вкрай важкий стан, сподівалися на краще, але він помер. Пам'ятаю, волонтер, зовсім молода дівчина, гірко плакала…»

Поховали Артура на Нововоскресенському кладовищі в переддень річниці незалежності України 23 серпня 2014 року.

Указом Президента України № 144/2015 від 14 березня 2015 року за особисту мужність і високий професіоналізм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, Фігурський Артур Сергійович посмертно нагороджений орденом Богдана Хмельницького III ступеня.

АРТУРУ ФІГУРСЬКОМУ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ

І не побачать очі неба голубого,
І не відчує тіло подиху весни,
Ти першим був із нашого району –
Серпневим днем пішов у вічність ти.

І ми не можемо не пам'ятати
І того страху, і того болю́ ,
Коли кричала криком мати
І батько рвав волосся від жалю.

І ту дружину, що вмивалася сльозами,
Синів, що так горнулися до мами,
Бо батька вже нема…
Нема опори, нема брами.

Молодші брати дивилися сумно
На тіло брата у труні,
І сльози душили безумно,
Бо вже без нього йтимуть дні.

Ти в пам'яті залишишся навіки
Для батька, мами, для всього народу –
Сміливим хлопцем, мужнім чоловіком
У боротьбі за честь, за волю, за свободу!

Н. В. Усликова

Л. В. Мініна

СМЕРТЬ ДИВИЛАСЯ КРІЗЬ ПРИЦІЛ*

Родина Горобець мешкає в Южноукраїнську три десятиріччя: з Дніпропетровської області приїхали на будівництво енергокомплексу ще в 1987-му. Сергійку тоді було менше року. Зараз тут живуть його батьки, але без сина, який загинув в АТО 27-річним.

Сергій Горобець навчався в Южноукраїнській ЗОШ № 3, паралельно займався в секції дзюдо ДЮСШ у тренера Ю. М. Тімашкова. У восьмому класі, згадує його мати Юлія Вікторівна, отримав серйозну травму, але знайшов у собі сили і на першості України виконав норматив та за результатами змагань став кандидатом у майстри спорту України. Закінчивши дев'ять класів, навчався у Криворізькому ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою. У 2004 році вступив до Севастопольського військово-морського інституту ім. П. С. Нахімова, після другого курсу пішов в армію, служив у ВМС України на кораблі. Повернувся до вишу, але вже на цивільний факультет, де отримав спеціальність «механік». Влаштуватися працювати на судно було складно, тому Сергій декілька разів їздив на заробітки разом із батьком Валерієм Анатолійовичем. А ще служив у спецпідрозділі «Скорпіон» в/ч 3044, яка охороняє об'єкти Южно-Української АЕС.

– Розпочався страшний 2014 рік. До військкомату він пішов сам наприкінці травня, – розповідає мати Сергія. – Хотів в Одесу на кораблі, до своїх хлопців, з якими вчився на військовому факультеті. Вони всі з Криму перевелися в Одесу. Але там не було місць, і воєнком запропонував 34-й Кіровоградський батальйон територіальної оборони, який якраз формувався в той час. З нашого міста туди пішло 17 чоловік.

Батальйон, який спочатку на 70% складався з добровольців, отримав на-

* Вперше опубліковано в газеті «Контакт» № 30 від 26.07.2018.

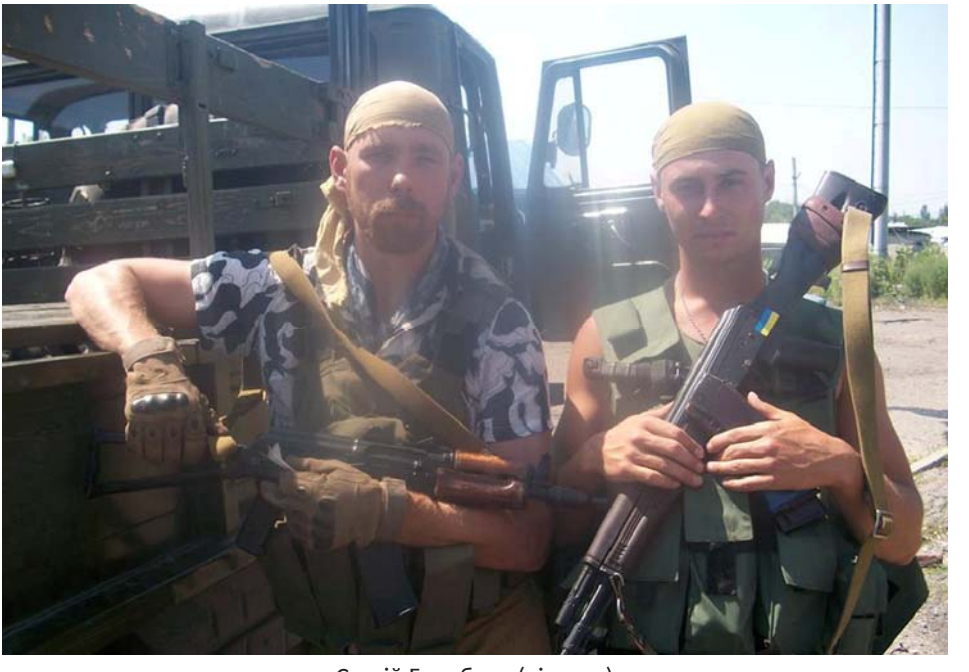
зву «Батьківщина» і перебував в оперативному підпорядкуванні Міноборони України. У червні особовий склад підрозділу пройшов навчання на авіабазі в Канатові, що на Кіровоградщині, потім – додатковий курс підготовки у Дніпропетровській області. Вже в липні батальйон було направлено в зону бойових дій на схід України. У першому бою 21 липня звільняли шахтарське місто Дзержинськ (зараз – Торецьк) Донецької області.

Незабаром, коли Сергія відпустили на декілька днів додому, щоб побачити сестру, яка прилетіла з Італії на канікули, він розповів рідним, що за той штурм був представлений до урядової нагороди. Але доля розпорядилася так, що орден «За мужність» ІІІ ступеня молодший сержант Горобець отримав посмертно.

Сергій ділився враженнями про бойовиків-кадировців та представників кримінального світу, з якими довелося зіткнутися в зоні АТО: «в наколках, зі скляними очима, обколені, обкурені, вони нічого не боялися і не відчували». А ще розповідав про мирних жителів Дзержинська, які благали українських військових залишатися в місті, бо бойовики «робили все, що хотіли», у тому числі грабували і мародерствували. Розповів, як одного разу в повній екіпіровці, з автоматами хлопці зайшли до магазину «АТБ» за питною водою. Побачивши озброєних людей, продавці і касири швидко зникли з торговельного залу. На питання: «Хто нас розрахує?» – вони почули: «А що, ви ще й платити будете?» Тоді й зрозуміли, що́ тут відбувалося під час окупації.

Останнього разу Сергій був у Южноукраїнську у відпустці з кінця серпня до початку жовтня 2014 року. 13 вересня мала бути зустріч випускників. Сергій вагався: йти чи не йти? Пішов, а повернувся в піднесеному настрої. Розповідав, згадує Юлія Вікторівна Горобець, як «пацани», коли дізналися, що він приїхав з АТО, всі разом встали і кожен потиснув йому руку.

– Ми розмовляли в ту мить, коли його вбили, – крізь сльози каже мати. – Це трапилося 17 жовтня о 13.50. Він зателефонував, ми розмовляли. Раптом замовк. Я: «Алло, алло, сину!» Телефон працює, а його не чути. Він завжди казав: «Мамо, якщо я не говорю, значить, не можна. Відключайся!» Я і відключилася. Більше його голосу я не почула. Через деякий час телефон знову задзвонив – такий стривожений незнайомий хлопець: «Це мама Сергія Горобця? Вибачте, не вберегли!» І все.

Сергій Горобець (ліворуч)

Від долі не втечеш. Відомо, що за три дні до трагічної події Сергія відправляли до Охтирки інструктором з рукопашного бою, але він відмовився, упросив командира залишитись із побратимами. Незабаром Сергія разом з іншими хлопцями направили організовувати новий блокпост № 7 біля села Озерянівка, що у передмісті Горлівки. Про це розповів його командир Марат Сулейманов, коли приїздив до Южноукраїнська на річницю загибелі молодшого сержанта Горобця. Була інформація, що бойовики планують напасти на найближчий блокпост, а хлопці стояли на новому, готові у разі чого прийти на допомогу. Тут і наздогнала Сергія куля ворожого снайпера, який відкрив вогонь з лісосмуги. Кажуть, що через два дні товариші по службі помстилися за смерть побратима, знищивши того стрілка.

– Тепер усе по-іншому, – розповідає Юлія Вікторівна. – Намагаємося якось жити з цим. Слава Богу, що ми знайшли його дочку. Це така радість! Син і не знав, що має дитину. Схожа на нього, просто копія! Їй зараз чотири з половиною рочки. А коли Сергія не стало, дівчинці був рік. Це найщасливіша подія, яка сталася за час після його смерті.

Довгих дев'ять місяців знадобилося для того, щоб пройти всі експертизи і довести батьківство через суд. Сандра Сергіївна Горобець зараз має статус дитини загиблого учасника бойових дій і зростає на радість рідним.

Указом Президента України від 4 червня 2015 року за особисту мужність, високий професіоналізм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі старший стрілець Сергій Валерійович Горобець нагороджений орденом «За мужність» ІІІ ступеня (посмертно). Рівно через рік після загибелі героя, 17 жовтня 2015 року, на фасаді Южноукраїнської ЗОШ № 3, де він навчався, було урочисто відкрито меморіальну дошку. Почесну відзнаку «Герой Миколаївщини» від громадської організації «Українська асоціація інвалідів та учасників АТО» отримали батьки загиблого сина 22 листопада 2017 року. Того ж дня на зустрічі з учнями Южноукраїнського професійного ліцею пролунала пісня, присвячена Сергію Горобцю. Це була прем'єра. Волонтер ГО «Ніхто, крім нас» Первомайського району Миколаївської області, автор і виконавець Федір Зосімов дізнався історію загибелі Сергія і написав вірші та музику до них.

ПАМ'ЯТІ СЕРГІЯ ГОРОБЦЯ

Вже осипала листя в жовтні стигла калина,
І на північ з піснями вже летять журавлі.
А на сьомім блокпості молоденький хлопчина
Захищав Україну на донецькій землі.
А на сьомім блокпості молоденький хлопчина
Захищав Україну на донецькій землі…

Пролунав, наче диво, вже знайомий дзвіночок,
Закрутило свідомість в сотні, тисячі кіл.
Він зрадів як дитина – мама дзвонить синочку,
А у хащах на ньому зупинився приціл…
Він зрадів як дитина – мама дзвонить синочку,
А у хащах на ньому зупинився приціл…

«Як ти, синку рідненький?» –
«Мамо, все як годиться,
Обіцяю, що скоро повернуся живим».
А в кущах підлий снайпер заряджає рушницю –
Передвісники смерті вже кружляють над ним.
А в кущах підлий снайпер заряджає рушницю –
Передвісники смерті вже кружляють над ним...

Захлинулося кров'ю у очах синє небо,
А тумани сльозами припадали до ніг.
«Мамо, рідна мамусю, я вже їду до тебе,
Ти пробач, що я стримать обіцянки не зміг...»
«Мамо, рідна мамусю, я вже їду до тебе,
Ти пробач, що я стримать обіцянки не зміг...»

Зажурилося місто, рідне місто в скорботі,
На віночку три слова: «Він загинув в бою».
Тож для ангелів божих знову буде робота,
Бо для юних героїв місце тільки в раю...
Тож для ангелів божих знову буде робота,
Бо для наших героїв місце тільки в раю...

Знову скинула листя в жовтні стигла калина,
І на південь з піснями знов летять журавлі.
Тож давайте тихенько пом'янемо хлопчину,
Що віддав свою юність українській землі...
Тож давайте тихенько пом'янемо хлопчину,
Що віддав свою юність українській землі...

А. П. Назарова

«НЕБЕСА ЗАБИРАЮТЬ НАЙКРАЩИХ...»

Народився **Олександр Калиновський** 26 травня 1992 року в м. Миколаєві. Навчався в ЗОШ № 18. Мама, Тетяна Михайлівна, розповідає, що Сашко ріс дуже активним, непосидючим хлопцем, веселим, товариським, небайдужим: «Людей дуже любив, завжди був готовий допомогти і допомагав. У нього були різні друзі, він ніким не нехтував, але спілкуючись із ними, не підпадав під їх вплив, ішов своєю дорогою. Він не вживав алкоголь, не палив, не лаявся. Любив спорт, музику. Пригадую, коли я привела його в музичну школу і вчителька зіграла йому на акордеоні, то Сашкові не сподобалось. Він більше хотів спортом займатись – футболом, легкою атлетикою, проте коли виріс, шкодував, що свого часу не навчився грати на якому-небудь музичному інструменті».

Після восьмого класу Олександр хотів продовжувати навчання в морському ліцеї, на жаль, не пройшов конкурс, а коштів на контрактне навчання не було. Тому він вступив до професійно-технічного училища № 5, вчився на столяра. Вчився добре і після закінчення училища вступив до Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова. Але йому доводилось поєднувати навчання з роботою, а у 2013 році юнак прийняв рішення вступити на військову службу за контрактом, тому 2014 року перевівся на заочне відділення факультету фізичної культури та спорту Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського.

Коли розпочався збройний конфлікт, Олександр вважав за необхідне виконати свій військовий і чоловічий обов'язок, адже він ніколи задніх не пас, завжди рвався вперед, нічого не боявся, не стояв осторонь у будь-яких ситуаціях, коли потрібно було діяти.

Розповідає Юрій Гайша, друг Олександра:

«Чому він? Скільки недостойних людей ходять по місту, а йдуть ті, які потрібні, які можуть щось зробити…

Познайомились ми з Сашком, напевно, у 2008 році на пляжі на Намиві. Ми з хлопцями там часто влітку збиралися в баскетбол, волейбол або футбол пограти, а він із собакою гуляв. У нього боксер був Роні, вони майже щоранку бігали з ним. Сашко взагалі такий собі «енерджайзер» – не міг просто сісти посидіти, неквапливо щось робити або навіть повільно говорити, весь час у русі, постійно кудись поспішав. Дуже позитивний. Я не пам'ятаю, щоб він колись був не в гуморі, хоча жилось їм з мамою не дуже легко.

У нього було дуже багато друзів – мало не все місто, де не підеш – «Сашо, привіт», «Сашо, привіт»… Приїхали до іншого міста – і там його знають. Його безвідмовність, постійна готовність допомогти, абсолютна безконфліктність і доброзичливість підкуповували, будь з ким міг знайти спільну мову. В мене мама хворіла на анемію, постійно потрібна була кров, Сашко ніколи не відмовляв, здавав кров, допомагав мамі.

Любив спорт, постійно в якихось змаганнях брав участь, у тому числі регбі займався – такий не дуже популярний у нас вид спорту, але йому подобалось дізнаватись і робити щось нове, цікаве. Любив співати, танцювати – людина-свято.

Саша не пив, не палив, полюбляв солодощі, всілякі смаколики, відчувалось у ньому ще дитинство. Армія його змінила. Він подорослішав, змужнів, у чомусь став більш серйозним, проте позитив його залишився, він ніколи не нив, не скаржився. Останній раз уже не хотів іти в АТО – тут була кохана дівчина, серйозні стосунки, спільні плани на майбутнє, їм уже не хотілося розлучатись…

До цих пір не віриться, що його немає, часто з друзями згадуємо його, трапляється, музика якась заграє: «О, це б Сані сподобалось». Не вистачає його енергії, позитиву. Згадуєш його – і відразу посмішка з'являється, тільки хороші спогади з ним пов'язані».

Розповідає Домбровський Ігор Ростиславович, на той момент заступник командира піхотної роти другого батальйону (батальйон Драпатого) 72-ї окремої механізованої бригади імені Чорних Запорожців (м. Біла Церква, Київської області):

«72-га ОМБр як один з найбільш боєздатних підрозділів ЗСУ була приведена до стану повної бойової готовності з березня 2014 року. Як боєць бригади, Сашко входив до знаменитого батальйону майбутнього Народного Героя України Михайла Драпатого. Після проходження прискореного вишколу на Великополовецькому військовому полігоні наша шоста рота була направлена для проходження військового злагодження на Житомирський полігон Високомобільних десантних військ Збройних Сил України. Там я вперше звернув увагу на молодого підтягнутого хлопця, якого спочатку сприйняв як «срочника», тобто солдата, що проходить обов'язкову строкову службу. Але пізніше виявилось, що Олександр Калиновський проходив службу у ЗСУ згідно з контрактом, тобто був повноцінним захисником нашої Вітчизни!

У квітні 2014 року наш підрозділ був направлений в зону проведення антитерористичної операції для блокування міста Маріуполь від проникнення терористичних угруповань та можливого вторгнення військ Російської Федерації, вірогідність якого була дуже велика. Олександр сумлінно і якісно виконував важку солдатську роботу, адже завдання у піхотинця не тільки бойові: крім іншого, виконується багато супровідних задач – облаштування позицій, караульна служба, військові вишколи і побутові завдання.

Сашко був веселою і безтурботною людиною. Мені навіть здавалось, що він сприймав військову службу як цікаву гру! Це не відобразилось на його ставленні до служби, але дало йому додатковий стимул гарно служити, бо коли якусь справу робиш із задоволенням, то це є додатковою мотивацією. З товаришами по службі конфліктів не мав. Він був спортивно орієнтованим хлопцем, і де тільки мав можливість, то зразу облаштовував спортивну зону. В ремкомплекті бойової машини піхоти є металічний лом. І як тільки ми зупинялись на якесь місце тривалої дислокації, Сашко зразу майстрував турнік.

За віком я був найстаршим у нашій роті, але з ним ми розмовляли спільною мовою. Мені здавалось, що він дуже прислуховувався до старших, адже ріс без батька, особливо поважав свого безпосереднього командира Сергія Івановича Трещило. Взагалі-то я думаю, що Сашкові пощастило служити з гарними офіцерами, а це Народні Герої України: Михайло Драпатий та Валерій Гудзь, а також не менш достойні офіцери Сергій Трещило і наш перший ротний Олексій Халабуда. Всі вони за мужність і високий професіоналізм відзначені орденами Богдана Хмельницького.

Після виконання бойової задачі в Маріуполі наш підрозділ увійшов до складу другого зведеного механізованого батальйону бригади і відправився на відновлення кордону з Російською Федерацією, який був порушений російськими загарбниками. Тут наші бойові шляхи з Сашком розійшлись – він у складі третього взводу під командою старшого лейтенанта Сергія Трещило зайшов на так званий Ізваринський плацдарм».

Олександр Калиновський (зверху на БМП), Сергій Трещило (4-й зліва).
Маріуполь, травень 2014 р.

Розповідає Трещило Сергій Іванович, на той момент командир взводу 72-ї окремої механізованої бригади імені Чорних Запорожців (м. Біла Церква Київської області):

«Завдання, поставлене командуванням перед бригадою взагалі та перед нашим батальйоном, було нелегким: ми повинні були утримати кордон України з Росією на ділянці Ізварино – Червонопартизанськ Луганської області з метою запобігання

заходу російських військ, військової техніки тощо. Позиція мого взводу знаходилася в районі с. Провалля. Олександр у складі підрозділу брав участь у боях за Червонопартизанський митний перехід, в атаках на Ізварино, разом з підрозділом 3-го Кіровоградського полку спецназу (більшість особового складу якого загинула під с. Провалля) виходили в бойове патрулювання, супровід наших колон з технікою, провіантом, ПММ та боєприпасами (поки наші підрозділи з незрозумілих причин не опинилися в оточенні).

Всі бойові накази старший солдат Калиновський Олександр Геннадійович виконував зразково, завжди проявляв ініціативу, ніколи не ховався за спини інших.

Так було і в подальшому: і коли ми проривалися з оточення, і коли після короткочасної відпустки атакували Старобешеве в Донецькій області, обороняли м. Волноваху, вели бої за с. Петрівське… і в свій останній рейд він ішов як завжди – добровільно, в гарному настрої, зібраний, спокійний…»

29 жовтня 2014 року Олександр був смертельно поранений в бою з диверсійною групою противника під час виставлення спостережного поста в районі села Петрівське Волноваського району Донецької області.

Указом Президента України № 109/2015 від 26 лютого 2015 року за особисту мужність і високий професіоналізм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, старший солдат Калиновський Олександр Геннадійович посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ступеня.

…З вдячністю Тетяна Михайлівна розповідає про друзів сина, які допомагають їй, провідують, вітають зі святами… Пригадує, як у 2017 році в день загибелі Сашка приїздили товариші по службі: «Я була дуже зворушена тим, що вони відклали свої справи, залишили свої родини для того, щоб вшанувати його пам'ять. Я їм сказала, що вони чудові, саме такі, якими я їх уявляла, і що я їх полюбила. Вони відповіли, що це – сімейне: Сашко був таким же»…

О. І. Місюкевич

«МАМО, НЕ ПЛАЧ, Я ПОВЕРНУСЬ ВЕСНОЮ...»

Колишній інструктор навчально-тренувального центру (НТЦ) Южно-Української АЕС **Ігор Анатолійович Буйновський** 22 серпня 2014 року пішов добровольцем захищати Україну від російського агресора. Проходив службу у 13-му окремому мотопіхотному батальйоні (1-ша окрема танкова бригада) ЗСУ. Загинув 28 січня 2015 року під час мінометних обстрілів взводного мінометного пункту в районі міста Вуглегірськ Донецької області. Останки солдата Ігоря Буйновського було перепоховано в місті Южноукраїнську Миколаївської області 25 травня 2015 року.

Указом Президента України № 103/2016 від 21 березня 2016 року за особисту мужність і високий професіоналізм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі Буйновського Ігоря Анатолійовича нагороджено орденом «За мужність» ІІІ ступеня (посмертно).

Ігор Буйновський – це характер, принциповість, чесність. Не всі розуміли до кінця ту чи іншу його позицію, але і колишні педагоги, і родичі, і друзі та колеги не заперечували той факт, що це була особистість неординарна. Ще з дитинства він завжди мав свою думку, відстоював позиції справедливості, намагався розібратися сам у багатьох питаннях, а вже потім робити висновки.

Народився Ігор Анатолійович 14 лютого 1968 року в селі Іванівка Арбузинського району на Миколаївщині. Мати працювала на пошті, а батько був агрономом. Тої лютої зими, коли народився Ігор, батько якраз захищав диплом в інституті, то головною помічницею мамі і нянькою для немовляти стала старша сестра Наталка. Вона каже, що й дотепер відчуває той невидимий зв'язок з братом, який міцно утримував їх один біля одного протягом багатьох років.

– Ми ніколи надовго не розлучалися і не жили далеко один від одного, – розповідає Наталія Буйновська, – навіть тоді, коли вже були дорослими і мали свої родини. Ігор у дитинстві любив гратися у війну із хлопчаками, у нього був військовий кашкет, батько десь дістав йому армійський ремінь, і, що характерно, у цих іграх йому завжди належала роль командира. Його принциповість і твердий характер було видно ще в школі – він ніколи не робив того, в чому досконало сам не розбереться. Навіть щеплення не дав собі зробити, поки не домігся пояснень, що це і навіщо потрібно. Так само було і тоді, коли підріс, пішов у армію. Поки служив, теж намагався розібратися у багатьох питаннях. Результатом таких роздумів і досліджень стало його рішення вийти з комсомолу. Він так і сказав, коли повернувся з армії, що з цією організацією йому «не по путі».

Свою трудову діяльність на Южно-Українській АЕС Ігор розпочав ще до армії слюсарем у цеху теплової автоматики і вимірювань, куди й повернувся після служби. Після закінчення інституту був період, коли він працював інспектором у службі відомчого нагляду і пожежної безпеки, але останніх 11 років обіймав посаду інструктора НТЦ із навчання норм та правил. Був період, коли Ігор Анатолійович пробував балотуватися на посаду мера Южноукраїнська, вірив, що зможе щось корисне зробити для міста, але тоді йому трохи не вистачило досвіду.

Після анексії Криму Російською Федерацією Ігор Анатолійович почав займатися плаванням, боротьбою, легкою атлетикою, одним словом, загартовував свій організм і готував його до фізичних навантажень. Родичі зізнаються, що нічого не знали про справжні плани Ігоря, рішення йти захищати Батьківщину він обговорював лише з близькими друзями, бо не хотів травмувати рідних. Під час служби в армії він був зв'язківцем і планував використати свої знання і вміння тепер, але військове начальство вирішило по-іншому. На військову підготовку у навчальному центрі сухопутних військ «Десна» припало лише 7 днів замість 14-ти. На фронті тоді йшли запеклі бої і конче потрібні були люди.

У жовтні 2014-го випала коротенька відпустка, під час якої Ігор намагався зібрати кошти на тепловізор для їхнього підрозділу, а в січні наступного року рідні та друзі бачили його вос-

таннє – теж випала нагода кілька днів побувати вдома. Звісно, чимало речей обурювали його, найбільше – некомпетентність командування. Натомість сама ідея захисту своєї Батьківщини залишилась непохитною.

13-й ОМБ у повному складі брав участь у захисті Дебальцевського плацдарму у січні-лютому 2015 року на блокпостах 1301 і 1302. Точних обставин загибелі Ігоря Буйновського не визначено й по цей день. Ті, кому пощастило вижити у тому бою і які намагались потім витягти звідти останки своїх загиблих побратимів, розповідають, що місце, де перебував на той момент Ігор, вигоріло вщерть від попадання туди снарядів. Офіційно визнано загиблими лише чотирьох бійців, насправді ж, кажуть очевидці, тоді «накрило» набагато більше.

– Ті, хто вижив у тому страшному бою, не відійшли й по сьогодні, – каже сестра Ігоря Наталія. – За результатами ДНК-експертизи через півроку нам віддали ящик, який ми привезли додому і поховали. Але коли не бачиш ні тіла, ні хоча б речей, які залишились, то не віриться у те, що людини немає. Наша мама вірить на двісті відсотків, що її син Ігор живий, і чекає на нього. Ми знаємо, що вона буде чекати на нього стільки, скільки житиме.

Л. В. Мініна

ЗАГИНУВ РАЗОМ З ПОБРАТИМОМ*

Гончарук Микола Павлович народився на Хмельниччині, жив на Миколаївщині, загинув на Донбасі. Посмертно він став почесним громадянином міста Славута, але в Южноукраїнську його теж вважають своїм. Тут мешкають його діти і вдова Надія.

Микола родом із села Голики Славутського району Хмельницької області. Разом із родиною переїхав до Славути, де після закінчення 9-ти класів ЗОШ № 1 вчився у професійному ліцеї та отримав спеціальність кухаря. Служив у Внутрішніх військах Збройних Сил України (м. Львів). Їздив на роботу в Київ, працював на будівництві.

В Южноукраїнськ Микола вперше прибув у відрядження в 2004 році, коли біля «нижнього» ринку будувалась 14-поверхівка. У вільний від роботи час трапилось йому знайомство з Надією. Дівчина родом із села Панкратове (Олексіївка) Арбузинського району Миколаївської області, але вже 15 років мешкає у місті енергетиків. Між молодими людьми зав'язалися стосунки, і в 2009 році вони одружилися. На Різдво наступного року народився син Данило. Потім молоде подружжя протягом року мешкало на батьківщині Миколи. Там у них народилася донька Варвара. У 2013-му повернулися до Южноукраїнська, а 7 серпня 2014-го прийшла повістка з військкомату. Це була третя хвиля мобілізації.

Підготовка розпочалася з навчального центру «Десна», що на Чернігівщині. Незабаром рядовий боєць Гончарук був переведений у Мелітополь Запорізької області, де проходив службу в 17-му батальйоні територіальної оборони «Кіровоград» у складі 57-ї окремої мотопіхотної бригади Сухопутних військ України. Коли військовий підрозділ у жовтні був направлений до місця постійної дислокації в Кіровоградсь-

* Вперше опубліковано в газеті «Контакт» № 31 від 02.08.2018.

ку область, у батальйоні з добровольців було сформовано окрему роту, яка виїхала на схід України – на передову. Микола 28 жовтня теж був направлений до зони АТО, спочатку в Луганську область, потім, наприкінці грудня в Донецьку – під місто Горлівку.

– Упродовж служби солдат двічі приїздив у відпустку додому, – згадує його дружина, а зараз вдова Надія Гончарук. – Це було на Різдво й у квітні, на Великдень. Весною, коли він приїхав, якраз влучила міна в палатку на їхньому блокпосту. Згоріли всі речі. Він тільки приїхав, а назавтра дзвонять, що все згоріло. Наш фонд «Миротворець» йому збирав речі, спальний мішок, одяг, бронежилет. Документи в нього були з собою, а в хлопців багато чого погоріло. Одному з них тоді руку відірвало.

Повернувся Микола після великодніх свят на свій блокпост у селище Ленінське Амвросіївського району Донецької області, а 21 травня його не стало. З розповідей побратимів відомо, що був обстріл у вечірній час. Микола з побратимом вишли на чергування. Якраз гатили із 120-мм мінометів. Одна міна застрягла у дереві над окопом і там же розірвалася. Загинули обидва.

– Це сталося десь о 21.30, бо я о 21.50 почала йому надзвонювати, а він не відповідав, – розповідає Надія. – На ранок телефон уже був вимкнений. 22 травня десь об 11-й годині дізналася, що його нема. Якраз я перебувала в Панкратово. Все село гуло, всі знали про загибель Миколи з самого ранку. Один хлопець працює в військкоматі, а його мама живе в селі. Він їй подзвонив, сповістив. Сільська рада знала, школа. Всі знали, але боялися сказати мені, що трапилася така трагедія. Прибігають школярі, запитують: ти вже знаєш? Ні, не знаю. Сусідка прибігає: Надя, ти вже знаєш, що трапилось? Тоді вже я зателефонувала до сільського голови. Там сказали: ми не можемо підтвердити і не можемо спростувати. О 12-й годині приїхали воєнком, сільський голова. Представники з Арбузинської райдержадміністрації приїжджали. Розповідали…

Миколи не стало в 30 років. Надії тоді було 27, діточкам – 5 та 2. Життя розділилося на «до» і «після». Перед похороном треба було забрати тіло. Туди Надія їхала разом з волонтером Тетяною Сорокодум, а назад скорботний вантаж супроводжували ще і побратими з Южноукраїнська, які служили разом з М. П. Гон-

чаруком. Труну із загиблим героєм доставили на його батьківщину. В останню дорогу його провели з усіма почестями. У Славуті прощалися з бійцем на батьківському подвір'ї. Вшанувати загиблого прийшли сотні небайдужих людей. Поховали Миколу поряд із могилами рідних у селі Голики.

На батьківщині захиснику України Миколі Гончаруку встановлено надмогильний пам'ятник, дошку на території ЗОШ № 1 у Славуті. На другу річницю загибелі у с. Панкратово на території цвинтаря теж відкрито меморіальну дошку. На пам'ятних заходах були хлопці-АТОшники, волонтери фонду «Мирне небо», адміністрація та мешканці села.

Указом Президента України від 8 квітня 2016 року за особисту мужність і високий професіоналізм у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі Миколу Павловича Гончарука нагороджено орденом «За мужність» III ступеня (посмертно).

З рук воєнкома замість батька державну нагороду отримав його син Данило. Ця урочиста й одночасно сумна подія відбулася в приміщенні Южноукраїнського міського історичного музею у присутності воїнів АТО та волонтерів.

– Це мій орден, – каже восьмирічний Данило. – Коли виросту, я теж буду військовим, як тато Коля, і теж піду захищати Україну.

Разом с матусею хлопець дбайливо зберігає ще одну нагороду – почесну відзнаку «Герой Миколаївщини» від громадської організації «Українська асоціація інвалідів та учасників АТО».

К. В. Секрета

ПОЗИВНИЙ «БОРОДАЧ»

Ось і закінчується літо 2018 року. Для нас воно було звичайним, спекотним, а найголовніше – спокійним, як і минулі роки. Щодня із засобів масової інформації ми дізнаємося про кількість загиблих, поранених військовослужбовців, які вже більше чотирьох років захищають нашу державу від російського агресора на сході України. Саме цим воїнам ми завдячуємо мирним небом. Саме цих Героїв ми повинні пам'ятати, згадувати їх, писати про них заради збереження Пам'яті майбутнім поколінням.

У цій статті мені хотілося б розповісти про одного з таких Героїв – **Бондаренка Олега Григоровича.**

Олег Бондаренко народився 29 березня 1986 року в Миколаєві, у родині робітників. Гарно навчався в школі, мав багато друзів. У дитинстві Олег отримав травму спини, тому був звільнений від військової служби.

Після закінчення школи, наслідуючи батька, вступив до Миколаївського професійно-технічного училища № 10 на спеціальність «верстатник широкого профілю». Закінчивши його в 2010 році, починає працювати токарем на державному підприємстві «Науково-виробничий комплекс газотурбобудування «Зоря-Машпроект». У цьому ж році Олег познайомився з Оленою. Закохавшись один в одного, разом будували плани на майбутнє. У 2011 році в них народилась донька Марія. Здавалося, все для юнака складалося якнайкраще. Кохана дівчина, маленька донька. Але події 2014 року дуже непокоїли хлопця. Спостерігаючи за Євромайданом, анексією Криму, початком бойових дій на сході країни, він дуже турбувався за життя своїх товаришів, які боронили Донецький аеропорт. Усім серцем переймався долею своєї рідною держави, майже рік спостерігав за подіями на сході України. І в 2015 році приймає рішення піти добровольцем.

5 березня 2015 року Олег отримав повістку з військкомату. З усмішкою він заспокоював усіх своїх рідних і близьких зі словами: «Все буде добре!», «Мамо, ну хто як не я!»

Спочатку Бондаренка Олега було направлено на полігон до Широкого Лану. Там він познайомився з Артемом Мельниченком, який прибув з Кривого Рогу та став для Олега близьким другом. Згодом Артема було призначено командиром відділення. З Широкого Лану через півтора місяці Олега Григоровича було направлено в Харківську область м. Чугуєв, у 92-гу окрему механізовану бригаду, кулеметником 1-го механізованого відділення 2-го механізованого взводу 6-ї механізованої роти 2-го механізованого батальйону. Олег постійно підтримував зв'язок з мамою, намагався щодня їй телефонувати та заспокоювати її.

Пробувши декілька днів у Чугуєві, Олег у складі 92-ї бригади був направлений у Луганську область на першу лінію оборони, а саме – на кордон між селищем Артем та містом Щастя.

Розпочались тяжкі дні на передовій. Незважаючи на обстріли, постійне нервове напруження «Бородач» (позивний Бондаренка О. Г.) ніколи не втрачав почуття гумору, був дуже комунікабельним, зі всіма знаходив спільну мову, був «душею компанії». Зі слів командира відділення Артема Мельниченка, Олег був дуже роботящою людиною, все намагався зробити своїми руками, захоплювався спортом, риболовлею. Разом з бійцем (позивний «Ліпіс») поставили турніки, зробили штангу, боксерську грушу. Він постійно намагався створити для всіх домашню обстановку.

Одного разу під час патрулювання території «Бородач» знайшов стару швейну машинку. Відремонтувавши її, він у вільний час займався пошиттям камуфльованих чохлів для зброї – це заняття стало для нього хобі.

На передовій Олег Бондаренко провів майже 10 місяців – з травня 2015 року по березень 2016 року. Через недостатню кількість військовослужбовців на передовій був створений взвод позаштатної розвідки для патрулювання території вздовж річки Сіверський Донець.

1 березня пізно ввечері Олег зателефонував мамі, запитав про всіх рідних і близьких. Сказав, що вже скоро вони зустрінуться, адже наближалася демобілізація.

2 березня 2016 року о 9 годині 45 хвилин Олег разом з Юрієм (позивний «Чорний») вийшли на патрулювання річки. Бли-

зько 13 години 50 хвилин повертались назад, шлях проходив через місток ріки Ковсуг (зі слів військовослужбовців, найбільш небезпечна зона, відкрита місцевість). Прямуючи по мосту, «Чорний» почув постріл зі сторони незаконних збройних формувань і побачив, як «Бородач» впав у воду, а на містку залишилась його балаклава. Юрій відразу повідомив командира відділення. Через декілька хвилин до місця події прибули військовослужбовці, вони дістали тіло загиблого Бондаренка Олега Григоровича, який отримав поранення у скроню.

4 березня 2016 року батькам повідомили про загибель сина, а вже 5 березня тіло загиблого бійця доставили в Миколаїв.

Ось так, в один момент, обірвалося життя людини з великим серцем та чистою душею. Таким він запам'ятався людям, які його знали.

Наприкінці квітня 2018 року на знак Пам'яті про всіх загиблих військовослужбовців на сході України, в рамках українсько-литовського проекту, що об'єднав зусилля ветеранів, вояків, громадських активістів та волонтерів обох держав, у Запоріжжі в Національному заповіднику «Хортиця» відбулася церемонія висадження 2100 дубів, подарованих Литвою.

Дерева висаджували рідні та близькі загиблих воїнів. У пам'ять про Олега командир 3-го відділення 92-ї бригади Юрій Власенко (позивний «Влас») разом з родиною висадили дуб з іменною табличкою.

Указом Президента України № 258/2016 від 17 червня 2016 року за особисту мужність і високий професіоналізм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі Бондаренко О. Г. посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ступеня.

С. М. Мандибура

ОЧІ, ЩО БАЧИЛИ ВІЙНУ

Вже вкотре переглядаю світлини **Олександра Хмелярова**. Вони різні. На одній хлопець у колі дружньої родини, на іншій осідлав свою мрію – залізного коня, на багатьох світлинах з друзями дитинства, шкільними товаришами, матросами, з якими навчався та проходив службу. На всіх фотографіях – світловолосий юнак з блакитними очима. Очима, наповненими добром та теплотою. Та в розмові з нами згорьована мати Олександра, Ганна Дмитрівна Хмелярова, пригадала вже інші очі сина:

– Це було, коли він вперше повернувся з війни. В його очах, що ввібрали всю голубінь небес, було стільки незбагненної туги і печалі, що хотілося пригорнути сина і не відпускати… Гіркі та скупі чоловічі сльози вперше побачила в його очах, коли на Сході загинули побратими. Він тоді після госпіталю був удома, тому, щоб я не хвилювалась, пішов у поле. І дав волю сльозам. Блакить очей з того часу стемніла. Смуток поселився в них назавжди. І це вже були інші очі. Очі змужнілого чоловіка. Чоловіка, який бачив війну.

Олександра Хмелярова бентежили події, що стрімко розвивалися в листопаді 2013 року в Україні. З молодим запалом слідкував за подіями на Майдані. Хлопець, який пройшов шлях від рядового матроса до мічмана і понад усе любив рідну землю, одним з перших виїхав на схід нашої держави разом з побратимами 73-го морського центру спеціального призначення, що базується в Очакові. Війна, яка так неочікувано увірвалася в життя Олександра, змінила його назавжди. Він розумів, що на його захист чекають не лише на Донеччині та Луганщині. Головним було для воїна, аби його рідна Одещина жила в мирі та спокої. Про військові будні в зоні АТО говорив мало. Телефонував не часто. Та рідні не нарікали, не хотіли наражати сина на небезпеку, бо розуміли, що те-

лефони прослуховуються. А коли мав хвильку поспілкуватись, то тільки заспокоював рідних: «Не хвилюйтесь. Усе добре. За кілька місяців уже буду вдома. Одружусь. Разом посадимо сад. І будемо жити щасливо».

Та війна на Сході не відпускала. Разом з побратимами звільняли від російського агресора Слов'янськ, Дзержинськ, інші населені пункти… Потім поранення. Госпіталь. Боліли рани. Але і думки не допускав, аби залишитися вдома. Він і вдень, і вночі подумки був із побратимами.

За кілька тижнів знову виїхав на передову. «Нехай все у тебе буде добре», – тільки й могла прошепотіти мати сину вслід. Та вже 4 березня 2016 року, коли він разом з Юрієм Горайським був у головному дозорі, ворожі кулі наздогнали побратимів. Юрію ще не було і 39. Олександру ледь виповнилось 27.

Як пригадували побратими, під час розвідки воїни разом з групою вийшли на операцію по патрулюванню лінії оборони наших військових. Це була одна з найкращих та найдосвідченіших груп. Командир групи з позивним «Трасер» був для воїнів прекрасним наставником, адже вже проявив себе раніше як здібний, вольовий офіцер, коли виводив бійців з Іловайська. Група у звичному режимі вела спостереження. Попереду йшов головний дозор, як і належало в бойовому порядку. Тож Юрій і Олександр першими зайшли на висоту, яку російські бойовики могли використати як плацдарм для наступу. Ретельно перевіряли території. Зовсім неочікувано виявили розвідгрупу ворога, яка зайшла дуже близько до їх позицій і знаходилась за двадцять метрів від них. Часу на роздуми не було. Воїни першими подали сигнал тривоги. І першими прийняли свій останній бій.

Юрій і Олександр зробили все, що від них залежало. Герої виконали бойове завдання до кінця. Ворогу не вдалося знищити нашу групу повністю. Коли прозвучала команда на відхід, побратими залишились вірними присязі та Україні. Вони не залишили Юрія та Олександра. Вступивши в бій, пішли вперед на ворога. Головний дозор основний потік свинцю прийняв на себе. Після втрати бійців уже побратимів було не зупинити. Саме їх досвід, високий професіоналізм та сміливість перемогли у двобої з ворогом. Розвідку, що налічувала близько двадцяти бо-

йовиків, було розбито. Завдання виконано. Наші герої не залишились лежати на висоті. Вчасно під'їхала БМП 72-ї бригади, і під вогневим прикриттям тіла загиблих та поранених евакуювали. В розташування повернулись усі…

Неймовірна мужність Героїв!

Про подвиг «морських котиків» – Героїв, їх незламність, сміливість та витримку вже за кілька годин напишуть численні Інтернет-видання, згодом і засоби масової інформації, адже вони в нерівному бою поблизу Докучаєвська поклали голови за рідну українську землю.

Відтоді болить і ятриться як материнська душа, так і серце батька Анатолія Степановича Хмелярова. Бо нічого вже не змінити…

А пам'ять час від часу повертає згорьованих батьків у ті далекі й такі світлі часи, коли чекали свого первістка. Пригадалось, як уява молодих батьків уже вималювала й очі волошкові, і волоссячко біляве, і личко ніжне та миле. Саме таким малюк і народився 20 січня 1989 року. Ріс щирим, відкритим, дружелюбним. Подорослішав хлопець напрочуд швидко. Позаду залишились і пелюшки-сорочечки, і молочний запах невинності, і ніжний дитячий лемент їх рідненького сонечка.

Дитинство Олександра – як і у всіх хлопців на селі. Завжди була якась робота. То батькові допоможе щось на будівництві (саме тоді нову оселю зводили), то мамі по господарству. І попрати вмів, і прибрати, і приготувати. Нарадуватись ним не могли рідні. Як більшість хлопчаків, і рибалку любив, і футбол. Усі справи, що розпочинав, завжди доводив до кінця. Був спокійним, розважливим. Його навіть дівчатка могли в школі поштурхати. А він тільки посміхався та вибачався.

Коли підріс, то у материнську душу закрадалась думка: чи зможе її син-романтик жити в такому непростому світі. Часто з ним говорила про це. Хотіла, аби він сам зрозумів, що для нього є головним у житті. Не здогадувалась, що він уже все вирішив. Адже марив морем. І не морем, яке бачив щодня, а саме його підводним світом. Тому після закінчення школи вступив до Ізмаїльського вищого професійного училища № 9 Київської державної академії водного транспорту ім. гетьмана Петра Конашеви-

ча-Сагайдачного на відділення морських та берегових професій. Ази опанував без особливих зусиль. З часом, аби набратися досвіду, поїхав до Севастополя.

Нести ходову вахту на містку чи стоянкову вахту біля трапу згідно з суднови розкладом не викликало в Олександра труднощів, адже змалку був відповідальним та старанним. Суднові роботи теж виконував бездоганно. Після навчання твердо вирішив продовжувати службу в Очакові.

Кілька років у частині А 1594 поселили в його душі відчуття справжнього братерства. Відчуття, коли зник страх, а натомість прийшло почуття відповідальності перед побратимами, рідними та близькими людьми. А ще хлопець навчився по особливому радіти простим речам. Радіти і цінувати їх. Хоча розуміння того, що є справжнім у житті, у Олександра було змалку. Щоб це зрозуміти, декому і цілого життя не вистачає. Подорослішав хлопець напрочуд швидко. Окрилений і змужнілий, із сяючими очима та повний енергії й рішучості, якої б вистачило на десяток його однолітків, які залишались у селі, не бачачи і не відчуваючи змін навколо.

Для Олександра було радісно, коли він, ледь сонце сходило, вже біг додому з наловленою рибою, аби родина мала чим поснідати. Радів, коли міг друзям допомогти, чи бабусі, чи тітці. А ще був неймовірно щасливим, придбавши мотоцикла.

– Я завжди думала про те, як складеться дорога його життя. А вона обірвалась так рано і так несподівано, обірвалась 4 березня 2016 року біля далекого Докучаєвська, що на Донеччині, – з болем сказала мати і з гордістю додала: – Стикаючись на дорозі війни віч-на-віч зі смертю, Олександра не покидало відчуття сили і бажання змінювати світ довкола. Навіть під час останньої такої короткої телефонної розмови напередодні загибелі він говорив про сад, який мріяв посадити, про наречену. Одним словом, про щасливе і довге життя. І до останнього подиху свого

життя він не зрадив собі! Не зрадив своїм принципам! Сьогодні його душа тримає для нас чисте мирне небо.

5 березня 2016 року з кадровим військовим, головним корабельним старшиною, техніком групи спеціальних операцій загону спеціальних операцій Військово-Морських Сил Збройних Сил України попрощались у 73-му Центрі спеціального призначення, де юнак служив за контрактом з 20 січня 2011 року. А надвечір Олександр Анатолійович Хмеляров востаннє повернувся до батьківського порога в рідне село Кам'янку Ізмаїльського району, що на Одещині, повернувся, аби відійти у Вічність.

Зі всіма військовими почестями поховали Героя. Біля домовини Олександра стояли побратими. За командою у мирній Кам'янці прогриміли постріли.

«Господи! Як же страшно, коли стріляють!» – тільки і встигла подумати мати. А її син, її ясне сонечко не день і не два знаходився на передовій. І ніколи навіть словом не обмовився. Та вже й не скаже…

В тузі залишились батьки, молодший брат і сестра – її батьки взяли під опіку з дитячого будинку, сестра, яку так любив та завжди оберігав братик Сашко.

Про сильного і незламного духом Олександра Анатолійовича Хмелярова завжди буде пам'ятати український народ, його побратими, земляки.

Одна з вулиць села Кам'янка, що на Ізмаїльщині, де народився і виріс юнак, відтепер носить ім'я Олександра Хмелярова. Меморіальна дошка на стіні школи – Знак пам'яті про подвиг учня – Героя, Справжнього Патріота, що віддав своє життя за українську землю.

За особисту мужність і героїзм, виявлені у захисті державного кордону та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі Олександр Анатолійович Хмеляров був нагороджений двома орденами – «За мужність» та Богдана Хмельницького ІІІ ступеня (посмертно), медаллю «За військову службу Україні», медаллю «За оборону Маріуполя» (посмертно), нагрудним знаком «За зразкову службу», відзнакою Всеукраїнської спілки учасників бойових дій в АТО «Побратими України», медаллю «Захисник української землі» та іншими.

Віриться, що рідні зроблять усе можливе і неможливе, аби за кілька років у Пам'ять про Тебе, наш Герою, на Одещині заквітнув молодий сад. Сад Твоєї найзаповітнішої мрії…

Спочивай з миром! Саме завдяки Тобі ми вистоїмо! Ми переможемо!

Марина Даной:
в память о любимом друге и однокласснике

Война продолжается. Каждый день – печальные новости о погибших бойцах. Как бы нам ни хотелось, но вернуть их невозможно. Погибшим Героям – отдать последний долг и помнить их. А еще – помогать их семьям и никогда не забывать, что они жили, радовались, а потом погибли на этой войне, в частности, и за нас с вами. Так погиб и мой одноклассник, очень честный и любимый друг ***Санька Хмеляров***. Это был очень солнечный человечек, зачастую его называли «солнышком», так как лицо его светлое, красивая улыбка и голубые глаза напоминали солнышко и небо. Ох, не вернуть нам наше Солнышко…

Сейчас я вспоминаю наши школьные годы. Сашка всегда старался всем помочь, и из-за этого его все очень уважали и ценили дружбу с ним. В его руках все горело! Только что-то помочь, привезти, принести, – то Саша был тут как тут. Ответственность была как бы продолжением его имени: Александр – значит ответственный. Он был таким искренним, простым, никогда не кривил душой. Говорил все как есть, без догадок и домыслов. Вспоминая о нем, я улыбаюсь. Он всегда шутил. При любой проблеме говорил: «Из любой проблемы есть выход. Осталось только его найти».

Как-то в 3-м классе мы готовились к празднику «День именинника». Весенние и летние именинники готовили подарочки с пожеланиями для тех, кто родился осенью и зимой. И так получилось, что я делала поздравительное пожелание для Сашки. Приятно было, когда он угадал, что это была я. Когда

спросила, как это у него получилось, Саша ответил: «Почувствовал». При воспоминании об этом и сегодня наворачиваются слезы. Да, он был хорошим и искренним человеком. Когда на школьном выпускном на рушнике писали пожелания друг другу, то для Сашки сочинили стих: «Александр, Саша, Шура. Как тебя не назови, не изменится натура, коль энергия внутри». Этот парень мог любому улучшить настроение, поддержать.

Когда Сашка последний раз приехал домой в отпуск, то был счастливым, глаза светились. Он сказал: «Я пошел туда защищать Родину. Хочу, чтобы моя семья жила под мирным небом. Я пошел, чтобы доказать вам, что я тоже на что-то способен. Я хочу, чтобы вы мной гордились». У него были серьезные взгляды на жизнь. А еще он мечтал о встрече одноклассников. Хотел всех увидеть. Говорил: когда все закончится в Донецке и Луганске, то сделает предложение Танюше и сразу женится. Часто вспоминаем его слова на выпускном балу: «Вы обо мне еще услышите», которые стали пророческими. Ведь прошло немного времени – и о нем услышали не только мы. О его подвиге услышала вся наша страна.

До встречи выпускников, о которой так мечтал Саша, он не дожил три месяца. Нашего Героя навсегда забрали небеса…

С. М. Мандибура

ЇХНЄ КОХАННЯ ТАК БЕЗЖАЛЬНО ОБІРВАЛА ВІЙНА...

Неймовірний біль огортає душу, коли пишу про нашого Героя – Людину з великої літери, Патріота, справжнього сина неньки України **Юрія Горайського**, який віддав своє життя, захищаючи рідну Вітчизну. Пишу про Юрія, а країною крокує весна. Пишу в Поминальну неділю, коли з давніх-давен українці вшановують тих, кого забрали небеса. Особливо цього дня, низько схиливши голови, згадуємо всіх Героїв сьогодення, які душу і тіло поклали за Незалежність України у війні з Росією.

Сум та щем стискають душу, коли читаю пости дружини Юрія Наталії Горайської, де жінка виливає неймовірну печаль зі свого зболеного серця: «Так боляче… Так страшно… А хто ж залишиться, коли патріоти стають Ангелами…». «Юрка, Боже, як би ти знав, як сильно тебе бракує. Я досі не можу повірити, що тебе нема!!! Господи, чому? Чому?.. Як тобі там, друже? Бо нам без тебе тут погано…»

«Почуття обов'язку мене змусило йти на війну. Не зміг я стояти осторонь, коли молоді хлопці на передовій забезпечують спокій і мир для нас, зокрема для мене і моєї сім'ї. Бог і батьки дали мені здоров'я, і я вирішив, що свою родину і свою землю можу сам боронити від цієї погані», – сказав Юрій Горайський під час свого останнього інтерв'ю. За рік до цього, у травні 2014 року, за квотою партії УДАР, хоча він не був членом цієї політичної сили, Юрія було призначено головою Збаразької районної державної адміністрації. Обіймав він цю посаду 11 місяців. Саме під час його головування запрацював Зарубинецький спиртозавод, проведено ремонт районного Будинку культури. Він зумів за такий короткий термін активізувати роботу району на всіх напрямах, при цьому активно допомагаючи і землякам у зоні АТО.

Та попри протести патріотів, Президент України Петро Порошенко звільнив Юрія Горайського з посади голови РДА. Через тиждень, у травні 2015 року, він добровольцем відправився в зону АТО. До вересня служив у секторі «М» під Маріуполем. І вже в січні 2016-го підписав контракт на військову службу.

«Думка, що Юрій, маючи вже певний досвід, знову буде в найгарячішій точці на Сході, не давала мені спокою ні вдень, ні вночі. Лише ті нечасті телефонні дзвінки з передової гріли душу і вселяли надію, що він витримає все і скоро ступить на рідний поріг. Та він відчував, що не повернеться, тому щоразу прощався, неначе востаннє, – згадує з болем Наталія. – Під час тих кількахвилинних розмов встигав і про донечок запитати, і про побратимів, і ще кілька порад дати щодо родинного бізнесу. Я слухала і не йняла віри, що вже за кілька місяців не почую його до болю рідного голосу…»

Два десятиліття вони писали історію свого кохання.

«Пригадую, коли вперше побачила Юрія, серце забилося з якоюсь неймовірною силою, наче підказувало: він – твоя друга половинка. Він теж відчував щось. Бо вже за кілька днів ми почали зустрічатися. Яким же він, Господи, був чудовим! Його очі світились добротою, а душа була наповнена щедрістю. Перші роки подружнього життя не були легкими, але Юра завжди знаходив потрібні слова, аби делікатно переконати мене у правильності своєї думки. А я не перечила. Хіба зрідка. Він у мене був Справжній Козак. Кохання нам подарувало двох чарівних доньок – Ярину та Мирославу. Ми почали займатися бізнесом. Час плив. Та революційні події на Майдані різко змінили ритм нашого життя. І не тільки нашого, але й багатьох патріотичних родин України. Юра часом дорікав собі, що не поїхав із земляками до Києва на Майдан. Та водночас було розуміння, що він має бути там, де найбільше потрібний. Саме в цей час Президент Петро Порошенко призначив його головою Збаразької РДА. Непростий то був час. Спочатку на фронт почали їхати добровольці. Згодом і мобілізовані. Всі потребували військового спорядження, бо вже розуміли, що потрібно на фронті, аби втрати людські були мінімальними: і бронежилети, і шоломи. Кошти почали збирати у друзів, знайомих. Згодом уже почав діяти і

штаб Збаразької самооборони. Головою штабу обрали Володю Голоднюка. Оскільки його син загинув, то він хотів допомагати іншим хлопцям боронити рідну землю від ворога. То була цілодобова робота як у Юрія, так і в цілого штабу.

Під час мобілізації Юрій, будучи головою РДА, разом з військовим комісаром та головами сільських рад мотивували хлопців іти на війну. Часто матері дорікали представникам влади, що, займаючись мобілізацією, самі відсиджуються у теплих кабінетах. Юрія мучила совість. І під час однієї з таких зустрічей Юрій пообіцяв, що в разі його звільнення він піде на війну. І слово своє стримав. Хоча розумів, що нам без нього буде нестерпно тяжко. Будучи на посаді, проводжав загиблих земляків в останню путь. Загиблого Тараса Михайловського особисто шукав, потім їздив на ексгумацію. Матері першим сповістив про загибель сина».

Пізніше, після загибелі Юрія Горайського, згадувала Наталя Івашко в одному з інтерв'ю: «Старобільщина Луганської області сумує разом з Тернопільщиною. Ми, «Самооборона Старобільщини», познайомилися з Юрієм Горайським, коли він був головою Збаразької РДА. Якось він приїхав з волонтерами на старобільське кладовище забирати тіла своїх земляків, які були поховані у нас як невідомі герої. Рідні за результатами ДНК-експертизи встановили їхні імена. Того дня забирали тіла трьох, а якщо точніше, – то була вже ніч. Мене вразило, що державний службовець власноруч проводив ексгумацію тіл своїх земляків, не спостерігав збоку, як це роблять інші, а копав разом з усіма. Після того я постійно ставила його за приклад нашим старобільським чиновникам. Небеса забирають найкращих… А хто ж залишиться? З ким відбудовувати Україну після війни?..»

«Всім було зрозуміло, що Юрій відбуде на фронт, – продовжила свою нелегку розповідь дружина Наталія. – Перші чотири місяці на передовій були надзвичайно важкими, але він був морально стійким і готовим до всіх випробувань, які випадуть на його долю. Коли мав хвильку, то телефонував і завжди заспокоював, цим самим вселяючи надію, що це не востаннє. Я трималася з останніх сил. Не хотіла показати? як мені боляче на душі.

Коли він повернувся через чотири місяці додому, аби взяти участь у виборах на посаду мера, я була щаслива. Під час наших розмов Юрій підкреслював, що на фронті йому комфортніше. Саме там він познайомився з дуже хорошими людьми і казав, що таких людей, як військові офіцери, розвідники, ще не зустрічав. Для них на першому плані – гідність, честь та відсутність підлості. Тому коли на виборах громада його не підтримала, він без жодних вагань знову почав збиратися на Схід. І ніякі мої вмовляння вже його не зупинили. Правда, і за таких умов Юра зумів зробити мені подарунок, запросивши на кілька днів до Очакова, де він прийняв присягу і став військовим, стрільцем-регулювальником комендантського відділення комендантського взводу комендантської роти, матросом 73-го морського центру спеціальних операцій. Уже за кілька днів мав відправитися з побратимами до зони проведення антитерористичної операції. Це був гарний незабутній тиждень, проведений разом, про всяк випадок, якщо станеться щось непоправне. Ми були разом… І ми були щасливі… Перше й останнє в житті селфі теж зробили в Очакові на березі моря.

Я провела Юрія до Миколаєва. Лише три тижні на Сході – і Юрій загинув. Така безжальна війна…

За кілька годин, десь близько 22.23 третього березня, він зателефонував. Розмовляли хвилину. Остання розмова… Юра не говорив… Він наче відчував… І ті останні слова були прощальними… Вже над ранок страшна звістка… Юрій загинув. Не йняла віри…»

Про обставини загибелі Горайського під Докучаєвськом на Донеччині на своїй сторінці в Фейсбуці написав журналіст, військовий експерт Юрій Бутусов:

«4 березня група спецназу 73-го морського центру спеціальних операцій виконувала завдання з патрулювання лінії оборони українських військ. Це одна з кращих груп 73-го центру. Командир – позивний «Трасер», колиш-

ній директор середньої школи, прекрасний наставник, який проявив себе як вольовий командир, виводячи своїх бійців з Іловайська.

Вони вели спостереження і вийшли на задану висоту, з якої російські бойовики могли організувати напад на наші позиції.

Військові вирішили перевірити все. Хоча могли не ризикувати. Поспостерігати і піти. Але якби не зайшли на висоту, то завтра звідти могла прилетіти смерть для інших наших воїнів.

Попереду йшов головний дозор – так положено в бойовому порядку, завжди є хтось, хто йде попереду, щоб першим виявити ворога, першим подати сигнал небезпеки, першим вступити в бій. У дозорі завжди йдуть кращі – ті, хто готовий до смертельного ризику.

Групі надійшла команда на негайний відхід. Але бойові товариші не кинули своїх полеглих. «Трасер» команду на відхід вирішив не почути – вони накрили противника вогнем і пішли вперед. Головний дозор прийняв на себе основний потік свинцю, але їхні товариші завдяки цій самопожертві били напевне. Ризик був величезним, але був і професійний розрахунок.

І вони зробили це. Розвідгрупа противника була знищена. І тоді спецназівці змогли забрати тіла своїх побратимів. «Трасер» нікого зі своїх не кинув, повернулися всі... Незабаром під'їхала БМП 72-ї бригади і вивезла загиблих і поранених».

За даними радіоперехоплення, противник втратив 30 бойовиків.

«Час для мене наче зупинився. Та навкруги метушились люди. Багато людей. Вони готувалися вранці 6 березня зустріти Героя у Збаражі, аби з честю провести його в останню путь. 7 березня було оголошено Днем жалоби. Я навіть не мала місця, де б виплакатись... Було неймовірно тяжко і боляче...», – з сумом згадувала Наталія.

6 березня 2016 року на колінах та з лампадками в руках зустріла Юрія Володимировича Горайського рідна Тернопільщина. Тіло героя-земляка, який загинув в АТО, з кордону Хмельницької та Тернопільської областей супроводжував кортеж автомобілів з його друзями-самооборонівцями, волонтерами, громадськими діячами.

«Юрко довів, що можна бути головою адміністрації, мати в руках великі гроші і не красти, а навпаки, дбати про район, розбудовувати його, зробити щось для людей, а не для себе…» – говорив на похоронах друг загиблого Олександр Саричев.

Щирим, відвертим і принциповим запам'ятають Юрія й волонтери-побратими: «Гинуть найкращі. Боляче усвідомлювати, що нині Україна осиротіла ще на одного патріота, справжнього Героя».

Красномовно про Юрія сказали його однодумці.

Алла Борисенко:

«Юрко був кращим з кращих, пройшов Майдан, став головою РДА, йому ставили палиці в колеса, але він ішов уперед. На посаді робив усе те, за що стояли на Майдані. Він міг вислухати і почути, допомогти і допомагав. Коли прийшла теперішня влада, ми з бійцями та іншими організаціями просили його не звільняти. Юрка підтримувало багато людей. На жаль, не допомогло… Його зняли…

У нього була чудова сім'я. Наталя і Юрко – ідеал родини, вони були одним цілим. Наталя завжди була поруч і стояла за нього стіною. Ніхто краще за неї не знав про його болі і радощі… Вічна пам'ять Герою!»

Ліля Мусіхіна:

«У мене не стало друга. Досі не можу оговтатися і повірити в те, що отой чоловік у формі матроса, якого ми привезли, – наш Юрко, наш «Міль». Юрко, якого ми так любили за сміх і жарти, якого знали як чесного і безкомпромісного, щедрого на все добре і світле, що тільки є в цьому світі. Ми називали його «Міллю», бо коли був керівником свого Збаразького району, поіменно і порозмірно знав кожного бійця-земляка, вболівав за кожного. Тягнув усе, що міг, з волонтерського штабу, бо в нього – вояки, про яких треба дбати, і при тому не раз мені казав: «Такі діти йдуть воювати… А я, здоровий хлоп, сиджу тут, у тилу… Соромно, Лілю, людям в очі дивитися…» Усяке було. Юрко з нашим «Кінологом» возив передачі на фронт і телефонував мені з самого пекла. Було, що ми з Юрком збиралися на 32-й блокпост по тіло Михальського, бо нам сказали, що віддадуть, лише коли приїдемо самі особисто.

Юрко – Герой. Він таки не всидів у тилу. Пішов до наших підшефних (ми називаємо їх «усиновлені») в 73-й центр морських спецоперацій на контракт. Звідти телефонував і розповідав про порядки, про те, як годують, у що одягають…

Тієї ночі Юрко зі ще одним побратимом прийняли на себе весь удар. Загинули вони двоє. Інші, хто вижив, дали ворогові відсіч.

Я ніколи його не забуду і не пробачу його загибелі. І ніхто з нас не забуде. Юрко, тримай для нас небо…

Непоправна втрата для родини. Непоправна втрата для України».

Вже на міському цвинтарі, де Юрій знайшов вічний спочинок поряд із Героєм Небесної сотні Устимом Голоднюком, Наталія зрозуміла, що Юрія втратила назавжди. Юрія, якого щиро та віддано кохала. Юрія, в якому так органічно поєднувалися вперті ість і благородство, спокій та імпульсивність. Юрія, який любив рідну землю, вивчав її непросту історію. Справжнього патріота та козака.

Вже на Збаразькому кладовищі під час прощання Наталія тільки й промовила: «Ти для мене Герой, Горайський!»

Указом Президента України від 8 квітня 2016 року «Про відзначення державними нагородами України» за особисту мужність і високий професіоналізм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі Юрія Горайського нагороджено (посмертно) орденом Богдана Хмельницького ІІІ ступеня.

19 серпня 2016 року Тернопільська міська рада присвоїла звання «Почесний громадянин міста Тернополя» (посмертно).

Написані останні рядки про Людину, життя якої вартує Книги. Сумно і боляче… А за вікном буяє весна. Білопінне цвітіння навкруги вселяє надію, що Перемога українського народу у війні з російським агресором уже не за горами. Воскрес Христос, воскресне Україна!

Світла Пам’ять тобі, Козаче, Юрію Горайський!

Ю. А. Островершенко
О. М. Дорошенко

ПРАПОР НАД ТЕРМІНАЛОМ

Гуцаленко Микола Віталійович – український військовий, командир 2-го десантно-штурмового взводу 3-ї роти 1-го батальйону 79-ї окремої десантно-штурмової бригади, молодший лейтенант, «кіборг» з позивним «Кока».

Народився Микола Гуцаленко 19 грудня 1991 року в м. Первомайську Миколаївської області. Навчався у Первомайській гімназії № 11. Мама, Неля Валеріївна, розповідає, що Микола ріс звичайним хлопцем доброзичливим, відповідальним, справедливим. Вона в усьому підтримувала сина, вчила доводити будь-яку справу до кінця, а коли після закінчення училища, стоячи на порозі дорослого життя, Микола запитав: «Мамо, а ким я буду?» – відповіла: «Ти будеш хорошою людиною. Людиною з великої літери!»

З четвертого класу школи хлопець почав займатися у Первомайському відділенні спеціалізованої дитячо-юнацької школи олімпійського резерву з веслування на байдарках і каное. Згодом продовжив навчання у Миколаївському вищому училищі фізичної культури. Отримав звання майстра спорту та був неодноразовим чемпіоном України з веслування.

У 2013 році закінчив Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, факультет «Фізична культура і спорт». Заняття спортом формували особистість і характер хлопця – Микола

був зібраним, відповідальним, витривалим, у будь-якій справі викладався на повну.

Тренер-викладач Первомайської дитячо-юнацької спортивної школи ім. В. Тофана, Олександр Григорович Федорченко, пригадує, що коли до них прийшов новий вихованець, то він подумав, що «толку з нього, може, й не буде, бо Микола навчався в школі № 11, а там багато вимагають, велике навантаження. Не знав, чи він встигатиме. Ще спочатку сказав йому, щоб він жодного тренування не пропускав. І що ви думаєте – він фактично весь час був у школі. Після того, як Коля закінчив 7 клас, я як тренер зрозумів, що йому потрібен подальший розвиток, тому запропонував піти у вище училище фізичної культури. Ми серйозно відпрацювали літо, у нього були прекрасні результати за всіма показниками. У Миколаєві мій вихованець почав швидко прогресувати, у 8–9 класах брав участь в усіх змаганнях в Україні. Ще хочу відзначити його дисциплінованість. На своїй базі ми не лише тренуємося, а й самі організовуємо свій побут. Він завжди міг прибрати, поскладати знаряддя. Його байдарка була чистою, все утримував в порядку».

Мама розповідає, що коли Микола приїжджав додому, то прокидався о 6 годині ранку, біг у Мигію, а це кілометрів сім, потім на 8 або 9 годину ранку біг на тренування, а після обіду ще одне тренування – і так щодня. І навіть перебуваючи в зоні АТО, знаходив час і можливість потренуватися.

У жовтні 2013 р. Микола вступає на військову службу за контрактом. У лавах Збройних Сил України пройшов свої перші бої у Красному Лимані та Слов'янську, брав участь у боях під Мар'їнкою, на Савур-Могилі.

Микола Гуцаленко – учасник героїчної оборони Донецького аеропорту, один із тих відчайдухів, що у листопаді 2014 року підняли прапор України на даху старого терміналу Донецького летовища, друг і побратим Андрія Горбаня – Народного героя України. Про їхню дружбу згадував Олександр Василенко у статті «Андрій Горбань, українець, патріот, воїн АТО». Там є такі слова: «…старий термінал – руїна. Сьогодні троє хлопців-відчайдухів встановили прапор України. «Ополченці» як здуріли. Коли побачили, вистріляли по ньому триденну норму боє-

припасів. Було чути навіть постріли з ПМ. Не застосували лишень авіацію. Встояв. Ріже їм очі наш Прапор. Олександр Василенко (28.11. 2014 р. о 21.04 год.)».

«Вчора писав про хлопців, які встановили прапор над терміналом. Сьогодні, під час штурму, Андрій Горбань першим кинувся на найнебезпечніший напрямок та півгодини стримував обколотих «ополченців». Хлопчина, що філософствував про шлюб і свою подальшу долю, навіть не завагався, приймаючи таке рішення. Тільки тяжке поранення змусило замовчати його автомат. Його друг, Колюня, що разом з ним чіпляв прапор, з побратимом виніс пораненого під шквалом вогню, між розривами ВОГів, «фонтанчиками» від безперервних черг куль. Будучи свідком, я зрозумів, чого варта справжня чоловіча дружба. Олександр Василенко (29.11.2014 р. о 22 год.)».

Микола Гуцаленко дав ім'я Андрій своєму синові на знак пам'яті про бойового друга Андрія Горбаня.

Указом Президента України № 722/2015 за особисту мужність і самовідданість, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, високий професіоналізм, вірність військовій присязі нагороджений орденом «За мужність» III ступеня.

За три роки служби Микола пройшов щаблями військової кар'єри від солдата до командира взводу, молодшого лейтенанта. В ці три роки вмістились військові навчання, офіцерські курси, запеклі бої на сході країни, короткі відпустки, кохання, народження сина, а попереду повинні бути довгі роки щасливого життя…

21 лютого 2017 року поблизу с. Водяне Ясинуватського району Донецької області на позиції «Рим» (цю назву придумав «Кока») десантник зазнав важкого поранення й у стані коми був доставлений до реанімації обласної лікарні імені Мечникова (м. Дніпро). Два дні за його життя боролися не лише кращі нейрохірурги, але й волонтери і журналісти, які збирали гроші задля забезпечення пораненого воїна всім необхідним. Однак врятувати Миколу не вдалося – його не можна було транспортувати, мозок був занадто ушкоджений, і він помер не приходячи до тями.

24 лютого 2017 року відомий волонтер Ян Осока на своїй сторінці у ФБ написав: «Коли осколок влучив йому в голову і він лежав на землі із закритими очима, до нього підбіг побратим та впав біля нього на коліна. Бойовий друг узяв його за руку та просив стиснути її, якщо він його чує. Він потис. Він чув. Він боровся. Він вступив у свій останній бій, який тривав дві з половиною доби…

У нього залишились батьки, дружина та маленький син, якого він назвав Андрієм на честь свого друга, який загинув в аеропорту.

Ми живемо і майже не думаємо про ціну нашого життя. Ми спокійно перегортаємо день за днем у нашому крихкому спокої, розлетітися осколками якому не дають прості хлопці з усіх куточків України. Прості хлопці, які йдуть на той бік, стискаючи руки своїх побратимів.

Звичайні хлопці, які називають синів іменами загиблих друзів».

«Справжній десантник-герой. Те, що він робив на передовій зі своїм підрозділом, це завжди можна було порівняти з героїзмом. Він завжди виконував такі завдання, що, думали, і не вибереться. Ми ним пишалися», – так про Миколу говорить заступник комбрига 79-ї бригади Ярослав Калашник.

Указом Президента України № 104/2017 від 10 квітня 2017 року за особисту мужність, виявлену у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, самовіддане виконання військового обов’язку молодший лейтенант Гуцаленко Микола Віталійович посмертно нагороджений орденом Богдана Хмельницького ІІІ ступеня.

У 2015 році в інтерв'ю Радіо Свобода 23-річний кіборг з позивним «Кока» розповів про свою участь в обороні Донецького аеропорту, про те, як зовсім юні хлопці сприймають війну, які спогади їх мучать, що найкраще допомагає подолати посттравматичний синдром…

М. В. Литвинчук

«АЕРОПОРТ БУВ БУФЕРОМ МІЖ ДВОМА СВІТАМИ»*

– У Донецькому аеропорту я був двічі, – розповідає миколаївський «кіборг» із позивним «Кока». – Перший раз це сталося, коли ми були в районі Краматорська. Нас було два взводи, наш був у наряді, а третій взвод – це були ті, хто виїжджає за першим сигналом. Тобто якщо є якесь завдання, то вони швидко збираються і рушають на його виконання. А ми були охороною табору.

З чого все почалось? Виїхали три БТРи, і нам повідомили, що вони їдуть в аеропорт. Завдання не повідомили, лише зазначили, що це бойовий виїзд. Тож вони зібрались і поїхали. А потім ми дізнались, що вони заїхали, але дуже невдало. БТРи підбили, в одному хлопці згоріли одразу – 7 людей, заживо. З другого БТРа люди встигли врятуватися.

Потім хлопці, які врятувалися, розповідали, що забігли до терміналу. Хтось був поранений, хтось більш-менш міг ще пересуватися, хтось контужений – сиділи там, зустрівшись на точці збору. Хлопці, які були у терміналі, прийняли їх, почали надавати медичну допомогу. Через деякий час їх звідти вивезли.

Незабаром і нам дали завдання негайно їхати до аеропорту. Звісно, знаючи про те, що сталося й скількох людей втратили, ми не змогли себе примусити одразу виїхати. Дуже важко було

* Вперше опубліковано на сайті «Радіо Свобода» www.radiosvoboda.org.

усвідомити й прийняти те, що відбулося. Ми трохи почекали у розташуванні, щоб просто психологічно заспокоїтися. Потім прийшов наказ, щоб поїхали інші люди замість нас.

Ми ще тиждень побули в таборі і також поїхали туди (в аеропорт. – *Ред*.). Я пам'ятаю посадку, якою ми їхали, але не пам'ятаю її назви. Це населений пункт поблизу ДАПу (Донецького аеропорту. – *Ред*.). Ми вирушили на світанку. Десь о 9-й ранку прибули на цю посадку. Так прочекали до 4-ї вечора. Слухали радіостанцію й почули, що в аеропорту хлопців почали «крити» й піхота наступає.

То ми погрузилися, люки закрили й стрімголов поїхали. Швидкість була величезна. Сказали собі: вже все, не звертаємо, їдемо до аеропорту.

Отаким був перший заїзд. Було дуже страшно, бо суцільна неясність.

– Складно було проїхати до терміналів?

– Заїхати було не складно, та й виїхати, в принципі, теж. Але це моя думка.

Ми коли виїжджали, то в нас уже такий спокій був... Ну стріляють по нас, ну мінометами криють, але вони все одно нічого не зможуть зробити. Якщо їхати на великій швидкості, то влучити в машину складно. Машини сильно сікли «Утьосами» (крупнокаліберний кулемет. – *Ред.*). Дехто намагався влучити з РПГ (ручний протитанковий гранатомет. – *Ред*.), але лише пару коліс підбили БТРу.

У нас були решітки на машинах, які, до речі, волонтери допомогли зробити. Багато машин ці решітки врятували.

– Вас тоді вже обшукували сепаратисти?

– Ні, та мені здається, ми б цього не дозволили зробити, наша бригада 79-та. Я саме був у грудні вдома на ротації, коли дізнався з новин, що сепаратисти почали обшукувати наших військових. Мені одразу стало якось так…

Дуже дивно! Сепаратисти і росіяни – наші вороги, і що не кажи, ми воюємо проти Росії за нашу землю, це ж очевидно, а тут таке. Дуже прикро було дізнатися, що наших обшукують вороги, та ще й лише по одному ріжку дозволяють брати з собою. Як це так?!

Мені здається, що знав би наш комбат чи наше керівництво, що там блокпост, то ми б швидко розвалили його й проїхали собі спокійно. І все. Нас не обшукували, ні. Тоді ми брали стільки зброї, скільки могли понести з собою.

Що я запам'ятав, так це: відкриваю люк і бачу, коли ми заїжджали до аеропорту, стоїть вишка. Далі йде цей новий термінал. Їдемо, а всі речі поставили на правий борт. Ну там сухий пайок, воду, боєприпаси, бо з лівого боку все прострілювалось.

Там саме «зльотка» (злітна смуга. – *Ред*.) була, а з правого – цей новий термінал розбитий і «рукави» (криті переходи до літаків. – *Ред*.), за якими ми ховалися. Так от три БТРи заїхало чи чотири, точно не пам'ятаю. Ми швидко вивантажилися, й тільки все швидко поскидали – почався обстріл.

На щастя, стріляли не по нас, але десь поряд мінометами почали «працювати». Ми всі речі почали переносити, ховати, щоб уночі вже не вилазити. Вивантажувались ну дуже вже швидко… Коли все позаносили, то засіли в терміналі. Потім наші БТРи вдало від'їхали, і ми чекали до четвертої ранку, аби перейти зі старого терміналу до нового.

Лежали на землі, у темряві. Ліхтарики не можна було вмикати, тому що одразу починали стріляти снайпери, адже все видно через розбиті стіни. Отак і лежали на сирій землі. Незрозуміло було взагалі, де хто. Говорили пошепки. Пам'ятаю, що навіть коли підпалювали сигарету, то ховали вогник сірника, щоб не засікли.

– А з того боку мають добре оснащення?

– Так. У них там дуже гарна оптика. Треба було якомога менше рухів робити. До того ж уночі більше на слух орієнтувались, бо не вистачало тепловізорів.

О 4-й ранку надходить команда: збирати всі речі, ділитись на взводи, щоб не одною групою переходити, оскільки багато людей було, а двома.

Перша група проходить… Все добре – пройшли. Через 5 хвилин ми пішли і перед самим нашим виходом почали ВОГом «працювати». Можливо, коли перша група проходила, то вони їх помітили, що рух якийсь.

Ми присіли і думаємо: «Все, почалось!» Сидимо, мовчимо. Довкола тиша. Слава Богу, це був лише один ВОГ. Може, це вони так перевіряли, запустили і чекали на продовження. Як усе стихло, дали команду йти далі.

Як перший раз ідеш, то взагалі нічого не зрозуміло. Йдеш, купа заліза валяється довкола, скло, згорілі БТРи наших хлопців, які були тут. Проходиш повз них, а в голові одна думка: «Тільки б додому повернутися». Такі думки були. Перший раз було дуже страшно.

Потім ми дійшли до входу у старий термінал. Там нас зустріла наша розвідрота. Нас завели у самий центр VIPзали. Розташували і сказали: «До 6–7 години ранку спіть. Завтра покажемо вам усе». Ми відпочили, і зранку нас почали розставляти на позиції.

Далі день від дня не відрізнявся. Зранку прокинувся, раз у день поїв – тушонку. Їсти не хотілося взагалі. Лиш куриш і воду п'єш – та й усе. Загалом нормально було.

Згадав, що першого ж дня, ну от прокинулись, по позиціях нас розвели… У нас було 5 людей, і в одного з наших, у нашого сержанта, того ж вечора влучив ВОГ. Сепаратисти влучили поруч з ним, біля входу у двері, і уламки застрягли в руці та нозі. Тож коли змінювали розвідроту, хлопці забрали й нашого пораненого, вивезли. От загалом, за першої ротації, у нас більше і не було втрат.

Коли це було, я не пам'ятаю, там починаєш губитися у числах. Здається, це була середина вересня.

Другий раз я поїхав уже в листопаді, там уже сніжок трошки випав. Так, у листопаді, тому що 10 грудня я вже був на ротації вдома.

– Який бій найбільше запам'ятався?

– Це була друга ротація, тоді в аеропорту найжорстокіше було. Коли там чеченців поклали. Писали навіть, що це були спецназівці з «Вимпела». Тоді поклали 28 людей. Це саме ми тоді виходили, пробувши на позиціях шість днів.

Це було на 5–6-й день, найстрашніший бій. Коли з другого поверху, навіть є фото з позиції, вони (бойовики. – *Ред*.) почали лізти. Були сходи ближче до нас, а були сходи за позицією, через

них вони і почали пробиратися. Там всього-на-всього була пара розтяжок. Ті сходи треба було просто підірвати, але так сталося, що ніхто тим не займався, бо боялися, що відкриємо велику територію для прострілу.

Все почалося з того, що о дев'ятій ранку ми з моїм, уже загиблим, другом, командиром відділення Андрієм Горбанем, виходили обстрілювати сепаратистів туди, де був готель. Тож ми вчотирьох вийшли на позицію за сходами, знайшли кімнату для укриття і почали обстрілювати його (готель. – *Ред*.).

«Мухами» (реактивна протитанкова граната. – *Ред*.) стріляли, бо звідти вели вогонь. Думали «накривати», бо власне становище вже дуже нас почало дратувати. Відстрілялися ми й вийшли через ту позицію на відпочинок. За дві години прибігає солдат із 74-ї бригади – вони тримали оборону там учотирьох – і каже, що «вилізло якесь «тіло» у береті й тільнику з «Мухою» і влучило у нас».

Там був один поранений, один прибіг, ще один десь зник, незрозуміло де. І «Тополь» каже: «Андрійку, йди подивись, що там сталось». І Андрій швиденько – ні броника, ні каску не вдягав, бо не боявся, – вибіг і «попав». Дуже жорстко «попав»...

Я саме перезаряджався, тому не побіг з ним, бо випустив майже всі магазини, і чую по радіостанції, що у нас «трьохсотий». Я схопився, а «Тополь» мені кричить: «Сядь на місце, ти один лишився на позиції, позицію тримати!»

І бачу – заносять Андрія. Мене одразу тіпати почало. Бачу – нога поранена у друга, думаю: «Нічого, загоїться, все буде гаразд, житиме». Але бачу – рана жорстока, дірка дуже велика. Надали йому допомогу, пройшло дві години, й бачимо, що треба його евакуювати. І мені командир каже: «Побіжиш, і ще одна людина з тобою».

Андрій був на носилках – і тут команда: «Готуйся виносити». «Тополь» нам дав стрічку з молитвою – мені і хлопцю іншому, Сергію Чайковському з позивним «Людоєд», і каже: «з Богом». Так і винесли ми Андрійка, з величезним бажанням врятувати йому життя…

Повернулися вже під вечір з боєприпасами. Отам точно не їли, навіть не пили, лише курили.

– А сил вистачало для продовження оборони?

– Вистачало. Багато адреналіну, злість за Андрія... Це дало сили.

Пам'ятаю, як хлопці з 74-ї прийшли, десь на п'ятий день. У нас тоді вже «двохсотий» був, поранених купа, і ми почали просити про допомогу новий термінал. От вони і вислали нам 10 чоловік. Вони прийшли вдень, під обстрілом. Навіть на душі легше стало тоді.

– Що було найстрашніше для Вас в аеропорту?

– Те, що друга поранили. Я підготував себе до того, що вмирати не страшно, до власної смерті я був готовий. Але не до того, що буду втрачати друзів, це було найстрашніше. Заспокоював себе думками про те, що їм там напевно краще, ніж мені тут.

– У вас був візуальний контакт з ворогом? Диверсійно-розвідувальні групи до вас не навідувалися?

– Так, постійно бачили, як вони перебігають другим поверхом, по нас з «Мух» гатили. Ми нікого не брали в полон, і наші в полон не потрапляли. Був лише «двохсотий», якого ми довго не могли дістати з-під обвалів, та потім усе ж вдалося.

Я чув крики кадирівців на поверхах, то «Аллах, Акбар», то «Укроп, тобі гаплик» і таке інше. А потім пішов поголос про те, що 28 бійців «Вимпела» та кадирівців у підвалі завалило. Я особисто їх не рахував, але знаю таку інформацію.

– А з іншими українськими підрозділами в аеропорту Ви контактували?

– Так, добре спілкувалися, хоч і не багато. Розуміли, що робимо одну справу. Ставилися з повагою, бо це ж свої – «кіборги». Інколи заводили розмову, знайомилися під час спільного відпочинку, цікавилися, як потрапили сюди.

– Як оцінюєте дії командування?

– Не все було правильно, ні. Я тоді був командиром відділення… Коли ми чекали на відступ зі старого терміналу, нас тоді штурмували вже вдруге, ми просили дати команду про відхід, бо ми втрачали людей. Вже було кілька «двохсотих», і треба було виносити «трьохсотих»... Ми просили «наглядача» терміналу,

казали, що треба виходити. Він лише повторював «ні», а ми чекали. Дочекались до того моменту, коли вже все почало палати.

Я повернувся увечері, одразу як вивіз третього пораненого, приніс боєприпаси, дивлюсь – а всюди дим. П'ятеро людей уже на ганку просто стоять біля входу в старий термінал. Я питаю, що вони тут роблять, а вони показують, що все палає.

«А чому ви не йдете?», – питаю. А вони мені: «Немає команди». Я їм сказав, що піду за рюкзаком, подивлюсь, яка ситуація, і якщо що, то я виведу. Пішов, бачу – купа «трьохсотих». Думаю, треба їх витягати. Хапаю рюкзак і раптом чую вибух. Вибігаю назад у цей прохід і бачу, що всі п'ятеро лежать, контужені, але повезло – всі живі. Я підбігаю до солдата (він лежав обличчям додолу), бачу – Максим Сотніков, а він мене не впізнає, така контузія у нього була сильна. Кричу: «Максим, це я, «Кока!». А він не чує. Я сказав командиру, що я його витягну, і ми з Сергієм з моєї роти Максима на ноші – й понесли. Поранених, що могли самі йти, також за собою повели. А через 15 хвилин головного, «Тополя», контузило, і тоді всі пішли з терміналу.

– І як Ви оцінюєте тепер те, що сталося?

– Думаю, що можна було врятувати більше наших бійців, уникнути такої кількості жертв. Була втрачена вже більша частина терміналу, другий поверх уже був не наш увечері, коли я заходив. Нашими було лише дві кімнати, одна з «трьохсотими», а в іншій, VIP-кімнаті, горіли БК (боєкомплекти. – *Ред.*).

Десь навіть було відео, де сепаратисти кидали гранати у підвал, казали, що ми звідти не вийдемо. Але ж вони не знали, що з іншого боку, у підлозі VIP-кімнати, була дірка, в яку ми виставили драбину. Вони кидали гранати зі словами: «Укроп, виході, нічєго тєбє не будєт!» А нас уже давно там не було.

– Розповідають про розіп'ятих солдатів навпроти терміналів. Що Ви про це знаєте?

– Так, таке насправді було. Якось я лежав, чую – передають по радіостанції, що зі старого терміналу видно п'ятьох людей, вони стоять і не рухаються, і видно шостого. Командир наказав стежити. А потім виявилось, що це п'ять «двохсотих». Ми не бачили облич, тому що було темно, а о четвертій ранку нас змінили. Тому я не знаю, хто саме це був.

– Є якась історія з аеропорту, яка надихає?

– Звичайно ж є. Я правда не хотів розповідати, але... Бачили той прапор, який підняли над головною баштою ДАПу? То це ми були. Я, Андрій Горбань, той, що загинув, і Сергій Чайковський, той, що «Людоєд», а знімав Женя. Оце мене надихнуло.

Ми довго виношували цю ідею, ще з першого заходу в аеропорт, проте ніяк не виходило її втілити. Потім, коли вдруге повернулись у ДАП, я кажу: «Андрію, давай прапор піднімемо, покажемо, що ми тут є. Нехай дивляться і зляться, що ми така непереборна сила». Це їх сильно «драконило».

Ми знайшли палку, таку, щоб підходила, Андрюха свій прапор дав, такий великий... Я кажу: давай візьмемо з собою ще когось. Пішли по поверхах, але ніхто не зголошувався, тож пішли вчотирьох. Женя знімав нас, але ми не хотіли, щоб це відео пішло в мережу, це було для себе. Тож ми вилізли, подивились, чи все чисто, я поставив прапор, але він упав, тоді Андрій підхопив його, знайшов дірку від кулі і просунув палку з прапором у неї. Після цього ми одразу втекли з даху. Нас переповнювали адреналін та гордість за свій вчинок. Хоч це було фактично як самогубство.

Нам поталанило тоді, що підняли його і спустились спокійно. За п'ять хвилин ми з Андрієм пішли подивитися, чи стоїть прапор. Коли прийшли – побачили, що сепаратисти саме почали його обстрілювати. Я не витримую, бігом спускаюсь униз, кричу, що стріляють по прапору, мовляв, давайте відстрілюватись!

Хлопці одразу не зрозуміли, про що я, бо не знали, що ми прапор усе ж підняли. Коли пояснив, то всі одразу схопилися за зброю, так і заглушили ворожий обстріл, і ті більше не стріляли. А наступного ранку почався штурм...

Згодом ми дізнались, що брат Андрія відео оприлюднив. У нього був телефон Андрюхи, на який ми і знімали.

Андрій Горбань із позивним «Німець» завжди ходив без «броні» і без каски, нічого не боявся і був чудовим командиром. Він був гарним другом. Тяжко згадувати його.

От, пригадую, був бій, Андрюха тільки-но прокинувся – й одразу їсти. Всі воюють, а він каже: «Я голодний». Ми кажемо: «Андрію, давай швидко, а то тут вже лізуть». А він: «Ви відстрілюйтесь, я поїм, а потім підключусь».

Він справжній «Кіборг». Я завжди казав йому: Андрію, вдягни каску, вдягни «броню», а він постійно казав, що не хоче, сперечався. Я навіть з ним був трошки посварився через це, але він все одно не вдягнув. Постійно ходив від старого до нового терміналу по воду і харчі, в той час як інші боялись. Він був безстрашним.

– Варто було утримувати аеропорт?

– Звичайно ж варто! Він давав нам час – час для підготовки. Він був стіною, буфером між двома світами. Аеропорт давав нам надію на те, що ми зможемо відстояти свою країну. Якщо його і потрібно було знищити, то лише при відході, разом з «сепарами».

– Давайте повернемось до питання про те, з чого розпочався Ваш бойовий шлях.

– Моя війна почалася 3 липня 2014 року. Червоний Лиман, Волноваха. Перший бій був дуже страшним, незрозумілим. Це було тоді, коли 79-та окрема аеромобільна бригада потрапила в засаду. Було страшно, бо несподівано й незрозуміло. Та хлопці були молодці – відбили атаку.

У мене адреналін піднявся до такого рівня, що навіть передати відчуття важко. А потім включається інстинкт самозбереження й починаєш думати швидше, блискавично знаходити рішення, де сховатися, чим прикритися й звідки вистрілити.

Я намагався якось сам себе заспокоювати. І лише коли побачив перших поранених на ношах, стало моторошно. Одразу стало не по собі, подумав: а раптом зі мною таке станеться?

– А надавати медичну допомогу доводилося?

– Так. Побратима у ногу поранило, то одразу почав згадувати, де у мене аптечка і що в ній. Швидко почав усе витягувати і застосовувати.

Якщо вчився, то при потребі згадуєш, орієнтуєшся і швидко все робиш, коли бачиш пораненого. І головне, що робиш усе правильно, бо мозок швидко працює в екстремальних умовах через надходження адреналіну. Але якщо на навчаннях не відпрацьовувати, то це буде дуже повільна і незграбна допомога.

– А до бою психологічно можна підготуватися?

– До бою неможливо підготуватися. Все починається несподівано. От сидиш ти, чай п'єш або навіть спиш – і несподівано по

радіостанції лунає: «Бачимо танк!» Наш? Не наш? Поки намагаєшся зрозуміти, уже гримлять вибухи, почалось…

Виїжджає ЗУшка (зенітна установка. – *Ред.*). Починають обстрілювати по колу. ЗУшка, танк, піхота, мінометом накривають... І так без кінця.

– А морально перепочити на передовій вдавалося?

– Цигарки та кава були нашим найкращим відпочинком. Коли нас починали обстрілювати, то я швиденько брав хлопців, заряджались – і ВОГами (осколковий снаряд. – *Ред.*), ГПшками (гранатомет під ствольний. – *Ред.*) накривали ті позиції, з яких «сепари» вилазили. Ну дуже вже сильно вони нас тоді «кошмарили».

Про дім намагався не згадувати, бо не міг собі дозволити розслаблятися. Я розумів, що не маю відволікати себе від роботи. Однак з мамою разів зо два за день спілкувався СМСками. Інколи, коли було тихо, навіть міг передзвонити. Але я не дуже хотів телефонувати, бо починаєш дзвонити – а тут знову вибухи, міномети, «Гради».

– Як зовсім юні хлопці сприймають війну? Вони, мабуть, вирушаючи на передову, не повністю усвідомлювали, куди потраплять?

– Все так і є. Проте разом з нами служили вісімнадцятирічні хлопці й тримали вони себе гідно. Один одного підтримували, і жоден не злякався у бою. Всі знали, що не можна показувати свою слабкість, навіть якщо боїшся.

– Вам важко говорити про війну?

– Якщо це людина, яка воювала зі мною там, то я її почую, зрозумію і з нею мені буде цікаво поговорити. Якщо це прості люди, то якось тяжко говорити, тяжко відкриватись.

– Чи складно сприймати мирне життя, коли Ви приїжджаєте на ротацію?

– Так, дуже складно. Найскладніше – почати спілкуватися. Там, на передовій, ти знаєш, що робити. Там стріляєш, воюєш, відстоюєш свою територію. А тут?

Коли у мене брали інтерв'ю для телеканалу, то від цих камер і уваги не міг промовити ні слова, хоча хотів сказати багато.

Складно адаптовуватися. Два-три дні сидиш удома, замкнений у собі, а потім потроху попускає – і починаєш спілкуватися.

Але спочатку спілкуєшся тільки з військовими побратимами, бо цивільні не розуміють тебе. Вони лише сидять і дивуються, не розуміючи, що відчуваю. А тут із побратимом поспілкувався, і один одного з півслова зрозуміли.

– А в якому психологічному стані зараз інші Ваші товариші?

– По-різному, у кого які нерви. Після першої поїздки до аеропорту багато хто відмовлявся їхати знову. Я й сам навіть подумував відмовитися. Та все ж наважився.

Хтось відмовляється, боїться, хтось їде. Ми нікого не засуджуємо. Я зрозумів, що це не можна робити, після першої втрати друзів. Коли ми під Слов'янськом стояли, я побачив, як міномет накрило Антона і Дмитра, якому тоді лише 19 виповнювалось, день народження святкував. Я побачив їхні ноги на броні...

З того моменту я ніколи не засуджував тих, хто відмовлявся. Кожному своє.

Ми бачили, як собаки їдять покинуті тіла сепаратистів. Якби я почув таке раніше, то, звісно, для мене це було б дико. Але зараз – війна. Чого ви сподівались?

Я можу і сам відмовитися, якщо відчую, що в мене емоційний стрес. Але поки я готовий їхати воювати далі.

– Як Ваші побратими справляються зі «східним синдромом»?

– Вони лікуються. Крапельниці, заспокійливі приймають... Але лікарі їх не розуміють. Аби психологу зрозуміти військового з ПТСР (посттравматичний стресовий розлад. – *Ред.*), він сам має побувати на війні, відчути атмосферу.

Я сам був у психолога, виливав душу, розповідав страшні таємниці та історії, але видно було, що він мене просто не розуміє. Він аналізував мене як цивільна людина, а я вийшов з війни. Він не допоміг і навіть не сказав нічого путнього.

– А що, на Вашу думку, найважливіше у спілкуванні з людьми, які постраждали на війні, яким тепер важко психологічно?

– Найважливіше, щоб їхні близькі були поряд з ними. Просто розуміли і слухали. Щоб людина могла виговоритись і відчувала себе у спокої, щоб знала, що її люблять, що вдома можна знайти підтримку.

М. А. Кудінова

ВІН БУВ ГІДНИМ СИНОМ СВОЄЇ ВІТЧИЗНИ*

Смерть – це та гостя, яка завжди приходить раптово і несподівано. І ніколи вона не повертається з порожніми руками. Ми ж втрачаємо найдорожчих, найкоханіших людей, і весь відрізок життя, яке настало «після», чекаємо на зустріч з ними «там». Сподіваємося, що після земного життя є інший, кращий світ. Близькі і рідні людини, яка покинула цей світ, зізнаються, що не можуть до кінця повірити, прийняти факт, що їх дорога серцю людина вже похована на два метри під землею. Їм інколи здається, що вона поїхала десь далеко і просто ніколи не повернеться до них. Щоправда, вони зустрічаються інколи уві сні. Життя ж їм здається жахом, від якого вони ніяк не можуть прокинутися. Це – лише частина того, що переживає нині матір учасника АТО Людмила Перепадіна.

15 травня вона втратила молодшого сина **Володимира Перепадіна**. Він не загинув від ворожої кулі. Але його здолала підступна хвороба.

Казанківці добре знали Володимира за життя. У дитячі та юнацькі роки він відвідував танцювальний колектив

У родинному колі (другий праворуч – Володимир Перепадін)

* Вперше опубліковано в газеті «Голос Казанківщини» № 51–52 від 01.07.2017 та № 25

«Дивоцвіт» і неодноразово виступав на сцені районного Будинку культури. Гарно навчався, адже його матір вчителює у Казанківській ЗОШ № 1. У хлопця попереду було ціле життя...

«Якось так складалося, що я більше хвилювалася за стан здоров'я мого старшого сина Антона, адже у нього змалечку були проблеми з серцем. Вова ж був здоровим, ішов навчатися, потім у військову частину, і ніколи не скаржився на стан здоров'я, пройшов усі необхідні обстеження. Ми й не могли уявити, що всередині нього затаїлася ця хвороба, – розповідає Людмила Перепадіна. – Але останнім часом, після того як він захворів на застуду (так ми тоді думали) і з температурою 40 пролежав три дні у госпіталі, він почав мені скаржитися на головний біль, на біль у носі. Приїжджав на травневі свята – начебто усе було як завжди. Вже поїхав до військової частини, залишився заночувати у друга. І там у нього стався напад. Друг не одразу викликав «швидку», бо у нього не було досвіду, він не знав, що це напад і які його ознаки. Але все ж запідозрив неладне і почав намагатися його збудити. Коли ж це не вдалося, тоді «швидкою» його завезли одразу до реанімації. Так він мені розповідав. Потім з реанімації його завезли до військового шпиталю. І вже там мій синочок помер. Я навіть не знаю, о котрій годині це сталося! Мені ніхто нічого достеменно не розповідає. У райвійськкоматі повідомили, що направили запит і там військовою прокуратурою ведеться розслідування обставин смерті солдата Володимира Перепадіна. У висновку причиною смерті вказана «енцефалопатія неуточненої етиології». Я не знаю, на якому етапі і хто зробив непоправну помилку, як допустили, що його не стало. Я зараз читаю, що з таким діагнозом люди живуть. Чому ж Володя вмер?! Чому його не врятували?!»

Інколи, через брак достовірної інформації, трапляється так, що будуються якісь припущення, що дають підґрунтя для неправдивих чуток та пліток. Але коли пліткують і обмовляють людину, котра була захисником Вітчизни, служила у розвідці в АТО, це вже є справжньою наругою над пам'яттю загиблого.

Командир та бойові побратими не можуть багато розповісти про обставини, у яких Володимир виявляв себе справжнім другом, людиною, солдатом за велінням серця й совісті... Не мо-

жуть не тому, що їм немає що розповісти, а тому що це є військовою таємницею. Але про його особисті якості вони прагнуть повідомити, як, власне, і про своє ставлення до ситуації, що склалася навколо обставин смерті Володимира Перепадіна.

Старший сержант, т.в.о. командира взводу розвідки сухопутних військ 59-ї бригади з позивним «Джин» пригадує:

«Я з Володимиром Перепадіним познайомився відносно недавно. Він був, згідно з документами, звичайним солдатом, водієм. Але, звісно, виконував й інші бо-йові завдання. На жаль, мені не довелося з ним брати участь безпосередньо у бойових діях, але я впевнений: на нього можна було покластися. Йому були притаманні цілеспрямованість, володів гарними навичками розвідки, було бажання розвиватися в кар'єрі, все було потрібно, все цікавило, він до всього тягнувся – одним словом, молодець був. Володимир здружився зі своїми товаришами по службі, мав високий авторитет у взводі серед військовослужбовців, у стосунках з усім колективом.

Коли ця біда трапилася, я саме був у відпустці. Від його ліпшого товариша дізнався про раптову смерть. І справді, майже одразу у військовій частині, ще до оголошення офіційного результату, поширилася чутка, нібито є підозра, що, можливо, В. Перепадін помер від наркотиків. Проте тоді ж була проведена експертиза – і, звичайно, все спростували. Натомість була виявлена хвороба. Мені особисто ці чутки видалися надзвичайно дивними. Адже у нас в «Урані» (назва взводу) пияцтво і вживання наркотиків самі бійці суворо засуджують. Тож і Володимира я ніколи не зустрічав у подібному стані. Напевне, я б помітив за час перебування у частині, що людина дивно поводиться.

Я сам на війні бачив багато чого. Адже служив з початку 2015 року. 5 листопада 2016 року я повернувся з АТО, пробув удома три місяці, а потім, 22 лютого 2017-го, я знову пішов служити. 11 березня я приїхав сюди, в «Уран». Мені не байдуже, якої думки будуть про бійця на його малій батьківщині, через те, що він служив під моїм керівництвом, я відповідав за нього».

Набагато більше про нашого земляка у телефонній розмові розповів його кращий друг і бойовий побратим з позивним «Кузнєц»:

«Володя був звичайним веселим життєрадісним хлопцем. І тому його позивним був «Смайлик» (від англійського слова «Smile» – посмішка). За характером був чуйним, добрим. Ми познайомилися в учбовому центрі «Десна» і з перших днів одразу потоваришували. Коли закінчували навчання у «Десні», повинні були їхати в різні частини, але Володя домовився, щоб поїхати зі мною в одну частину. Вступили ми туди 17 серпня 2016 року. Всього 1 місяць навчалися. І після цього ми поїхали відразу на передову до Луганська. Я не можу вам розповісти всього. Адже ми служили розвідниками. Звичайно, коли ми тільки приїхали, то не знали, що нам запропонують розвідку. Але це сталося. І ми погодилися.

Потрапляли у різні складні ситуації. Самі розумієте – це лінія вогню. «Нульова». Щодня потрапляли під обстріли. Особливо запам'ятався обстріл, коли стріляли під Луганськом з п'яти боків одночасно, взяли в кільце. Але Володя був наче «заговорений» – я сам не раз ставав свідком, з яких він важких ситуацій цілісіньким виходив. Здавалося, що кулі від нього від-

літають. Та велика в тому була й заслуга нашого командира – ми виходили тоді без втрат бійців. Можливо, і вищі сили допомагали.

Я вам так скажу: з Володею було надзвичайно легко. Він завжди був «на позитиві», навіть коли нас старший прапорщик лаяв, а він стоїть і посміхається. Той не може зрозуміти, питає: «Що таке? Я на тебе кричу, а не заохочую тебе. Чому ти радієш?» Володимир Перепадін завжди вірив, що все погане рано чи пізно закінчиться, відійде у минуле. Натомість буде все лише краще. Цим своїм переконанням він нас усіх підбадьорював, «заражав» позитивом. Легше було нам і у важких бойових ситуаціях – цей боєць розряджав психологічну напругу. А вміють це робити далеко не всі. Коли бачиш, що людина весела – і сам не сумуєш. Тому що є підйом у душі. Особливо після обстрілу, коли стояли на позиціях, під ворожими снарядами. Але все одно поверталися з жартами і сміхом. Нам говорили: «Таке відчуття, що ви повернулися з цирку, а не з обстрілу». Ми на нульовій лінії були на різних позиціях, і в окопах у тому числі. Було складно, але ми все витримували. Заради рідних, які були за нами.

Коли ми познайомилися, я Володі сказав, що їду відразу на передову. А він відповів: «Добре. Я з тобою поїду будь-куди». Мабуть, відчув, що так буде краще, що так ми не пропадемо. Я впевнений, що завдяки цьому ми обидва виходили з боїв живими і неушкодженими. Тому що важливо, щоб тебе прикривала надійна людина, якій можеш довіряти, як собі самому. Ось таким був мій побратим Володя Перепадін. Ми і в наряди заступали разом.

Усі стрільби на «відмінно» здавали в учебці. Разом за розум взялися. Навчалися цього, переймали досвід. Тому що знали, куди їдемо, знали, що нам це все знадобиться». На запитання, що хлопцям було опанувати найважче, «Кузнєц» відповів: «Найскладніше, що нам довелося освоїти, – це навчитися витримки і терпіння. Нам потрібно було набути цих якостей, тому що вони були для нас життєво важливими. Від них потім залежав результат будь-якого бою. Навчитися стріляти, бігати маршкидок – це не складно. У порівнянні з вихованням у собі витримки і сили духу. А ще потрібно було освоїти необхідний мінімум

знань з розробки стратегії і тактики бойових операцій, вислухати, зрозуміти, пізнати суть, навчитися цьому мисленню. Тоді нам видавалися не надто потрібними уроки з медицини і надання першої допомоги. Ми цього не усвідомлювали, доки не пішли у справжній бій і не побачили, не відчули весь масштаб руйнувань від зброї, яка використовувалася при обстрілі. У нас був старший групи з позивним «Рекс» – досвідчений боєць з початку проведення АТО, він єдиний, хто вмів грамотно надавати першу медичну допомогу пораненим. Поки я служив з ним – група виходила з будь-яких бойових умов у повному складі».

З сумом побратим пригадує, як трапилося, що Володимир Перепадін став жертвою хвороби: «Вночі ми виходили до лінії ворога і був дуже сильний дощ. Ми на добу виходили в нічному дозорі. Одягалися не надто тепло, тому що вже було досить спекотно вдень, але вночі температура, навпаки, була дуже низькою. Він застудився трохи. Але ми не надавали цьому великого значення. Впродовж двох днів температура підвищувалася. І ми наполягли на госпіталізації. Температура піднялася вже до 40 градусів, видно було з його стану, що справи кепські. Ми зателефонували в частину, і нам прислали чергового медика, який сказав, що залишати тут його в такому стані вже не можна. І його забрали в Сєвєродонецьк у госпіталь. Три дні пробув там, але відмовився лежати довше – поривався назад, на передову. Нам сказав, що все добре, що йому вже краще і призначили лікування. Потім усе забулося, скарг ми від Володі не чули. Пізніше його мама нам розповіла, що він їй лише зізнавався, що у нього відтоді частенько стала боліти голова. Незабаром цей випадок забувся і не згадувався, оскільки все начебто було добре.

Коли ми дізналися про смерть Володимира – ми були відверто шоковані. А надто тим, які чутки поповзли в частині навколо обставин і причини смерті Вови. Ми сварилися з тими, хто їх розповсюджував, бо знали, що це не так. Жили з ним пліч-о-пліч і вдень, і вночі, адже дуже добре його знали. Тож відразу не повірили у цю версію. Я повернувся з відпустки і приїжджав на поховання з прапором взводу. На жаль, попрощатися з Володею відпустили не всіх, хто бажав. Уявіть: він ще лежав в Одеському морзі, а про нього вже розповідали таку гидку брехню!

Тож ми пішли в головний штаб до командувача нашого батальйону, наполягли, щоб він вишикував увесь батальйон і дав усні пояснення у присутності всіх цих бійців, що причина смерті Володимира Перепадіна – це не наркотики, ніяка не пиятика, він дійсно хворів, і це підтверджує висновок лікарів. А людина служила нормально. І вони пішли нам назустріч. Командувач заочно подякував батькам, що народили і виховали сина гідною особистістю, громадянином, усьому батальйону розповів справжню причину смерті. І я дуже хочу, щоб його земляки-казанківці також дізналися правду. Колись, звісно, нам дозволять розповісти все як є. Тож тоді, напевне, він остаточно буде реабілітований в очах мешканців Казанківщини. І я радію, що виконую для друга останнє, що можу, – турбуюся про збереження його світлої пам'яті».

Працівники районного військового комісаріату також знали Володимира Перепадіна за життя. Ось як прокоментував цю ситуацію та висловив свої співчуття рідним померлого бійця заступник Казанківського районного військового комісара, майор Михайло Шевчук:

«Володимир Перепадін виявив бажання служити Вітчизні. Він сам прийшов до РВК і написав заяву на контракт. Оформив усі документи, пройшов необхідне медичне обстеження. Він ішов в АТО здоровим, сміливим, рішучим, сповненим бойового духу солдатом. Прикро, що Казанківщина і Збройні Сили України втрачають найгідніших своїх синів не лише на полі бою, але й через інші обставини. Як, наприклад, хвороба. Звичайно, це війна, ситуації бувають різні. Але ми розуміємо, що втрата таких, як боєць Перепадін, – болюча для армії в цілому. Він міг стати блискучим військовослужбовцем, заслужити ордени й високі військові звання. Натомість сталася така біда. Ми щиро співчуваємо матері Володимира – Людмилі Миколаївні, його брату Антону та всім рідним і близьким покійного. Це була людина, гідна нести високе звання солдата Збройних Сил України…»

Певний час військовою прокуратурою велось розслідування обставин смерті Володимира Перепадіна. Проте після його закінчення пройшло немало часу, перш ніж матері учасника АТО

вдалося отримати правдиві висновки щодо смерті сина, а також відповідний статус та гарантовані державою пільги.

«Я не очікувала, що буде так складно добитися правди й отримати все, що належить за законом. Спочатку військова частина дуже довго (кілька місяців) не надсилала особову справу до нашого райвійськкомату, поширювала неправдиву інформацію щодо причини смерті мого сина без урахування результатів судово-медичної експертизи. Про розслідування, яке проводилося у військовій частині, мені довго не надходила інформація, я спілкувалася з її керівниками телефоном, але нічого конкретного вони мені повідомити не могли.

Довго не могла я отримати інформацію і з госпіталю, куди син був відправлений на лікування: коли б я не зателефонувала туди – мені відповідали, що нічого не знають, на надісланий запит упродовж 2,5 місяців не було відповіді, ми відправляли його повторно. Потім нарешті я натрапила на дійсно порядну людину: працівник шпиталю сказав мені, що, ймовірно, наша справа вже надійшла до архіву, тож нам потрібно звертатися туди. Я знайшла у мережі Інтернет адресу, ми надіслали запит, і нарешті мені надійшла відповідь. Також мені з Одеси надійшов детальний висновок судово-медичної експертизи, і, зрештою, я змогла отримати висновок Центральної військової лікарської комісії зі встановлення причинного зв'язку захворювань, у якому зазначалося, що захворювання та причина смерті солдата В. О. Перепадіна «пов'язані з проходженням військової служби» за підписом голови комісії Р. В. Шевчука».

Людмила Миколаївна тяжко зітхає: «Це добре, що мені все вдалося, і я хочу, щоб жінки, які зазнали такого ж горя, що і я, мали мій досвід, щоб він їм став корисним і щоб вони не опускали руки. Адже їх діти дивитимуться згори і радітимуть, що про них пам'ятають. Ми не змогли вберегти їхні життя, та, принаймні, ми маємо зберегти світлу пам'ять про них…»

С. В. Смоленцев

ИЛОВАЙСКАЯ ТРАГЕДИЯ: ПЯТЬ СТРАШНЫХ ДНЕЙ МАЙОРА ВОЛОШИНА*

В августе 2014 года произошел один из самых кровавых эпизодов войны на востоке Украины – Иловайская трагедия. Ошибки командования, анархическая самодеятельность некоторых добробатов, внезапный удар регулярной армии «братской» страны – все это привело к беспрецедентным для независимой Украины потерям и отодвинуло на неопределенное время ликвидацию бандитских «республик» и восстановление территориальной целостности нашей страны. «Думская» решила вспомнить один малоизвестный эпизод трагедии, который касается участия в тех событиях летчиков Воздушных Сил Украины.

Наш герой – пилот штурмовика майор Владислав Волошин, кавалер ордена «За мужество» III степени, тот самый украинский офицер, которого российская пропаганда, обеляя своих рукожопов-зенитчиков, пыталась обвинить в уничтожении малайзийского «Боинга». В августе 2014 года ему пришлось пережить несколько весьма тяжелых дней.

Влад Волошин – уроженец Луганска, этнический русский. Окончил Луганский военный лицей имени Молодой Гвардии и Харьковский университет Воздушных Сил имени Кожедуба. С 2010 года служит в 299-й бригаде тактической авиации (Николаев), единственном штурмовом соединении Воздушных Сил Украины.

За время войны на Востоке осуществил 33 боевых вылета (данные по состоянию на 2014-й). 16 июля, во время одного из них, самолет ведомого Волошина, который совершал свой первый вылет в зону АТО, подбили. Влад

* Вперше опубліковано в інтернет-виданні dumskaya.net.

сопровождал его, контролировал все действия и руководил аварийной посадкой. Благодаря его командам удалось сохранить боевую машину и пилота. Именно за это офицер и получил свой первый и пока единственный боевой орден. А через полтора месяца Волошина самого сбили, и он остался один за линией фронта… И почти повторил подвиг Маресьева, сохранив, правда, конечности.

– Два ноля – первый и два ноля – второй, взлет парой, курсом ноль – девять – ноль, разрешаю! – Руководитель полетов взял паузу, а потом добавил: – Удачи вам, ребята, насыпьте им по полной!

Два штурмовика Су-25М1 начали разбег. Влад двинул РУД вперед до упора, отпустил тормоза – и машина стремительно понеслась по бетонке. На скорости отрыва уверенным движением он потянул ручку управления самолетом, тот нехотя подчинился и стал набирать высоту. Он бросил взгляд в правое зеркало – борт 38 тоже оторвался и шел за ним. Набрав 50 метров, ведущий развернул машину правее, почти на юг, и пошел в направлении Донецка.

Ситуация на фронте была очень напряженной. В середине августа 2014-го наши передовые подразделения начали обходить Донецк с востока, угрожая разрезать оккупированную территорию на две части и перекрыть единственную дорогу, по которой снабжались боевики. В ответ через границу зашли четыре механизированные бригадные тактические группы регулярных войск России, совершили классический танковый прорыв и взяли в клещи украинские войска. В образовавшемся «Иловайском котле» начался разгром…

Командование приняло единственно верное решение – отступать в направлении населенного пункта Кутейниково. Однако задача эта была не из простых: вражеские подразделения постоянно блокировали пути отхода. В день вылета Волошина батальон российских десантников на танках и БМП перекрыл единственную дорогу Иловайск – Кутейниково. Отступающие колонны встали, и без помощи авиации их продвижение стало невозможным. «Грачи» регулярно работали по таким целям,

чтобы разблокировать дороги и помочь нашим войскам вырваться из ловушки.

Приказ на вылет поступил 29 августа примерно в 11:00. Необходимо было штурмовым ударом пары Су-25М1 уничтожить силы противника, которые перекрыли путь для наших колонн. Узлы подвески «грачей» приняли дополнительные топливные баки и по четыре блока неуправляемых ракет Б-8. Подготовка к вылету была недолгой. Пока техники копошились с вооружением, летчики обсудили детали подхода к цели. Решили действовать классическим методом – полет на предельно малой высоте в режиме полного радиомолчания. Для визуального обнаружения противника необходимо было пройти чуть в стороне от места штурмовки, потом развернуться, лечь на обратный курс и сделать подскок до высоты 400 метров. Чтобы их не сбили, соколы договорились на первом же заходе опустошить все блоки Б-8 и сразу уходить.

Длительный полет на предельно малой высоте всегда изматывает и всегда представляет собой страшный риск. Это дело только опытных пилотов.

Пара шла на высоте не более 30–40 метров, огибая рельеф местности. Деревья и столбы, хаты и овраги, здания и небольшие холмы – все это на скорости 600 км в час сливалось в своеобразную кашу, но Влад четко отслеживал ориентиры и вел пару к цели. Еще несколько доворотов – и они вышли к руслу Кальмиуса. Чем ближе к месту атаки, тем плотнее становилась серая дымка от пожарищ. Дорога на Кутейниково промелькнула под ними, и чуть дальше и левее они увидели костры и следы яростного боя. Пролетев еще немного вперед, пара развернулась, легла на обратный курс и набрала высоту для атаки.

Поднявшись на 400 метров, летчики сразу поняли, где засел неприятель. Немного довернув, Влад вошел в пикирование, открыл воздушные тормоза и нажал кнопку «бк подвески». «Карандаши», оставляя серые шлейфы дыма, плотной стаей пошли к земле и начали рваться среди танков противника. Ведомый специально немного отстал, наблюдая за обстановкой, его ракеты накрыли врага чуть позже. Летчики отметили несколько попаданий в бронетехнику и грузовики, а также разбегаю-

щуюся российскую десантуру, которая стремительно отправлялась к праотцам от осколков.

Пилоты вошли в азарт, и это был опасный момент. Боем увлекаться нельзя, надо контролировать момент выхода из атаки.

Чуть отвернув, «грачи» вышли из пикирования, но не стали набирать высоту, а пошли домой на все той же предельно малой. Влад бросил беглый взгляд по сторонам, в зеркала заднего вида. Ведомый отстал метров на 500, но находился в пределах видимости.

Переговариваться в таких условиях нельзя, поэтому полет продолжался в режиме радиомолчания. Ведущий решил возвращаться тем же путем, ведь по дороге «туда» не было замечено опасных участков. Они опять вышли к руслу реки, которая змеей петляла среди холмов и небольших деревень.

Внезапно кабину осветила вспышка и от сильнейшего удара его бросило вперед, на приборную доску. И хотя правая рука оставалась на ручке управления, самолет резко перевернуло на 180 градусов. В голове пронесся анализ ситуации. Прыгать? Но высота всего 30–40 метров, и к тому же самолет находится в перевернутом полете, а это значит, что автоматика катапульты на такой высоте не успеет сориентироваться и вгонит его в землю! Но оставаться на борту тоже нельзя: машина неуправляема и в любое мгновение может рухнуть! Еще мгновение… офицер успел со всеми попрощаться, но не перестал бороться за спасение. Влад пытался хоть немного довернуть крылатую машину, чтобы при катапультировании иметь какие-то шансы на жизнь. И ему это удалось. Самолет чуть повернулся вокруг своей оси, и в то же мгновение левой рукой он дернул ручку катапульты. Земля прямо под ним! Выход! От перегрузки в 20 g в глазах потемнело, и на миг он потерял ощущение реальности. Придя в себя, пилот увидел, что земля стремительно несется ему навстречу. Скорость очень большая, парашют не успел наполниться, но Влад сгруппировался.

Страшный удар потряс все его тело, но боли, как ни странно, не было. Кувыркнувшись несколько раз, он сразу погасил парашют, осмотрелся. Вроде жив. Кресло К-36Л спасло ему жизнь в закритической ситуации при выходе из перевернутого самоле-

та на высоте 50 м и скорости более 700 км в час. Редчайший случай, кстати.

Вокруг шел бой, пули свистели прямо над головой, а чуть поодаль работали минометы. Буквально в двух метрах от себя летчик увидел окоп, нырнул в него, и это снова стало спасением. Пытаясь отстегнуть подвесную систему парашюта, он понял, что правая рука не работает. Крови не было, значит, при катапультировании, в момент выхода из кабины, он не успел убрать руку с ручки управления самолетом. Потрогав локоть, Волошин понял, что лучевая кость вышла из сустава.

Освободившись левой рукой от ЗШ (защитного шлема) и подвесной системы, он перевел дыхание и немного высунулся из окопа. По-прежнему шел бой, земля содрогалась от далеких взрывов. Прямо перед собой, примерно в километре, он увидел догорающие обломки своего родного борта 08.

Его могли искать враги, поэтому оставаться в окопе не имело смысла. Он оказался на северной окраине села Старобешево. Влад увидел коровники, а левее, на пригорке, небольшой лес, через который протекает Кальмиус. Пилот подумал, что сейчас это идеальное место, чтобы скрыться, поэтому надо короткими перебежками добраться до лесочка. По прикидкам, бежать было не более километра, но весь путь шел в горку с небольшим уклоном. Чтобы правая рука не болталась и не причиняла боль, он поясным ремнем притянул ее к телу.

Выбравшись из окопа, летчик побежал к лесу. Высокая трава соседствовала с большими выгоревшими участками, он несколько раз споткнулся, но удержался на ногах. Влад пересек границу леса, перешел на быстрый шаг и остановился только тогда, когда почувствовал, что опасность миновала и здесь его никто не увидит. Надо было прилечь, перевести дух и подумать, что делать дальше. Постепенно он выходил из шокового состояния и через несколько минут почувствовал, что все тело в синяках и ссадинах от падения. Рука дала о себе знать тупой болью в суставе.

Волошин оказался в незавидном положении. Ровно месяц назад, 29 июля 2014 года, погибло 11 бойцов спецназа, которые вышли на спецоперацию по спасению другого нашего летчика,

сбитого за линией фронта. Ситуация была очень схожей. Как и положено в подобных случаях, спецназ пошел вытаскивать пилота, но что-то пошло не так, и бойцы сами попали в засаду. Тот день стал самым черным в истории украинских спецподразделений.

Через несколько дней другая группа все-таки выполнила задачу, летчика вернули на Родину, но руководство, похвалив бойцов, прямо заявило, что смысла в подобных «авантюрах» нет и больше класть спецназеров ради спасения отдельных пилотов не будут. То, что на подготовку одного приличного летчика уходит минимум семь лет, в расчет не приняли. Словом, Влад знал, что рассчитывать ему приходится только на себя.

Пока громыхали минометы и не закончился бой, нельзя было выходить из леса, поэтому он лежал в траве и размышлял, как правильнее поступить. Примерно через час прямо над ним в направлении Кутейниково прошла еще одна пара украинских Су-25. Ребята летели на предельно малой высоте. Прошло еще около часа, и сквозь канонаду он услышал далекий лай собак. Видимо, началась облава. Офицер прислушался, попытался приподняться, но резкая боль в спине заставила его стиснуть зубы и вернула в горизонтальное положение.

Это была еще одна неприятная новость за сегодняшний день и еще одна плата за спасение. При выходе кресла из кабины самолета он не принял нужную позу для катапультирования – и двадцатикратная перегрузка сместила позвонки.

Лай собак приближался, но он ничего не мог этому противопоставить. Оставалось молить Бога, чтобы его не нашли. И Он сделал свое дело – боевики прошли мимо.

Через несколько часов стрельба прекратилась, боль в спине понемногу утихла и Влад попытался встать. Для этого ему пришлось перевернуться на левый бок – только так он смог подняться. Было около 17 часов, очень хотелось пить, и он двинулся к реке. Спустившись к небольшому пляжу, украинский летчик зашел прямо в речку, жадными глотками утолил жажду и быстро вернулся в спасительную чащу. Сегодня перед ним стояло две задачи: во-первых, надо было связаться с Николаевом, чтобы сообщить, что он жив, и таким образом запустить

экстренный вариант спасения. Во-вторых, оставаться на ночь в лесу было небезопасно, поэтому он решил понаблюдать за окраиной поселка – возможно, где-то рядом есть пустующий дом, где можно укрыться.

Долго разговаривать по телефону с несколькими абонентами он не хотел, его легко могли засечь, поэтому решил позвонить жене, чтобы та сообщила «заинтересованным лицам». Перед вылетом он выключил телефон и вытащил батарею. Это стандартная процедура для всех, кто уходит на задание. Вставить батарею обратно одной левой оказалось непросто, но офицер проявил чудеса изобретательности, и ему это удалось. Супруга сначала ничего не поняла, и Владу даже показалось, что она впала в истерику. Но он повысил голос, приказал успокоиться и сообщить своему другу, Владимиру, что он жив и находится на окраине Старобешево. Разговор длился не более минуты, следующий сеанс связи он назначил на 22 часа и выключил мобильник.

Теперь надо было решить вопрос с ночлегом. Лес почти вплотную примыкает к окраине поселка, и Влад стал наблюдать за домами. Примерно через полтора часа он понял, что самый крайний дом полуразрушен попавшим туда снарядом. Военнослужащий решился заглянуть в него. Людей на улицах не было, все прятались по подвалам, опасаясь обстрелов. Идти недалеко – не более 500 метров.

Дом оказался небольшим – трехкомнатным. Снаряд попал в его тыльную часть, отчего одна из стен разрушилась, вторая покосилась, но выглядела еще довольно крепкой. Крыша немного просела и нависла над разрушенной стеной, но для Влада это был идеальный вариант, так как вряд ли в этом доме мог кто-то жить, скорее всего дом бросили задолго до прибытия в село украинского пилота Волошина. Через этот провал он и вошел. Всюду был битый кирпич и обломки мебели, а стекло противно скрипело под подошвами ботинок. В одной из комнат, окна которой выходили на фасадную часть, остались обломки кровати и небольшой платяной шкаф с забытой хозяевами одеждой. В том числе мужской. О таком подарке он даже не мечтал. Выбор вещей был невелик, но в этом «секонд-хенде» другого

ассортимента не предлагали. Перебрав тряпье, остановил свой выбор на потертых синих брюках и рубашке с большим воротом а-ля 70-е. Был еще старый черный пиджак, но Влад решил надевать его только в том случае, если будет очень холодно. Еще нашел старенькую кепку. Главное, что теперь он мог снять и сжечь свой летный комбинезон, что и было сделано незамедлительно. Еще раз обойдя новые владения, он обнаружил на веранде несколько старых сухарей, которые в качестве ужина сразу же уничтожил.

В начале одиннадцатого вечера он включил телефон, и почти сразу пришла СМСка. Неизвестный абонент сообщал, что для эвакуации он вылетел в Запорожскую область, чтобы присоединиться к медицинской колонне, которая разыскивает в местах боев убитых и раненых. В тексте было описание внешности, и Влад понял, что разговаривал с этим человеком за пару часов до вылета. Это была хорошая новость, но все равно надо затаиться и ждать. Колонна не дойдет к нему завтра, на это уйдет больше суток. Время и место встречи с колонной ему должны были сообщить вечером следующего дня.

30 августа Волошин решил не покидать свое убежище. Спина сильно болела, поэтому всю ночь и весь день пилот пролежал в доме. Из-за боли поспать не удалось, лишь несколько раз он забывался, но это был не сон. Вечером пришла новая СМС, в которой сообщалось, что украинская колонна проедет через Старобешево примерно в 15 часов. Ему надо было ждать ее на углу улиц Чкалова и Мира.

Вторую ночь он опять не спал. Рука распухла, но по сравнению с болью в спине не беспокоила. Чтобы встать, ему приходилось сначала переворачиваться на левый бок, и только таким образом он мог принять вертикальное положение. До места встречи было сравнительно недалеко, около километра, но украинец не знал точно, как туда дойти, поэтому вышел из дома за час до назначенного времени. Поселок жил своей жизнью, хотя людей на улицах было немного, чаще всего попадались неизвестные в импровизированной форме и с оружием в руках. Кое-где электрики сидели на столбах, ремонтируя электричество, а стайка пацанов на небольшом пустыре гоняла в футбол. В

назначенное по телефону время он стоял в тени большой яблони на перекрестке Чкалова и Мира, но случилась осечка. Именно в это же время и в этом же месте был назначен сбор у местных сепаратистов, которые отсюда небольшим отрядом отправлялись к местам боев. Влад еще издалека увидел зеленые «КамАЗы» и «УАЗы» с красными крестами на бортах. Колонна не спеша двигалась по Чкалова, проехала мимо него, но из-за людей с оружием ни одна машина не остановилась. Спасение было так близко, но судьба снова назначила ему испытание. Пришлось возвращаться в свою берлогу.

В ночь на 1 сентября ему удалось немного поспать, утром он почувствовал себя отдохнувшим и решил выходить к своим самостоятельно. Это было очень рискованно, но Владу было уже все равно. Вечером он вышел из дома и побрел на юго-восточную окраину поселка, чтобы выйти на дорогу, ведущую в Новоекатериновку. Он знал, что где-то рядом находится блокпост, хотел обойти его по другой дороге, а потом выйти на трассу, ведущую в Мариуполь. Пройдя примерно километр по дороге на Новоекатериновку, он сошел с нее, поднялся на небольшую горку, включил телефон и увидел СМС от своего «эвакуатора». Тот сообщал новые координаты и время встречи. В ответном сообщении Влад написал, что решил выходить сам. Через несколько секунд телефон зазвонил, это было неожиданно.

– Не делай глупостей, – услышал он знакомый голос.

– Я принял решение выходить сам, за ночь я дойду до трассы на Мариуполь, а там как-нибудь доберусь, – ответил летчик.

– Где ты находишься?

– Стою на небольшом холме между двумя дорогами из Старобешево в южном направлении.

Влад услышал в телефоне шелест бумаги. Видимо, собеседник развернул карту, чтобы разобраться с местоположением.

– Ты с ума сошел! – внезапно заорал человек на другом конце линии. – Возвращайся обратно! На этом месте стояла Нацгвардия, и там шли бои. У меня помечено, что там минное поле! Сейчас же аккуратно выходи оттуда! Завтра днем я с той же колонной буду ждать тебя на южной оконечности Старобешево. Если хочешь, выходи рано утром и иди по дороге в сторону Раз-

дольного. Мы будем ехать навстречу тебе, там и увидимся. Только будь осторожен, там стоит блокпост, обойди его полями, но не заходи далеко!

– Ок, договорились, до встречи.

Влад отключил телефон и пошел обратно. «Эвакуатор» убедил его, и это было правильное решение. Аккуратно, след в след, он прошел опасный участок. Около полуночи вернулся в свой дом. Надо было хорошо отдохнуть, ведь никто не знал, что будет завтра.

Решил выходить затемно. Около 4 утра он двинулся через весь поселок к его южной окраине, чтобы выйти на дорогу, ведущую в Раздольное. Над речкой лежала белая шапка утреннего тумана, на небе еще светили яркие звезды, и только на востоке узкая полоска начинала светлеть, окрасившись в розовые предрассветные краски. Было довольно прохладно, поэтому пилот надел пиджак, а правую руку, чтобы не причиняла боль, засунул в карман брюк. Блокпост сепаров он решил обойти по грунтовке, но раннее утро и туман сыграли с ним злую шутку. Выйдя из лесополосы на дорогу, он увидел, что злополучный блокпост стоит всего в 50 метрах, прямо перед ним. В предрассветных сумерках он не заметил его. Это было неожиданно, но офицер решил идти до конца. Примерно в 30 метрах от ограждения его остановили…

– Стой! Кто такой? Куда это мы ни свет ни заря?

– Хлопцы, я местный, иду в Раздольное, к родственникам.

За бетонной оградой послышались голоса и обмен мнениями.

– А что это там у тебя в кармане? А ну, вытащи руку!

Влад левой рукой аккуратно вытащил правую из кармана и извиняющимся голосом добавил:

– Я ранен, три дня назад задело обстрелом, иду к родственнику, он бывший врач, должен помочь.

Из-за ограждения высунулась бородатая голова в папахе с явным намерением рассмотреть пришельца.

– Оружие, деньги есть?

– Откуда у меня деньги? Ни того, ни другого нет.

За стеной опять состоялся диалог, и невидимый комментатор подытожил: «Пускай пи…ет!» Бородач хриплым голосом заключил:

– А хрен с тобой, проходи!

Влад прошел мимо плит, ему в который раз повезло.

Быстро идти по дороге он, конечно, не мог, спина и рука давали о себе знать. Пару раз он ложился в траву, чтобы немного отдохнуть. Пройдя 10 километров, включил телефон и послал СМС, на что пришло указание идти дальше. Примерно в полдень летчик увидел спасительные «КамАЗы». Но они были так далеко! За эти пять дней скитаний он почти ничего не ел, и идти не было сил. Влад сел в траву и набрал номер «эвакуатора». Тот почти сразу ответил.

– Влад, мы сломались и стоим на дороге недалеко от Раздольного. Если можешь, пройди еще парочку километров, если нет, мы отремонтируемся и подъедем сами.

– Я дойду…

Он поднялся и пошел дальше.

Военная скорая помощь стояла на обочине, и под ней хлопотал водитель. Волошина накормили и сразу осмотрели. Спину, руку и многочисленные ушибы и ссадины обработали и натерли мазями.

В передовой госпиталь он попал только вечером следующего дня. Ему сделали рентген, под местным наркозом вправили руку и наложили гипс. Примерно через час пришел вертолет, чтобы доставить в штаб в Краматорске. Домой, в родное Кульбакино, он попал только через двое суток.

По свидетельствам очевидцев, сейчас в музее оккупированного поселка Старобешево экспонируется защитный шлем, парашют с подвесной системой и обломки украинского Су-25.

В 2017 году Владислав Волошин уволился из Вооруженных Сил. В этом же году был назначен сначала заместителем генерального директора по авиационным вопросам, а через полгода исполняющим обязанности директора КП «Николаевский международный аэропорт». 18 марта 2018 года покончил жизнь самоубийством.

После ухода из жизни Владислава Волошина многие пророссийские СМИ снова вытащили на свет фейк о том, что якобы он сбил 17 июля 2014 года малайзийский «Боинг» над Донбассом (на не предназначенном для этого штурмовике Су-25). Якобы

за это двумя днями позже, 19 июля, он получил из рук Президента орден «За мужество» III степени. Однако это не так.

Орден достался пилоту за боевую работу и спасение своих ведомых во время вылетов, которые состоялись за день до гибели «Боинга», а именно 16 июля. По словам Влада, те вылеты середины июля четырнадцатого были самыми жаркими за всю войну. Летчики Су-25 совершали по несколько рейдов в день на штурмовку колонн российской бронетехники, а сам он в этот день дважды попадал в передрягу.

Первый вылет 16 июля был в район села Мариновка, что рядом с печально известной Саур-Могилой. Бои за эту господствующую высоту (278 метров) начались еще в июне, но ни одна из сторон не могла долго ее удерживать. В ясный солнечный день с этого кургана видна территория на 30–40 километров вокруг, поэтому обладание ею сулило серьезные тактические и даже оперативные преимущества. Примерно в 11 часов пара штурмовиков Су-25М1 оторвалась от бетонки аэропорта Днепра и пошла на восток. Капитан Волошин на «восьмерке» (борт 08) был ведущим, чуть сзади и правее в машине с бортовым номером 41 шел майор, у которого это был первый боевой вылет.

Пилоны «Грачей» несли стандартную подвеску – по паре подвесных топливных баков и по четыре блока неуправляемых ракет Б-8.

Незадолго до этого стало известно, что благодаря открывшемуся «военторгу» подразделения ДНР и российские «отпускники» получили новейшие переносные зенитно-ракетные комплексы, поэтому Влад решил не испытывать судьбу и сразу забраться на высоту 5 тысяч метров. Прибыв на точку, он обнаружил, что в указанных командованием координатах вражеских войск не было. Пришлось некоторое время осматривать местность. Примерно в 10 километрах юго-восточнее ведомый заметил пожар. Штурмовики изменили курс и со снижением пошли на новую цель. Волошин на 100 процентов знал, что наших подразделений там нет, поэтому решил с первого захода атаковать НУРСами «зеленку». Штурмовать начали с высоты примерно 3,5 тысячи метров. Дымные следы от «карандашей» протянулись к лесному массиву, и выходя из атаки, сквозь клубы дыма Влад заметил чуть в стороне скопление бронетехники.

Развернув машину левее, он дал еще один залп ракетами по БМП и КамАЗам. Бросив взгляд в правое зеркало, капитан не увидел ведомого, но через мгновение тот появился в эфире. Владимир поведал, что, выходя из первой атаки, засек три пуска из ПЗРК. Видимо, одна из ракет достигла цели. Самолет едва держался в воздухе, был плохо управляем, а давление в обоих гидросистемах упало до нуля.

Через несколько минут командир смог обнаружить израненную «сушку» товарища и пристроился сзади, чтобы оценить повреждения. К тому моменту оба самолета развернулись на запад в направлении своей авиабазы. С левой стороны поврежденного штурмовика Волошин ничего не заметил, но, перестроившись вправо, обнаружил повреждения, характерные для поражения ракетой ПЗРК. Внутренний закрылок правой консоли крыла был практически полностью вырван, внешний поврежден, а через дыры обшивки хлестала жидкость гидросистемы. Ситуация была очень напряженной – летчик в любой момент мог совершить ошибку, ведь управлять многотонной машиной при отказавшей гидросистеме было очень трудно. От катапуль-

тирования сразу отказались: машину, которая стоит несколько миллионов долларов и так нужна Украине, можно и нужно было спасти любой ценой.

По рации командир как мог подсказывал товарищу, что надо делать. Нормальная посадка на бетонку была в принципе невозможна: без гидравлики не выйдут шасси, да и точно попасть на взлетно-посадочную полосу почти нереально – машина с трудом управлялась. Был только один выход – садиться на «брюхо», благо прямо по курсу был аэродром «Майское» с грунтовой полосой. Ситуация осложнялась еще и тем, что на пилонах борта 41 висел не полностью израсходованный боекомплект, который при посадке мог сдетонировать. Поэтому, пролетая над безлюдным районом, по команде ведущего Владимир избавился от подвесок.

Посадка на аэродром в поселке Майское напоминала кадры из фильма «В бой идут одни старики», когда комэск Титаренко руководил приземлением раненого Ромэо. Только на этот раз ранен был Су-25. К счастью, двигатели сушки работали исправно, и Владимир сумел притереть почти неуправляемую машину к зеленому газону летного поля. Уже через сутки самолет был отремонтирован и введен в строй.

Спасая машину ведомого, Волошин сам чуть не попал в неприятную ситуацию. До базы в Днепре надо было лететь еще около 50 километров, а датчик топливной системы показывал аварийный остаток керосина, которого хватает всего на несколько минут полета. В любую секунду движки могли остановиться и Владу пришлось бы покидать самолет. Но все обошлось. Забравшись немного выше, Волошин поставил РУДы (ручку управления двигателями) в положение «полетный малый газ», благодаря чему со снижением планировал до самого Днепра. На последних каплях топлива он посадил самолет и зарулил на стоянку. К тому моменту баки были практически сухи.

Вечерний вылет в зону АТО принес первую боевую потерю Су-25М1 в той войне. Несмотря на непростой утренний рейд, Влад нашел в себе силы повторно вылететь на задание. На этот раз он управлял штурмовиком с бортовым 05. Ведомым, в каби-

не «тройки» (борт 03), был летчик намного старше Влада – и по званию, и по возрасту, но опыт был на стороне более молодого.

Прибыв в точку недалеко от госграницы с РФ, Волошин расстрелял боезапас, надеясь, что ведомый поступит аналогично и будет держаться позади его самолета. Но все оказалось сложнее. Ведомый немного отстал, а когда расстался с подвесками, получил с территории РФ «подарок» в виде ракеты новейшей ЗРК «Панцирь». Лишь через несколько минут Влад с высоты 5 тысяч метров смог обнаружить место падения «тройки». Сбитый летчик успешно катапультировался и приземлился недалеко от наших пограничников, которые тут же забрали его к себе. Все завершилось хэппи-эндом – примерно в 21:00 он был доставлен вертушкой в Днепр.

Днем 16 июля еще один наш штурмовик (борт 04) был серьезно поврежден «ихтамнетами», но смог вернуться на базу и через пару дней снова выполнял задания.

Думаю, теперь нашим читателям стало понятно, за что Владислав получил свою боевую награду. К сожалению, по вполне понятным причинам мы не могли раньше рассказать об этих операциях. По мнению «Думской», за участие в этой войне Волошин заслужил и более высокие награды. И хотя Влада уже не вернуть, сейчас еще не поздно исправить эту ошибку.

Ю. А. Анісімова
Ю. В. Немлій

НА ОСТАННІЙ ПОСАДІ

«Наград от государства не было.
Государство не увидело своего героя»

«16 мая, в возрасте 41 года, после длительной борьбы с тяжелой болезнью ушел из жизни морской пехотинец, человек чести и настоящий воин, подполковник Александр Конотопенко. В ВМС Украины он был одним из тех офицеров-патриотов, кто не изменил присяге во время оккупации Крыма Россией. Накануне смерти Александру Конотопенко было присвоено звание полковника».

Ця страшна звістка сколихнула не лише Миколаїв, а й всю Україну. Людина честі, людина гідності, Воїн Світла, герой, друг, справжній товариш, брат, син, чоловік, батько… Олександр Конотопенко завжди був вірним своїй землі, Батьківщині з першого і до свого останнього подиху. Отримуючи своє останнє військове звання, офіцер важко встав з лікарняного ліжка, віддав честь та вимовив: «Служу народу України»…

***

Конотопенко Олександр Якович народився на Камчатці 14 жовтня 1976 року.

Свою військову кар'єру він розпочав в Одеському інституті Сухопутних військ, який закінчив у 1998 р. Після випуску проходив службу в повітряно-десантних військах, де став заступником командира 1-го батальйону в складі 79-ї десантно-штурмової бригади. Після переводу у морську піхоту ВМС служив у Феодосії та Севастополі. Після виходу з окупованого Криму займався підготовкою морпіхів на полігоні Широкий Лан, з 2016 року він – начальник групи підготовки снайперів Командування Військово-Морських Сил ЗС України. Керуючи цією групою, він удосконалював систему

підготовки та застосування снайперів підрозділів морської піхоти Військово-Морських Сил Збройних Сил України, успішно впроваджував новітні форми і способи тактики дій снайперів з використанням досвіду, набутого під час проведення антитерористичної операції, інших сучасних збройних конфліктів та з урахуванням завдань, які виконуються за бойовим призначенням морської піхоти.

У ході виконання цих завдань Олександр Конотопенко брав участь у визначенні тактико-технічних завдань на розроблення зразків снайперської зброї, спорядження та обладнання, навчально-тренувальних засобів і полігонного обладнання для підготовки снайперів, розробив посібник освоєння нових зразків снайперської зброї, спорядження та обладнання.

«Я буду, як батько»

Згадує Яків Іванович Конотопенко,
батько Олександра, полковник у відставці

«З дитинства Сашко був терплячим до всього. Мав підвищене відчуття справедливості, чесності та гідності. Він завжди мріяв бути військовим, як я. Закінчивши 32-гу школу м. Миколаєва, навіть сумнівів не мав, куди йти навчатися. Саша одразу сказав: «Я буду, як батько...» Підготовка батальйону, який очолював мій син, завжди була на високому рівні.

У частині був порядок. Я бачив, що до Олександра ставляться з пошаною, як до лідера, як до свого командира. Він завжди виправдовував довіру.

Коли вже почалась підготовка до анексії Криму, місцева влада вирішила відключити світло Сашковій частині. Він одягнув двох бійців у бронежилети, озброїв їх і виставив як вартових біля підстанції. Спроби знову відключити світло були, але ці бійці дали відсіч – і частина залишилась із світлом. Звичайно, про таку подію доповіли командувачу ВМС у Севастополі, і це могло бути прикладом для подібних дій по всіх українських гарнізонах.

Після цього випадку начальник морпіхів жартома називав малого Конотопенка «Феодосійським князем», але ставив за приклад іншим як зразок самоорганізації, відповідальності та дисципліни.

Покинути Крим Олександру допомогли друзі. Вони вказали на місце, де буде стояти заправлений автомобіль з ключами. Там все є – сідай та їдь додому. На кордоні зупинив російський сержант-десантник, почав проводити огляд речей. Олександр був у цивільному одязі та на задньому сидінні мав картонну коробку, в яку і склав свої невеликі пожитки, серед яких були і книги з десантної підготовки. Під час короткого діалогу російський прикордонник дізнався, що Сашко десантник, вибачився, віддав честь та пропустив без подальшого огляду.

Мій син – приклад для всіх військових. Його гідність, принциповість нехай тепер несуть в собі його діти, мої онуки – двоє хлопчиків та дівчинка».

«Втрата такої людини для офіцерського корпусу ВМС непоправна»

Згадує Марина Каналюк,
помічник командира ВМС ЗС України, капітан 1-го рангу

«Таких людей, як Олександр Конотопенко, з чіткою, яскраво вираженою державною патріотичною позицією, дуже мало. Попри свої особисті інтереси, він завжди ставив на перше місце інтереси держави. Крим 2014 року нам показав, хто дійсно був відданий честі та гідності країни. Такі люди, як Олександр, тоді діяли у відповідності зі своїм власним кодексом честі: чітко розуміючи, що держава не оцінить їх особистий подвиг і втрати, вони робили свою справу так, як наказувала їм їхня совість.

Для ВМС втрата Конотопенка – втрата одного зі стержнів, які тримають нашу морську піхоту. Він, залишаючись у тіні, не афішуючи свій особистий внесок, зробив дуже багато для підготовки морських піхотинців України, передав їм свій унікальний досвід, багатьох з них особисто сформував як справжніх спеціалістів.

Для виконання завдань у зоні проведення АТО були потрібні повноцінні підрозділи морської піхоти, але у 2014 році велика кількість морпіхів залишилась у Криму, зрадивши Батьківщину. Тож ми мали гострий недобір «профі», потрібні були нові люди, які склали б основу нових батальйонів.

У цих надскладних умовах Олександр Конотопенко повністю взяв на себе напрям бойового навчання, особливо снайперів.

Незважаючи на те, який великий обсяг роботи він зробив, особисто я вважаю, що це була не його посада. Це було занадто дрібно для його потенціалу. Реально Конотопенко повинен бути мінімум командиром бригади. Ця людина була завжди з яскраво вираженою позицією, з внутрішнім переконанням справжнього патріота, мала свою особисту думку, була лідером за покликанням, людиною з глибокими професійними знаннями і практичними навичками, за ним завжди йшли люди, бо бачили в ньому батька-командира, який може вести їх до перемоги.

У тому, що в морській піхоті України відбуваються зміни, була і неабияка особиста заслуга Олександра. Саме завдяки йому під його проводом у морській піхоті ВМС почали успішно реалізовуватись такі задачі, які ніколи не виконувалися радянськими військовими. Саме тому росіяни поважають українських морпіхів, бо бачать в них військових професіоналів високого рівня підготовки. Всі техніки висадки з води на сушу, всі форми та способи бойового застосування морської піхоти в морському десанті та важливі нюанси ведення бойових дій на березі – початкова робота Конотопенка. Деякі способи маневру він впровадив особисто.

В Олександра був дар знаходити та просувати вперед тих людей, які в майбутньому могли стати кращими з кращих у своїй справі. Він знаходив таких самородків, просто йдучи вулицею, навіть незнайомого міста. Якщо він брався навчати, то завжди був поруч не тільки в освоєнні нової справи, а й по життю. Завжди опікувався людиною, допомагав, був щирим та відкритим.

Кожен, дивлячись на нього, відразу розумів, що він – особистість, що з ним варто рахуватися. При цьому він мав високу культуру поведінки, не носив, як кажуть, «корону». В нього було чого повчитись і дорослим, і молоді. Яку б посаду він не обіймав, завжди своїм ставленням до людей завойовував довіру і

користувався високим авторитетом серед усіх військових рангів. Втрата такої людини для офіцерського корпусу ВМС непоправна, як непоправна вона особисто для багатьох з наших офіцерів, старшин і матросів».

«Він ніколи не здавався»

Згадує Володимир Баранюк –
побратим, бойовий товариш

«Він завжди намагався протистояти. Саме такі критичні моменти, як анексія, і підштовхували Олександра робити щось більше. Севастополь завжди трактував себе як російське місто. Людей було дуже легко підбити на протистояння та провокації. В ті моменти, особливо в командуванні ВМС, більша частина офіцерів уже планували, що будуть служити Росії. Залишилось лише кашкет перевдягнути та щоб усе це швидше закінчилось. Там не було такого, що хтось дуже хотів чинити опір. Олександр Якович не був таким, він до останнього тримався за соломинку, мав надію, що люди схаменуться. Вже після референдуму нам сказали, що ми тут більше – ніхто. Ми – іноземна армія на території Росії: який ми тут статус маємо?

Коли з Криму військові виходили, то не знали, куди їм іти. Тож саме дякуючи Олександру Конотопенку ми зараз у Миколаєві. Він був бездоганним організатором. На момент виходу саме він з однодумцями знаходили для військових з родинами притулки. Для нас він був чуйний та безкорисливий офіцер. Думаю, йому навіть подобалось допомагати людям. Саме за цю якість ми його поважали. Він просто брав і робив усе, що було в його силах, та навіть більше. Він це робив абсолютно безкорисливо, як кидають камінь у воду – кинув і забув».

«Його скромність вражає»

Згадують Іван Сідашов,
заступник командира в/ч А3163 м. Миколаєва,
та капітан першого рангу Шутєнков Олександр

«З Олександром Яковичем ми знайомі давно, десь з 2001 року, з Широкого Лану. Тоді він був заступником командира батальйону 79-ї бригади, – згадує Іван Сідашов.

Можна сказати, всього лише лінійній батальйон, офіцер середньої ланки, але вже тоді він виділявся з маси. Які б питання не виникали, які б труднощі не випадали, він завжди все вирішував легко й швидко.

Коли шукали людину на посаду командира морпіхів, Олександр не мав жодного відношення до них. Таке рідко буває, що просто «висмикнули» з однієї бригади в іншу людину, яка навіть не командир батальйону. Розумієте, наскільки він мав авторитет, що йому довірили командування на той момент єдиного батальйону морської піхоти?! (Командував 1-м окремим батальйоном морської піхоти з 2010 по 2012 рр.).

Про що міг мріяти Саша, окрім мирного неба? В нього була машина БМВ далекого тисяча дев'ятсот вісімдесят якогось року, той ще раритет. Він про неї завжди з таким азартом розповідав, але я до певного часу не бачив ту машину. Коли він на ній приїхав – такий собі маленький «кошмарчик». Але в процесі розповідей я зрозумів, що він колись знайшов оцей практично металобрухт з документами і ретельно доводив його до ладу. Ось, мабуть, така собі чоловіча мрія доробити цю машину до ідеалу. Щоб була не така, як у всіх.

Він був настільки скромною людиною, що про його хворобу всі дізнались лише після того, як волонтери зробили пост про збір коштів. Для нас це була серйозна втрата.

Після цього випадку багато хто з нас переосмислив своє життя.

Кожен з нас зупинився і поглянув на себе зі сторони: хто він, на що здатний, чим живе, дихає…»

«Хочу одружитися зі смертю в формі»

Згадує Олексій Неїжпапа,
контр-адмірал ВМС ЗС України

«Для нас, звичайних військовослужбовців, усі події, починаючи з анексії, були несподіванкою. Що зайдуть ворожі війська, що будуть блокувати, що нас будуть називати «бандерівцями». Українських військових у Криму було близько 16 тисяч, а повернулися лише 2 тисячі.

Олександр Конотопенко до кінця був вірний Україні. Він завжди просився на передову, за будь-якого приводу: для підго-

товки, для надання допомоги, для консультацій тощо. У 30–40% випадків він сам ініціював відрядження – і в Криму, і вже під час АТО. В Олександра було чимало друзів та товаришів. За кожної слушної нагоди він завжди старався всіх познайомити для подальшої співпраці та взаємодопомоги. Це завжди були люди різного рівня, в тому числі і депутати, меценати, чиновники. І робив він це абсолютно не для себе, а для армії, для людей.

Звичайно, всі були шоковані звісткою про його хворобу. А дізналися про це з Інтернету, він сам нікому не сказав.

На лікування він приїжджав і до Одеси, але було розуміння, що тут не допоможуть повною мірою. Ми звернулись до губернатора області – він надав значну грошову допомогу. За життя Сашка боролись дуже багато людей, усі по максимуму збирали кошти. Мало хто з закордонних лікарень брався його лікувати вже на такій стадії хвороби. Але він ніколи не падав духом, вірив у найкраще. Продовжував жити у звичному для нього ритмі, зустрічався з товаришами, вирішував питання, консультувався та допомагав армії.

Після першої поїздки до Німеччини він привіз мені сувенір, розповідав, як йому сподобалось у Берліні. Це досить незвично – людина в такій важкій ситуації все одно продовжує думати та піклуватися про інших.

Після другої поїздки Олександр сповістив нам про свої відчуття кінця. Тобто він вже усвідомлював та приймав свою смерть. Це коштує неабияких надлюдських зусиль.

Наш офіцер Марина Каналюк спілкувалася з ним по телефону, а Саша сказав: «Хочу одружитися зі смертю в формі. Шкода, що полковником не став».

Він хотів померти на рідній землі, в Україні та в білій формі… Тоді підключилось дуже багато людей, щоб присвоїти Саш-

кові звання, зібрати документи і щоб начальство в Києві все підписало. Такі ж речі не робляться швидко, а в нас зовсім не було часу, ми рахували хвилини. Завдяки людям, які не залишись осторонь, усе було зроблено блискавично.

Коли Олександра Конотопенка привезли у Київський військовий госпіталь, мій заступник вручив йому погони полковника.

Сашко встав з ліжка, віддав честь і сказав: «СЛУЖУ НАРОДУ УКРАЇНИ!»

Ці слова він виголосив за два дні до смерті. Він назавжди залишився вірним Україні».

***

1 березня 2018 року на особистій сторінці волонтера Вікторії Христенко в мережі «Фейсбук» з'явилась інформація:

«Он, конечно, будет злиться на меня, но я очень прошу помощи для настоящего полковника. Офицер, комбат, вышел из Крыма. Всего, что он сделал для ребят, – не перечесть, а сейчас сам нуждается в помощи! Вопрос жизни и смерти! Шанс – за 15 000 евро. Я знаю, что у Сашки таких денег нет. Но у нас есть шанс продлить жизнь офицеру морской пехоты, отцу-командиру, отцу троих детей! Прошу помощи, кто сколько сможет»!

Гроші для лікування були зібрані досить швидко. Двічі Олександр відвідував лікарню у Німеччині. На жаль, страшна хвороба не дала шансу для подальшого життя. Офіцер ВМС України Олександр Конотопенко пішов з життя 16 травня 2018 року. Але він чітко закарбувався в серці кожної людини, з якою був знайомий. Як людина честі та гідності, завжди вірний своїй Батьківщині, завжди чесний, відкритий. Назавжди твій, Україно.

Ці слова Олександр Конотопенко залишив на своїй сторінці у «Фейсбуці»:

«Хочу всем сказать, что какие бы неприятные сюрпризы вам не преподносила судьба, никогда не сдавайтесь и не опускайте руки!!! Верьте!!! Надейтесь!!! Любите!!! Ибо любовь творит чудеса!!! С уважением и благодарностью Александр Конотопенко!!!»

Розділ 2

ВІЙСЬКОВІ БУДНІ

Спогади учасників антитерористичної операції

С. С. Макарчук

«ГОЛОВНЕ ДЛЯ РОЗВІДНИКА – ОСОБИСТА МОТИВАЦІЯ»

Російсько-українська війна, яка триває вже близько п'яти років, давно перейшла у фазу позиційного протистояння, вимотування – у тому числі психологічного – сторін. Українські Збройні Сили стали надійним щитом на шляху окупантів. Виявлення та знищення ворожих диверсійно-розвідувальних груп, відповіді на щоденні обстріли з боку бойовиків псевдореспублік ЛНР/ДНР, попередження можливих провокацій – ось неповний перелік того, що складає ратний труд наших воїнів. Нарешті відбулось переформатування операції, керівництво нею перейшло до Збройних Сил, які отримали більше самостійності у проведенні бойових дій, а евфемізм «АТО» замінений на ООС (Операція об'єднаних сил).

Все більше розкривається геополітичний задум Російської Федерації – поступово оточити Україну по всьому периметру кордонів, відрізати її від морського узбережжя та перетворити у винятково сухопутну державу, дестабілізувати політичну ситуацію, виснажити економічні ресурси, посіяти зневіру та втому в українському суспільстві, представити нашу країну в очах міжнародного співтовариства, за висловом В. Путіна, як «историческое недоразумение». Зберігається постійна загроза повномасштабного вторгнення в Україну російських військ. В цих умовах виходів декілька: нарощування потужності української армії, проведення ефективних реформ, формування, нарешті, національної ідеї, яка б виступала об'єднуючим фактором для громадянського суспільства. В практичній діяльності потрібно йти на випередження: передбачати та розкривати задум агресора і протиставляти йому асиметричні ефективні відповіді, прораховувати можливі кроки ворога. Для цього вкрай важливого значення набувають вітчизняні спецслужби – розвідувальні та контррозвідувальні органи, у тому числі військова розвідка, які могли б збирати необхідну інформацію про задуми ворога, аналізувати її, прогнозувати можливі загрози.

Спілкування з підполковником Анатолієм Васильовичем Корнійчуком, начальником розвідувального відділення штабу 79-ї

окремої десантно-штурмової бригади, людиною, яка пройшла бойовий шлях від самого початку конфлікту на Сході, засвідчило, що високопрофесійна розвідка діяла ефективно під час активних бойових дій з окупантами і готова виконувати поставлені задачі з урахуванням сьогоднішніх викликів.

Відверто кажучи, до початку розмови автор був упевнений, що анексія Росією Криму та вторгнення її підрозділів на Донбас були абсолютною несподіванкою для військового командування України – РФ ніколи не розглядалась імовірним противником. Тому відповідь Анатолія Васильовича на стандартне запитання про діяльність та роль розвідки бригади на початковому етапі російсько-української війни була, відверто кажучи, неочікуваною:

– По-перше, командир і штаб можуть уникнути значних втрат, приймати обґрунтовані рішення та успішно виконати завдання лише на основі своєчасних достовірних даних розвідки про стан, положення противника на місцевості та інших факторів. Треба чесно сказати, що на початку тут були значні проблеми. Я, як начальник розвідки бригади, відслідковував усі події в нашій державі і на Миколаївщині з кінця 2013 року військовим шляхом. Це робилося за рахунок аналізу засобів масової інформації, шляхом обміну інформацією з вищим штабом, головним управлінням розвідки та тими підрозділами і частинами, які дислокувались в інших місцях, включаючи Автономну Республіку Крим. Про це мало хто знає, але телеграмою, підписаною в 2013 році начальником Генерального штабу ЗСУ, всі розвідувальні роти високомобільних десантних військ були зорієнтовані на відпрацювання навчальних бойових завдань на території АРК. Тобто Генеральний штаб уже тоді прогнозував розвиток подій і видавав розпорядження готуватися до виконання навчально-бойових завдань. Це було в жовтні-листопаді 2013 року.

За словами А. В. Корнійчука, офіцери-розвідники, офіцери колективу 79-ї бригади з кінця 2013 року почали відслідковувати ситуацію в країні. «Ми всі розуміли, що часи від початку подій на Майдані, як то кажуть, «смутні», і неволодіння інформацією призведе до того, що ми просто будемо «плисти за течією». Є такий вислів: «Хто володіє інформацією, той володіє світом».

Саме тому вже тоді, наприкінці 2013 року, розвідувальна рота бригади була зорієнтована на автономність дій у виконанні

бойових завдань. Це був перший підрозділ, який вступив в інтенсивний період навчання. Тоді ж із Генерального штабу прибула група перевірки готовності цього підрозділу до виконання навчально-бойових завдань. У січні 2014 року полковник В. А. Курач, на той час заступник командира бригади, представив підрозділ на предмет готовності до виконання завдань, обґрунтованості затрат ресурсів, рівня навченості та ін.

З тривогою військовослужбовці бригади спостерігали за штучним розхитуванням політичної ситуації в країні. Зокрема, розвідники бригади за 2–3 години до події отримали інформацію про те, що планується блокування військової частини. Це дозволило розробити контрзаходи і нейтралізувати провокаторів. Необхідна інформація надійшла від колишніх військовослужбовців бригади. Зважаючи на те, що агентурна розвідка не передбачена для рівня бригади, розвідники добували інформацію шляхом спілкування з місцевими жителями Миколаєва. «Миколаїв не таке велике місто», – зазначив А. В. Корнійчук.

Почувши слова про те, що розвідники-десантники – це своєрідна «еліта всередині еліти», начальник розвідки запротестував:

– Люди однакові, просто все залежить від рівня підготовки, боєготовності техніки і зброї, тоді у бійців і командирів є впевненість у тому, що завдання буде виконане. Вся еліта полягає в цьому. В той же час розвідник повинен звертати увагу, помічати деталі, знати тактику дій, щоб на основі цього вміти провести аналіз ситуації. Він повинен бути фізично та психологічно витривалим, щоб діяти на території противника.

Слід зазначити, що, на жаль, на початку 2014 року, коли розпочинались події на Сході і Півдні України, засоби розвідки бригади не можна назвати задовільними. І це незважаючи на те, що розвідувальні підрозділи були укомплектовані й у повній боєготовності на рівні 1-го батальйону (а той був укомплектований найкраще порівняно з іншими), розвідники могли навіть виконувати ті ж завдання, що і загальновійськові та десантно-штурмові підрозділи.

Розвідники при виконанні поставлених задач на Півдні України зіткнулись із суто технічними проблемами. Автомобілі УАЗ-3151, які перебували на озброєнні підрозділів, не дозволя-

ли долати великі відстані, тому використовувався особистий транспорт друзів, знайомих, добровільних помічників.

Спочатку ситуація дозволяла бійцям, звичайно в цивільному одязі, переходити адміністративний кордон Криму і збирати інформацію шляхом спілкування з місцевим населенням, проводити розвідувально-пошукові дії, знімати на відеореєстратор колони техніки, бортові номери. Цю інформацію записували на різні носії та зводили в єдине ціле в розвідувальному відділенні штабу. В березні 2014 року поблизу півострова Ад у районі заводу «Титан» розвідники переходили адміністративну межу та вели розвідку на території АРК. Велику допомогу надавали офіцери-добровольці, які переодяглись у цивільний одяг і на власному транспорті об'їжджали в Криму різні населені пункти та збирали необхідну інформацію.

Ситуація змінилась на гірше, коли через три дні військові РФ на Перекопському перешийку в Красноперекопську на автозаправній станції обладнали пост. Представники ФСБ почали перевіряти посвідчення, забивати дані в комп'ютер і за допомогою мереж «Вконтакте» і «Одноклассники» виявляти приналежність осіб до військової служби. «Я тоді зрозумів, – зауважив Анатолій Васильович, – що розвідник у жодному випадку не повинен перебувати в соцмережах, висвітлювати свою службову діяльність, тому що це за дві хвилини вираховується».

Після «спалахів» у Слов'янську, Одесі стало зрозумілим, що Кримом агресор не задовольниться. Почастішали випадки свідомого надання жителями недостовірної інформації, яку потрібно було додатково перевіряти.

Деякий час розвідники 79-ї бригади співпрацювали з військовослужбовцями полків спеціального призначення, дислокованих в АРК, взаємодіяли з розвідувальною ротою 25-ї окремої парашутно-десантної бригади у Перевальному, – це перша розвідувальна рота, яка зайшла туди для виконання навчально-бойових завдань, підтримували зв'язок з офіцерами штабу ВМС. Одночасно розгорталася система спостереження від Залізного Порту до Чонгару по узбережжю, на острові Джарилгач, Тендрівській косі, тобто там, де існувала загроза висадки російського десанту. Розвідувальні підрозділи налагодили співпрацю з адміністраціями портів Скадовськ, Геніческ, Бердянськ, щоб не

допустити на їхню територію «зелених чоловічків» у трюмах торговельних суден.

З 23 травня 2014 року 79-та бригада отримала нове завдання і була залучена силами 1-го батальйону до операції з визволення Красного Лиману, Слов'янська та інших населених пунктів на Донбасі. Попереду батальйону йшов взвод розвідників, які брали на себе вогонь, своєчасно виявляли вогневі точки і сили ворога, що дозволяло командиру батальйону вчасно приймати необхідні рішення. В цілому, А. В. Корнійчук звернув увагу, що в районі проведення операції була створена ешелонована розвідка – в інтересах батальйону працювали підрозділи «Альфа» СБУ, сили полків спецпризначення (3-го Кіровоградського і 8-го Хмельницького), військової розвідки. З гіркотою він торкнувся теми колабораціонізму серед місцевого населення: такі собі дідусі, бабусі, таксисти, поодинокі велосипедисти тощо надавали ворогові інформацію про пересування наших підрозділів, про їхню кількість, озброєння. І те, що на них спочатку не звертали уваги, на думку начальника розвідки, – це великий прорахунок. Цікава деталь: коли місцева міліція, яка супроводжувала колони ЗСУ, розбігалася, полишала колони (цікаво, звідки у них така поінформованість?), – це було знаком, що по наших військах буде нанесено вогневе ураження. Можливо, логічним було б для таких підозрілих осіб створення якихось ізоляційних підрозділів, вилучення мобільних телефонів – тим самим противник залишився би без сил і засобів розвідки. Ще одним прорахунком командування була досить дивна недовіра до даних розвідки. У той же час противник (ФСБ та ГРУ) працював силами місцевого населення за допомогою радіомережі та інтернет-каналів. Протистояти цьому вчилися в ході війни. «Ми підключались, прослуховували це все, це було створено в процесі конфлікту, – говорить Анатолій Васильович, – воно було все: мобільний телефон, передача даними ММС і все інше, фотографування – хто, де, як, що…» Зараз, на його думку, все простіше – є передній край противника, виявляй його бойові порядки, озброєння. На той же час військові не були навчені виявляти настрої населення, його налаштування.

Так трапилося, що А. В. Корнійчук закінчував військову освіту (оперативно-тактичного рівня) під час проведення антите-

рористичної операції. Тоді ж прийшло розуміння того, що при прикордонному конфлікті в підрозділи, які прикривають ділянки державного кордону, необхідно включати спостерігачів з міжнародних організацій. Свою думку він обґрунтовує наступним курйозним випадком. Росія розгорнула вздовж кордону потужну радіоелектронну розвідку, засоби якої дозволяли прослуховувати всі засоби зв'язку – від мобільного телефону до радіостанції. Корнійчук разом з командиром і заступником командира розвідувальної роти Є. Жуковим провели радіогру. Оскільки ворог постійно обстрілював їхній підрозділ з населеного пункту Надєжда за допомогою наведення російською радіоелектронною системою, Корнійчук подав у ефір команду: «Негайно представників ОБСЄ та ООН виведіть на позиції!» Як наслідок, ворог затих, а обстріли припинились аж на дві доби. Інше питання, чи пішли б на такий крок ці міжнародні організації?

Були у бойових буднях начальника розвідки досить ризиковані операції. На початковому етапі АТО таке ще було можливим. Справа полягала у наступному. Планування бойових дій та прийняття рішень є можливим тільки після детальної розвідки місцевості. До командира розвідників звернувся 24-річний юнак Денис із Амвросіївки: «Я хочу вам допомогти». «Ризик великий. Я не знаю людину, перший раз її бачу», – розповідає Анатолій Васильович. На цивільному транспорті незнайомої людини, з пістолетом під сидінням ми проїхали по всіх маршрутах. А те, що за нами рухались на відстані зорового зв'язку озброєні розвідники, було слабкою гарантією на випадок нештатної ситуації. В результаті маршрут введення підрозділів до сектору «Д» був відпрацьований, забезпечено зайняття ключових висот для прикриття кордону. У районі Дякове Луганської області була виявлена та ліквідована засідка бойовиків, знищено близько 300 «казаков» так званого «Войска Донского», захоплена велика партія зброї та боєприпасів.

Щодо захоплених у полон бойовиків – розвідники брали у них інформацію, а потім передавали до СБУ. Полон – це завжди величезний психологічний стрес. У цих умовах розвідники діяли гуманно: надавали медичну допомогу, чай, іноді 50–100 грамів коньяку і лише потім проводили допит. Полонені були зди-

вовані відсутністю знущань і катувань, які були звичайним явищем у катівнях окупантів.

До речі, 79-та бригада не мала таких втрат, як це було в інших підрозділах. На відміну від інших, 79-ка ніколи не розташовувалася табором, а закопувалася і жила у бліндажах, перекриттях, щілинах, окопах, проводячи ретельну розвідку місцевості. Помічник командира батальйону з розвідки з позивним «Спартак» упритул до державного кордону розгорнув систему спостереження (підслуховування). Як наслідок, це завчасно попереджувало наші підрозділи про вогонь артилерії з території РФ. Бійці отримували 3 –5 секунд на те, щоб сховатись в укриття й уникнути втрат. Завдяки цій людині – «Спартаку» – були врятовані сотні бійців.

Непоодинокими були випадки отримання розвідувальної інформації від українських патріотів в окупованому Донбасі. Про один з таких випадків розповів Анатолій Васильович: «Я особисто отримав дуже важливу інформацію, дай Бог цій людині, щоб вона прожила, як кажуть, сто років. Я вже не пам'ятаю, хто дав мені номер телефону, і я з ним зв'язався. Це простий громадянин, який жив у Донецьку, був водієм сміттєвозу. Він їздив, збирав це сміття і постійно давав інформацію. Він сказав: «Синку, візьми атлас автомобільних доріг 1986 року і давай по атласу від перехрестя до перехрестя, від заправки до заправки, там зеленка, там шахта». А в мене карта, а у нього цей атлас – і трішки не зрозуміле було наше спілкування. І коли я знайшов атлас, не 86 року, а може 90 якогось року, він більше збігався зі схемами, планом міста. Він давав дані – де виходить артилерія, куди вона стріляє і т.д. і т.п. Отримували інформацію також з радіоперехоплень, почала працювати електронна розвідка. Почали запускати безпілотні літальні апарати з нашого боку, працювала система спостереження».

У кінці 2014 року був сформований зведений загін на основі розвідувальної роти, роти снайперів 2-го батальйону, який очолив командир розвідувальної роти «Маршал». Цей загін зайшов у Донецький аеропорт, де виконував не характерні для розвідників завдання. А до цього – на початку вересня 2014 року – був здійснений знаменитий рейд 79-ї ОМБр по тилах російських військ, у результаті якого було знищено півсотні одиниць воро-

жої бронетехніки та сотні російських окупантів. В організації рейду одну з ключових ролей відіграла розвідка бригади.

У перший період антитерористичної операції під час відпрацювання і підготовки вводу наших військ у напрямку Дякового розвідники зазнали першої втрати. Для підтримки групи О. Пугачова на Савур-Могилу був направлений третій розвідувальний взвод під командуванням лейтенанта Давиденка (позивний «Давид»). У боях за цю висоту загинув солдат взводу Шерстньов. До речі, у подальшому його батько мобілізувався і проходив службу на посаді заступника командира взводу третього батальйону бригади «Фенікс» (позивний «Туман»). Усього ж в той час у боях загинуло троє розвідників. Зважаючи на те, що розвідники бригади брали участь у всіх операціях, ці, загалом незначні, втрати свідчать про високий професіоналізм десантників розвідувального підрозділу.

Наприкінці нашої розмови про ті буремні події А. В. Корнійчук з гордістю зробив своєрідний висновок: «Колектив розвідників виконав усі поставлені завдання при мінімальних втратах. Розвідники сержантського складу стали вже офіцерами, офіцери досягли значного кар'єрного зростання. У мене всі офіцери, командири розвідувальних підрозділів нагороджені орденом Богдана Хмельницького ІІІ ступеня, а командир розвідувального взводу Павло Чайка став повним кавалером ордена «За мужність».

Хочу ще згадати помічника командира батальйону розвідки з позивним «Закат». Він очолював одну з висот і тримав її майже до кінця, знаходив з місцевим населенням спільну мову, умудрявся їм поставити пляшку якогось напою, зімітувати споживання і витягнути інформацію максимально.

Що ж стосується мене, то я отримав підвищення у званні – став підполковником. Державних нагород не маю, але отримав відзнаки Міністра оборони та начальника Генерального штабу (що ж, вражаюча «ощадливість» держави! – *Авт.*).

А ще я зробив для себе висновок під час тих подій: головне для розвідника – не тільки інтелектуальні, аналітичні, фізичні дані, володіння зброєю, але й особиста мотивація, без якої не може бути мови про успішне виконання бойових задач».

О. Г. Виноградова

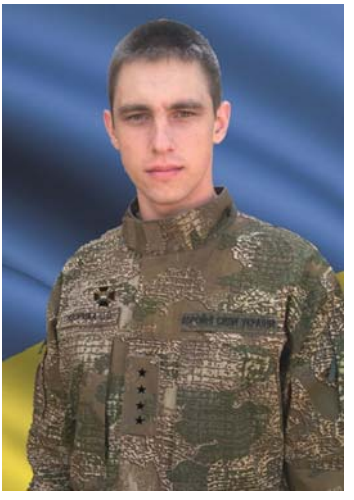
СТАНОВЛЕННЯ ОФІЦЕРА*

Сидорика Олексій Олександрович народився 23 квітня 1991 року в сім'ї військовослужбовця, уродженця Баштанки.

У 1997 році Олексій пішов до першого класу Баштанської загальноосвітньої школи І–ІІІ ст. № 1, у якій навчався до 2002 року. Потім перейшов до гімназії, яку закінчив у 2008 році.

Продовжуючи династію військових, у цьому ж році вступив до Львівської академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного на факультет аеромобільних військ. У 2012 року після успішного завершення навчання був направлений до 79-ї окремої аеромобільної бригади.

Йому довелося пройти пекло сучасної війни, захищаючи незалежність і суверенітет України, показуючи приклад хоробрості і відваги. Спочатку на Кримському напрямку в Чонгарі та Скадовську, потім на Сході – у Слов'янську. Брав участь у бойових діях у Красному Лимані, Артемівську, Ізвариному («Ізваринський котел»), Краматорську, Пісках, служив у секторі М – Маріупольський напрямок, де брав участь у бойових діях від Гранітного до Широкиного, виконував завдання з утримання зайнятих позицій у Донецькому аеропорту. Підпорядкований йому підрозділ стримував та відбивав численні наступи терористів.

Брав участь у двох ротаціях до Донецького аеропорту. Виводив людей із «Дебальцівського котла».

За бойові заслуги нагороджений орденом Богдана Хмельницького ІІІ ступеня, також у грудні 2014 р. О. Сидориці достроково було присвоєно звання капітана.

«Стати військовим мріяв з дитинства, – розпочав свою розповідь Олексій. – Я добре розумів, що життя військового – кочівне, адже виріс у сім'ї військовослужбовця. Спочатку батько служив

* Вперше опубліковано в газеті «Голос Баштанщини» № 96–97 від 31.10.2015.

у Тулі (Росія), потім перевівся в м. Болград Одеської області, згодом, у 1997 році, – у м. Баштанка, де працював у військкоматі. Сьогодні він – військовослужбовець 79-ї окремої десантно-штурмової бригади у м. Миколаєві, учасник АТО. Мама працює вчителем української мови та літератури.

Після закінчення навчання у Львівській академії сухопутних військ я був направлений командиром взводу 79-ї окремої аеромобільної десантної бригади. До березня 2014 року це була звичайна служба, що включала в себе бойову підготовку особового складу військовослужбовців згідно з навчальним планом.

Коли 1 березня 2014 року російські війська зайшли на територію Криму, наш перший батальйон у складі 3-х ротно-тактичних груп вирушив на адміністративний кордон Херсонської області з Кримом, де зайняв оборонні позиції. Там перебували до 20-х чисел квітня, команди на відбиття противника не поступало. Ми спостерігали, як росіяни демонстративно проводили свої навчання, стріляли по воді в наш бік. Їхні гелікоптери літали над нами, але команди відкривати вогонь не отримували.

Почуття були двоякі: розпач, що не мали дозволу вступити в бій, і одночасно страх, бо це вже були не навчання, а перед нами був справжній ворог, який мав краще військове оснащення, а крім цього, образа, адже ми вважали росіян своїми братами, які підло, як кажуть, встромили ніж у спину.

Одного разу біля Чонгара, де стояла наша друга ротно-тактична група, сіли два російських гелікоптери, наші військові їх заблокували. Ситуація була напружена. Уладнали її наш і їхній командири, які поспілкувалися між собою. Після цього росіяни повернулися до себе. Вони також не розуміли, що відбувається і як поводитися.

Настрій у бійців був поганий не лише від напруженої обстановки, а й від забезпечення особового складу всім необхідним. Місцеві жителі ставилися до нас приязно. У їдальні школи села Ставки нам готували гарячі обіди. Люди зносили харчі. Волонтери возили продукти, засоби гігієни. Від такої підтримки людей у бійців піднімався бойовий дух.

За час нашого там перебування були створені постійні пропускні пункти, на яких нас змінили прикордонники і бійці 28-ї

механізованої бригади. Через тиждень після нашого відходу під час терористичної акції було підірвано САУ «Гвоздика», хоча, за офіційними даними, вона зірвалася від короткого замикання. Тоді загинуло три бійці. Це були перші жертви на цьому напрямку.

У цей час ситуація на Донеччині все більше загострювалася. В руках сепаратистів були всі районні і сільські ради. Підбурювані російськими агітаторами, люди виходили на вулиці з протестами. Почалося військове протистояння. З озброєння в сепаратистів була переважно стрілецька зброя та техніка, яку відбили у наших внутрішніх військ. Керували ними інструктори з Росії та найманці з інших країн, котрі воюють за великі гроші. Їм не принципово, проти кого воювати. Війна для них просто робота.

Росія тоді почала інтенсивно забезпечувати сепаратистів і найманців зброєю, боєприпасами і грошима. Вони отримували по 1000–1200 доларів США. Гроші видавали і в доларах, і в гривнях, і в російських рублях. Загрозу для наших військових становили професійні найманці – снайпери, артилеристи, топографи. Тобто парадом правили найманці. Вони працювали окремо від сепаратистів. Маючи сучасні технічні засоби, чітко визначали місця розташування наших військових і вели прицільний вогонь.

Коли противник почав збивати наші гелікоптери, тоді й розпочалася справжня війна. Керівництво країни вирішило на допомогу внутрішнім військам направити Збройні Сили України. На Схід вирушили піхотинці, десантники, танкісти, артилеристи. Українські війська пішли в наступ, зачищаючи від бойовиків населені пункти Донеччини. Важкі бої йшли за Слов'янськ, Краматорськ, Горлівку, Сніжне. Там бойовики були добре озброєні. Вони використовували всі види зброї, скрізь ставили міни, фугаси. Діяли по-військовому грамотно, при цьому хитрістю й обманом вводили в оману наших військових. Крім цього, в них у кожному населеному пункті були свої інформатори, які передавали дані про розташування і кількість наших військ.

Збройні Сили України не були готові до такої війни, – ділиться спогадами Олексій, – не було конкретного ворога. В одну хвилину «свій» міг стати противником. Ми заходили в міста і села, звільняючи їх від сепаратистів. Робили обхід усіх будівель. Перевіряли всі підвали, закинуті будівлі і новобудови.

Спочатку люди, одурманені російською пропагандою, з острахом ставилися до нас, переховувалися в підвалах. Адже їм говорили, що українські військові будуть їх знищувати, вивозити в концтабори. Були й ті, хто був незадоволений сепаратистами, які змушували людей за власний рахунок їх харчувати, могли конфіскувати майно чи транспорт, що був їм до вподоби.

Коли до Краматорська і Слов'янська наші війська підійшли впритул, то вже не могли застосовувати крупнокаліберну зброю. Використовували різну тактику ведення бою. Протягом червня-липня ці міста оточили, намагалися перекрити всі дороги, щоб сепаратисти не могли отримувати підмогу зі Сніжного, Макіївки, Донецька.

27 травня наша бригада зупинилася неподалік міста Червоний Лиман, що на півночі Донецької області. Протягом трьох днів ми освоювалися і готувалися до звільнення міста від сепаратистів. О 23.00 виїхали колоною в напрямку Червоного Лиману, розділившись на ротно-тактичні групи: рота, два танки, мінометний розрахунок і зенітна установка. Рухалися по черзі з інтервалом у 10–15 хвилин. У лісосмузі зустрілися із замаскованим кулеметником, який почав стріляти навмання, не розуміючи, що відбувається. Наші військові у відповідь відкрили по ньому вогонь. Противник замовк. Втративши пильність, деякі наші військовослужбовці залишалися на броні, цим скористався ворожий кулеметник, який знову відкрив вогонь. У результаті був поранений командир другого взводу. Це було перше поранення в нашій бригаді. Кулеметника ми знищили, застосувавши крупнокаліберну зброю.

Близько 4-ї години ранку ми зайшли в ліс, де розташовується санаторно-курортна зона. Рухаючись широкою дорогою, потрапили в засідку. Першими на ворога вийшли наші розвідники. Із восьми чоловік шестеро отримали поранення в ноги і руки, один боєць втратив око, але продовжував вести бій. Наша колона вчасно підійшла їм на допомогу, знищила позиції кулеметників, зруйнувавши будівлю, у якій вони засіли, та зайняла кругову оборону.

Розбивши ворога, командир перебудував бойовий порядок, розташувавши особовий склад у середині колони: попереду ру-

хався танк і з боків ішли БТРи. Там же виявили спостерігача, якого передали в СБУ, а самі рушили далі. У Червоний Лиман ми зайшли з трьох сторін, з нашої сторони сепаратистів не було, з двох інших опір було подавлено. Зачистку міста робили два дні (Червоний Лиман приблизно таке ж за розмірами містечко, як і Баштанка). Усіх підозрілих передавали в СБУ, деякі відразу зізнавалися у підтримці сепаратистів, інші відмовлялися. Піхотинці залишилися в місті, а ми повернулися в район зосередження.

У наші обов'язки входило конвоювання вантажів, під час яких потрапляли в засідки, де під час зіткнень знищували противника. Потім охороняли склади боєприпасів в Артемівську. Сепаратисти перекрили всі дороги до однієї із шахт, де, як ми дізналися пізніше, на глибині 150 м знаходився великий склад боєприпасів, замаскований під шахту. Туди ми прилетіли на трьох гелікоптерах, зустрілися з офіцерами спецпідрозділу ЗСУ, які вказали точні координати. Шахта була захищена і залишалась у розпорядженні ЗСУ.

Через 5 днів нас терміново перекинули для зачистки міста Ямпіль. Операція зі звільнення тут застопорилася. У бойовиків з'явилася бронетехніка. Ми провели три лобові атаки, були великі втрати. Потім тактику бою змінили: один підрозділ імітував наступ, два інших заходили з флангів у тил противника. Нам вдалося пройти через три блокпости, річку. Бої були важкі, 5 чоловік загинуло, 25 поранених, наша техніка уціліла. Місто ми оточили, противника там уже в основному не було, деякі влаштовували засідки. Бойовики за своїми вбитими і пораненими не поверталися. Ми їх передавали на захоронення, а живих на лікування.

У кінці червня оголосили перше перемир'я. Ми стояли тоді біля села Розніківка. Через 10 днів перемир'я закінчилося. Ми зайняли рубіж, перекривши останню дорогу до Краматорська і Слов'янська. Лишилася лише дорога на Донецьк, яка повністю пристрілювалася підрозділами ЗСУ.

О 8.00 в нашу сторону рушив конвой сепаратистів із 12 автомобілів. Ми їх ліквідували із зайнятих позицій. Нам дісталися 6 крупнокаліберних мінометів, керовані ракети, КамАЗ і вантажний автомобіль, який сепаратисти хотіли знищити, прострелявши колеса і бензобак, але мотор працював. У цьому бою нас вря-

тував танк, який ми заховали в закинутому складі. Противник сміливо пішов у наступ, і коли танк виїхав майже перед ними, вони не зрозуміли, звідки він узявся. Всього зробивши п'ять пострілів, ми знищили ворога. Ті, хто вцілів, кинулися в село, ховаючись по хатах, відбирали у місцевих автомобілі і тікали. Тож чоловік 9 все-таки втекло.

Потім ми переконалися, що сепаратистів на нас навели місцеві, що приходили до нас, розпитували, хто ми і звідки. Серед них був і сільський голова, котрий, як згодом розповіли його земляки, був як перевалочний пункт для бойовиків. Він тримав з ними зв'язок, забезпечував їх продуктами, які збирав у місцевих. Усіх підозрюваних тоді забрали в СБУ. В убитих бойовиків, котрих ми знаходили після бою, були шприци, на нашу думку, з наркотичною речовиною, що повністю знімала біль, тому противник міг вести бій після поранення ще протягом деякого часу. У результаті він гинув або від втрати крові, або не витримувало серце.

Наш особовий склад робив усе можливе, щоб люди змінили до нас своє ставлення: допомагали місцевому населенню продуктами харчування, віддавали свої сухпайки, годували дітей, батьки яких були в ополченні, допомагали ремонтувати зруйновані будинки. Пояснювали людям, що ми хочемо лише зберегти цілісність країни і повернути окуповані території. Більшість людей змінили своє ставлення до нас.

Сепаратисти були майже взяті в кільце. Їх необхідно було відрізати від Росії, щоб перекрити постачання зброї. Перед нами поставили задачу – провести рейд уздовж кордону, починаючи від пропускного пункту Дмитрівка. Російські збройні сили, оголосивши про початок навчань, підвели до нашого кордону свої війська. Під'їхавши до Зеленопілля, ми стали на перепочинок. Оскільки їхали вже другу добу і дуже втомилися, то залишилися в машинах. О пів на п'яту ранку російські війська відкрили по нас вогонь. Обстріл вели одночасно з трьох напрямків із РСЗВ «Град».

Я, почувши перші вибухи, впав на свого навідника і молився, щоб не було прямого попадання в БТР. Тоді я повірив у Бога і Його заступництво. Навідника злегка контузило. Вибравшись із БТРа, побачили, що машина почала горіти, стали вибиратися з неї. Горів і танк, що стояв поруч, – він отримав пряме влучання.

Я одягнув бронежилет і каску і вискочив, бо знав, що через п'ять хвилин танк вибухне. Побачив, як із-під БТРа вилізав боєць з відірваним колінним суглобом, як двоє здорових бійців підхопили його і понесли його до лазарету. Все навкруги горіло, вибухали боєприпаси і автомобілі з пальним. Ми намагалися сховатися в окопах. Почалася паніка. Після обстрілу зібралися докупи. У закинутій фермі розмістили поранених і вбитих, яких протягом двох годин звозили на вцілілій техніці. Викликали гелікоптери для евакуації тяжкопоранених, решту поранених відправили на машинах. Командири сповістили вище командування про обстріл росіянами. Нам не повірили. Наказали рухатися далі. Але командири вирішили повернутися назад, оскільки війська були деморалізовані.

Ми рушили до кордону, де зайняли ключові позиції, з яких було видно частину російсько-українського кордону. Ми перекрили шлях, що вів з Росії, і знищували все, що рухалося з їхньої сторони. Сепаратисти потребували зброї, тому втрачали свої позиції, вели неграмотні бої. У той час росіяни зі своєї сторони продовжували обстрілювати наші висоти. У них були безпілотники, тому стріляли без промахів. Вони бачили позиції нашої артилерії, знищували їх. Дистанційно мінували лісосмуги. По висотах гатили з «Градів». Бліндажі не витримували. Наші військові, незважаючи на це, намагалися виконувати свої бойові завдання. Росіяни закінчували обстріл, починали сепаратисти зі своєї сторони. Ми їх ефективно знищували. Було важко пояснити особовому складу, що нам треба перетерпіти, не відкривати вогонь по росіянах.

На кордоні ми стояли 27 діб. 7 серпня отримали наказ покинути позиції. Щоб ми змогли відійти, нас прикривала 25-та Дніпропетровська повітряно-десантна бригада, котрій свого часу ми теж допомагали вийти з оточення, де вони втратили багатьох людей і техніку. У той час російські війська відкрито перетнули кордон і пішли в наступ, змінивши хід антитерористичної операції. Українські військові змушені були відійти на більш вигідні позиції. Нашу бригаду відправили в Миколаїв на доукомплектування, адже наші втрати становили близько 45% убитими і пораненими. Багато солдатів відмовлялися далі вою-

вати. Вони не були готові протистояти до зубів озброєному противнику.

Через 10 днів після доукомплектування наша бригада відбула у район Маріуполя, де ми змогли зупинити прорив противника на лінії Широкине, річки Кальми.

Після другого перемир'я протягом місяця ремонтували техніку біля Краматорська. Аналізуючи тодішні події, хочу сказати, що наші піхотні війська вели бої непрофесійно, не було достатньої дисципліни, в результаті противник цим скористався, тому й виникали «котли» в Іловайську, Дебальцевому.

У кінці серпня отримали наказ відбути в Донецький аеропорт, де вже точилися важкі бої. При заїзді на територію аеропорту нас обстріляли. За 100 метрів від терміналів уже був ворог. Свою техніку ми заховали в термінали. Назустріч нам виїхали два ворожих танки, один ми знищили, вони підірвали два наших БТРи. Тоді загинуло 9 чоловік. Командири і сержанти утримували людей від паніки. Як заступник командира, я провів організацію оборони й охорони терміналів.

З нами стояли бійці 28-ї бригади. Всього було 170 чоловік, з них 90 охороняли новий термінал, 60 – старий і 20 бійців перебували на вишці. Допомагала нам і артилерія. Обстановка була дуже напружена. Бойовики намагалися розбити будівлі. Стріляли снайпери. У нашому розпорядженні були всі поверхи і підвали. Робили все, щоб не було втрат. Бойовий дух піднімали волонтери, які, незважаючи ні на що, пробиралися до нас, забезпечували всім необхідним – від зброї до продуктів харчування і води.

Коли 28-му бригаду відвели, нас залишилося всього 62: у новому терміналі 27 бійців, у старому – 20 і на вишці – 15. Довелося знову перепланувати систему охорони. Найважче було стримувати паніку серед особового складу, коли три дні до нас не могло прийти підкріплення. Нас рятувало те, що було багато зброї і харчів. Завдяки волонтерам мали тепловізори і генератор, які допомагали в нічний час спостерігати за ворогом.

Усього розповісти неможливо. Все це треба лише побачити на власні очі і відчути. Дуже важко морально. Головне було не втрачати пильність. Ворог робив обстріли систематично. Протягом місяця обстрілювали залізобетонний козирок нового терміналу, що не дозволяв їм знищити саму будівлю.

Проти нас воювали кадрові військові збройних сил Росії. Одного разу вночі проти нас пішов підрозділ генеральної розвідки РФ, який ми вчасно помітили в тепловізори. Вони були такі самовпевнені, що не дуже маскувалися. Ми їх усіх знищили.

Коли впав залізобетонний козирок нового терміналу, ворог почав інтенсивний наступ. Ми замінували підвали і шахти ліфтів, забарикадували драбини. Вони все одно лізли в підвали і підривалися. Наш інженер-підривник, ризикуючи життям, щодня спускався в підвал, перевіряв вибухівку, встановлював нову.

У листопаді ворогам вдалося піднятися на третій поверх, але ми їх знищили. Після цього вони на деякий час відмовилися штурмувати термінали. Вони їх інтенсивно обстрілювали, щоб якомога більше зруйнувати приміщення.

У грудні нас змінила 81-ша окрема високомобільна бригада. Як потім розповідали, бійці в напівзруйнованому терміналі тримали оборону, не могли якісно протистояти противнику. Сепаратисти непомітно зайшли у підвали, де під кожну опорну колону підклали по два-три кг тротилу і в один день підірвали їх. Загинуло багато бійців, частині вдалося відійти.

Після Донецького аеропорту ми повернулися до Миколаєва, де доукомплектували бригаду новими людьми, і відправилися в сектор М – Маріупольський напрямок. Тут ми вели боротьбу з контрабандою, де разом з продуктами дехто намагався перевозити боєприпаси. Прикро, що серед командирів були ті, хто заробляв на цьому гроші. Сподіваюся, що всі винні понесуть відповідне покарання», – завершує свою розповідь Олексій.

На даний час молодий офіцер проходить службу в польсько-українсько-литовській бригаді, штаб якої знаходиться в Польщі, м. Люблін. Головним завданням бригади є участь у миротворчих операціях, а також зміцнення військової співпраці між державами і допомога Україні в реформуванні збройних сил. За заявкою ООН її бійці можуть виконувати завдання по всьому світу. Олексій ділиться своїм бойовим досвідом з іноземними колегами, а від них навчається роботи у штабі Бригади за стандартами і директивами НАТО для подальшого їх впровадження в ЗСУ.

А дома, у с. Червоне Вітовського району, на нього з нетерпінням чекають кохана дружина Лілія і син Іван, яких Олексій бачить дуже рідко.

ВОСПОМИНАНИЯ О ПЕРЕЖИТОМ

(Рассказ прапорщика Артема Дыбленко)

Я расскажу небольшую предысторию. Теща моя родилась в Казахстане, потом долгое время жила в России. Ее дочь, моя жена, родилась уже в Украине. Она всячески поддерживает меня в плане патриотических настроев, а вот теща – жила и живет до сих пор в СССР. Это то поколение, которое не хочет мириться с тем, что такую огромную страну развалили на части, ее дом – это Советский Союз.

В начале 2000-х, когда русские начали строить мост на остров Тузла, задолго до того, как Путин ввел войска в Крым, Украина дала отпор. Я, если честно, очень радовался, что у нас есть военная мощь и мы можем ему противостоять. Тогда у нас с тещей возник спор в связи с этой ситуацией, в результате которого мы сильно поругались и месяц или два после этого не разговаривали. Я сказал такую фразу: «Если русские войдут с оружием в Украину, я первый возьму в руки автомат и пойду защищать свою страну». А она у меня спрашивает: «Ты будешь стрелять в русских?» Я говорю: «Да, я буду стрелять в русских». Это было мое обещание.

В 2014 году, когда начался захват Крыма, в первую волну мобилизации я пришел в военкомат – без повестки, без ничего. Мужчина, принимающий документы, сказал: «У тебя двое детей несовершеннолетних, зачем тебе оно надо, иди домой». «Нет, – говорю, – оформляйте!» Он меня оформил, и буквально через дня два-три меня и ребят из моего района завозят в 79-ку. Там нас встретили фразой: «Это не детский сад, кто не хочет, никого заставлять не будем». Несколько парней встали и ушли. К чему я веду – как только началась война, я выполнил свое обещание, которое дал теще еще в начале 2000-х годов.

С самого начала нас неплохо тренировали. Мне было немного легче, пото-

му что я в прошлом кадровый военный. Не офицер – но прапорщик. Я отслужил срочную службу, а потом еще пять лет на контракте. После этого начал заниматься бизнесом, ушел со службы. Мне надо было содержать семью. Хотя военное дело мне нравится, но в тот момент пришлось выбирать – либо ты кормишь семью, либо ты патриот и служишь своей стране.

В 79-ке я попал во 2-й батальон. По специальности я инструктор-снайпер, но когда в части показал все свои документы, мне ответили, что у них снайперов нет, и предложили идти командиром отделения. Я согласился.

В августе нас отправили в Краматорск. Сначала технику везли на поездах, часть пути до Краматорска добирались уже маршем на технике. Мой БТР был замыкающим. При подъезде к Краматорску в одном из сел, не помню названия, по нам открыли огонь. Из посадки стреляли по нашей колонне из разного калибра. Между БТРами пролетела граната «гранатомета». Как нас отвело – не могу понять: очень много людей сидело на броне сверху. Пули попадали в мешки, в ящики, которые были нацеплены сверху на технику (тогда еще не было противокумулятивных решеток), но ни в одного человека ни одна пуля не попала. Я не знаю, как это назвать. Все-таки есть там, наверху, кто-то, кто охраняет нас. Это был первый адреналин, который я получил, подъезжая к Краматорску.

В конце августа начался пресловутый рейд на Тельманово, когда русские пошли на Новоазовск, на Тельманово своими танками. Нашей задачей было наделать как можно больше шума. Именно там и произошли мои первые бои. Ехали в основном ночью, днем прятались в посадках, спали.

Техника была в ужасном состоянии. Уцелевшие машины принимали ребят с подбитых машин (некоторые сами подбивали машины, которые выходили из строя), поэтому на броне людей было больше чем нужно. Моя машина тоже поломалась во время рейда – винт разбил два радиатора, и они потекли, ехать на ней было невозможно.

Я не знаю, можно ли все рассказывать, но есть нюансы, на которые нельзя закрывать глаза, – офицеры. Кадровые еще более-менее соображали, что они делают. Мобилизированные –

это просто мрак, не все, конечно, но очень многие. Не способны принимать решения, не способны руководить, вести за собой, жить в коллективе. Ведь солдат – это прежде всего дисциплина, а офицер должен уметь наладить отношения, сделать так, чтобы его слушали, доверяли.

На самом деле в глазах рядовых солдат все происходящее было хаосом. Они не знали, куда едем, зачем едем. О том, что нужно делать, догадывались в процессе боя, не терялись. Дулом повернулись – стрельнули, сели и быстро уехали. Да, о такой тактике ни одна книжка не напишет, что нужно действовать в определенной ситуации именно так.

Некоторые яркие моменты запомнились, например, день, когда ранило нашего командира бригады полковника Шандара. Он шел во главе второго батальона, получил ранение, и мой взвод его сопровождал до самолета. Моя и еще несколько машин отстали от колонны. Связи не было. Где-то слышны отголоски, как первый батальон лупит по танкам. Это нас немножко подбадривало. В итоге, мы уже далеко в тылу от Тельманово, заезжаем в одну посадку и через поле видим в другой посадке еще один БТР. Мы развернули орудие, приготовились к бою, но в последний момент передумали – на БТРе не было опознавательных знаков, мы просто могли попасть в своих. Позже мы узнали, что это был БТР моего товарища, и они также развернули орудие на нас и готовы были принять бой. Опять же, кто-то там, наверху, уберег нас от того, чтобы мы друг друга не перестреляли.

Еще один нюанс, на котором я бы хотел сделать ударение. Мы остановились в посадке, это был район Розовки. Нас было до 40-ка человек на трех БТРах. У людей началась паника: что делать, куда ехать? В такие моменты всегда должен быть человек, офицер, который даст команду, скажет, что и как нужно делать, уверит, что все будет хорошо, а если нет – примем бой. Среди нас был один офицер, который, по моему мнению, не способен принимать решение. И я взял карту, компас (компас был у товарища на брелке, а карту взял у офицера), посмотрел, где мы находимся, куда нам ехать, как нам выходить, и мы вышли на Мариуполь. Вся наша бригада ушла на Краматорск. У нас не

было топлива, чтобы туда доехать, так что для нас этот рейд еще не закончился, потому что из Мариуполя нам пришлось своим ходом добираться до Краматорска. Мы заехали переночевать в Гуляй-Поле. Меня приятно удивило, что на каждом доме был жовто-блакитний прапор. И люди там другие – добрее, отзывчивее. К тому времени у нас на трех БТРах уже не было порядка 10-ти колес. Когда мы ночью заехали в местный военкомат, дежурный офицер выкатил два колеса, две шины на наши БТРы: «Вот у нас есть, возьмите». Люди открыли ночью шиномонтаж, начали бортировать эти колеса. Все село проснулось. Поселили, накормили, заправили и отправили нас на Краматорск уже утром. Такое отношение людей подбадривает, придает сил.

Иногда спрашивают, много ли «накосили» боевиков российских? Вам не скажет никто такого. По крайней мере, я вам так скажу: никто их никогда не проверял. Начинается бой, в посадке начинают по нам стрелять, мы отстреливаемся – и уезжаем. Никто потом не ходит проверять – там может быть заминировано, растяжки и тому подобное. Статистику никто не вел. Это наши политики любят считать, сколько их там погибло. Единственное, я всегда говорил: своего врага надо уважать, русский он, не русский – он получает приказ, ему дают оружие в руки… Моральная сторона – это да, это другое: он идет на чужую землю, на нашу. Мы защищаем свою – нам легче. Но опускаться до уровня издевательства над человеком – это недопустимо.

Некоторое время после рейда мы были в Краматорске. И когда началась защита Донецкого аэропорта, мы уже были наслышаны о подвигах наших воинов-киборгов. Первый батальон 79-ки уже участвовал в обороне ДАПа. Вот самый интересный момент в этот период. Когда построили нашу четвертую роту, пришел Евгений Жуков, более известный как «Маршал». Приходит такой молодой парень, высокий, видно сразу – военный. Становится перед ротой и начинает говорить. Вы бы слышали эту речь – патриотическая такая, с настроем. После нее ребята из моей роты закричали: «Мы поедем все!» А он говорит: «Ребята, это по желанию. Вы подумайте, там не так все хорошо, как кажется, не все там герои». Начал объяснять, а ему сзади:

«Ты не понял, мы все едем!» Некоторые из нашей роты отказывались ехать, потому что семьи, кого-то там не с кем оставить.

В аэропорту я понял, что до этого я войну вообще не видел. Но война в аэропорту, то, что там происходило, вот эти бои не сравнить ни с чем, я ни в одном фильме, ни в одной книжке, ни в одном рассказе, ни в одной истории не видел и не слышал про такое, про то, что я увидел сам своими глазами. И рассказывать могу только о подвигах своих бойцов, с которыми мы были рядом.

После этого я мечтал прийти в какую-нибудь школу и рассказать ученикам, что учить надо всё, просто всё! Любые знания помогают выжить. Приведу несколько примеров. Однажды один боец случайно вылил в бак генератора воду и тот перестал работать. Если не работает генератор, мы не зарядим станции, а если мы не зарядим станции, у нас не будет связи со своими же подразделениями, мы ничего не сможем сделать, то есть мы погибли. Я видел, как парень за два часа перебрал весь генератор, починил. Таким образом он спас 20 человек.

Или подвиг другого солдата, там же, в аэропорту. Это было в очередной раз, когда наши «самовары» (так мы называли наши танки) пошли «утюжить» «сепарские» позиции. Я командовал обороной вышки и считал все танки, которые проходили через меня, идя в бой, и когда возвращались, – у меня же дебет с кредитом должны сойтись. Выходить на улицу – это все равно что умереть: все как на ладони, спрятаться негде. В тот раз я взял с собой двух бойцов, мы вышли на улицу. Была ночь. Танки возвращались с боя. На одном сверху горела броня. Я по станции докладываю об этом «Майку», 5-секундная пауза, он говорит: «Туши». Один боец, позывной «Татар» (их два брата – один был в терминале, а другой – у меня на вышке. Вы знаете, когда братья в одном бою, но на разных позициях, это для них психологически очень тяжело), бросает автомат, хватает огнетушитель и бежит 200–300 метров по взлетной полосе, начинает тушить этот танк. Мы с другим бойцом прикрываем его. Потом «Татар» рассказывал, что когда он подбежал к танку, из башни появилась рука, и он испугался, чтобы его не пристрелили. «Я ему кричу: «Залезь обратно в танк, а то тут стреляют, могут по-

пасть!» – и он запрятался в танк». Пока он тушил, подъехал еще один танк. Вот он стоит на взлетке, развернулся башней в сторону боя, а второй оттуда подъезжает, становится рядом, получается, что мой солдат между двумя танками, тушит первый. У нас не было с ними прямой связи, они, я так понимаю, были на связи с «Майком», который командовал в то время обороной аэропорта. В какой-то момент второй танк резко стартует и уезжает, первый разворачивается на месте и тоже уезжает – поднимается огромный клуб пыли, ничего не видно. Я понимаю, что моего бойца просто переехали – ну что для танка развернуться, сбить бойца, проехаться по нему гусеницами и уехать. У меня где-то в душе начинается паника… Пару секунд – и он выбегает из этого клуба пыли с огнетушителем и бежит обратно. Вот тогда я уж, конечно, обрадовался!

А если говорить, например, о душевном состоянии, то первые три дня, как только туда приехал, я практически не ел и не спал – адреналин. Разница между боями 20–30 минут – и снова начинается. Редко когда выпадал час затишья. Они были как ком в горле. Помню один момент. Однажды боевики подошли очень близко, расстояние было где-то метров 300, это я считаю – очень близко, потому что их уже хорошо видно, можно спокойно прицелиться. Впятером идут. Я так удивился – один впереди идет, по сторонам смотрит, а остальные – сзади вчетвером в полный рост, даже не нагибаясь, хорошо экипированные, с оружием. Понимали ли они, куда идут? Не знаю. Были ли они под кайфом? Были ли это чеченцы? Сложно сказать, мы сами были такие же бородатые.

Ребята сработали как часы, им не надо было давать четких команд, они знали свое дело, понимали, что если где-то будут филонить, плевать в пото-

лок – это смерть. На вышке я был 8 суток. Как бы недолго, по сравнению с тем, как ребята там просидели по 2–3 месяца.

Те, кто приезжал после нас, могут сказать, что перед вышкой выжжена трава, там был камыш, высокий камыш, и часто из этого камыша в нас стреляли. Мы не понимали, кто, где, откуда. В конце концов, приняли решение его спалить. Взяли три ламели с кровати, соединили и сделали лук, стрелы из бильярдного кия. Попробовали из него стрелять, ну метров 15 стрела пролетела… Так мы не спалили этим луком ничего. Мы взяли три флакона из-под йода, зеленки, налили туда бензин и примотали их к (гранате РПГ, выстрелили, бутылочки разлетелись, моментально все загорелось. После того, как сгорел камыш, обнаружились там три или четыре плиты бетонные, из-за которых можно было стрелять по нам, а в ответ ничего бы мы не сделали, даже не видели, откуда ведется огонь.

Кстати, позывной у меня был «Вежливый», потому что я один раз прошу по-хорошему, а потом стреляю. И, по сути, я не был снайпером, я был командиром отделения. А то, что ты умеешь стрелять и хочешь попробовать себя в этом, так бери винтовку и езжай, пожалуйста, в этом проблемы не было. Знаете, там нет такого понятия, как снайпер. Наш украинец, наш солдат – он универсальный: и из снайперской винтовки, и из автомата, и из АГС – он должен уметь стрелять из всего. Не дай Бог что произойдет – надо уметь делать всё.

Что касается аэропорта. Если говорить с точки зрения солдата, я не скажу вам – это победа или поражение. Есть стратегический объект, дали команду его защищать, значит, будем его защищать. С моральной стороны я вам так скажу: у нас любой солдат мечтал попасть в аэропорт, потому что наслышаны были о третьем полке спецназа и хотели показать, что мы тоже можем. И если заводили разговор ехать в аэропорт, то ехали все. Проблемой было заезжать и выезжать. Да, это было хуже, чем быть внутри, потому что как только мы туда ехали или возвращались оттуда, сразу же открывался по нам плотный огонь.

Когда мы ночью сменяли ребят, нас начали обстреливать из гранатометов. Я стоял возле БТРов и смотрел, как на взлетке взрываются мины. А ночью, когда раскаленный металл отлета-

ет в разные стороны, – так красиво, как фейерверки на празднике. Я смотрел, как красиво, а потом понял, что сейчас, вот буквально пару метров ближе, стрельнет и попадет в меня. Я тогда начал пригибаться, а до этого просто смотрел и улыбался.

У нас за эти 8 суток никто не погиб, а вот по поводу ранений… смешные были. В одну бойницу прилетела пуля и попала парню по пальцам. Ну как попала – такое ощущение, что он ножом хлеб резал и чуть зацепил, опять же – отвело. Или когда разорвалась возле вышки мина, во все окна, во все бойницы залетают осколки, и парню одному рикошетом от потолка один из них в шею попал, не то чтобы пробил, а просто небольшой ожог оставил. Это были все наши ранения в аэропорту.

Видел ли я в аэропорту российских кадровых военных?

Нас пугали: говорили, что зашли несколько бригад ВДВ российских, ждите. Я смотрел на «фейсы» ребят – они уже были на взводе, спрашивали, что делать. И как всегда, в своей манере, Женя «Маршал» по станции говорит: «Не ссать! Мы тут выстоим! Они воевать не умеют». Не победить нашего украинца, потому что сепаратисты ведут бой, как правило, минут 10 – и всё. И то если патронов хватит. Устойчивости у них не было.

Я просто представляю себе кадрового российского военного, который берет по «статуту» себе автомат, четыре магазина к нему, лопатку и идет в бой. Да, они очень хорошо экипированы, я это видел. Он вступает в бой, у него закачиваются патроны, и всё – он отходит. Наш хохол тянет на себе минимум 10–12 магазинов снаряженных, патронов россыпью, ему дают две гранаты, а он берет их 6 и все это он тянет на себе. И этого победить невозможно. Он найдет еще, он откопает еще где-то патронов, он будет вести бой до последнего. И нашего хохла хватало на больше, чем тех, кто приходил, ну плюс ему помогает своя родная земля и чувство того, что не мы туда пошли. Поэтому нас не победить.

Записала С. Г. Черняк

А. О. Кулишов

ОТ ДОБРОБАТОВЦА ДО МОРПЕХА

Родился на Луганщине, вырос на Закарпатье. Поэтому где-то чувствую ответственность и злость в текущей войне. Учился в Ужгороде, образование экономическое. Жил во многих местах. Пишу о тех, где больше всего находился. На Закарпатье в Ужгороде занимался частным предпринимательством. Чего там только не было: торговля лесом, разведение рыбы, яблочные сады, производство продуктов питания, торговля автомобилями. Самый лучший проект – сеть детских магазинов «Бамбино» (один с 2000 года работает до сих пор). В Киеве жил и работал с 2008 года: торговал автомобилями, работал директором фотостудии, работал в аудиторской компании, охранной фирме, был директором детского магазина модной одежды, работал аналитиком на Аграрной бирже КМУ, журналистом, торговал на украинской бирже…

Отец троих детей. Сыновья Петр и Андрей 18 и 19 лет. Дочь Анна-Мария 12 лет. Родители живут в г. Берегово на Закарпатье – оба учителя. Мое отношение к защите Родины и своей земли привито ними с детства. Вообще, в целом ответственность перед обществом и моя позиция – это результат их воспитания.

В 2014-м пошел добровольцем в батальон «Феникс» (3-й батальон 79-й ОАМБр). Должность – главный сержант роты. Служба была интересная и сложная. «Феникс» был первым добробатом в составе ЗСУ, и поэтому коллектив там был очень мотивированным. За считанные месяцы батальон, в котором ничего не было, превратился в сильное боевое подразделение. Работали много все: и батальонные волонтеры, и личные волонтерские группы, и сами солдаты. В период службы в «Фениксе» было много всего, но в целом я горжусь тем, что воевал там и познакомился со всеми ребятами из бата. Всем «Фениксам» – огромный привет от меня!!!

В «Фениксе» я приобрел первый свой боевой опыт и прошел многоэтапную подготовку, которая в последующем очень помогла мне. Одним из сложных моментов в операциях, проводимых нашим батальоном, была зачистка Широкиного. Тогда моя рота первый раз попала в засаду и понесла потери. Это был

сильный психологический момент для меня. Первые потери и близкий контакт с противником очень меняет человека, и дальше уже идет совсем другая война.

Было также и много курьезного в жизни батальона. Например, с обеспечением. Поставками еды и амуниции в 2014–2015 годах занимались в основном волонтеры, поэтому иногда приходили весьма интересные продукты и вещи. Так, однажды в батальон приехали два полных КамАЗа просроченных чипсов «Лейс». Их ссыпали в армейские палатки – и получились две полные палатки чипсов. Мы буквально купались в чипсах, ели их, растапливали ими буржуйки и т.д. Я такого количества чипсов и представить себе не мог.

В 2017 году я пришел в 36-ю бригаду морской пехоты на должность главного сержанта пехотной роты. Далее службу проходил на должности заместителя командира роты по ВДП, позже командира взвода.

Оборона Водяного в целом была очень сложной задачей. Часть этого населенного пункта не контролировалась, и туда частенько подходил враг и обстреливал нас. После двух месяцев село было полностью взято под контроль и позиции выдвинулись в посадку за село. Наши позиции находились на расстоянии 550 метров от противника. Две посадки напротив и ВОП противника под названием «Дерзкий» справа немного в тылу. Несколько позиций находились на очень малых расстояниях – 200 и 100 метров от противника. На них были самые тяжелые бои. На левом фланге держали посадку перед с. Коминтерново (Пикузы).

Одним из самых сложных боев была контратака 20 марта 2017 года под Водяным. Противник атаковал наши позиции, и я с девятью морпехами пошел в контратаку. Мы заняли две позиции противника, они были размещены рядом. Бой был сложный. Мы атаковали с расстояния 300 метров. Шли под сильным огнем под прикрытием танка спереди и БМП сбоку. Потом был бой в окопах. Погибло два моих товарища, но позиция была занята. Позже противник снова отбил ее, но уже без наших потерь. Это был тяжелый и долгий поединок, и все мои товарищи показали высокий уровень боя.

Позже на одной из позиций я был ранен. Сепары попали из гранатомета в позицию, на которой находились я и двое моих товарищей. Это произошло в мае 2017 года. Потом были госпитали – Мариуполь, Днепр, Запорожье – и месяц реабилитации. К концу июня я вернулся на службу, а в начале июля меня наградили орденом Богдана Хмельницкого III степени. К тому времени мой батальон уже вышел из зоны АТО и проходил подготовку и доукомплектацию к следующему входу.

В конце марта 2018 года я уволился из ВСУ в связи с окончанием контракта.

В целом, с 2014 года ВСУ, по моему мнению, сделали огромный шаг вперед. Уровень подготовки личного состава и боевой дух выросли многократно. В армии увеличилось количество профессионалов и классных командиров. Конечно, сильно хромает обеспечение и социальная защита военных, хотя зарплаты понемногу растут – и это радует.

Назаров Сергей Викторович (1978 г.р.), позывной «Седой». В августе 2014 года пришел добровольцем в военкомат, был отправлен в 169-й учебный центр «Десна», после 3-х недель учебки распределен в 93-ю отдельную механизированную бригаду, назначен заместителем командира гранатометного взвода. В послужном списке – с. Тоненькое, две ротации в Донецкий аэропорт, шахта Бутовка. Дважды был ранен, после лечения возвращался на передовую. Демобилизован в сентябре 2015 года. Имеет медали «Захиснику Вітчизни» и «За участь в АТО», а также волонтерские «Трезуб» (предшественник ордена «Народный Герой Украины») и «За оборону Донецького аеропорту».

* 169-й учебный центр «Десна» – учебный центр Сухопутных Войск Вооруженных Сил Украины (в/ч А 0665), расположен в поселке Десна Козелецкого района Черниговской

Занятие по маскировке :)

После учебки распределили в 93-ю бригаду. Вместо бэхи дали АГС – мы теперь гранатометчики.

Мой взвод. ГРВ. Техника уже на платформе. Отъезд...

Село Тоненькое. Абориген принес баранину – шикуем! Ночью в Аэропорт...

В башне. Пост на броне.
Западное крыло.

«Поляк» с биноклем в руках
на страже мира и добра.
Зеленый пакет с сухпаем,
как всегда, рядом:)

Здесь когда-то были офисы с красивой мебелью и комнатными цветами.
Захотели русского мира, дебилы!

Такие вот «пидарунки»
к нам прилетали.

Делали вылазку за солярой
(из-за Полосатого уебана у нас
были проблемы со снабжением),
чуть не наступил на «грибок» –
неразорванная мина 80 мм.
Аж столько вот мы смогли скачать
соляры!

Кота зовут Сепар, он местный.
Особые приметы: одно ухо чуть срезано осколком.
Приходит по ночам и мяукает, пока не накормишь.
Очень любит паштет, у меня однажды спер полбанки.

Ростик Смусь: «Ага. И «Татарин» рядом...»

Sergey Nazarov: «Татарин» от стола далеко не отходил – «Так они и выживали»))

Здесь было полсекунды на съемку. Это место простреливается со всех сторон.

Док и я. Призывались в один день, попали в разные бригады и встретились у черта в жопе. Мир тесен, таки да...

Выезжаем на базу в Тоненькое. Все на броне. После ночного выхода никто внутрь не захотел залазить.

А это мы уже в Песках. Радость, что вышли, переполняет. После трех недель в Башне это не передать словами...

Впервые за рычагами МТЛБ.
Нас с «Поляком» вывели из Башни 27 ноября, а наших парней со Старого не вывели. 29-го начался штурм, который закончился 30-го с отходом наших в Новый. Среди них было шесть человек «300-х», наш Чалый в том числе. Их вывели 1 декабря. Ехать за остальными не было ни машины, ни экипажа. А там оставался Макар. Поэтому мы с «Поляком» сели в моталыгу и поехали. Я на рычагах, он на ПКТ и связи. Прикрывали нас Адам с Лешим на мишке.
Слава яйцам, мы всех довезли! На фотке уже подъезжаем к базе. Своих не бросаем, на том и держимся. Не из-за лозунгов с трибун мы там... Ладно, это лирика... После этого ездили еще несколько раз.

Это уже «мирная ротация». Пушки сняты, белые флаги на антеннах. Но доехали мы только до края Песков. Потом колонну развернули назад, всех перегрузили в КамАЗы – и «Купол» поехал жомкать ручки «Мотороле». До 9 января МТЛБ в Аэропорт больше не ходили.

Это куски кабанчика в домике, где мы раньше жили. Прямое, сгорело всё...

Пол сгорел тоже.
В этой комнате у нас была кухня.

Дом. Там, где не хватает крыши, была спальня. Крыша – часть внутри, часть на деревьях вокруг.

Ржака – Макар весло в РПГ вставил :)

А это «Еврей» привез мне подарок.
Кто-то увидел меня по телеку –
и вот передали. Приятно.
Трезуб ношу, а ящик уехал с парнями
на Терминал.

Мопед не мой :) Перегоняли его с «Поляком» из пункта А в пункт Б,
ну и сфоткались заодно. Там тоже чуть поворот не прощелкали,
к сепарам приехали бы – было б весело. Ну с «Поляком» всегда не скучно.

Послезавтра снова в Башню,
ну а сегодня дискотека.
Ростик в новой шляпке.

КамАЗ, дорога, холод, один рожок,
мост, рожи уебанов, шмон,
можно ехать – мирная ротация –
на газах по ухабам, потому что
снайпер сука! Вот и Башня –
разгружаемся, заходим. 30 декабря.
Здравствуй, жопа, Новый год!

Утро 1 января 2015 года. Обсерватория. Бочка. Зеленка.
Дом с крестом… вроде тихо. Ситуация 4–5 ++

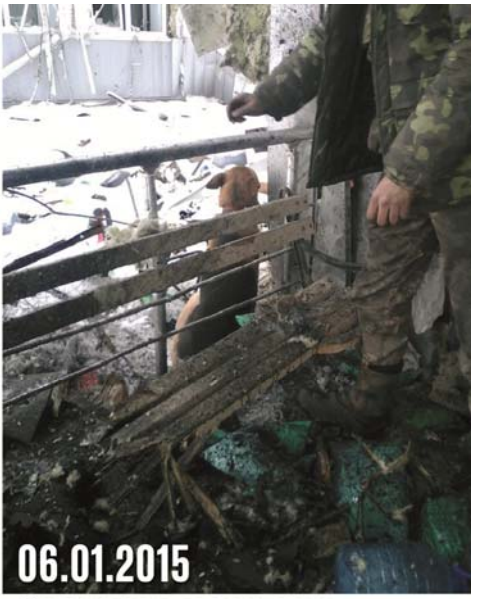
Гнездо. Вид на пожарку – Красный уебан. Дальше на восток – Новый терминал. Тишина. Сепары отдыхают после ночных фейерверков.

Апартаменты наши.
Ночью возле трубы упал ВОГ, печурка перестала дымить.
Мы с «Кабелем» поели, чай пьем, курим, отдыхаем после смены – довольные, как два кота :)
Кстати, анекдот:
Кот из погреба выходит, вся морда в сметане. Хозяин спрашивает:
– Ты что там делал?
Кот:
– Мышей ловил.
– А че вся морда в сметане?
– Та отож...

«Поляк» где-то отморозил наушники,
теперь стало вообще весело – «Кабель»
слушает музыку,
остальные просто так прутся :)
На заднем плане «Винни-Пух» скачет.

Кто-то рванул две растяжки.
Пошли с «Поляком» проверять.
Нашли офигевшую, но целую собаку.
Пришла печенюшки пособирать.
Под лавкой Ф-1 висела.
Половина лавки на месте,
другая половина – дэсь нэма...

Укропы в обороне.

Львовяне. Сегодня у них ротация, они выходят. Через пару дней начнется...

Кто-то прощелкал банку сгущенки. «Поляк» уже сидит, топчет...

Что-то стало холодать, за бортом –28...
Рецепт чая для киборга:
– берешь бутылку с водой
– ножиком состругиваешь пластмассу
– добытую льдину забиваешь в котелок
– в цинк из-под ВОГов трудолюбиво подливаешь соляру
– ждешь и подливаешь соляру
– когда лед в котелке растаял и вода потихоньку начала шупуршить – это сигнал! Она не закипит никогда, поэтому даже не парься
– в кружку кладем два пакетика чая, т.к. вода остынет раньше, чем один пакетик заварится, но два пакетика успевают нормально
– сахар найдешь в пайках, там же, где нашел чай
– наливаешь воду рукой в перчатке. Потому что если разольешь то... короче, лучше тебе не разливать
– скорее всего полученная жидкость имеет какой-то процент содержания соляры. Либо она с перчаток попала, когда ты заталкивал ледышку в котел, либо трохи капнуло, когда ты усердно поддерживал огонь. Но на это внимания обращать не стоит, т.к. здоровью киборга соляра не вредит, а напиток приобретает забавный привкус, и раньше ты такого никогда не пил.

Приятного чаепития!

Каша из печи.
Кто-то о таком только мечтает,
а в Башне мы это ели каждый день :)

На третий день работы танка – Железного уебана – отвалился кусок Башни. Основная бойница уничтожена. Несколько человек, включая командира, уже «300-е». Есть тяжелые. «Поляк» свою «порцию» получил раньше, его еще с одним уже эвакуировали. Когда прикрывали их выход, прилетело и мне.
Через полчаса-час, как уехал танк, Башня рухнула...

Вадим Ваврищук: «Сєдой», Башня не рухнула – вона стала набагато нижчою».

Sergey Nazarov: «Нарастающий шум от щебня по лифтовой шахте – и потом глухие удары в землю. И мы, зажатые в 2 на 3 метра. Ты, «Грин», зеленый от контузии, лежит «Гладиатор» и еще мужик. У капеллана Саши железка из головы торчит, по ней стекает и капает кровь под ноги, руки дрожат мелко. «Фен» пытается перевязать там что-то, я думал – не выживет, но слава Богу. Какая-то серая тень прошла перед глазами. То был один из двух моментов за всю мою службу, когда я думал – это всё».

Вадим Ваврищук: «Та я зразу й не зрозумів, що відбувалось... Коли все дійшло до мозку й там переварилось... даже обосратись не встиг :) А по-чесному, по-чесному, звичайно, ну нах таку хєрню ще раз пережити. Потім говорив з нашими з терміналу, вони нас після обвалу Вежі вже були «похоронили». Були охєрєнно щасливі, що ми всі вижили тоді й можемо далі ноги совати самі. Таки да... дуже неприємні й моторошні моменти були тоді.

Ночью всех «300-х» эвакуировали.
Утром меня уже отвезли в Селидово,
оттуда вертушкой в Днепр,
из Днепра отправили автобусом
в Николаевский ВГ.
Целуйте, бабы, рельсы – я еду домой!

Та самая МТЛБ, на которой мы с Жекой «Поляк» гоняли в ДАП.
Теперь стоит вместе с остальной сгоревшей техникой.
Много чего вспоминается...
Приятно было увидеть ее и грустно – путь ее окончен.

Снова посылка от друзей :)
берцы, балаклавы, футболки, влажные салфетки,
ну и, конечно, гормон радости – шоколад :)
Спасибо всем большое!

ШАХТА БУТОВКА

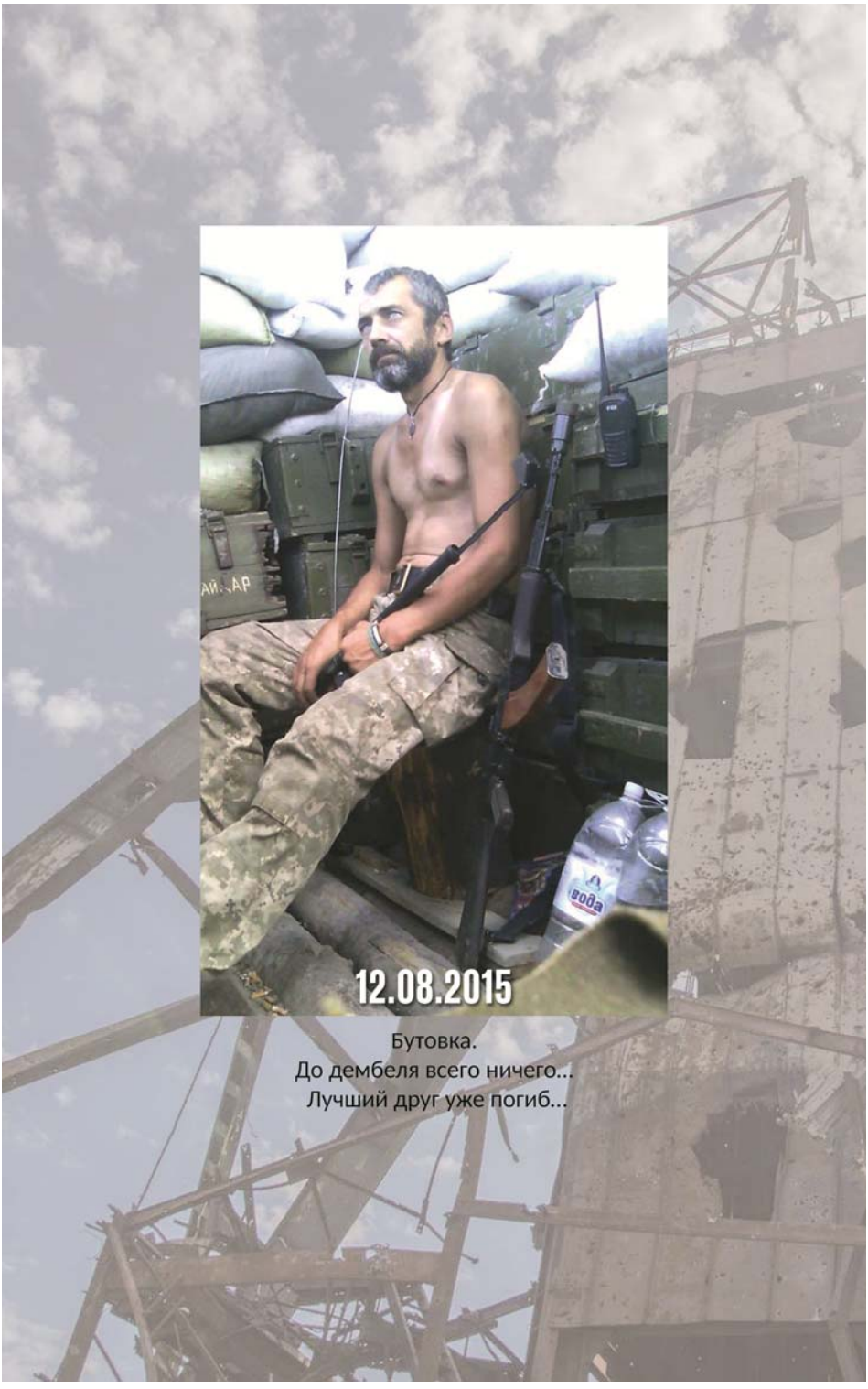
После всплеска адреналина,
уже когда все стихло,
чувствуется усталость какая-то.
Это как раз тот случай:
в такие минуты
кружка чаю – наше всё.

Одиннадцатый месяц службы.
Осталось – вроде бы ерунда.
Только по-другому здесь идет время.
Вчера сепары гранатой перебили нам провод,
сегодня перемотали его пластырем.
Позапрошлой ночью взрывной волной
завалили стенку из мешков –
было чем заниматься днем.
Как-то так – один день на другой похож.

(фотография сделана 20.06.2015, в центре – Евгений Поляков)
Нет больше «Поляка» – погиб...
А мы еще недавно из одной консервной банки кашу ели.
И каждый старался не взять ложкой тот кусок мяса,
который каким-то чудом там оказался.
А еще было так, что одним спальником укрывались.
Сейчас война забрала у меня друга. Ну что ж... Я ПЕРЕБЬЮ ТЕБЕ ГЛОТКУ, СУКА!

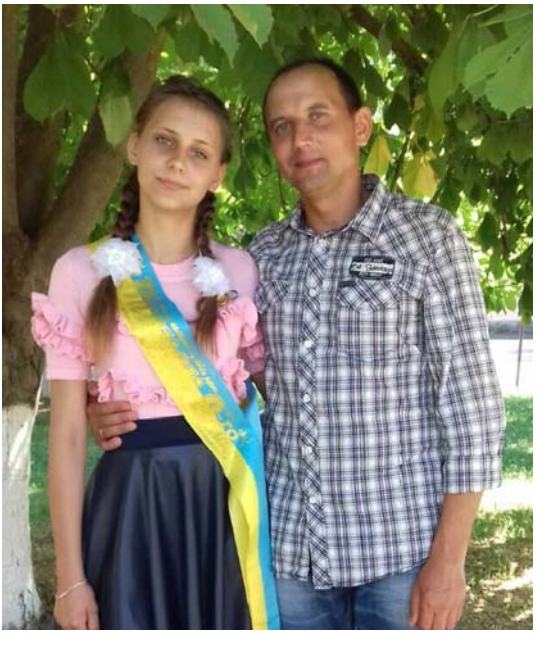
Бутовка.
До дембеля всего ничего...
Лучший друг уже погиб...

Л. Ф. Кочмар

ГІРКІ СПОГАДИ*

І тут ні сліз, ні відчаю не треба,
І тут не треба страху і ниття –
Живе лиш той, хто не живе для себе,
Хто для других виборює життя.
В. Симоненко

Ігор Миколайович Ткач народився в Західній Україні, та з Очаківщиною, де пройшло його дитинство і шкільні роки (коли сім'я оселилася у Благодатному), зріднився душею. Тут зустрів своє кохання. Одружився, згодом народилися його донечки. У 2013 році родина перебралася до Кам'янки. До АТО пішов добровільно, ще під час першої хвилі мобілізації, бо розумів, що його громадянський і чоловічий обов'язок – захистити свою країну і своїх рідних, дати їм можливість жити під мирним небом. А оскільки з 2000-го півтора року проходив строкову службу в 79-й окремій аеромобільній бригаді (зараз – 79-та окрема десантно-штурмова бригада), мав військову спеціальність снайпера, то разом з цим підрозділом потрапив і до АТО командиром відділення.

Там тоді було справжнє пекло… Зеленопілля, Слов'янськ, Краматорськ… Безперервні обстріли «Градами», багато загиблих… Відділення Ігоря пішло у розвідку і теж потрапило під обстріл «Градів» разом з танкістами, які були поруч. З танка зірвало башту, він загорівся, і Ігор разом з хлопцем-водієм витягли пораненого танкіста й повезли його до міста у госпіталь. А коли пере-

* Вперше опубліковано в газеті «Чорноморська зірка» № 61–62 від 04.08.2017.

дали його до рук медиків і поверталися назад до свого підрозділу, втрапили у засідку – бойовики обстріляли машину і захопили їх у полон. З відібраних документів з'ясували, що Ігор – снайпер, ще й командир відділення, тож повели за машину, щоб розстріляти. Та йому вдалося втекти, і хоч куля, надіслана навздогін, зачепила голову, та все ж не зупинився, побіг далі і ще три дні переховувався у полі від своїх переслідувачів, які шукали і вистежували його протягом цього часу. Потім потрапив до села на окупованій території, де, дякувати Богові, знайшлися добрі люди, які не побоялися розплати бойовиків і переховували його у себе два з половиною місяці, поки волонтерам не вдалося вивезти його до своїх. Як потім дізнався, менш ніж через місяць вдалося звільнитися з полону і 20-річному хлопцеві-водієві, рідні допомогли. Ігор з хвилюванням та глибокою вдячністю і зараз згадує людей, які тоді допомогли йому врятуватися – і місцевих жителів, і жінок-волонтерок, які ризикували заради нього власним життям. «Взагалі, наші жінки – найкращі у світі, – говорить він, – найсміливіші, найвідданіші, з щедрою душею і добрим серцем».

Поки Ігор переховувався, сім'я деякий час не знала, де він, чи живий, бо вважався пропалим безвісти. Комбат звернувся до бойовиків з пропозицією обміняти його на їхніх полонених, але ті сказали, що він, мабуть, загинув, коли втік від них. Тому товариші по зброї, коли знайшли його «бронник» і каску, які він скинув, аби легше було втікати від переслідувачів, теж схилялися до цієї думки. Тож можна собі уявити, що пережили його дружина і доньки, поки не дочекалися вісточки, що він живий.

– Звісно, війна – це війна, кров, біль, тяжкі випробування, словами таке не передати. Зрозуміти, наскільки це жахливо, може лише той, хто хоч раз пережив подібне, – відповідає він на запитання, з чим доводилося стикатися там, на фронті. – А щоб рідні не хвилювалися, то не будеш же «фарби згущувати», тому іноді траплялися такі курйози, як оцей, наприклад. Ми сидимо в окопах, ховаємося від чергового обстрілу, а одному з бійців дружина саме зателефонувала – розповісти, що доньці хоче велосипеда купити. «Як ти думаєш, якого краще – синього, чи червоного?» – запитує. «Ну, купи синього», – відповідає той. «А може,

краще червоненького?» – «То хай буде червоний», – погоджується боєць, ховаючи нижче голову від осколків. «Ось бачиш, я порадитись хотіла, а тобі все одно, навіть розмовляти зі мною не хочеш!» – ображається дружина, навіть не здогадуючись, що доводиться переживати у цю хвилину її чоловікові, якому зараз зовсім не до балачок.

– Образливо, мабуть, – запитую, – що коли ти сидиш, скрутившись, в окопі, хтось спокійно спить у м'якій постелі, відпочиває, насолоджується життям?

– Та ні, що ви! – відповідає Ігор. – Я ж уже казав, що я чоловік, маю військову спеціальність, то це мій прямий обов'язок, моя відповідальність – захищати країну і мирний сон своїх близьких. Це має бути нормально і природно для кожного чоловіка.

– А які настрої у тамтешніх людей? – цікавимося.

– Ви знаєте, більшість підтримує Україну, тому і продукти, і цигарки приносили нам на блокпости, коли з постачанням було складно. Це звичайні мирні люди, і вони, як і ми, не хочуть цієї війни. Навіть серед тих, хто живе нині на окупованій території, чимало таких, які воліли б, щоб ці території знову приєдналися до України. Просто деякі люди, особливо старшого віку, в силу обставин змушені були лишитися там, тому стали заручниками ситуації. Зараз там дуже складно, і не лише фінансово. Складно висловлювати свою думку під прицілом зброї. Адже там воює не армія, а справжній «зброд». Важко жити, коли скрізь панує беззаконня. Людина зранку йде на роботу і не знає, чи повернеться додому, чи ні. Вся нормальна молодь виїхала звідти, тож про яке майбутнє на тій території може йти мова? Хоча є й такі, що налаштовані вороже. Бувало, що вдень ти їхніх дітей цукерками й шоколадками пригощаєш, продуктами останніми з ними ділишся, а вони вночі з-за рогу стріляють у тебе або передають на блокпост бутель меду, в якому граната схована, ти відкриваєш кришку – і злітаєш у повітря.

Ігор Миколайович, відповідаючи на запитання, чи скоро, на його думку, можливо буде відновити мир на Донбасі, говорить:

– Це ніби страшна хвороба, яка вразила багатьох, їхні мізки. Адже у бойовиків зростають діти, яких вони виховують відповідним чином, встановлюють пам'ятники своїм «героям» (хоча

немає там ніяких героїв, достатньо подивитися відео, як вони знущаються над нашими бійцями, які є справжніми героями, бо стоять за свою країну, за свої сім'ї до останнього). І ці діти ніколи не пробачать тим, хто вбиває їхніх батьків. Не пробачать бойовиків і наші діти, які втратили на цій війні своїх батьків. І навіть якщо й будуть припинені бойові дії (а дуже хотілося б, щоб це сталося якомога швидше), то до відновлення справжнього миру і порозуміння тепер має пройти не один десяток років.

Та все ж він схильний вважати, що Україна й надалі має продовжувати вирішувати цей конфлікт на дипломатичному рівні, застосовуючи економічні санкції, бо спроба перейти від оборони до рішучих наступальних військових дій призведе до справжньої бійні і неминучого збільшення кількості жертв, а цього допускати ніяк не можна.

Після лікування і реабілітації Ігор Ткач був демобілізований і нині перебуває у військовому резерві, тож минулого року призивався на збори до Широкого Лану, де проходили навчання резервістів. Зараз він працює охоронцем і щасливий, що повернувся до сім'ї і рідного дому. Та гіркі спогади про те, що довелося пережити на Донбасі, у які раз-у-раз поринає, зустрічаючись із побратимами чи переглядаючи якийсь телесюжет із зони АТО, або як ось зараз, спілкуючись про це з нами, – то вже тепер на все життя, і нікуди від них не дінешся. Доводиться вчитися з цим жити. І навіть коли на вустах з'являється посмішка, в глибині очей – прихований смуток і біль як невід'ємний «спадок» тієї триклятої війни, яка на кожному, кого торкнулася пекельним крилом, лишила свою трагічну відмітину.

СПОГАДИ МЕДИКА НАЦГВАРДІЇ

Розповідає начальник медичної служби в/ч 3039
Південного оперативно-територіального об'єднання
Національної Гвардії України Несевра Ігор Якович:

Перша ротація в зону проведення антитерористичної операції була в липні-серпні 2014 року в Амвросіївку (містечко на трасі між Донецьком і російським кордоном). Їхали, не знаючи, що нас там чекає. Коли прибули на місце, поступив наказ проїхати далі. Невдовзі зупинилися на блокпосту, де і несли службу певний час.

В один з перших днів повз нас виїжджали наші прикордонники. Це перший раз я побачив бійців з переднього краю. Мене вразив їх вигляд: чорні від кіптяви, від сажі, вимучені, на розбитих машинах – їх три тижні обстрілювали. Коли вони зупинялися – три УАЗики розбитих і автоперев'язочна ГАЗ-66, то ГАЗ ударився в УАЗик, стали кликати лікаря. Я підійшов, думав, що допомога потрібна. Виявилось, що то фельдшер кликав: він запитав, чи потрібні мені медикаменти. «Дай, якщо є», – кажу. Він відкрив автоперев'язочну, а там по коліно насипом лежали медикаменти вперемішку з патронами. Мені відібрали величезний пакет ліків…

Цей фельдшер, контрактник, молодий чоловік років до тридцяти, розповідав, як він вивозив своїх поранених на російську сторону в російські лікарні, бо до них було ближче. Тамтешні лікарі надавали нашим прикордонникам необхідну допомогу. Коли він в останній раз вивіз туди поранених, їх старший, воєнний, сказав, щоб його назад не випускати, але лікар махнув рукою: «Їдь тихенько» – і повернувся назад, залишивши поранених там, у Росії. Оскільки вони стояли на кордоні, то найближчий лікарняний заклад виявився на території РФ. А коли рахунок іде на хвилини і постає питання, чи рятувати людину, чи везти на свою територію… Він вибрав правильний варіант…

До речі, тоді я перший раз від нього почув, що коли міна летить, то треба падати і повзти. На це в тебе є три секунди, бо якщо бігти, тебе наздоженуть осколки, а якщо будеш повзти, то є шанс залишитись живим.

На третій день нас накрило щільним мінометним вогнем. Хтось із села коригував. На щастя, ніхто з наших не постраждав. У нас було дві вантажівки. Одна з них, з боєприпасами, згоріла. Ми, 32 чоловіка, завантажились у другий автомобіль і переїхали в більш безпечне місце. Військовослужбовці ми були необстріляні – все це було для нас вперше. Коли пересувалися, позаду нас їхали десантники, вони теж відступали десь із району Савур -Могили. Нерви в усіх були на взводі: хтось випадково вистрілив, і один борт розірвався вогнем – стріляли в поле, просто в поле, хоча там ніякого противника не було.

Ми зупинились поблизу с. Лисиче в посадці між автомобільною дорогою та залізницею. Там стояли хлопці з Миколаєва, Запоріжжя, ближче всіх до кордону стояли херсонці. Їх обстріляли, у них з'явилися перші вбитий і поранений. Тут ми простояли до 23 серпня. В основному було спокійно, іноді десь міномет стріляв. Роботи в мене як у медика було небагато: хворих практично не було, одного апендицит схопив, відвезли його в Амвросіївську районну лікарню, там прооперували благополучно і відправили далі на Маріуполь.

Ми стояли на перехресті доріг: одна з них – Донецько-Ростовська траса, друга вела в бік Савур-Могили. Через нас постійно проходили війська. В той час на КПП Успенка ще стояли і російські, і українські прикордонники. В якийсь момент росіяни вимкнули світло і відійшли. Невдовзі з російської сторони КПП накрили мінометним вогнем. Розгромили його вщент, слава Богу, люди встигли поховатись, тож усі залишилися живими. Після цього наші прикордонники відступили.

Від Савур-Могили теж відступали наші війська. 22 серпня близько 11-ї години проїхала остання машина, це були наші розвідники. Вони повідомили, що в тому районі наших військ уже немає, і якщо ми не відійдемо, вони за нашу безпеку не ручаються. На другий день уранці на КПП почулася стрільба. Хто стріляв, чому – невідомо. Пізніше, близько 9-ї години, бійці, які стояли в охороні, передали, що йде невідома колона зі сторони Савур-Могили. Колону замикали два БТРи, на яких сиділи озброєні люди в камуфляжі без знаків розпізнавання. Ми за ними спостерігали з посадки. Коли дві машини зупинилися і з них

вийшли люди, ми почули московський говір. Невдовзі розпочалася стрільба. Перший раз я почув, як над головою свистять кулі. Перемішалося все в цій посадці: де свої, де чужі – було невідомо. В результаті цього бою – хаотичного, ніким не керованого – ми понесли перші втрати, а я одірвався від своєї групи. Всю ніч я йшов полями і під ранок благополучно вийшов до своїх. Тут я дізнався про наші втрати, про те, що планується відступ на Маріуполь, і отримав наказ вивезти з Амвросіївки наших загиблих і пораненого.

Ми з водієм на санітарному автомобілі поїхали спочатку в морг. Невдовзі сюди ж під'їхали наші прикордонники за своїм загиблим. Дізнавшись, що ми їдемо на Маріуполь, попросили забрати і їхнього «200-го». Я погодився. Вони спитали, якою дорогою ми збираємось їхати. Коли ми пояснили, прикордонники попередили, що вона зайнята сепаратистами ще з учора, проте, кажуть, ви з червоним хрестом, може, і проскочите. Медсестри дали нам наволочку білу, ми помадою червоний хрест намалювали, прикріпили на якусь палку, встановили і поїхали. В машині були четверо загиблих і двоє поранених. Їхали ми по розбитій дорозі зі швидкістю 30–40 км на годину, петляючи від села до села. Нікого не бачили – ні своїх, ні чужих, лише БМП згорілу. Раз по нас вистрілили з міномета, тобто, швидше за все, вони нас бачили, але пропустили. Від Амвросіївки до Маріуполя понад 130 кілометрів, цю відстань ми подолали за п'ять годин. Виявилось, що ми вискочили з мишоловки і ця мишоловка «захлопнулась». Дві колони, які виїхали цього ж дня по обіді, були розбиті. Було багато вбитих, поранених, полонених…

Після цього нас на передову вже не посилали, ми несли службу в другій або третій лініях оборони в районі Маріуполя. Ротації відбуваються кожні два місяці. Місцеве населення до нас ставиться в цілому нормально. Проживаємо в польових умовах, забезпечення – добре, крім того, і волонтери нас не забувають. Під час ротації в зону АТО задача медика – виявити хворого, надати йому першу допомогу і за необхідності евакуювати до госпіталю Міноборони або до Маріупольської лікарні швидкої допомоги.

Щодо стану медичної служби частини в умовах війни хочу зазначити: якщо в мирний час медслужба нараховувала до 10

чоловік, то зараз санінструктори є в кожній роті. Середній медичний персонал стали посилати на навчання по тактичній медицині. Медичне забезпечення також стало набагато кращим, може, й не на «відмінно», але на «добре» я б його оцінив. Допомога надається своєчасно, якісно. Принаймні в цей нелегкий час держава звернула увагу на стан медичної служби і здійснює певні кроки для покращення ситуації.

Розмову вела А. П. Назарова

С. С. Макарчук

АРТИЛЕРІЙСЬКА РОЗВІДКА: ТОЧНО. ВЧАСНО. ДОСТОВІРНО

Артилерію називають богом війни. Але чого він вартий, якщо буде глухим і незрячим. Артилерія відіграла надзвичайно важливу, а подекуди і вирішальну роль в тому, що ворог на сході нашої країни був зупинений і фронт стабілізувався. Особливе місце тут займають артилерійські підрозділи великої потужності, окрасою яких є 406-та окрема артилерійська бригада берегової оборони ВМС ЗС України. На її рахунку сотні знищених бойовиків, розтрощені численні колони окупантів, величезна кількість ворожої техніки, перетвореної на металобрухт. Виконати ці завдання без коригування вогню, точного наведення на ціль було неможливо без артилерійської розвідки, бійці якої чесно і професійно виконували свій обов'язок, залишаючись за лаштунками жорстокої боротьби за цілісність і саме існування Батьківщини.

Одним з представників цих бійців «невидимого артилерійського фронту» є лейтенант Олександр Олександрович Дубаков, командир батареї артилерійської розвідки 406-ї бригади. Про свій життєвий шлях Олександр розповідає як про щось буденне, звичайне:

– Я свого часу навчався у Сумському військовому інституті артилерії. На 3-му курсі у мене виявили захворювання та відправили в Чернігівський госпіталь, де в онкодиспансері успішно провели операцію, видаливши шматок шкіри на спині. Але з 3-го курсу мене таки комісували. В Миколаєві здобув вищу осві-

ту на економічному факультеті Європейського університету – там мене прийняли відразу на 2-й курс. А в 2014-му прийшла повістка, мобілізували. Я говорю, що начебто не придатний (я тоді вже в Миколаївському порту працював), а мені сказали: «Ні, все в порядку». І так пішов у 2014 році спочатку солдатом у 28-му бригаду.

Випадково чи не випадково його служба в 28-й бригаді під час початкового етапу воєнного конфлікту в районі Мар'їнки та Красногорівки розпочалася саме в складі артилерійської розвідки. Солдат О. О. Дубаков входив до складу обслуги радіолокаційної станції АРК-1М, яка за траєкторією польоту снаряда видавала координати точки, з якої стріляла гармата ворога. Такий собі ще радянський аналог американських станцій NTPQ, які зараз поступають на озброєння української армії. Саме тоді, в період ескалації протистояння, йому вперше довелося побувати під інтенсивними обстрілами. В серпні 2015 року, рівно через рік, відбулась ротація і Олександр був демобілізований.

А у вересні того ж 2015 року він іде служити за контрактом у 406-ту бригаду, з якою і пов'язав усе подальше життя. У виборі військової спеціальності зіграв свою роль «його величність випадок»:

– З урахуванням того, що в мене є вища освіта, плюс три курси військового училища, мене навіть в «учебку» не посилали, як це було з іншими, – згадує Олександр Олександрович. – Спочатку мене в піхоту записали. Я кажу: «Як у піхоту? Я більше користі принесу в артилерії». Добре, що на пункті особового складу знайшовся знаючий офіцер, спитав, які я прилади знаю. У результаті мене зарахували навідником самохідної гаубиці. І ось якось ми йдемо з товаришами по парку, дивимось – стоїть батарея управління артилерійської розвідки і техніка, яку я в училищі вивчав. Іду й розповідаю хлопцям про цю техніку, а зверху командир батареї сидить. Той як почув мої «мудрствування», зістрибнув, схопив мене за руку і питає: «Хто такий?» Швидко поїхав, а мене вже ввечері перевели в артилерійську розвідку.

Вдруге на лінію розмежування Олександр потрапив уже в складі артилерійської розвідки в квітні 2016 року на Маріупольський напрямок.

На питання про те, що являє собою артилерійська розвідка, чим і як займається, О. О. Дубаков пояснив:

– У нас в бригаді є дивізіон артилерійської розвідки, він ділиться на три батареї – звукової, радіолокаційної та артилерійської розвідки, відповідно. Є ще три окремі взводи безпілотників. На момент вводу в зону АТО у нас був тільки звуковий комплекс: 4 ЗІЛа з кунгами. Із профільних офіцерів були тільки старший лейтенант Володимир Шевченко (його згодом комісували – виявили рак мозку) і я. І хоча я був командиром батареї артилерійської, а не звукової розвідки, доводилось виконувати і її задачі. Потрібно було організувати роботу звукової розвідки, а не було кому їхати, сказали їхати – їду й організовую.

Задачею артилерійської розвідки є оптична розвідка. Розвідники сидять на «нулі» з біноклями, далекомірами, бусолями і за спалахами, вибухами коригують вогонь артилерії, встановлюють КСП (контрольно-спостережні пункти) з відповідною апаратурою, звукова розвідки займає сектор по фронту 10 км, і в цьому напрямку чують усе – як і де стріляє міномет, гаубиця тощо, тобто це своєрідні акустики. Радіолокаційна розвідка більш мобільна, одна РЛС (радіолокаційна станція) може в одному місці попрацювати, потім переїхати в інше.

Олександр Олександрович акцентує увагу на тому, що їх дивізіон більше займався статистикою, фіксацією становища. А ще

звернув увагу на взаємозамінності, як у випадку погодних умов: сильний боковий вітер зносить звук – не може ефективно працювати звукова розвідка, ліг туман – погані умови для оптичної розвідки, тоді вступає в дію радіолокаційна, вона бачить усе. Всі дані стікаються в пункти управління артилерійської розвідки, де інформація аналізується і передається в штаби. З кінця 2014 року почали надходити планшети «Армія SOS». Вони полегшили роботу: коли є Інтернет, ти зав'язаний у мережу, можеш моментально передавати координати як на штаб, так і на вогневу позицію безпосередньо. Постріли, спалахи і включений секундомір дозволяють вивести на екран загальну картину бою, спалахи-«засічки» на ньому швидко виявляють «нашу» ціль.

Але викликає досаду і гіркоту інше – перестраховка, бюрократизм, «совковість» «диванно-паркетного» командування.

– Наприклад, ворожій артилерії не потрібно ніяких узгоджень, – ділиться спогадами О. Дубаков. – З того боку 3–4 виходи, вибухи і тиша, з нашого ж боку для відповіді ворогу потрібно пройти якісь десяті погоджувальні, або, як їх називаємо, «сортирні», кола. Так, 22 травня 2018 року нас сильно обстріляли, у мене дві машини знищили. А у відповідь жодного снаряда не полетіло. У новинах же сказали, що морпіхи «дали гідну відсіч». Це так ганебно...

Якщо поступає команда обслужити якийсь квадрат і туди будуть стріляти, відразу з'являється ейфорія, відчуття потрібності.

І все ж таки стає все більше порядних, тверезо мислячих командирів, які усвідомлюють ганебність такої ситуації, коли ворог веде обстріли, а відповідати заборонено. Незважаючи на самодурство і бюрократизм, вони все частіше беруть відповідальність на себе.

– Із батальйонної артилерії можна самостійно приймати рішення на відповідь на рівні мінометів, – зазначає Олександр. – А все, що вище йде, повинно бути погоджено з начальником артилерії.

– Ну а якщо якось без цієї тяганини? Якщо дуже потрібно? Були такі випадки? – обережно питаю Олександра.

– Безперечно, були, – відповідає він. – Говорять: Саня, ми зараз будемо працювати звідти в такий-то квадрат – не переда-

вай. Я ставлю галочку в комп'ютері не передавати, а потім, правда, отримую наганяй: «А от була робота, чому ти не сказав?» – «Та от, щось зламалось», – відповідаю. «Азовцям», самому «упакованому» підрозділу, настирливо не дають воювати. Вони партизанили: тихенько викочують гармату чи міномет і знищують негідників-окупантів.

У лютому-березні 2017 року приїхав полковник, позивний «Лис», і ми під Маріуполем тиждень працювали на нього. Він зібрав усіх розвідників і говорить: «Все передаєте для мене». Тільки відкривалась батарея противника – 3–4 хвилини – і відразу її накривали. Оце було свято! Тоді ж, у лютому, з 1-ю танковою прибув звуковий комплекс із позивним «Веселка» і зайняв позицію північніше – між Чермаликом і Павлополем (навпроти ворожої висоти «Сиська»). Передній край з нашого боку все більше насичувався звукоприймачами, відеокамерами. Наприклад, якщо дві відеокамери зорієнтовані на одну точку, бачать один і той же спалах, то можна легко дізнатися про координати шляхом рішення нескладної задачі. Ширше практикувались радіоперехоплення розвідкою практично всіх підрозділів, зокрема «Азова», 501-го батальйону.

Вдосконалення технічних засобів розвідки, включаючи артилерійську, мало наслідком збільшення точності та ефективності вогневого враження. У складі 406-ї бригади, наприклад, відзначилась батарея з позивним «Туман», яка наприкінці серпня 2017 року знищила російську колону з паливом та боєприпасами, між якими були навіть комбайни. Росіяни вирішили зібрати пшеницю на окупованій території. Горизонт довго світився від спа-

лахів, згоріли і дорогущі «Джон Діри». Ефективно діяла батарея Сергія Ткача (позивний батареї «Шимоза»), яка під Маріуполем знищила штаб окупантів, накрила зайняту ворогом Саханку. Артилеристи батареї з потужного «Гіацинта» влучили у ворожий джип на повному ходу, в якому знаходились бойовики. Це був віртуозний, філігранний постріл!

У свою чергу не можна недооцінювати і противника. О. О. Дубаков стверджує, що ворожі підрозділи, які протистояли українським силам, були укомплектовані кадровими російськими військовими:

– Підрозділи артилерійського розвідувального дивізіону виконували бойові задачі в різних точках фронту, а не тільки в секторі М. Наприклад, узимку 2017 року під Авдіївкою, де лінійний дивізіон 406-ї бригади крупним калібром працював по Ясинуватській розв'язці. Частина моїх людей працювала на «нулі» у зоні відповідальності 501-го батальйону під Павлополем. Слід відзначити ювелірну роботу ворожої артилерії – рознесли пів-ТПУ 501-го батальйону, причому били надзвичайно точно, відтягнули на 500 м гармати, щоб не дістати до школи, де вже почалися заняття. «Шахтарі» та «трактористи» так стріляти не можуть! Або інший приклад: під Маріуполем знаходяться вітряки, з власниками яких були певні домовленості. Окупанти облаштували під їх прикриттям свої позиції і на самих вітряках, висота яких сягала 90 м, встановили пости коригувальників. Філігранним залпом нашої артилерії батарея ворога із трьох гармат Д-30 була знищена, а самі вітряки не постраждали.

Іноді протистояння артилерійських розвідок сторін нагадували шахові партії, а то й цілі операції. Наприклад, узимку 2017 року на одній з ділянок фронту з інтервалом в 10 секунд почав працювати 120-міліметровий міномет. Артилерійська розвідка його моментально вирахувала – і був відкритий вогонь у відповідь. Тут же на позиції української артилерії полетіли «Гради». В даному випадку має місце класичний приклад використання приманки. Або ще приклад. Ворог робив постріл гарматою великого калібру, який тут же фіксувався нашою звуковою розвідкою. Ворог, знаючи підлітний час снаряда, робив залп у момент вибуху, який все глушив і не дозволяв визначити позиції артилерії окупантів. Слід зазначити, що до таких невеликих хи-

трощів вдавалась і українська сторона. Практично щоденно з боку Азовського моря з якогось судна чи баржі противник запускав три великих безпілотники (мабуть, типу «Орлан»), які йшли паралельно, фіксували все в широких полосах і сідали далеко на окупованих територіях. Потім їх везли на вихідні позиції – і все повторювалося знову і знову.

За словами О. О. Дубакова, в його підрозділі зібралися справжні фахівці своєї справи, злагоджений колектив. З особливою вдячністю він згадує матроса з позивним «Академік»:

– «Академік». Людина, яка реально полегшила наше життя, наше існування на передовій своїм розумом. Цей матрос, старший за мене на два роки, розбирається в електриці, в комп'ютерах. Він зробив усе, щоб ми мали можливість працювати на віддаленому доступі. Машина, грубо кажучи, зарита в одному місці, а ми сидимо в підвалі і через комп'ютер бачимо все, що відбувається на картині бойових дій. Веб-камери стоять у машинах, бачимо всі прилади – який працює, який не працює. Він зробив так, що в машинах ніхто не знаходився, всі знаходилися в укритті. Це сприяло уникненню втрат (згадаємо випадок, коли від прямих попадань ворожих снарядів були знищені дві наші машини). Мабуть, саме завдяки високому професіоналізму особового складу підрозділу нам, слава Богу, вдалось обійтися без жертв. Також нарівні з чоловіками з серпня по листопад 2017

року виконували бойову задачу жінки-військовослужбовці. Це заступник з морально-психологічного забезпечення лейтенант Діордієва Вікторія Андріївна та старший матрос Яблонська Аліна Володимирівна. «Після прибуття на центральний пост комплексу в населеному пункті Гнутове дівчата спочатку нервували, проте з часом звикли, а коли по звуку навчилися визначати «виходи» і «приходи», я зрозумів, що вони вже свої, – розповідає Олександр. – Пам'ятаю, як вони пережили перший обстріл – як-то кажуть, і сміх і гріх. Це було в кінці серпня, тоді по нас прилетіли «Гради». До укриття стрибнули як треновані специ, звісно – дами вперед, це не обговорювалось, усі це розуміли: намагалися оберігати їх, піклуватися про них, це було дуже помітно. Проте дівчата не пасли задніх: наприклад, Аліна на рівні з усіма несла бойові чергування на центральному пункті, Віка взяла на себе частину зневажуваної мною роботи з паперами. Так-так, – посміхається Олександр, – в окопах ніхто папери не відміняв. Коли виникали проблеми із забезпеченням, ми пускали в хід так звану «важку артилерію»: Віка надзвичайно гарна і чарівна жінка, тому вирішувати питання в тилових або адміністративних управліннях для неї було просто. Достатньо було однієї її посмішки – і ми мали позитивний результат. Також вони вдвох з Аліною справно вправлялися на кухні. Так і йшли день за днем – то папери, то обстріли, то якісь проблеми вдома, то Дні народження… І велику частину всіх цих справ брала на себе Віка. Але все рано чи пізно закінчується – похолоднішало, та і всі ми розуміли, що їм досить, час додому. Якраз приїхав комбриг, полковник Шубін, з перевіркою. Подивився на все це і через два дні відправив наших «амазонок» додому. Так, було сумно, проте спокійно за них.

Викликає подив, що бійці підрозділу нагороджені лише медалями, зокрема, медаллю «За оборону Маріуполя». Їм боляче і неприємно згадувати, коли після повернення з передової їх ніхто в Миколаєві не зустрічав, як це було з іншими підрозділами. Все було якось тихо, непомітно. І ніхто чомусь не згадав, що успішні дії нашої артилерії по захисту незалежності України стали б неможливими без артилерійської розвідки – «боги війни» були б безпорадними, і тоді годі й сподіватись на успішність протистояння наступові ворога.

С. М. Березний

НАРОДЖЕННЯ «СНАЙПЕРСЬКОЇ КАСТИ»

Напередодні свята Військово-Морських Сил України 2017 року Президент України Петро Порошенко за мужність і звитягу, проявлені під час проведення антитерористичної операції, нагородив групу офіцерів, мічманів, сержантів та матросів Військово-Морського Флоту України. Серед нагороджених – Османов Сейдамет Османович – на той час головний сержант роти 36-ї бригади морської піхоти, яка дислокується в Миколаєві. З початку розмови Сергій (так він просив його називати, бо це ім'я він отримав при прийнятті православної християнської віри) відверто сказав, що він за військовим фахом – снайпер. На цей час командир взводу роти снайперів 36-ї бригади морської піхоти – він цього не приховує, бо воював він чесно, відкрито виявляє свої політичні погляди та патріотичну позицію. Розмова відбулася прямою, щирою.

Народився Сергій 31 березня 1990 року в місті Нижньовартівськ Тюменської області Російської Федерації. Він єдиний син у родині, наймолодша дитина, має трьох старших сестер. Батько Осман Халілович Османов – азербайджанець, водій, мати Ремзіє Сейдаметівна – корінна кримська татарка, працює швачкою.

Доля родин батьків дуже схожа. Вони народилися у далекому Сибіру в сім'ях колишніх репресованих. Про своїх предків Сергій говорить з ноткою любові, тепла та поваги. Предки батька, за його словами, були люди серйозні, знатного заможного роду в Азербайджані. Мали землю та займалися конярством, тримали табун із шестисот коней. Комуністичний режим за це їх покарав, відібравши все та заславши до далекого Сибіру. Родина матері мешкала у Криму, в місті Алушта. Бабуся Шаріфзаде мала освіту і працювала вчителькою російської мови в школі, але потрапила під колесо огульних репресій кримських татар у 1944 році. Їх приватний будинок в Алушті ще й нині стоїть собі, зберігаючи таємниці своїх колишніх мешканців. Та війна ще відгукується в долях людей і сьогодні. Батько матері Караєв Сейдамет Решатович пройшов усю Велику війну, нагороджений багатьма орденами та медалями. Під час штурму Берліна був важ-

ко поранений, втратив око. Після повернення зі шпиталю намагався знайти родину в Криму, був оголошений зрадником та ворогом народу, отримав 10 років таборів, був звільнений холодного літа п'ятдесят третього. Після звільнення знайшов родину, переїхав на Донбас, оселився в селищі Гранітне неподалік від Донецька, там і похований.

У 1994 році за бажанням бабусі Шаріфзаде повернулися до Криму. Оселилися в селищі Колосівка, що за тринадцять кілометрів від Євпаторії. Годувальник родини Осман Халілович важко захворів, перестав пересуватися, а потім втратив зір. З підліткових років Сергій пішов працювати, щоб допомагати матері, – сім'я жила скрутно, рахуючи кожну копійчину. Закінчив у 2007 році Ромашківську середню загальноосвітню школу Сакського району. Сергій мав добрі оцінки з навчальних предметів, можна було б вступати до університету. Але треба було дбати про близьких, і він пішов до Євпаторійського професійно-будівельного ліцею. Закінчив навчання з відзнакою, самий час працювати та покращувати добробут родини, але настав час призову до війська. У 2008 році Сергій Османов був призваний на строкову службу у Збройних Силах України. Почав службу в навчальному центрі Т-0500 військ спеціальної державної служби транспорту по вулиці Щорса в місті Чернігові, провчився шість місяців і два тижні. Закінчив навчання на відмінно, отримав фах командира відділення взводу охорони. Після того був направлений для подальшого проходження служби до Києва. Там проходив службу на різних посадах – від командира відділення до старшини роти. При військовій частині будували храм. Як професійний будівельник, він допомагав на будівельних роботах, тоді ж прийняв рішення про зміну віри. Був улітку 2013 року хрещений Сергієм. У 2012 році одружився, а згодом народилася донька. Бути дружиною військового дуже важко, тому невдовзі подружжя Османових розлучилося. В той же час вступив на заочне бюджетне відділення Київського державного інституту залізничного транспорту. Сергій з дитинства мав мрію стати військовим, і ця мрія здійснилася. Друге бажання – стати морським піхотинцем – також збулося. Невдовзі Сергія перевели до першого окремого батальйону морської піхоти.

З часом у цьому підрозділі почали відбуватися небажані зміни: багато гідних поваги, досвідчених офіцерів та сержантів-контрактників стали покидати батальйон. Новопризначені командири почали «репресії» щодо ветеранів батальйону. Упереджене ставлення відчув на собі і Сергій. На той час на базі батальйону берегової оборони, що вийшов з Криму, формувалася бригада морської піхоти. Сергій отримав пропозицію перейти до 36-ї бригади на посаду командира взводу у розвідроті цієї військової частини. Але під час співбесіди з командиром бригади він отримав нову пропозицію – очолити взвод у роті снайперів бригади. Сергій дав згоду, і для нього почалося специфічне за змістом життя військового снайпера.

Снайпінг – це взагалі унікальна в повному сенсі, з військової точки зору та військового життя, справа. Робота снайпера дуже далека від глянцевої «романтики» голлівудських бойовиків. Це, перш за все, повсякденна важка праця, буденно-сірі дні виснажливих тренувань, відточування майстерності, професіоналізму. Щодня навчання, навіть під час бойових дій, – усе це задля відсічі агресору. Все з нуля – від теорії, від матеріального стану снайперського підрозділу до виконання складних завдань. Снайпінг (а ним захоплюються як альпінізмом, як шахами) вимагає ще і відповідного обладнання. У снайперів це сучасна високоточна зброя. Добра славнозвісна гвинтівка СВД – вже зброя вчораш-

нього дня. Щоб бути не гірше, а краще за противника, необхідно мати відповідне новітнім технічним досягненням озброєння.

Своє слово сказали волонтери. Відомий на всю Україну шоумен Сергій Притула відгукнувся на звернення тезки з морської піхоти і допоміг придбати сучасну фінську армійську снайперську гвинтівку Sako-trg 42, яка більш ефективна для снайпера в польових умовах, ніж звична російська, ще радянського виготовлення, «есведешка». Але необхідно багато ще різноманітного обладнання, тут взводу Османова допоміг родич з материнської сторони, який мешкає в одній з далеких зарубіжних країн. Чотири мільйони гривень він витратив на устаткування для взводу, яким командує Сергій.

Були багатогодинні тренування на Миколаївщині та під час ротацій у секторі «М». Там же, під Маріуполем, відбулося відкриття рахунку – постріл на дистанції 1270 метрів з влученням у голову бойовика. Це була заявка на те, що в бригаді склалася професійна команда снайперів. Так гартувалася нова високопрофесійна армія. Ще один доказ того, що з батальйону берегової охорони, окремих людей з різних родів військ, народився військовий підрозділ, який гарантує не тільки гідну відсіч агресору, а й переможне завершення протистояння.

У голлівудських та інших пригодницьких фільмах браві рейнджери та ковбої полюють за жертвою поодинці. В сучасному світі снайпінг – складна справа з першим та другим номерами, від взаємодії яких залежить виконання завдань. Необхідно використовувати різноманітну метеорологічну та обчислювальну техніку, що впливає на результат кожного пострілу. Щоденне тренування, відпрацювання специфічних навичок та прийомів. Іноді для вирішального пострілу доводиться чекати години, а то і добу. Не завжди вистачає тактико-технічних можливостей зброї для виконання поставленого командуванням завдання.

Одного разу Сергію поставили задачу вичислити та знищити ворожого снайпера. Так, це було нове завдання за змістом. Його взвод – це взвод снайперів морської піхоти. У антиснайперів зовсім інша тактика ведення бою, в першу чергу інша зброя, яка відповідає подібним бойовим завданням, але час не може чекати, життя побратимів по бригаді – найголовніше. Було докладено чимало зусиль, згадано все, що відпрацьовувалося при повсякденному навчанні. Ворожий снайпер був, як кажуть військові, «відпрацьований» за координатами, але гвинтівка Османова не давала можливості зробити якісний постріл. Далека відстань до ворожого снайпера не гарантувала 100-відсоткового влучення. Саме тому координати були передані піхотинцям і вони з АГС знищили ворожого стрілка. Маленька, але ще одна нова перемога – вкотре збережено життя бойових побратимів. Далі триває звичайне фронтове життя снайпера.

Снайпер бачить ворога крупним планом. Це нелегка психологічна ситуація. Сергій Османов не вважає свою службу подвигом. Скромно розказує про свої бойові будні, не розповідає про сотні знищених донецьких сепаратистів та російських військових. Так, російських військових відразу відрізняв за формою та військовим обладнанням – кому, як не йому, це було добре видно через потужну оптику. Кулеметник стріляє, але не бачить обличчя противника. Снайпер постійно бачить обличчя через приціл, це завжди важко психологічно. «Героєм я себе не вважаю, – каже Сергій, – звичайний військовий, роблю свою професійну роботу».

На війні як на війні. Кожного разу він переживає за те, що вбиває людей. Допомагає звернення до Бога, молитва, усвідом-

лення того, що він це робить заради життя інших людей як справжній мужчина, який обрав нелегку долю військового. Не нагороди, а досягнення спокою, мирного життя для України – ось головна мета служби та боротьби. За виконання поставлених бойових завдань бійці його підрозділу були відзначені командуванням нагрудними знаками від Міністерства оборони України, а молодший лейтенант Сейдамет Османов – орденом «За мужність» III ступеня.

Попереду мрії про майбутнє життя – бажання миру, спокою, створення сім'ї, народження дітей. Але в країні війна – і треба її закінчити.

Л. Ф. Кочмар

ЮРІЙ СТАРЕНЬКИЙ: «Є ТАКЕ ПОНЯТТЯ, ЯК «ВІЙСЬКОВИЙ ОБОВ'ЯЗОК», І ЙОГО ТРЕБА ВИКОНУВАТИ»*

35-річний майор Юрій Юрійович Старенький, старший офіцер служби люстрації управління кадрової роботи Головного управління Національної гвардії України, походить із династії кадрових військових. Батько, Юрій Михайлович, пройшов Афганістан, свого часу очолював Очаківський райвійськкомат, дід і прадід (по батьковій лінії) теж воювали. Тому Юрію Юрійовичу, як мовиться, було «на роду написано» продовжувати цю сімейну традицію, ось тільки усвідомив своє покликання він не відразу. Народився в Західній Україні, у місті Нововолинську Волинської області, після закінчення школи навчався в електромеханічному технікумі. Та потім зрозумів, що йому більше до вподоби сувора військова професія, і вступив до Харківської академії внутрішніх військ, яку

* Вперше опубліковано в газеті «Чорноморська зірка» № 81–82 від 13.10.2017.

закінчив з відзнакою, відслуживши строкову службу (теж у внутрішніх військах) та службу за контрактом.

В армії з 2001 року. До зони АТО потрапив у числі перших у складі військової частини спецпризначення 3027 «Барс», який надавав допомогу Збройним Силам з охорони Луганського аеродрому. Пригадує, як 28 серпня вони вийшли у напрямку населеного пункту Комсомольське, маючи завдання взяти його під свій контроль. Тоді наші війська вже перебували в Іловайську, за який велися жорстокі бої. До Комсомольського потрапили під вечір, з боєм, бо на підступах до нього розпочалися обстріли. На той час у цьому невеличкому містечку вже панувало повне безвладдя: не було ані місцевої адміністрації, ані міліції, ані СБУ. З усього місцевого керівництва залишався один лише директор школи, а все населення переховувалося по підвалах, рятуючись від нескінченних обстрілів.

До 10 години вечора, розгорнувшись бойовим порядком, вдалося взяти під свій контроль півміста. З настанням темряви вирішили закріпитись на зайнятих позиціях і перечекати до ранку, бо приладами нічного бачення тоді ще забезпечені не були, а без них просуватися вперед у цю пору доби було досить проблематично. Та вже до полудня наступного дня наші підрозділи повністю контролювали все місто. Неподалік від Комсомольського знаходилася гірничо-збагачувальна копальня – місце роботи більшості його мешканців, а ще – велике садове товариство, яке й було своєрідною межею між нашими військами та бойовиками. Оскільки ця територія була замінована, а відповідних спеціалістів не вистачало, вирішили далі поки що не просуватися, щоб уникнути невиправданих втрат. Виставили на околицях блокпости. До 3 вересня, коли війська Нацгвардії вийшли з міста, воно увесь час обстрілювалося з мінометів та стрілецької зброї, тому з обох боків були втрати.

З вересня отримали завдання штурмувати Тельманове (місто, розташоване неподалік від кордону з Росією), щоб перекрити канали постачання бойовикам зброї та живої сили. Але спочатку довелося надавати підтримку нашим військам, які виходили з Іловайського оточення, та відсікати супротивника, що їх переслідував.

– Це були загалом невеличкі групки по 3–5 бійців (найбільша, яку зустріли, складалася приблизно з 20 чоловік), яким надавалася перша допомога. Потім поранених та решту бійців відправляли до Дніпропетровська. Протягом 4–5 вересня тримали під контролем шлях, по якому наша техніка відходила з Іловайська. Це було досить страшне видовище: йшли БТРи з пробитою бронею, по розбитих рештках якої неважко було здогадатися, що їх розстрілювали в упор. КамАЗи, ЗІЛи з пробитими колесами рухалися на одних лише ободах, багато поранених, загиблих, усе було в крові… Не приведи Боже ще раз таке колись побачити, – розповідає Юрій. – Ми супроводжували ці колони, даючи їм можливість відійти до Дніпропетровська.

У ніч на 5 вересня підійшли до Гранітного (яке нині вже є нашою територією). Міст між Гранітним і Тельмановим був підірваний, лишилася одна плита, тож довелося своїми силами його відновити, щоб могла пройти техніка. Ліворуч був розташований колишній колгосп, де і вдалося перегрупуватися (на допомогу саме прийшов миколаївський добровольчий батальйон «Фенікс»). Удень 6 вересня підрозділ почав просуватися до Тельманового. За три кілометри від цього населеного пункту було підвищення, на якому наших бійців і затиснули. Попереду, на горі, проходила лісосмуга, де бойовики облаштували свої укріплені позиції. Голову колони їм вдалося підірвати з гранатометів: вони підбили КрАЗ, два БТРи, які охопило полум'я. Сховатися було ніде – ліворуч та праворуч проходили відкриті поля. Відступати назад теж було нікуди, бо кінець колони поливався мінометним вогнем. Тож, сховавшись під прикриттям техніки, що вціліла, почали давати відсіч.

Ліворуч від дороги проходив невеликий, вимитий дощами рів, яким відходили поранені. Ворожі снайпери у цей час намагалися в них поцілити. Також ліворуч знаходився й один з ворожих блокпостів, який нашим бійцям вдалося знищити вогнем БТРа та гранатомета. У цей момент одного з бійців підрозділу, Юрія, поранило, він знаходився біля підбитого КрАЗа. Ю. Старенький зрозумів, що хлопця ще можна врятувати, і за лямки бронежилета почав обережно відтягувати його до безпечного місця. І в цей момент одна з чергових ворожих снайперсь-

ких куль добила пораненого, а інша – поранила Юрія в ногу, геть роздробивши її (гомілка трималася лише на передньому м'язі). Снайпер намагався добити і його, та Юрієві вдалося вціліти. Він сховався за колесом машини, перемотав ногу та вколов знеболювальне. Бій продовжувався, Юрія прикривало двоє снайперів з його групи. Їхньому підрозділу висоту вдалося взяти, навіть захопили двох полонених.

Через півгодини Ю. Старенького разом з іншими пораненими підібрав БТР, який транспортував їх у тил. До 10 години вечора Юрія вже доставили в Маріуполь до лікарні, що була забита пораненими, каталками з бійцями був заставлений і весь двір. Медичні працівники метушилися серед них, відбираючи тих, кого слід було оперувати негайно. А таких вистачало: люди з різних підрозділів ЗСУ та НГУ з відірваними ногами, з численними ранами – видовище жахливе!.. Лікарям допомагали волонтери, психологи. О 3-й ночі Юрія прооперував начальник хірургічного відділення Геннадій Олександрович Шевченко, а о 7-й ранку його з Маріупольського аеродрому відправили до Дніпропетровської міської лікарні № 16, де він провів цілий рік. Загалом чоловік переніс уже сім операцій, але повністю відновитися так і не вдалося. Та на службу він повернувся і нині служить у Головному управлінні Нацгвардії.

Юрій з вдячністю згадує медичних працівників, волонтерів – Ірину та Дениса Подільських, Люсю Сташевську, Євгена Вербу, завдяки яким йому вчасно вставили у поранену ногу необхідний фіксуючий апарат, усіх, хто здавав йому кров (бо внаслідок поранення він багато її втратив). А сил до одужання, намагання якомога швидше встати на ноги додавали турбота й любов рідних – батьків, коханої дружини, а ще – маленької донечки Соломійки.

З теплотою Юрій згадує і товаришів по лікарняному ліжку, з якими більш ніж півроку провів у одній палаті: інженера-сапера 128-ї гірсько-піхотної бригади, «вихідця» з Дебальцевого, закарпатця дядю Васю (якому бойовики у полоні прострелили обидва коліна і якого теж багато разів оперували), молодого бійця батальйону «Донбас» Стаса Кулика, якому по крихтах відновлювали практично відірвану в Іловайську руку (йому пощастило

лишитися живим, бо на нього натрапила місія Червоного Хреста, інакше бойовики його просто пристрелили б), ще одного добровольця з «Азова» – Сергія Кутракова, з численними мінометними осколками у тілі (нині він демобілізувався і працює у Києві), та інших, з ким іноді бачиться чи спілкується по телефону.

Ніхто з них не вважає себе героєм, як і сам Юрій.

– Є таке поняття, як військовий обов'язок, – говорить він, – і його треба виконувати. Справжній чоловік ніколи не буде від цього ухилятися. З усіх, хто служив разом зі мною в одній частині, я не знаю жодного, хто б відмовився поїхати на передову. У нас в підрозділі був Андрій Шанський, який мав досвід служби у складі миротворчого контингенту військ у Ліберії (до речі, його досвід нам під Тельмановим дуже знадобився), займав досить високу управлінську посаду, тобто пішов в АТО не за статусом, славою чи грошима, а тому що не міг вчинити інакше. Він – приклад підлеглим, як має діяти справжній чоловік. Андрій загинув під час штурму Тельманового, виконавши свій обов'язок. Звіс-

но, почуття страху властиве більшості людей, і тут головне – як з цим упоратися, як правильно реагувати. У мене це було навіть не почуття страху, – ділиться спогадами мій співрозмовник. – А розуміння того, що якщо ти не вб'єш ворога, то він вб'є тебе. Це допомагало зібратися, мобілізувати усі внутрішні ресурси, швидко та чітко реагувати на ситуацію не лише стосовно себе, а й своїх підлеглих, правильно розподілити завдання, розуміючи, що від цього залежить твоє та їх життя. Зараз служу у Главку, там служба теж цікава, – розповідає Юрій Юрійович. – Нещодавно у нас відкрили Міжнародний міжвідомчий навчальний центр, де викладають уже за стандартами НАТО, приїздять представники інших країн – жандармерія, карабінери, каліфорнійські гвардійці США, діляться своїм досвідом, також ввели курси іноземної мови. Тобто докладаються зусилля, щоб наші гвардійці мали рівень не гірше світового. Змінилася і гендерна політика. Якщо раніше для жінок бойові посади були закриті (вони не могли, наприклад, стати командиром взводу спецпризначення), то нині я знаю дівчат – командирів взводів, снайперів, які ще й чоловікам фору дають: 50 разів можуть підтягнутися, бігають, стрибають з парашутом, влучно стріляють, проходять спецпідготовку без жодних проблем. І чоловіків це стимулює: якщо жінка щось виконує краще, то хочеться довести, що й ми не гірші.

Зараз, у порівнянні з 2014 роком, наші військові стали на багато рівнів вище, з'явився бойовий досвід, збільшилась кількість мотивованих людей, які свідомо йдуть захищати Батьківщину. І це дає гарні перспективи. Ми вже готові дати ворогові гідну відсіч. Хоч, звісно, як і всі люди зі здоровим глуздом, сподіваємося на мирне вирішення ситуації на сході країни.

С. С. Макарчук

НЕЗДОЛАННИЙ РЕДУТ

15 вересня 2014 року, згідно з наказом командувача Повітряних Сил ЗСУ генерал-полковника Ю. Байдака, в м. Василькові розпочалося формування зведеного загону ВПС «Дика качка». Цей спецзагін зайняв позиції на опорному пункті «Зеніт» (на місці, яке займала в/ч 1428 сил ППО). ОП «Зеніт», розташований за кількасот метрів від Донецького аеропорту та шахти Бутівка, перекривав дорогу бойовикам з району Спартак, тримав під контролем злітну полосу перед новим та старим терміналами ДАПу і, головне, захищав «Дорогу життя», по якій захисникам аеропорту підвозили боєприпаси, продовольство, медикаменти та здійснювались ротації.

Усього бійці повітряних сил здійснили 7 ротацій на ОП «Зеніт», відбивши всі спроби ворога захопити українські позиції. Ця непереможна твердиня і сьогодні знаходиться під контролем ЗСУ, зайнята українськими піхотними підрозділами.

Важко прогнозувати наслідки того, якби наші воїни не втримали свої позиції на «Зеніті». По-перше, став би неможливим зв'язок із захисниками Донецького аеропорту і ворог зайняв би цей символ нездоланності духу української армії значно раніше. По-друге, це створення можливості виходу окупаційних військ через Піски, Опитне, Водяне в оперативний прорив, захоплення Авдіївки і, як наслідок, поява загрози російського удару на південь з подальшим оточенням наших військ у районі Маріуполя.

Величезний внесок в оборону опорного пункту «Зеніт» зробили воїни батальйону охорони 299-ї бригади тактичної авіації, дислокованої в Миколаєві. Одним з них був старшина Павло Миколайович Котенко з позивним «Кіт», який потрапив у загін «Дика качка» в 3-тю ротацію (з грудня 2014-го по лютий 2015 року), коли за «Зеніт» точились найзапекліші бої.

– Назва загону якось закріпилася ще з перших двох ротацій. Справа в тому, – як пояснив Павло, – що форма для бійців була польського виробництва (її передали волонтери), ще й з польським прапором на рукаві. Тоді у бойовиків розповсюдились чутки, що це підрозділ польського спецназу, а оскільки у поляків найманців називають «дикими гусаками», то як варіант з'явилась назва «Дика качка». Слід додати, що оборонці ОП «Зеніт» не тільки не спростували цю думку ворога, а й робили все, щоб видати себе за поляків. Таке собі своєрідне почуття гумору.

Опорний пункт «Зеніт» розташовувався на певному підвищенні, з якого був добрий огляд ворожих позицій. Тобто ця висота мала стратегічне значення і контроль над нею мав ключову роль для домінування на значній ділянці фронту. Позиції загону щоденно знаходились під ураганними обстрілами ворога – з району передмістя Спартак, із-за шахти Бутівка та Донецького аеропорту вогонь вели з танків, мінометів, «Градів», САУ.

Зважаючи на своє попереднє призначення як місце розташування зенітно-ракетної частини, що прикривала велике індустріальне місто, ОП «Зеніт» мав досить добрі укріплення – два бункери, які могли витримати вогонь артилерії великого калібру, та значну кількість різних споруд. Останні стали основою для окремих пунктів оборони, які мали свої назви – «Вінниця», «Львів», «Хургада», «Сінай», «Грач», «Лівий глаз», «Правий глаз» тощо. Саме розташування «Зеніта» робило його зручним для підтримки наших військ при плануванні окремих операцій. Наприклад, бійці зведеного загону активно допомагали нашим захисникам шахти «Бутівка» (перейшла під контроль ЗСУ якраз під час третьої ротації), завдаючи враження по тилу атакуючих бойовиків. На нього ж спирались наші війська під час невдалої атаки на поселення Спартак, знищення Путіловського моста і, нарешті, виведення останніх захисників ДАПу.

Найбільший бій відбувся 22 січня 2015 року. Павло Котенко розповідає:

– Після Дебальцева ворог розпочав перекидати техніку в наш бік. Вранці 22 січня ми побачили дві чи три колони, які стали нас обходити з двох сторін. Хтось сказав: «Це наші їдуть з цементного заводу». А потім: «Як наші, якщо всі наші звідти вийш-

Готові до відсічі. На передньому плані – позивний «Кіт»

ли?» Колона була великою – танки, БТРи, БМП, «Урали» з «Рапірами». Форма була російська – темний піксель. І номери на машинах, які я побачив, – теж російські. Приблизно о 10-й годині наш командир Олександр Туринський (позивний «Граф») віддав команду відкрити вогонь з усього, що є. А з чого відкривати, якщо у нас тільки автомати та у мене на посту ДШК стояв? Десантники з нами були, 95-та бригада, допомагали відбивати атаки ворога.

Бойовикам вдалося повністю оточити позиції зведеного загону ПС та батальйону 95-ї бригади. У результаті 10-годинного бою ворога було повністю знищено, опорний пункт розблоковано, ворожу техніку спалено вщент, з 10 танків Т-72 ворога уцілів лише один. У результаті бою було взято в полон декількох бойовиків, захоплено дві бронемашини, 4 гармати МТ-12 «Рапіра». Одна з «Рапір» була встановлена на позиції «Зеніта», але спочатку не використовувалась – до неї не було снарядів та й фахівців для використання. У зведеному загоні загинуло двоє

бійців – майор Василь Петренко (позивний «Моцарт», пост «Вінниця») та солдат Денис Попович (позивний «Денді», пост «Грач»).

Автору вдалося поспілкуватися ще з двома миколаївцями – учасниками 6-ї ротації зведеного загону ПС ЗСУ «Зеніт». Ковальов Владислав Юрійович (позивний «Геркулес») та Крисак Дмитро Володимирович (позивний «Німий», це була його друга ротація) в зону бойових дій пішли добровольцями з батальйону охорони 299-ї бригади, обидва на той час у званні старшого сержанта. Оскільки у них досвід роботи зі зброєю уже був, пройшли бойове злагодження на Житомирському полігоні в прискореному порядку – за три дні. У складі 104 відібраних із 140 кандидатів бійців підрозділ 2 червня 2014 року прибув на Донбас.

– Сіли на «Урал», більш-менш захищений бронею, – згадує Владислав. – Противник уже чекав. Бойовики вже знали, що буде ротація, нашу машину вирахували. Чи хтось там прослуховує, чи «злив» інформацію. З боку Донецького аеропорту противник відкрив щільний вогонь. Не хочу нікого образити, адже я вже й сам офіцер. Офіцери всі були внизу машини, а сержанти і солда-

«Геркулес» на позиції «Правого глаза»

ти зайняли оборону на всі 360°, одні їхні голови видно було в машині. У Пісках біля церкви ворог обстріляв загін з мінометів. Слава Богу, обійшлося без втрат. І ось нарешті загін – 104 чистеньких, виголених, випрасуваних, нагодованих бійців – прибув на «Зеніт», де його радісно зустріла 5-та ротація – брудні, бородаті, чорні. Розпочалися бойові будні передостанньої, шостої, ротації.

– Бойовики розтрощили на позиціях усе, що можна, – розповідає Дмитро. – РЛС, які стояли на капонірах, вони позбивали з мінометів, залишилися самі капоніри, і ми в них буквально вгризались. У нас була тільки стрілецька зброя: автомати, кулемети ДШК, ну ще там підствольники, АГСи. Все. Нашою задачею було нейтралізувати противника в районі Спартака, не дати йому розвинути наступ у напрямку Опитного, Водяного, Пісків. Нам протистояли: батальйон «Сомалі» («Гіві») в Спартаку, батальйон «Восток» у районі залізничного депо. Ці бандити нікому не підпорядковувались і навіть «гасились» між собою – «Восток» «гасив» «Гіві», потім «Гіві» «гасив» їх, а ті починали «гасити» «Моторолу».

– Була одна така історія, – підключився до розмови Владислав. – На шахті «Бутовка» розгорівся бій, там наша 93-тя бригада стояла. Сепарська «беха» почала по них стріляти. Щоб підтримати наших, ми відкрили вогонь з двох ДШК. Тоді сепари пішли на нас через посадку. З великими для них втратами атака була відбита. Використали все, що було, – «Мухи», РПГ, СПГ, кулемети. Був у нас, вірніше, у 93-ї бригади, біля позиції на злітній смузі «мішка». Цей танк наші умільці з двох зібрали: у нас один був розбитий, але башта крутилась, а другий їздив, але башта не крутилась. Щось там «нахімічили» і зібрали з двох танків один. Він потім по аеропорту працював. Але і по нас із танків ворога діставали. Якось тільки подзвонив додому, сказав, що в мене все добре, – і тут з танка, який був за 3 км від нас, посипалось. 60 пострілів нарахував. Це був танк «пасії» «Гіві» – така руда, коротко стрижена. По телевізору ще показували, як вона з «Гіві» витанцьовувала. Війна на цей час уже набула позиційного характеру, прямих атак не було. Зате діставалось від постійних обстрілів – накривали наші позиції і зі 120-міліметрових міно-

метів, і з танків, САУ. Противник не звертав жодної уваги на всілякі «мінські домовленості». Зате як тільки у відповідь працювала наша артилерія й у бойовиків з'являлись «200-ті» чи «300-ті» – просили перемир'я відразу ж. Гірше всього була невідомість, те, що бійці були в постійній напрузі. Щотижня командування загону проводило наради (командир – позивний «Льова», начальник штабу – «Вулкан»), разів по три на тиждень посилювали позиції, постійно очікували, що ворог піде на прорив (постійно спостерігалося скупчення техніки). Але бойовики так більше і не відважились на прямі атаки.

Якось за купою піску та щебеню зенітівці помітили «трубочку» – ймовірно, спостережна бусоль. Саме з того боку часто стріляв ворожий розрахунок СПГ. Спостереження продовжувалося три дні і завершилося влучним пострілом із СПГ бійця з позивним «Куш» (пост «Ромашка»). Трубочка більше не з'являлась.

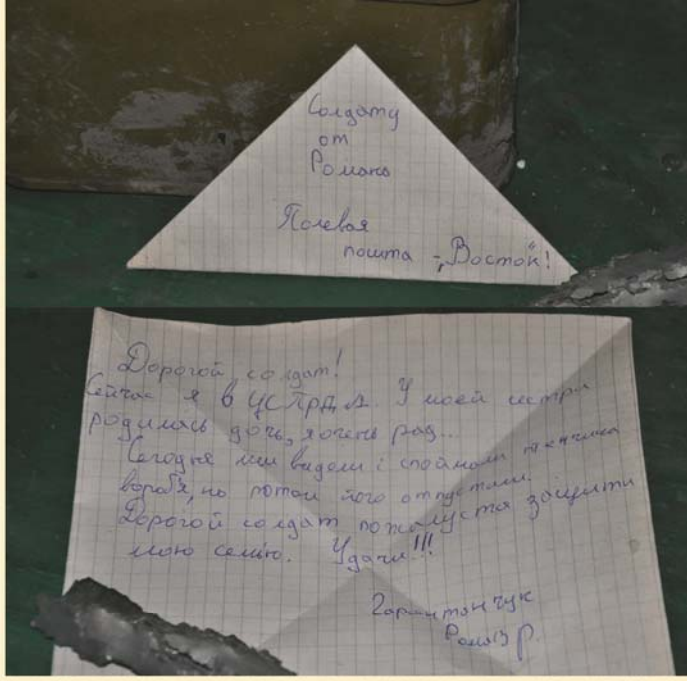
До яскравих епізодів можна віднести і такий. Коли в районі «Метро» і старого терміналу виїхав ворожий танк, влучним пострілом із ПТУРа бійці перебили гусеницю. Танк розвернувся боком, і по ньому зробили ще декілька пострілів. Другий танк відтягнув його в безпечне місце. Можна тільки уявити радість зенітівців!

А ще в цю ротацію два брати з Миколаєва з позивними «Бєлка» і «Єнот» та один боєць з позивним «Куш» знищили дві ворожі «Рапіри».

– Окупанти, найманці ведуть себе нахабно. Відверто ігнорують будь-які домовленості, – обурено додав Владислав, – ОБСЄшники постійно «катаються». Одного разу побували і на нашій позиції, і їхні також обстріляли. Бойовики не бояться цих ОБСЄшників, ведуть себе, як хочуть. Це нам дали команду мовчать – мовчимо, перемир'я – значить, перемир'я.

На жаль, не всі захисники опорного пункту «Зеніт» повернулися додому. У боях з окупантами загинули 7 бійців зведеного загону. Незважаючи на втрати, ця неприступна фортеця і далі продовжує бути ключовим форпостом на російсько-українському фронті.

Солдату
от
Ромка
Полевая
почта „Восток"
Дорогой солдат!
Сейчас я в УКРАИНЕ. У моей сестры
родилась дочь, очень рад..
Сегодня мы видели с спайкой танчика
врага, но потом его отпустили.
Дорогой солдат пожалуйста защити
мою семью. Удачи!!!
Ромка Р.

152

МІСЦЕ
ДЛЯ
ЗБРОЇ

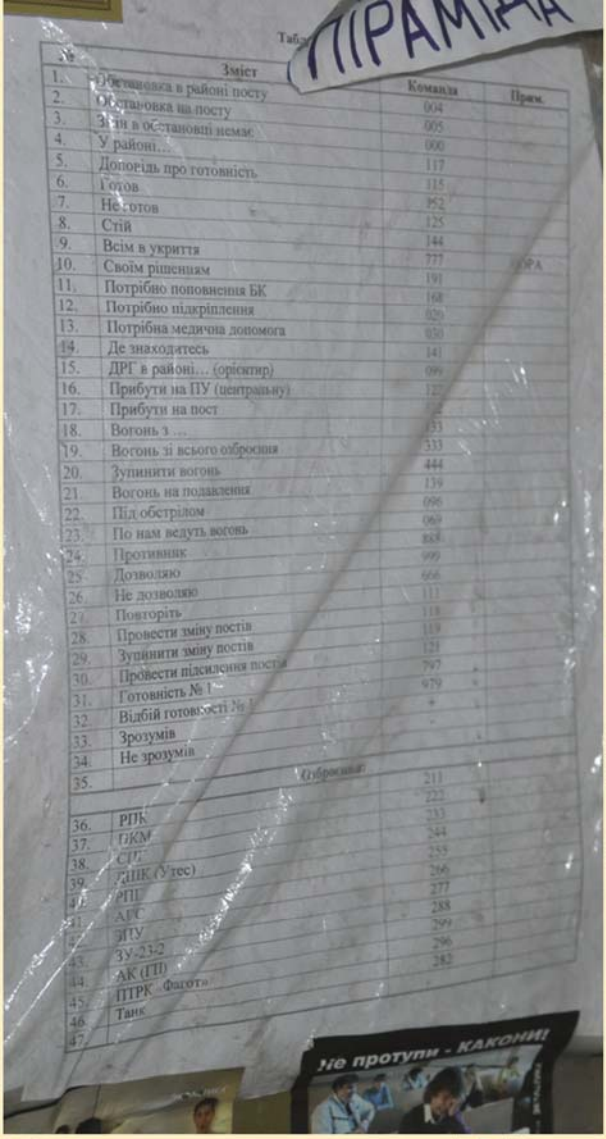

СЛАВА УКРАЇНІ
ГЕРОЯМ СЛАВА

ПІРАМІДА
№ Зміст Команда Прим.
1. Обстановка в районі посту 004
2. Обстановка на посту 005
3. Змін в обстановці немає 000
4. У районі... 117
5. Доповідь про готовність 115
6. Готов 852
7. Не готов 125
8. Стій 144
9. Всім в укриття 777
10. Своїм рішенням
11. Потрібно поповнення БК 191
12. Потрібно підкріплення 168
13. Потрібна медична допомога 020
14. Де знаходитесь 030
15. ДРГ в районі... (орієнтир) 141
16. Прибути на ПУ (центральну) 099
17. Прибути на пост 122
18. Вогонь з ... 193
19. Вогонь зі всього озброєння 333
20. Зупинити вогонь 444
21. Вогонь на подавлення 139
22. Під обстрілом 095
23. По нам ведуть вогонь 069
24. Противник 888
25. Дозволяю 999
26. Не дозволяю 666
27. Повторіть 111
28. Провести зміну постів 118
29. Зупинити зміну постів 159
30. Провести підсилення посту 121
31. Готовність № 1 797
32. Відбій готовності № 979
33. Зрозумів
34. Не зрозумів
35. Озброєння 211
36. РПК 222
37. ПКМ 233
38. СПГ 244
39. ДШК (Утес) 255
40. РПГ 266
41. АГС 277
42. ЗПУ 288
43. ЗУ-23-2 299
44. АК (ТП) 296
45. ПТРК «Фагот» 282
46. Танк
47.
Не протупи - КАКОНИ!

банера і.і. 02.12.14.
ПЕТРЕНКО В.В. 22.01.15
ПОПОВИЧ Д.З. 22.01.15
ПАВЛЮЧЕНКО В.Н. 13.04.15
ВОВЧЕНКО О.А. 13.04.15
ГУРА Д.І. 13.04.15
ТИЩЕНКО О.М. 13.04.15
КОСТИШИН †
ЗАГИНУЛИ ЗА ВОЛЮ
УКРАЇНИ

Загинули за Україну
Герої не вмирають
«КОТ»

КАФЕ-БАР
ФАРТОВЫЙ
И
КО...

ШОСТА РОТАЦІЯ
ЗЕНІТ
УКРАЇНА
ДИКА КАЧКА

ЛЬВІВ
ВІННИЦЯ
240 ХАРКІВ

ПІРАМІДА

Мы - 9 участников
этнического „Штрафбата"
„Глаза"
Слава Украйні

PRESS

С. М. Мандибура

НЕСКОРЕНИЙ

«Все буде добре!» – часто любить повторювати боєць батальйону територіальної оборони «Черкаси» з Корсунь-Шевченківського району Вадим Мазніченко. Говорив так до війни, коли працював у Броварах, встановлюючи пластикові вікна. Говорив, коли нестерпний біль пронизував тіло після надтяжкого поранення. Говорив ці сокровенні слова рідним у шпиталі, втішаючи їх і вселяючи надію. Говорив, що все буде добре, під час нашої першої зустрічі, коли ми разом з дружною родиною за щедро накритим столом вітали повернення Вадима до батьківського порога в рідному Очакові. Навіть знаючи, що це повернення буде нетривалим, хлопець щиро радів зустрічі з рідними і близькими. Був небагатослівним.

Вадим Мазніченко в родинному колі

– До війни жив і працював під Києвом. Та Майдан, Революція Гідності, Небесна Сотня, війна на Сході за цілісність і незалежність нашої держави змінили моє життя, як і життя тисяч українців. Змінили не лише наші думки та погляди, але й дії. Я розумів, що в перші дні війни людей на передовій не вистачало. А в мене був досвід, адже свого часу проходив службу в Миколаївській 79-й аеромобільній бригаді повітряно-десантних військ. Отримавши повістку в другу хвилю мобілізації, я без вагань разом з побратимами 14-го черкаського батальйону, змінивши мирну професію, відправився нести службу на кордон з Придністров'ям. Та стрімко розвивалися події на сході нашої держави – і вже кінець літа, після вишколу та бойового злагодження, ми зустріли в районі Волновахи, що на Донеччині. Вранці 30 вересня наші позиції – першу лінію оборони під селищем Старогнатівка – накрили щільним мінометним вогнем. Міна, що розірвалася поряд, зрешетила все моє тіло. Було миттєве заціпеніння. Навіть болю не відчув. Та коли вирішив піднятися, то зрозумів, що нога вже не слухає, а ліва рука за мить стала однією суцільною раною. Пригадую, що ще встиг покликати на допомогу. Після поранення мене витягали хлопці, надавали першу медичну допомогу. Пам'ятаю, серед них був Рома Бевз – царство йому небесне. Його снайпери вбили... Потім я знепритомнів...

Уже пізніше від товаришів дізнався, що спершу мене доправили до Дніпропетровської обласної клінічної лікарні імені Мечникова, де ампутували праву ногу до коліна. Прийшов до свідомості лише після шестиденної коми вже у Військово-медичному клінічному центрі Південного регіону, що в Одесі. Але про це краще до найменших дрібниць пам'ятають мої ангели-охоронці – мама Валентина та кохана Яна.

Не стримуючи сліз, мати пригадувала, коли зателефонували, повідомивши, що у Вадима тяжке поранення, час для неї наче зупинився. Серце лещатами стиснуло, забракло повітря. Ще до кінця не розуміючи, що сталося, наче уві сні збиралась до Одеси. Сили покидали, але розуміння того, що її син потребує підтримки, дало наснаги вистояти і все витримати.

Три місяці мати разом з Яночкою, коханою дівчиною Вадима, чергували в шпиталі. Мати навіть не уявляє сьогодні, що б

вона робила, коли б поряд не було такої надійної помічниці, з якою біду поділили навпіл.

– Сама доля подарувала моєму синові дівчину, яка не злякалась ні труднощів, ні ампутацій кінцівок у хлопця. Мені з невісточкою дуже пощастило. За все, що вона робила і робить для мого сина, а свого чоловіка, ми їй будемо дякувати, скільки будемо жити, – продовжила мати і додала: – Ніколи не забуду, як стояла під операційною, коли Вадиму ампутували руку. До кінця не йняла віри, що це з моїм сином. А він, вийшовши з коми, сам знаходячись у надтяжкому стані, підбадьорював мене. Спочатку поглядом, згодом невпевненими рухами, які давалися йому з величезним болем, а з часом і словами: «Не хвилюйся, мамо. Все буде добре. От побачиш». А я, дивлячись на повністю забинтоване тіло та трубочку в роті, благала Бога, аби він жив. І моя молитва була почута. На шостий день почав самостійно дихати... Довгі три місяці, що провела поряд з сином, мали щасливе продовження. Вже влітку 2015 року Вадим та ще одинадцять українських хлопців стали учасниками міжнародної програми, що передбачала безкоштовне протезування американськими спеціалістами в медичному центрі у Вашингтоні. Пригадую, коли Вадим телефонував з Америки, то в його голосі чулася радість, а в більшості випадків приємне здивування: «Мамо, тут все на програмному забезпеченні. Зручності створюють надсучасні технології на кожному кроці. До найменших дрібниць все підлаштоване під мене, аби я і такі, як я, не відчували незручностей. Приміром, комп'ютерні програми облаштовані так, аби я ефективно відновлював функції моєї постраждалої «нової» руки та ноги. Вчуся навіть швидко друкувати». Про труднощі чи якісь проблеми жодним словом не обмовився. З ним працювали десятки спеціалістів.

Вони так щільно відкоригували графік реабілітації, що Вадиму навіть часу на роздуми не було. Він щоденно вчився зі штучних кінцівок робити надійних помічників у буденному житті – вчився заново ходити. Спочатку це були лише кількасекундні стояння на протезі, згодом п'ятихвилинна ходьба, а решта вільного часу – звикання до протезів як руки, так і ноги. Пізніше – перші кроки, які навіть лікарів здивували, як вправно

Вадим за короткий час упорався з протезами. До речі, протези, що має син, – зручні і багатофункціональні. Для руки, як і для ноги, їх по три. Перший – то парадний, тобто для виходу в люди. Другий – побутовий, а третій для занять спортом. Так і для ніг – два для ходьби, а один для бігу. За час реабілітації Вадим плавав на каяках, катався на сноуборді та гірських лижах.

– Коли у мене були ноги цілі, я не бігав. А коли втратив ногу, то мені стало сумно, що я не можу бігати. Попросив мені зробити біговий протез. І коли отримав його, одягнув уперше і почав бігти – ледве не заплакав, настільки був щасливий. А пізніше військовий аташе долучив мене до марафону морської піхоти США. Я приїхав додому і почав одразу готуватися до змагання, – зазначив боєць в одному з інтерв'ю. – Ретельно готувався представляти Україну на міжнародних змаганнях INVICTUS GAMES для ветеранів у Канаді. І як результат – щорічний марафон на підтримку морської піхоти восени 2016 року Вадим витримав з честю, подолавши десять кілометрів за 1 годину 27 хвилин. Цим самим він довів, що воїни, пройшовши пекло війни, втративши якісь частини тіла, – не втратили жаги до життя та силу духу і вийшли з цього двобою Справжніми Переможцями.

Вадим Мазніченко (ліворуч) – учасник INVICTUS GAMES

Дочекавшись, коли Герой твердо став на ноги, у серпні 2016 року, напередодні Дня незалежності, волонтери та найвірніші друзі розгорнули перед закоханою парою – Вадимом Мазніченком та Яною Лисенко –

весільний рушник, скориставшись можливістю «Шлюбної світлиці».

Рано чи пізно війна, на яку пішов Вадим добровольцем, закінчиться. І мир та злагода запанують в Україні. Багато труднощів та випробувань ще чекає на Вадима. Але Бог недаремно подарував йому справжнє і вірне кохання, яке вистояло у найтяжчі хвилини життя. Вистояло і не похитнулося. Правду говорять, що бути коханим – це більше ніж бути багатим, адже бути коханим – то бути щасливим. Віриться, що саме кохання до Яни зробить Вадима щасливим і допоможе їм разом збудувати міцну родину.

Сьогодні у Вадима Мазніченка занадто щільний графік роботи. Він навчається на юриста в Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького. Займається громадською роботою, допомагає ветеранам Черкащини захищати свої права.

Життя в Америці навчило Вадима не здаватись. Тепер він добре розуміє, де є ціль – там немає поразки. Та гнітить Героя, що в Україні за пільгами не один день треба «побігати», в той час як американські колеги цим не переймаються, за них усе роблять чиновники. В Америці, коли з людиною трапляється біда, їй дають можливість займатися будь-яким видом спорту. Для ветеранів воєн існує програма, що супроводжує пораненого до кінця життя і допомагає йому адаптуватися до будь-якого виду діяльності. Українських бійців теж залучали до різних програм. Як то кажуть, не було б щастя, та нещастя їм допомогло.

Непросто в Україні і групу інвалідності ветерану отримати, і компенсації по групі. Прикро бійцю, що в Україні і про спортив-

ну реабілітацію не дбають на належному рівні. І роботу знайти нелегко. Тому Вадим знаходить час, аби поспілкуватися з журналістами. Став відомий країні за проектом «Нескорені». Бере участь у соціальних проектах на підтримку воїнів АТО. Знявся в кліпі групи «Скай» на пісню «Я тебе люблю». І все це робить Вадим для того, аби його почули і побачили. При цьому не ховає протези, а доводить, що людина, яка боролася на сході нашої держави за непорушність кордонів і втратила чи то кінцівки рук, чи ніг, теж може багато зробити. Тільки потрібно дати таким людям можливість себе реалізовувати. А своїм прикладом побратимам доводить, що не можна втрачати віру. Потрібно, незважаючи ні на що, боротися. Боротися і перемагати!

Вадим має мрію – створити в Україні спортивний реабілітаційний центр для учасників АТО. Віриться, що в нього вистачить терпіння, сили та витримки. Адже недаремно він завжди говорить: «Все буде добре!»

Вадим Олександрович Мазніченко відзначений почесним нагрудним знаком начальника Генерального штабу – головнокомандувача Збройних Сил України, а напередодні 25-ї річниці Незалежності України Президент вручив бійцю орден «За мужність» III ступеня.

С. В. Козлов

ВСЕМ СМЕРТЯМ НАЗЛО

В августе прошлого года по центральным телеканалам страны прошел сюжет о морпехе из Николаева, который в ночном бою с диверсионно-разведывательной группой сепаратистов у села Широкино получил шесть пулевых и массу осколочных ранений, потерял до 70% крови и чудом выжил, пока его, израненного, не эвакуировали в тыл.

Сегодня для 29-летнего Вячеслава Кубика всё уже позади – реанимация и множество операций, месяцы госпиталей и реабилитации в Украине и за рубежом. Он вернулся к привычной работе и понемногу пытается заниматься любимым видом спорта.

Вячеслав – коренной николаевец, здесь родился и вырос, живет на Сухом Фонтане. С такой фамилией у него никогда не было прозвища, с самого детства его всегда и везде так и называли – Кубик.

– Первое, чем серьезно начал заниматься в жизни, – это баскетбол, – рассказывает он. – Уже с шести лет работал с мячом. Учился в школе № 22, потом перешел в спорткласс школы № 18, окончил машфак НКИ, работал на НПКГ «Зоря-Машпроект» инженером-технологом, инженером по наладке.

Кубик принципиально выступал против коррупционной клики Януковича, узурпировавшей власть, разворовавшей страну и расстреливавшей протестующих на Майдане. Как мог, он поддерживал Революцию Достоинства: не раз выходил с единомыш-

ленниками на тогда еще площадь Ленина, участвовал в известных николаевских событиях 22 февраля 2014 г., когда с постамента на нынешней Соборной площади снесли памятник Ильичу. Несмотря на проблемы со здоровьем, из-за которых его не взяли в армию, он хотел наравне с другими защищать Родину от путинской агрессии. Родные и друзья отговаривали, а тут еще подвернулась длительная командировка на несколько месяцев в Китай, где он занимался пуско-наладкой газотурбинного двигателя николаевского производства.

Наконец в январе 2015 г. Кубик отправился в Заводский райвоенкомат. Там записали его личные данные и велели ждать повестки. В марте отправился еще раз: «Где повестка?» И снова: «Ждите». Наконец в апреле повестку принесли прямо на завод. Иные такое событие воспринимали с унынием, но он, напротив, был рад, поскольку сам, добровольно, хотел отправиться на фронт.

30 апреля прошлого года в морской «учебке» у Варваровского моста ему не без труда подобрали форму (рост – под два метра, 47-й размер обуви, еле нашли канадские берцы), и в тот же вечер он уже был на полигоне Широкий Лан.

Полтора месяца обучения – стрелковое оружие, гранатометы, метание оборонительных и наступательных гранат – и вот уже матроса Кубика направляют в Очаков, в 73-й морской центр спецопераций. Там отбор в спецназ был очень жесткий: «Кому до 30-ти лет – шаг вперед!» – «Кто считает, что здоров – шаг вперед!» И дальше: «Кто пробежит 10 километров?» – «Кто хочет на войну?» – «Кто готов умереть?» и т.д. и т.п.

В итоге из полусотни матросов, стоявших в строю, отобрали четверых. Но и на этом вопросы не закончились: офицеры интересовались мотивацией идти в спецназ, проблемами с алкоголем и Бог знает чем еще. Но в итоге Славика «завернули».

– Да с таким ростом тебя же убьют самым первым! – «обрадовал» офицер. – Так что мы тебя не возьмем. Потом только спасибо скажешь.

Кубик не сдался и начал писать рапорты с требованием отправить его в зону АТО. Его вернули на Широкий Лан и направили в 501-й батальон морской пехоты, в противотанковый

взвод, наводчиком в БТР. Однако залезть в башню бронетранспортера, даже без бронежилета и каски, для огромного Славы – проблема. В итоге он стал обычным пулеметчиком.

В июле после боевого слаживания морпехи выдвинулись в сектор «М». Сначала в Сартану, потом ближе к линии фронта – в Широкино. Их взвод раскидали по позициям, где прежде стояли «Азов» и «Донбасс». Оттуда как на ладони просматривалось полностью разрушенное Широкино. До границы – всего 30 километров, и по ночам хорошо было видно, как «сепары» гоняют из РФ боевую технику и грузовики с боеприпасами, даже не выключая фар.

Позиция, на которой находился Вячеслав, располагалась в лесополосе: впереди – противник на окраинах Широкино, позади – минное поле и заросли амброзии, от которой боец страдает приступами сильнейшей аллергии (из-за этого его поначалу и не брали в армию). Всего на позиции – 5 бойцов, у которых, помимо стрелкового оружия, ПТУРов, РПГ и гранат, был один тепловизор и одна рация.

Той роковой ночью во время дежурства один из бойцов первым увидел диверсантов, зашедших сбоку, со стороны лесополосы. Он открыл огонь, завязался ближний бой.

– Он кричит: «Пацаны, стреляйте!» – вспоминает Слава. – А куда стрелять? Темнота, ничего не видно, стоит грохот от выстрелов. Ориентировались только по вспышкам. Его звали Женя. Он погиб.

Внезапно Кубик услышал громкий хруст веток со стороны нападавших, словно на него несся дикий кабан. Он открыл огонь на звук. Движение прекратилось. Попал или нет?

Слава лежа расстрелял четыре рожка из семи. В процессе боя незастегнутая каска (они знали: если в застегнутую каску попадет автоматная пуля – сила удара сломает шейные позвонки) слетела, на голову посыпались ветки, щепки и листья. Тут, как назло, в автомате наглухо заклинило затворную раму. Оставались гранаты, но в темноте ими можно накрыть своих.

– Стрельба прекратилась так же неожиданно, как и началась, – продолжает Кубик. – Слышу голоса своих товарищей. Громко шепчу: «Иду к вам в окоп». – «Иди». Я пошел к окопу и

тут прямо в упор натыкаюсь на «сепара». Для него мое появление тоже было неожиданным, и он дал длинную очередь, поднимая автомат снизу вверх.

В упор промахнуться сложно. Пули веером разошлись по телу: четыре в правую ногу, две – в левую и одна – в бронежилет. «Броник» выдержал, но от удара боец, выронив ставший бесполезным автомат, упал на спину и заполз в окоп для стрельбы лежа, сверху накрытый бревнами. Это его и спасло.

Бой возобновился с новой силой. Сверху на бревна упала граната. Они приглушили взрывную волну, но несколько осколков впились в ногу, руку и живот, поскольку «броник» у лежащего был смещен к голове.

И вновь бой затих. Кубик достал аптечку, извлек жгут. На звук в его сторону – новая порция выстрелов. Украинцы стреляют в ответ. Тишина. Молча, стараясь не издать ни стона, ни шороха, он наложил жгут на правую ногу, еще не осознавая, что и левая тоже прострелена. К счастью, жгут не порвался, хотя на полигоне, во время тренировок, такое часто случалось.

Было нечеловечески больно, но Кубик понимал: издай он хоть звук, его тут же накроют огнем. Недалеко он услышал тихую речь. Слов было не понять, но сам тембр речи явно не тот, что у морпехов. Наши говорили на суржике, а эти – явно по-русски, да еще с каким-то «акающим» акцентом.

Вячеслав взял в руки гранату и затаил дыхание. Где наши? Неужели все погибли? Где подмога?

– Боль опять нарастала, часов нет, – продолжает рассказ Кубик. – Взошла луна. Значит, около двух ночи. Пора ослабить жгут, иначе омертвеют ткани и ногу уже не спасти. Ослабил – пошло тепло, но боль стала еще сильнее. Мыслей – миллион, в том числе и дурных: зачем терпеть боль, есть же граната. Третий раз распустил жгут – кровь уже сочилась не так сильно. Ближе к утру стал мерзнуть, руки ледяные – сказывалась кровопотеря. Всё, думаю, пришел конец. Четвертый раз снял жгут, но затянуть уже не могу. Мерзну, закрываю глаза. И вдруг слышу: «Трехсотый!» Понимаю, что это обо мне. И тут же: «Живой? Не переживай, сейчас мы тебя вытащим».

Оказалось, на позицию прибыли ребята с батальона и два санитара из «Правого сектора»: парень и девчушка лет девятна-

дцати. Из окопа его пришлось тащить за простреленные ноги, боль была адской. Потом – на носилки, срезали лямки «броника» и всю одежду, вкололи налбуфин в обе ноги и наложили современные американские жгуты. Потом – в кузов старенького внедорожника, с борта которого свисали ноги – опять этот богатырский рост, будь он неладен!

Каждая кочка проселка отдавалась нечеловеческой болью, Вячеслав стал терять сознание. Ему пытались заговорить зубы: «Уже всё, почти приехали». И так долго-долго. Смутно помнит, как его обвешали капельницами, как кололи адреналин, опасаясь остановки сердца. Потом переложили в «скорую» и с воющей сиреной повезли в Мариуполь.

В «скорой помощи» накрыли одеялом из фольги и не давали пить, чтобы наркоз действовал в полную силу. Мучила боль и страшная жажда. Наконец ввели в медикаментозный сон – и на операцию.

Пришел в себя в палате. Первая мысль: не ампутированы ли ноги? С невероятным трудом приподнял голову: фу, пронесло, ноги на месте! Вскоре с десяток врачей собрались на консилиум и говорят: «С днем рожденья, боец!» – «Так он у меня 1 апреля, а сегодня 9 августа». – «Это и есть твой новый день рождения. Выжить с такой политравмой – чудо!»

Дальше были материнские слезы, операции, госпитали, реабилитации в частной клинике «Добрый брат» в польском Поморье и венгерском военном госпитале в Будапеште. И, конечно же, огромное внимание и помощь со стороны отечественных, а также зарубежных волонтеров.

Волонтерское движение – вообще отдельная тема. Волонтеры поддерживали и морально, и материально: оперативно покупали необходимые лекарства, если в этот момент они отсутствовали в госпитале, приносили продукты, подарки. Бывало, придет бабушка с кастрюлькой, обернутой в полотенце: «Сынок, поешь домашненького, пока не остыло». Или родители приводят деток в вышиванках, а те читают раненому бойцу стихи, дарят свои рисунки и поделки.

Существенно помогло и предприятие «Зоря-Машпроект», на которое после демобилизации вернулся Вячеслав. Администрация выделила солидную сумму денег, помимо этого, собирали средства для него и сами заводчане по собственной инициативе. Был объявлен и сбор средств на николаевских информационных сайтах.

Правда, возникла ситуация и иного рода. После поездки на реабилитацию в Венгрию возникли проблемы с оплатой больничного листа, связанные с нестыковками ведомственной нормативной базы Минздрава и Минобороны, парня гоняли по экспертам и медицинским комиссиям. К слову, осенью ему вновь предложили ехать на реабилитацию в польский центр «Добрый брат», но он отказался.

– А зачем? – удивляется Вячеслав. – Прошлый раз я видел там людей без рук, без ног, с протезами, на инвалидных колясках, с пулями в голове. На их фоне я, хоть и инвалид, выгляжу совершенно здоровым человеком. По крайней мере, хожу и даже постепенно начинаю возвращаться к любимому спорту – баскетболу.

На самом деле проблемы со здоровьем у него серьезные, за что ему и назначили третью группу инвалидности. Пришлось учиться ходить заново – сначала на костылях, потом без них. Он не чувствует ступни, ему сложно ходить по лестнице и управлять педалями автомобиля, возникают боли на погоду, осколки в теле мешают проходить «рамку» в аэропортах и визовых центрах. Но все проблемы меркнут на фоне главного – он остался жив!

Герой? Конечно! Правда, сам Вячеслав свой поступок героическим отнюдь не считает.

– А какое геройство? – удивляется он. – Просто выполнял воинский долг. На моем месте мог оказаться любой.

Воля к жизни, воля к победе. Наверное, здесь свое слово сказала и убежденность в правоте своей миссии и, конечно, спорт.

А что же стало с остальными бойцами на позиции в ту злосчастную ночь? Женя погиб, Славик был ранен. Третьего бойца обнаружили недалеко в лесополосе, в состоянии шока крепко сжимающего автомат. Еще один в темноте и суматохе боя сумел уйти на соседнюю позицию, решив, что его товарищи мертвы. Пятого сепаратисты взяли в плен и какое-то время держали в подвале частного дома в Широкино, где он питался оставшейся там хозяйской консервацией в банках. Потом его отпустили, правда, весьма «оригинально»: «Хочешь к своим? Иди. Тебе в ту сторону, где минное поле. Перейдешь – попадешь к своим». Тот сумел обойти все мины и вышел к расположению украинских частей.

– Мозгами я войну уже пережил, – рассказывает Вячеслав. – Только иногда по ночам снится бой, окружение, взрывы гранат. Надеюсь, и это пройдет. Главное – я вернулся к мирной жизни. Хочу одного: чтобы проклятая война, навязанная Россией, закончилась как можно скорее, чтобы наши ребята не гибли, а Украина была свободной.

В. М. Гонта

18-РІЧНИЙ ЗАХИСНИК*

Декілька десятиліть українцям пощастило жити під мирним небом, і страшні епізоди війни виринали лише зі спогадів ветеранів-захисників, книжок та кінофільмів. Та у 2014 році на сході нашої країни знову прогриміли вибухи гармат та постріли зі справжньої стрілецької зброї – почалася нова війна, яку чомусь називають АТО.

Першими на захист України стали справжні патріоти з усіх куточків країни – з великих міст і маленьких сіл, високопрофесійні військові і цілковито цивільні люди, сивочолі чоловіки і зовсім юні хлопці. Не вагаючись, прийняв рішення виконати свій громадянський і чоловічий обов'язок уродженець Баштанщини Володимир Васильович Ревера.

Народився Володимир у селі Явкине 1997 року. У місцевій школі йому подобалася найбільше фізична культура, зокрема футбол, тож не раз захищав честь школи на районних та обласних змаганнях.

Батько, Василь Михайлович, казав синам (брат Андрій старший за Володимира на рік), що найголовніший обов'язок чоловіка – захищати Батьківщину. Він засуджував тих, хто намагався «відкосити» від служби в армії, наголошуючи, що кожному юнакові необхідно скуштувати армійського хліба. Звісно, він і гадки не мав, що цей хліб може бути із запахом диму від справжніх артилерійських обстрілів…

Бойові дії на сході України спонукали вісімнадцятирічного Володимира, не очікуючи повістки, стати на захист країни. Він відразу ж уклав контракт на три роки. Матері, Ірині Вікторівні, лишилося лише одне – відпустити сина, благословляючи його, та щодня звертатися з молитвами до Бога, аби Він зберіг її дитину від ворожої кулі.

* Вперше опубліковано в газеті «Голос Баштанщини» № 25-26 від 15.03.2014.

13 грудня 2015 року молодого військового-контрактника відправили до Житомирського 199-го навчального центру повітряно-десантних військ. Два місяці проминули на одному диханні, бо, крім теорії, проводилися цікаві практичні заняття з вогневої підготовки та водіння бойової техніки – танка Т-80. У підрозділі Володимир був гранатометником.

Наприкінці лютого 2016 року всіх, хто був у навчальному центрі, відправили на полігон 25-ї бригади повітряно-десантних військ. В. Ревера потрапив до шостої роти другого батальйону.

Наступного дня відправили у с. Яворів Львівської області. На Яворівському полігоні відбувалися міжнародні спільні навчання українських, канадських та литовських військовослужбовців. Канадці, зокрема, навчали українців особливостей тактичної, вогневої та медичної підготовки. Найбільше часу відвели медичній справі, адже надати вчасну і якісну допомогу пораненому солдату означає зберегти його життя – найважливіше в умовах війни. За словами Володимира, у ЗСУ два санінструктори на одну роту (110 чол.), а у канадців санінструктор є у кожному відділенні (7 чол.). Крім того, кожен канадський військовий взаємозамінний – санінструктор може у відповідальну мить замінити водія, кулеметника – і навпаки.

Після завершення навчань, у травні, молодий військовий отримав першу відпустку на 15 днів.

Коли повернувся у розташування 25-ї ОПДБр, о першій годині ночі отримали наказ негайно збирати речі та бути готовими в будь-який час виїхати до зони АТО. Так і сталося. О 4-й ранку всі військові на БМД-2 виїхали з частини. Куди саме, ніхто не сказав, але точно знали, що направлятимуться у зону проведення АТО. Розуміли: все, що буде далі, – серйозно, без права на помилку.

Приїхали на покинутий завод, що у с. Михайлівка Донецької області. Тут вони не сиділи склавши руки – чотири місяці поглиблених занять із тактики, вогневої підготовки, водіння БМД-2 тощо. Хоча це була і друга лінія оборони, але було чути кожен розрив ворожих снарядів.

На думку Володимира, це був вірний крок командування – таким чином їх морально готували до реальних бойових дій.

Тож і він, і його друзі, яких на той час було вже багато, вважали, що готові йти у бій, замінити військових, які на передовій. Командування навіть вдалося до хитрощів – наказали зайняти уявну передову і тримати оборону, адже попереду справжній ворог. Викопали поодинокі окопи (лежки), а навколо – воронки від снарядів 82, 120, 152 калібрів. Були перші сни під відкритим небом, де чули і вибухи снарядів, і автоматні черги калібру від 5,45 до 12,7. Як з'ясувалося пізніше, перед ними був не ворог, а військові з 79-ї окремої десантно-штурмової бригади (в/ч А0224, п/п В4174). Це був неоціненний досвід. Дехто з новобранців уже вважав, що бачив усе, уявляв себе могутнім рейнджером або супергероєм з кінофільмів. Але справжньої війни вони ще не бачили...

Потім підрозділ Володимира відправили в Авдіївку (район малих дач), де відстань до ворога була 50 метрів, там час від часу тривали ближні бої.

6 вересня 2016 року вони зайняли бойові позиції. Тепер усе було по-справжньому. Усі розуміли, що вони на війні, що тут можуть убити, що людина насправді беззахисна. Можна надіятися лише на себе і на товариша поруч.

У перший бойовий день проросійські сепаратисти вели поодиноку стрільбу, а о першій годині ночі розпочали масований обстріл із мінометів.

– Я по графіку саме відпочивав, – згадує Володимир. – Прокинувся від підземних поштовхів. Обстріл наших позицій тривав понад 30 хвилин, а потім стріляли у глиб нашого тилу. Як потім зрозуміли, це був відволікаючий маневр, аби ми, думаючи, що цілять по наших позиціях, не висовувалися з окопів та бліндажів, водночас бойовики здійснили б швидку атаку і розстріляли нас упритул. Проте їхні сподівання були марними: раптом я почув несамовитий крик сержанта: «Ідуть!!!» Він дістав кулемет і дав чергу у напрямку ворога. Ми побачили, що «сєпари» за 5–10 метрів від нас!

Я інстинктивно став шукати місце для ведення вогню. Побачивши, що біля мене ящик з гранатами, я почав їх кидати туди, де бачив спалахи світла від ворожих пострілів.

Ніч, вибухи, кулеметні й автоматні черги, крики... Цей жах не передати словами. Та найголовніше, що ми відбили атаку. Ящик

гранат, понад дві тисячі патронів калібру 7,62 мм для кулемета й автоматів та декілька десятків боєприпасів для підствольних гранатометів – такий боєкомплект ми використали тієї ночі. На моїй позиції втрат не було, але у нашому підрозділі було декілька легкопоранених бійців та з контузією.

Цей бій я не забуду ніколи. Я зрозумів, що лишається одне – звикнути до війни. І я поставив перед собою дві цілі. Перша – треба завжди бути на крок попереду, бо якщо забаришся – тебе вб'ють під час бою або потрапиш у полон і вб'ють уже там. Друга – треба і далі вчитися військової справи, особливо тактики.

Після першого бою я отримав звання старшого солдата. Ще декілька солдатів отримали державні відзнаки.

Наступного дня, прослуховуючи канал радіозв'язку бойовиків, ми дізналися, що нас атакували бійці батальйону «Сомалі», у якого «особливі» стосунки з нашим підрозділом. Їхній ватажок «Гіві» в ефірі вичитував солдатів: «Чому ви ще не на їхніх позиціях?», «Я вам голови повідкручую!» Також погрожував заступнику з позивним «Кошмар». І у цей час я згадав, що в «учебці» нам розповідали, що краще з «сомалійцями» не зустрічатися, бо вони – професіонали та ще й відрізняються серед інших бойовиків особливою жорстокістю.

За словами Володимира, вони були в Авдіївці менше місяця, але ці дні були довші за три роки. «Сомалійці» тисли на них морально, психологічно, вмикали «скриньки жахів» (однотонна музика і раптові істеричні вигуки), здійснювали щодня диверсії, кидали у бліндажі гранати. Також виходили у наш ефір, називали позивні бійців і казали, що того чи іншого вбито, що українським захисникам треба здаватися.

Так, він розповідає:

– О 4.30 ранку 11 жовтня почався масований обстріл наших позицій з усіх видів зброї. За мить у наш пост поцілили з РПГ. Сержанта контузило, а мій побратим, помічник гранатометника, отримав важке поранення – ногу буквально зрешетили уламки від гранати. На щастя, я згадав усе, чого нас учили канадці з меддопомоги. Зупинив кровотечу і, як трохи зменшилася інтенсивність обстрілів, разом із командиром роти відтягнули з лінії обстрілу пораненого та сержанта, який отримав контузію.

З 12 по 18 жовтня на позиціях, котрі займало моє відділення, було вже не 6, а лише 4 бійці. Командування поклали на мене. Мені тоді було 19 років, сержанту – близько 35, молодшому сержанту – 25 і одному солдату – близько 30. Це був мій перший досвід відповідати за виконання бойового завдання та збереження життя інших.

Після Авдіївки їхній підрозділ повернули у Михайлівку. Сподівалися на відпустку, проте через два дні знову вже були на передовій – у с. Зайцеве. Тут вони тримали позиції протягом року.

Володимир згадує:

– Артобстрілів спочатку було небагато, але активно «працювали» снайпери. На посту (мій був на краю села), що називався «Басейн», нас було 6 чол., дві зміни (одна – на посту, інша – за 300 метрів позаду, у селі, що складалося з однієї вулиці зі вцілілими будинками). На початку 2017 року у ворога, що базувався в сусідньому селі, відбулася ротація. Після цього розпочалися масові обстріли з усіх видів зброї (навіть з кулемета «Максим»). І знову ми понесли втрати. Пригадую, як почали гатити з танків по сільській дорозі, а САУ – по будинках. Моя зміна відпочивала. Прокинулися від того, що біля будинку впав снаряд калібром 152 мм. Нам пощастило, що ми спали, адже всі стіни від метра і вище були наскрізь прошиті осколками. У сусідньому будинку жила молода родина з двома дітьми (дві дівчинки двох-трьох років). Вижили, бо встигли сховатися у підвал. Після обстрілу я оглянув вулицю. Крім нашого будинку, який нагадував решето, там нічого не залишилося (бойовики били по будинках у шаховому порядку. На щастя, будинок, у якому були наші військові, побудували не за планом, тому снаряд потрапив на подвір'я, а не в середину будівлі). Звісно, після цього все мирне населення евакуювали. За рік війни я вже знав, де і в якому будинку навпроти наших позицій розташовані бойовики, – зазначив Володимир.

Молодому бійцю вдалося збити ворожий квадрокоптер «Phantom 4», що спостерігав за нашими позиціями і був обладнаний відеокамерою для здійснення онлайн-трансляції відео із супутниковими координатами об'єктів. Коштує «шпигун» по-

над 60000 грн. Довелося два дні його шукати, аби потім передати командуванню.

Гарно «святкували» сепаратисти 23 лютого 2017 року. З восьмої ранку розпочалися масовані залпи з мінометів 82-го калібру.

– Стріляли точно по визначених цілях (добре попрацювали безпілотники). Ми почали бігти до окопів на підкріплення позицій. Одного бійця важко контузило (біля нього розірвалася міна). Після артпідготовки почався наступ бойовиків. Я скомандував брати гранатомети і стріляти по ворогу, адже зі стрілецької зброї їх не зупинити. У нас було менше роти бійців, у ворога – орієнтовно три роти. У своєму розпорядженні ми мали майже 130 боєприпасів для РПГ. Все це використали за годину, – повертається до спогадів Володимир Ревера. – Були моменти, коли я вилазив з укриття, робив декілька пострілів із гранатомета, повертався в укриття і молився. Усі прислухалися, чи не йде техніка: якби були БМП, не кажучи про танки, нас не було б живих. Земля горіла. Тоді, можливо, було страшніше, аніж перший бій в Авдіївці з «Сомалі». На моєму посту ще двоє отримали контузію, один боєць – осколкове поранення в голову (дякувати Богу, вижив), ще одного хлопця поранило в плече, іншого – в ногу.

Масований обстріл припинився лише після того, як наш сержант (він спочатку наказував, а пізніше вже заклинав командування допомогти) домігся, щоб наша «Нона» «пригостила» ворога.

Після 23 лютого масовані обстріли знову припинилися й естафету перейняли ворожі снайпери, які вели вогонь з переобладнаних крупнокаліберних кулеметів, постріл яких несе вірну смерть.

Ось чому ми, учасники АТО (навіть ті, хто служив свого часу в лавах радянської армії), не святкуємо і ніколи більше не святкуватимемо радянсько-російське 23-тє лютого.

Закарбувалося, як в один з вечорів я почув постріл (це був снайпер). Повернувшись, побачив, що мій товариш лежить на землі. Куля потрапила у бік. Я надав йому першу допомогу та вивів у безпечне місце. На щастя, боєць вижив. А ось куля снайпера, що потрапила у бійницю сусіднього посту і влучила в об-

личчя солдату, не дала йому жодного шансу на життя. А хлопцю було лише 21…

Одного разу бойовик заліз до посту та пострілом у голову вбив українського захисника. Не вистачило декількох секунд, аби вчасно ліквідувати найманця. Під час обшуку у нього знайшли російські гроші, паспорт громадянина Росії. Він був з колишнього батальйону «Сомалі» (на той час це з'єднання було розформоване).

Я розповів про втрати лише у нашій роті, а скільки їх було там, на війні…

Серед суворих буднів бувають і приємні миті. Ось і в мене саме перед демобілізацією відбулася зустріч із братом Андрієм, який теж став контрактником (розпочав службу у 299-й бригаді тактичної авіації імені генерал-лейтенанта Василя Нікіфорова ВСУ). Яка ж це була зустріч! Ми, здавалося, згадали кожен прожитий мирний день. Два місяці ми служили на одному посту, підтримували один одного. Я бачив, як Андрій змінювався, адже він хоча і старший на рік, але на той час у мене було більше бойового досвіду.

Я починав бойовий шлях солдатом, а демобілізувався на посаді т.в.о. командира взводу, тому вважаю, що свій військовий обов'язок я виконав.

Понад місяць «відходив» від війни та шукав своє місце у суспільстві. Завдяки підтримці районного військового комісара Баштанського райвійськкомату Сергія П'ятницького, який не зі слів знає, що таке війна, я вирішив знову укласти контракт. Можливо, працюватиму в райвійськкоматі. Я готовий передати свій бойовий досвід учням, молоді. Повірте, мені є що розказати.

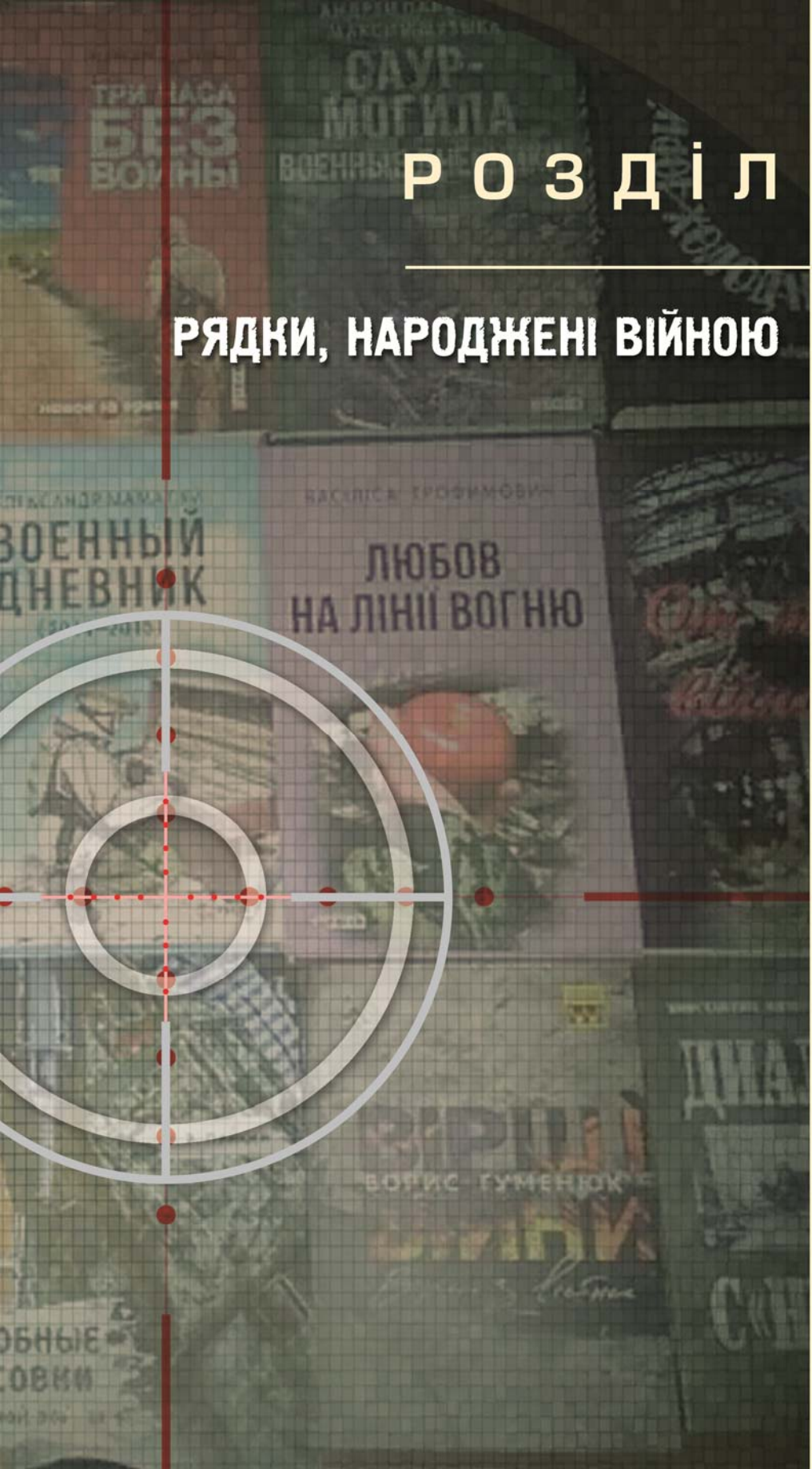
Щиро дякую моїм батькам за те, що молилися за мене щодня, щомиті. Дякую усім рідним, особливо моєму брату, за потрібні слова підтримки.

* * *

Наказ про демобілізацію Володимира був підписаний 13 грудня 2017 р., але він прослужив на два місяці більше. І звільнився в запас у січні 2018 р.

Військовий отримав контузію середньої важкості. Дехто вважає, що це несуттєва травма. Але повірте: наслідки контузії, або снарядного шоку, є різноманітними – від тимчасової втрати слуху, зору, мовлення з подальшим частковим чи повним їх відновленням до важких порушень психічної діяльності. Хто був на передовій, майже всі отримали контузії і потребують допомоги від держави. Крім того, кожен солдат, який повернувся з війни, повинен пройти довготривалі курси фізичної та морально-психологічної реабілітації, що дозволить очистити думки, адаптуватись. Чи проходять їх українські військові навіть сьогодні, коли вже п'ятий рік іде війна? Ви самі знаєте відповідь на це питання. Тож сподіваємося, що у державі ніколи не забувати-муть, що мир забезпечив український солдат, який потребує реальної допомоги, аби позбутися тривоги і почати повноцінно жити.

АТО
ВОЙНА
ЛОВЕКА
ВОЙНЫ

Розділ 3

РЯДКИ, НАРОДЖЕНІ ВІЙНОЮ

АЛЕКСЕЙ ПАЙКИН (1971) – начинающий писатель, автор ряда рассказов. Бывший спортсмен, обладатель международного черного пояса по каратэ 2-й дан, чемпион мира по каратэ 2008 года в Италии, многократный призер международных соревнований по каратэ (Дания, Великобритания, Индия). Почетный президент Николаевской областной федерации каратэ FSKA Украины. Менеджер по капитальному строительству АО «Киевстар». Был мобилизован 10.03.2014 г. в звании майора ВСУ на должность старшего офицера артиллерийской гаубичной батареи в 79-ю Николаевскую отдельную аэромобильную бригаду (сейчас 79-я отдельная десантно-штурмовая бригада). Воевал вдоль границы с РФ: Амвросиевка, Саур-Могила, пограничные пункты пропуска Мариновка, Червонопартизанск, Изварино (в первую ротацию). Был контужен. Во вторую ротацию воевал под Донецким аэропортом. В третью ротацию воевал под Донецким аэропортом, а затем был переброшен под Мариуполь. Указом Президента Украины № 722/2015 от 25 декабря 2015 года за личное мужество и героизм, проявленные при защите государственного суверенитета и территориальной целостности Украины, награжден орденом «За мужество» III степени.

А. В. Пайкин

ПУТЬ ДОМОЙ

Арт-перформансы № 2018*

(По мотивам НЕРЕАЛЬНЫХ историй перемирия)

Не далее как в этом месяце генерал Забродский вызывал к себе на половичок ответственного чурбан-фюрера от арты (это полковник на немецкий манер) и в присутствии комбрига по прозвищу «Вандамыч», усиленного комбрагом** по прозвищу «Пират», драл ответственного офицера, как худую свинью за ответку «кабанами», о которой не было доложено старшим по сектору – старшему по операции. Может, и пронесло бы невиновного артначальника за красочный фейерверк, но «мимометчики» случайно попали в командира роты сепаратюг. На глушняк попали, то есть в маковку.

Цинковая одежда контейнерного типа при перемирии – это вам не хухры-мухры, хоть и у противоположной стороны. Это, на секундочку, – залет на церковный праздник!

В общем, генерал на радостях так разошелся эхом в пустом ведре, что штабные телефонистки через два коридора срочно дернули покурить, от греха подальше.

– Я никому не запрещаю давать «ответку»! Не-за-пре-ща-ю! Но если ты, полковник, еще раз без моего ведома выпустишь хоть одну мину, то я тебя… – поощрял командующий счастливого обладателя стрелковой удачи и пристального внимания к своей персоне.

«Вандамыч» и «Пират» взволнованно ерзали, но молчали, так как в уме себе очень уж представляли картинку по случаю любых возражений.

– Пиии…кируй с глаз моих! – в конце-концов устало резюмировал Забродский, вовремя вспомнив подходящий по смыслу военно-воздушный термин.

---

* Продолжение цикла рассказов А. Пайкина, опубликованных в предыдущих изданиях «Миттєвості війни» и «Дороги війни».

– Слухаюсь! – офицер для битья щелкнул каблуками берец и, обиженно выходя за дверь, отчетливо нашарил в голове детские воспоминания о криках соседки в контексте скандала с хахалем: «Я не пойму, чего вы от меня хотите? Триппера или детей?!»

– Ваш подчиненный? – генерал тяжелым взглядом рассматривал шрам через все лицо «Пирата».

«Пират», в свою очередь, оправдывая свое прозвище, склонив набок лысую голову особым образом – как бы разговаривая с попугаем на своем плече, ответил:

– Так точно!

– Вас, артиллеристов, всегда нужно держать в черном теле! Распоясались мне тут… – присутствующим не понятно, было ли это высказывание иронией или приказом.

Ничто в штабе не располагало к спокойствию и праздничному настроению. Списков на награждение явно не намечалось. И по штабному коридору проза жизни кралась на цыпочках.

– Привет, твой комбриг еще у первого? – вполголоса спросила проза в пикселе у офицера, еще пребывающего в задумчивом настроении после посещения командующего.

– Да, привет. Ты что, в наряде?

– Ну, вроде того, – подтвердил коридорный знакомый.

– А зачем он тебе?

– Ваша минометка второго бата опять отличилась.

– Не-э, ну не йоп их мать?! Ща я «Льва-86» наберу, – со злостью надавил указательным пальцем на экран телефона артфюрер, чтобы поговорить с командиром батальона, и, услышав гудок вызова, приложил его к уху. – Лёлик, привет. Это я, Фантомас. Узнал? Шо у тебя опять там трапылось? Я только от первого и скажу тебе по секрету: буду ехать в машине стоя, бля. И все из-за твоих счастливчиков!

– Да я уже понял… пшшш…пиииии…

– Лёлик, нихера не слышу! Что ты там делаешь, а?

– Та это… ищу тут…старшину…

– Кого ты там ищешь?

– Та эту… как ее… ногу, в общем, ищу!..

***

За восемь часов до этого…

Утро сразу не задалось. Не успели остыть от вчерашнего перемирия, как с рассвета на ВОП опять прилетело и сразу всем стало ясно, что на новый блиндаж бревен не хватит. А это было весьма прискорбно, мягко говоря. Взводному пришлось звонить в рельс, а ротному, в свою очередь, в колокол. Но комбата больше всего злило не отсутствие мозгов при подсчете материалов, а то, что довезти бревна на передок было просто не на чем. Ясен красен, что броневики и «мишки» трогать не моги, а то наблюдатели тут как тут – цап-царап. Короче, полный абзац!

– Вова, шоб я был рад по поводу твоих дров? Так нет! Ни разу не рад. Я бы, б*ть, на твоем месте заставил бы фортификаторов бревна на горбу нести и по дороге таблицу умножения повторять! Кстати, про таблицу умножения: позвони Борисовичу в минометную батарею. У его старшины «шишарь» «под жопой». Да хватит там ржать! Я не про болезни… Нет, ты мне лучше расскажи, когда твой КрАЗ поедет? Сука, машина совсем новая, а уже неделю стоит на приколе! – негодовал «Лев-86». – Короче, помогать не буду. Разбирайся сам, но чтоб завтра все было готово! Лично проверю!

Колесики завертелись не только по дорогам. Недолго терпел в себе проблему ротный, сразу позвонил по «наколке» комбата, удивляясь, почему он сам до этого не допер. Ведь теперь к блиндажу приковано львиное внимание.

– Борисыч, привет. Это я. Узнал? – дежурной шуткой поздоровался ротный с минометчиком. – Помнишь, я тебе канистру тосола подогнал?

– Какой тосол, Вова? Ты опять рамсы попутал. Это я тебе тосол одолжил, – парировал Борисович.

– Ну, не важно. Я тебе потом отдам. Мне твой «шишарь» нужен.

– Мне тоже.

– Мне «Лев» разрешил! – негодовал ротный.

– Вова, так у «Льва» и бери. Я тут при чем? – пришла очередь негодовать командиру минометной батареи.

– Ну, крыса тыловая, мои тут на передку сидят, а ты машину зажал, чтоб бревен для блиндажа привезти?!

– Ах, я крыса? Значит, как война – арта любименькая, жги! А как передышка – так чмотота ленивая и крысы тыловые! На своей вези, гад!

– Ну, Борисыч, не выеживайся. Выручай!

– У меня водитель заболел, и вообще, никто из моих дорогу не знает.

– Та хай твой старшина сгоняет, я провожатого дам…

И как назло, не медленней, чем сказка сказывается, старшина минометки с утра пораньше на ГАЗ-66 ошивался в брёвельных краях. Новые комплекты формы для бойцов получал. А потому, по звонку начальника, заехал на погрузку стройматериалов. Где, некстати, сразу встретил случайного провожатого 2-го бата. Картинка складывалась как нельзя лучше и по принципу бабушки старшины: «На погане завжди тягне!»

Весенняя распутица и бездорожье не сильно задержали транспорт в пути на передок. «Шишарь» на пониженной передаче, с включенным блокиратором, к тому же пригруженный деревом, лихо выл на ухабах и капотом рассекал дорожные лужи. Но все-таки к полудню добрался, в конце концов, к злосчастному ВОП.

– Ну, Колюня, спасибо и будь здоров! – тряс руку водителя и по совместительству старшине довольный провожатый после разгрузки.

– Что значит «будь здоров»? Поехали назад, дорогу покажешь, – негодовал водила.

– Та шо там показывать? Езжай по следам!

– Ну, ладно. Попросите вы еще чего-нибудь в следующий раз! – обиделся старшина, запрыгнул в кабину «шишаря» и выехал в обратном направлении.

К провожатому вышел комвзвода:

– А куда это он поехал? Там ведь мины!

– Да мы там по краешку проехали и все нормально, а он по следам вернется, – уверенно предположил провожатый. – Лишь бы только лужи не объезжал…

Бретёры

Экипажу бронетранспортера в полутьме задраенных люков холодное дыханье поздней осени никак не ощущалось. В тесном салоне привычно пахло машинным маслом с нотками солярки и сгоревшего пороха. Броневик подпрыгивал на ухабах, постанывая двигателем, и, словно гигантский коктейльный шейкер, встряхивал всю свою начинку подобно кубикам льда.

Перекрикивая рев двигателя, молодой стрелок пулемета спросил своего командира:

– Комбат что тебе сказал? Я просто не понял, чему ты лыбишься…

– Сейчас, Жека, тихонько подвозим пацанов к нашим на терминал. Забираем раненых и везем их прямо в госпиталь, – слегка повернувшись с переднего сиденья в салон, начал объяснять командир.

– Так, а в чем прикол, «Пахтакор?» – по-прежнему недоумевал стрелок Жека.

– После госпиталя мы не возвращаемся в Пески, а заезжаем на недельку в гости к нашей арте, недалеко от Тоненького.

– А-а-а, это там, где мы бензовозы встречали и в магазин ходили?

Разговор прервала гнусавым голосом радиостанция:

«– «Маршал», «Маршал» «Майку».

– На приеме! «Маршал», встречай две коробочки. Две.

– Плюс.

– 5 попугаев* к тебе в усиление. Пять. Трехсотых загрузишь в коробочки и сразу отправляй на базу.

– Понял-принял.

– «Маршал», 4-5 – 4-5?

– 4-5-3. Еб*шат мало-мало. Где-то от «Метро» и со стороны «Спартака».

– Принял. Сейчас «Цунами» тебе поможет кабанчиками. И пара Михаилов Боярских поработает. Понял? Два модных «мишки» поработают.

– Плюс-плюс…»

---

* Так называли бойцов.

– Приготовились? Танцуем! – весело и бесшабашно закричал «Пахтакор», как только колеса броневика коснулись поверхности взлетно-посадочной полосы. – Жека, смотри РПГшников возле Пожарки.

– Не учи ученого! – нервно вращая башней со стволом КПВТ, ответил пулеметчик.

Набирая скорость, змейка из двух броневиков мчалась по бетонке, обминая остовы сгоревшей техники и воронки от разрывов. Впереди стальным скелетом огромного кита, как будто выброшенного из океана в пригород Донецка, показалось здание аэропорта. Осень здесь пахла гарью, смертью, страхом и отвагой. Вместо шума двигателей пассажирских лайнеров звучала симфония войны аккордами разрывов и пиччикато пуль и осколков об броню и бетон…

***

– Ишь ты, какие мы суровые! Дай поцелую! Тебе понравится, – гладко выбритый и пахнущий одеколоном в грязной камуфлированной форме «Пахтакор» наскакивал, как петух на наседку, на симпатичную продавщицу магазина. Каска и автомат в руке глухо стукались друг об друга и об прилавок.

Она имела неосторожность выйти из-за прилавка к холодильнику с напитками, стоящему у стены в торговом зале, и теперь отчаянно отбивалась от шутливо-агрессивных ухаживаний военного.

– Я сказала – руки убери! – испуганно вытаращила глаза продавщица. Она достала из холодильника бутылку колы и мигом вернулась к кассе.

– «Пахтакор», кончай дуреть! Посчитайте нам, девушка, – примирительно достал кошелек Евгений.

– Вам пакет нужен? – уже спокойнее спросила продавщица, кокетливо заправляя белокурый локон под шапочку.

– Жека, не лезь! – зло рявкнул на товарища «Пахтакор». – Как зовут тебя, сладенькая? Я приглашаю тебя на свидание. Где тут можно вечером отдохнуть?

Под шумок возни, не дождавшись своей очереди, из магазина испуганно выскочила тетка с подростком. Продавщица оста-

лась с тремя военными одна, но тут в разговор встрял пожилой бородатый водитель БТРа по прозвищу «Шайтан».

– Дочка, поки вони чухають лоба, дай мені пачку цигарок. Решти не треба, – протянул деньги «Шайтан».

– Красавица, не бойся меня. Я не кусаюсь, – не отступал «Пахтакор».

– Саня, ну хорош. Идем, – примирительно уговаривал «Пахтакора» пулеметчик, рассчитываясь за покупки. – Водка нагреется.

– Я тебе, сопляк, сказал – не лезь! – играя желваками, «Пахтакор» прожег нетрезвым взглядом оппонента. – Пошел отсюда!

– Я-то пойду, но ты за свои слова ответишь! – сдерживая гнев, отчетливо произнес Евгений и вышел из магазина.

Жека и «Шайтан» завернули за угол дома и неспешно направились на окраину села к зданию весовой заброшенного сельского гармана. Тишина и безлюдность на улице убаюкивали и напрягали одновременно. Грязь обочин подмерзла, и лужицы хрустели под ногами. Ни птиц, ни собак, ни случайных прохожих. Половина домов пустовала. Остались только те, кто не мог уехать из прифронтовой полосы. Примерно четверть населения боеспособных мужчин ушла в ополчение. Здесь в период сумятохи незаконный референдум состоялся и его организатор и идейный вдохновитель в лице сельского головы преспокойно сидел у себя дома в ожидании, пока ситуация разрешится в нужную ему сторону. Благодаря таким обстоятельствам всякие артиллерийские обстрелы удачно обходили село стороной. Но автоматы путников на тактических ремнях с пристегнутыми магазинами в такт шагам сканировали дорогу перед собой. Чем черт не шутит, ведь особо отчаянные сепаратисты могли тихонько вернуться за теплыми вещами.

В бывшем овощном погребе было светло, тихо и тепло. Бензин-генератор, питая лампочку и зарядки телефонов, тарахтел в яме за сараем, буржуйка потрескивала дровами, а земля вокруг подвала полностью гасила все звуки внешнего мира.

– «Шайтан», вас за бутылкой посылать нельзя. Я даже успел выспаться, – из спальника в тени дальнего угла подвала посы-

пались упреки. Это был еще один, четвертый, член экипажа БТРа – стрелок по прозвищу «Морячок». – Х*ли так долго? А командир где?

Вверху, под самым потолком, грюкнула дверь и по ступенькам спустился «Пахтакор». Он шумно пробрался к своему спальнику на тюке соломы, переступая через ящики, служившие накрытым столом, в центре подвала. Скинул с себя бронежилет, каску, автомат и подсел к столу.

– Ну, что сидим? Наливай.

«Морячок» тут же разлил бутылку водки по кружкам. «Шайтан» ножом вскрыл банку тушенки и нарезал буханку хлеба.

– Ну, студент, бери кружку. Выпьем мировую, – предложил «Пахтакор».

– Я с тобой пить не буду, – Жека с вызовом посмотрел на командира.

«Морячок» с улыбкой настороженно зыркнул на пулеметчика:

– Жека, ты что завязал?

– Да пошел он!

– Предъявляй! – «Пахтакор» улыбался.

– Ты унизил меня в присутствии девушки!

– Да? Так что, мировой не будет?

– Нет!

– О'кей. Тогда дуэль! Прямо здесь и сейчас.

– Хорошо.

«Шайтан» с тревогой посмотрел на друзей:

– Ви що, з глузду з'їхали? Хлопці, ви що?

– «Дед», мне там, в бою, не нужны непонятности. Дуэль на пистолетах, по одному патрону. 20 шагов. Расходимся и стреляем без предупреждения. Идет?

– Согласен.

– У меня трофейный ПМ. У тебя что?

– Ты ж знаешь – трофейный ТТ.

– Пойдет. «Дед» и «Морячок» секунданты. Стволы отдаем им. Заряжайте, – «Пахтакор» передал пистолет «Морячку».

– Хлопці, отямтесь! Ви що? – «Шайтан» встал и отшатнулся от стола. – Саша, ну ти ж розумна людина! Негайно потисніть руки один одному. Пожартували – і харе.

– «Шайтан», ты предлагаешь отложить вопрос на потом? Все решено. Пошли, студент.

Жека достал из сумки обойму, пистолет и передал водителю. Надел куртку и пошел к выходу из погреба.

– Женя, зачекай. Надягніть хоча б брониками і шоломи, – попросил «Шайтан».

– Мне не пригодится, – проронил пулеметчик и, хлопнув дверью, вышел.

– Командиру, ну ви про себе не думаєте. Подумайте про нас. Що ми скажемо, якщо хтось помре?

– «Дед», не волнуйся – все будет в порядке. Малой выпустит пар, и мы еще выпьем мировую. А пока зарядите стволы, мы будем на улице. Там у забора есть силосная яма. Мы там.

– Командир, але визнай, що ти неправий.

– Поздно, «Дед». Дела сердечные – ничего не попишешь. Ну, что, банда? Танцуем? Догоняйте, – «Пахтакор» легко влетел по ступенькам на улицу.

– Що будемо робити? – «Шайтан» выразительно посмотрел на «Морячка».

– Не парься. Командир сказал, что все будет в шоколаде. Заряжаем по одному патрону в магазины. Аптечку берем с собой. Носилки у тебя с краю? Пошли.

Пустынный двор заброшенного тока, полуразрушенные строения, навесы и ограждения постепенно терялись в сумерках приближающегося вечера. «Шайтан» и «Морячок» вынырнули из-под навеса над входом в овощной подвал. Чуть слышно тарахтел генератор. Морозный воздух обострил запахи и туманом садился в поля. Сизая дымка тумана по земле вползала под ноги и придавала некую нереальность происходящему действу.

«Эх, таке господарство пропадає!» – с сожалением подумал про себя «Шайтан», абсолютно проигнорировав весь антураж вечерних декораций.

Обогнув фундамент ближайшей развалины и высокий земляной бруствер, секунданты по тропинке попали ко входу в прямоугольную силосную яму, которая представляла из себя с одной стороны углубленный пологий въезд из дорожных плит, с трех других сторон – п-образно огражденное трехметровой

высоты бетонными блоками углубление, с наружной части обвалованное землей. Идеальное место для тренировочной стрельбы.

– Ну-с, приступим?! Давай, студент, выбирай оружие, – «Пахтакор» нетерпеливо поежился от холода.

– Где мой? – Жека неуверенно подошел к секундантам и взял ТТ в руку. – Что дальше?

– Отлично. Теперь идем на средину, становимся спина к спине. Гы-гы. Типа прикрываем друг друга. Расходимся в стороны на 20 шагов каждый, разворачиваемся и – пли! – вызывающе улыбался «Пахтакор». – А вы идите в зрительный зал. Туда – на брустверь, – он махнул секундантам пистолетом. Дождавшись пока «Морячок» и «Шайтан» отойдут на безопасное расстояние, продолжил: – Погнали, Жека! Раз, два, три…

Соперники разошлись на позиции и развернулись лицом друг к другу. Из-за стены с земляным валом секунданты видели, как дымка тумана наполняла клубами яму и в серой ложбине темными силуэтами выделялись лишь стрелки. Всем участникам нелепого спектакля казалось, что время замерло. Потом «Пахтакор» не спеша поднял пистолет и выстрелил в воздух. Тишина. Пулеметчик привычно выцелил силуэт и замер. Раздался выстрел. «Морячок» и «Шайтан» перескочили забор, спрыгнули в яму и побежали к командиру. Через минуту Женя присоединился к тройке.

– Фу-х, мазила, – «Пахтакор» широко улыбался. – Ну, иди, я тебя обниму, придурок!

Женя и «Пахтакор» обнялись.

– Я чуть не усрался, – в плечо пулеметчику тихо признался командир.

– Ха, а я усрался, – заржал «Морячок».

– Фу-у-у!

– Да, ладно-ладно. Я шучу…

Четверка друзей наперегонки направилась к подвалу. Уже внизу, сняв куртки, расселись за столом, подняли давно наполненные кружки и смачно выпили.

Радиостанция на столе зашипела:

– «Пахтакор» – «Десне».

– На приеме.

– Что там у вас за стрельба?

– Салют праздничный.

– Не п*зди. Саня, вас наблюдатели с поста сдали. Придурки!

– «Десна», ты о чем?

– У меня сидел замполит из штаба. Он в курсе докладов и к вам пошел.

– Замполит – это кто?

– Кто-кто! Майор Когут! Знаешь такого?

– Принял, – «Пахтакор» поставил на ящик радиостанцию и добавил: – Вот черт! Есть еще что бухнуть?

«Морячок» покачал головой. Под потолком стукнула дверь, и по лестнице спустилась процессия из двух вооруженных военных.

– Вечерочек добрый! – поздоровался первый из вошедших и прибавил, обращаясь ко второму пришлому: – Можешь идти, назад меня хлопцы проведут.

Провожатый молча развернулся и вышел.

– Бажаю здоровья, Евгений Алексеевич! – поздоровался «Пахтакор».

Остальные участники застолья настороженно молчали.

– Все живы?

– Конечно!

– Саша, ну что вы творите? Твой экипаж самый дерзкий и надежный!.. Я так раньше думал. Представление на награждение на вас оформил, а вы-ы-ы… Эх!

– Евгений Алексеевич, присаживайтесь. Не пойму, в чем вопрос?

– Вам послезавтра со мной на терминал ехать! А вы тут х*ней занимаетесь! Бухаете! Дуэль устроили! Тоже мне де Бюсси и Бутвиль!.. А вы, клоуны, знаете, что граф Толстой Федор Иванович, тот, который не Лев Толстой, а его двоюродный дядя по прозвищу «Американец», на дуэлях убил 11 человек? При этом одиннадцать детей Толстого умерли в раннем возрасте, и «Американец» считал это карой за убитых им на поединках. Да что я вам рассказываю?!. Под трибунал вас отдать нужно! Вам мало, что мы все сейчас как в считалке про десять негритят?!

– В терминал – это хорошо! Алексеич, не психуй. Мы не подведем, – оправдывался «Пахтакор». – Просто нервы не в п… Тут же не передок. Расслабились. Выпили мало-мало. Только одну на всех. Знаем, что, может, в последний раз. Мы не подведем, командир. А по поводу дуэли: наговариваете вы на наше семейство. Грех это!

– Разговорчики! Расслабились! На отдыхе спать нужно, а не бедокурить. Ишь ты – «наговариваете». Ты мне хоть не рассказывай сказки, «Пахтакор»!

– Товарищ майор, я тут самый старый, – в разговор вступил «Шайтан». – Тому п*здіти не буду. Чуданули трохи. Все, що відбувається в нашому екіпажі, тут і залишається. Ми вас дуже поважаємо. Не за зірочки, а за характер. За те, що не ховаєтесь за спини солдат. А ми тут майже брати рідні. Тому якщо хочете покарати – карайте, але після війни. А післязавтра візьміть нас, не пошкодуєте!

– Бл*дь! Дружные, аж противно! Ладно, завтра побачимо, старый, – уже с улыбкой ответил майор. – «Пахтакор», завязывайте. Шмонать не буду. Верю на слово.

– Буд здел, товарищ майор! Спасибо! – хором зашумел экипаж.

– Евгений Алексеевич, а почему Толстого «Американцем» назвали? – поинтересовался Евгений.

– Ну, это длинная история… Но если коротко, то в молодости граф Толстой, подпоручик Преображенского полка, чтобы не попасть из-за дуэли в Петропавловскую крепость, выдал себя за своего двоюродного брата-тёзку и ушел в кругосветное плавание в качестве члена команды шлюпа «Надежда» капитана Крузенштерна. Но в походе чудил: на островах в Тихом океане купил ручного орангутанга, судового священника напоил и приклеил его бороду к палубе сургучной печатью, а обезьяна испортила дневники капитана. Короче, в конце концов, за*бал всех. Крузенштерн потерял терпение и высадил нелюбимого пассажира с обезьяной во время остановки «Надежды» на Алеутских островах. Сдал в руки аборигенов Аляски. Аляска – это Северная Америка. Отсюда и прозвище.

– А как он домой попал из Америки?

– Как-как?! Своим ходом, через весь материк… Ладно, хватит с вас историй. Разбирайтесь, кто из вас графья, а кто орангутанги, но чтоб завтра были трезвые и тише воды и ниже травы. А там посмотрим на ваше поведение. «Пахтакор», проводи меня к «Десне».

Командиры вышли, и троица облегченно выдохнула. «Шайтан» выбрал золу в цинк из-под патронов и подбросил дров в печку.

– Слышь, студент, по ходу дела, – Толстой был наш чувак! И позывной у него был – «Американец», – рассуждал «Морячок», убирая посуду и продукты со стола…

***

Темно-серый грузопассажирский микроавтобус притормозил перед перекрестком с дорожным указателем Донецк, Пески, Тоненькое, съехал в «карман» у сельского магазина и остановился в тени буйной листвы абрикоса. Ветки были буквально усыпаны еще зелеными, но уже приличных размеров плодами. Из салона выбрался молодой парень в камуфлированных брюках и в футболке защитного цвета, но не военный. Хотя выправка, короткая прическа и манера закидывать на плечо ремешок сумки выдавали военные навыки.

– Женя, дверь не закрывай. Пусть проветрится. И, пожалуйста, недолго там, нам еще разгружаться. На обратном пути сможем задержаться подольше, – донеслось с водительского места.

Молодой человек неопределенно мотнул головой и, скрипя ножным протезом, заковылял в сторону магазина. Он поднялся на крыльцо. Колокольчик входной двери приветственно звякнул и заставил молоденькую продавщицу с большим округлым животом обернуться в сторону входящего.

– Женька, ты? – обрадовалась продавщица.

Несмотря на обеденное время, в магазине было безлюдно.

– Да, Танюша, привет!

– Ты какими судьбами? С зимы ни слуху ни духу, а тут – на тебе! Рассказывай!

– А что рассказывать? Подбили наш БТР. В госпитале провалялся. Демобилизовался по здоровью. А сейчас вот волонтерю потихоньку.

– А Саша?

– Саня, «Дед» и «Морячок» погибли.

– Ясно… А я вот видишь – ребенка жду, – шмыгнула носом Татьяна – и слезы предательски беззвучно брызнули из глаз.

– Я знаю. Мне Саня говорил. У меня мало времени, поэтому я сразу к делу. Я сейчас в Авдеевку еду. Мы тут круг специально дали, чтоб в магазин заехать. На обратном пути снова заеду. Ты собирайся, я за тобой приехал. Я уже все приготовил, ремонт дома сделал, к тетке в роддом сходил. Так что завтра поедем ко мне.

– Ну ты даешь! Может, еще и женишься на мне?

– Обязательно! Я люблю тебя и другу обещал…

Имя

Шшшшшшшш… Осенняя распутица во всей своей красе шелестела дождевыми потоками по всему переднему краю обороны, не забывая взбадривать промокшей одеждой и литрами воды за пазухой отдельных, назначенных на пост, личностей.

– Да где там льет?! Я в такую погоду в траншее спать могу! – философски размышлял пулеметчик Вова, пробираясь по мокрому чернозему на смену к своему посту на ВОПе.

Вдруг на тропинке его резиновый сапог засосало в грязевую трясину, и суровый пулеметчик, не удержавшись на ногах, рухнул как подкошенный. Упал красиво, как в кино: плашмя в самую жижу лицом, и при этом случайно нажал на спусковой крючок «покемона»*.

– Тр-р-р-р, – короткая трель, булькая в грязи, перечеркнула безмятежный шорох дождя по листве, пролетев в нескольких миллиметрах от уха часового, курившего на бруствере за ДОТом. Тот припал к земле и быстро, на полусогнутых, вернулся на пост.

– Ща я вам, п*дерам, устрою фейерверк! – клацнул затвором пулемет.

---

* Пулемет Калашникова (ПКМ).

С противоположной стороны переднего края, в ответ на приветствие, практически мгновенно ответил вражеский «Утес». Потом к соло подключились одинокий автомат и АГС.

– Та-та-та, та, та, – это подхватил мелодию увертюры уже наш ДШК.

За ним радостно затараторили автоматные очереди соседнего ВОПа. А вот уже и батальонные минометы аккордами грянули по ранее разведанным целям. Причем лупанули так удачно, что на той территории что-то рвануло, задымилось и еще долго по завершению перестрелки хлопало одинокими разрывами боекомплекта.

Но все неожиданно стихло, ровно так же, как и началось.

– Фу-х, чуваче, ну у тебя тут и война! Жив, Серега? – ввалился на пост перепачканный с ног до головы пулеметчик Вова.

– Та не говори! Меня чуть не шлепнули. Просвистело возле самого уха. Но, слава Богу, отвело!

– У тебя вода есть? А то я тут по пути в грязь на*бнулся.

Так прошел обычный день на передовой позиции, а вечером, после ужина, в блиндаже четверо военных собрались на чаепитие. Которое без баек на сон грядущий не котировалось. Нужно было обязательно коллективно пофилософствовать. И тема сегодняшнего вечера наметилась непростая:

– Вы когда-нибудь слышали голос ангела? Нет? А я слышал. Когда песню поют. Причем не важно, кто. Парень, девушка. Молодой певец или наоборот. Я вот как проверяю: если у меня пробегают мурашки по всему телу или наворачиваются слезы – это значит ангел со мной говорит… – начал неторопливый разговор счастливец Сергей, полулежа присербывая из кружки чай.

Все присутствующие многозначительно промолчали. Непогода и усталость обезмолвили солдат, готовящихся ко сну в своих спальниках.

Ход в рассказах перешел к Владимиру:

– Ну, я ничего не знаю про ангелов и про богов, но песни я люблю. А вся эта церковная канитель… Я вот в отпуске заехал в Лавру. Ну, как заехал?! У меня тетка в Почаеве живет, мамина старшая сестра. Старенькая она уже, болеет очень. Мамка уговорила меня отвезти ее к сестре. А то мало ли, как дальше в жизни

сложится. Так вот, тетка у меня сильно богомольная. Посоветовала мне сходить на воскресную службу. Ну, я ж это… после мины… ну, та, что порвала в хлам нашу старую Бэху, а мне при этом хоть бы хер. Думаю – надо идти. Опять же, для пацанов поминальную заказать…положено так!

А я еще малым там вокруг Лавры бегал, вроде все знаю. Иду тихо, никого не трогаю. Так, слышишь, это? У Святых Ворот, на входе в эту самую Лавру, охранник меня останавливает. Чем-то я ему не понравился. В общем, подрались мы. А все из-за чего? Я ему: «Слава Украине!» А он, сука, не в курсе! А сам весь в пикселе такой, в берцах. И эти все хромые и убогие как кинулись на меня. Как собаки. Карман мне оторвали на куртке, суки. Повалил я их всех и дальше пошел. И ведь трезвый совсем! А надо ж еще дело сделать, раз решил.

Ну, и вот в Лавре, в той вот, рано утром в воскресенье, в подземном гроте, специальная служба идет. То ли какие-то Святые мощи выносят, то ли просто их открывают. Не помню уже точно. Народу – немерено. Ну, я с десяток свечек купил – всем нашим за упокой – и в чергу встал. Внутрь грота прохожу, креститься начинаю. Тут бабка в платке на меня, как коршун, налетела. Шипит, ругается. То ли не так крещусь, то ли не туда молюсь. Психанул я. Сначала хотел и ей в морду дать, но потом передумал. Дал, короче, ей жменю свечек и двадцатку сверху, чтобы поставила за пацанов, ну, чтобы все было как положено. Да. И ушел… Не для меня эта вся церковная мишура! Не для меня!

– А что ж охрана? – удивился Сергей.

– А что охрана? Нормально все. На выходе говорю ему: «Слава Україні!» А он глаз трет, но четко так отвечает мне: «Героям слава!»

– Горазд ты, Вова, трындеть, – подхватил эстафету Виталик, командир отделения. – Если уж о вере пошел разговор, то вот что я скажу вам. Случай со мной был такой однажды. До войны еще. Еду я как-то зимой на машине. За городом мы тогда жили. В селе. Это где-то 25 километров от работы до ворот дома. Тогда еще снежок выпал приличный. Температура плюсовая. Потом легкий дождик прошел. А на вечер морозец прихватил. За городской чертой дорога вела через два села и дачный поселок.

И если в городе проехать можно – покрытие просто мокрое, колесами раскатанное, то на пустынных перегонах между селами – сплошной каток. Особенно в одном месте. На бугру. Вдобавок от речки ветер приличный дул. А трасса в том месте поворачивает. Еду вроде еле-еле. Вечер – как я уже сказал. Темно. Вокруг – ни души. Аккуратно вхожу в поворот, значит. «Таврия» – машинка легонькая, скорость небольшая, а боковой ветер сносит машину в кювет. Прямо в дерево, как нарочно. Руль выкручиваю – нифига! Я уже вижу, как центр капота магнитом тянется к стволу акации. Я с перепугу решил на тормоз надавить, но в суматохе, прикиньте, почему-то ногой на газ попал. Тут машинка моя, как по мановению волшебной палки, схватила дорогу и дальше себе поехала. Я даже испугаться как следует не успел. Вспотел только. До дома быстро доехал. В кухню заскочил, за стол сел, стопку налил и задумался. Не я это на газ надавил. Понимаете? Не я…

В разговор засыпающих вступает, наконец, механик-водитель по прозвищу «Дед», самый старый из всех. Сегодня он целый день на хозяйстве и весь вечер устало кряхтел, протапливая в землянке. И сейчас, наблюдая за буржуйкой, спокойно допивал чай, слушал утихающие монологи, умиротворенно сидя на краю своего щитового настила, который служил ему кроватью:

– Що ж ви все біля та навкруги. Ангели. Не я! Або церква не така! Ви ж на війні, хлопці. І тут нікого, крім нас, нема. Соромитесь когось? Ну-ну...

Мені в наступному році буде кругла дата – шостий десяток. Тобто можу собі дозволити казати те, чого ви стидаєтесь. Може, я й не такий освічений, як треба, і взагалі мої батьки були справжніми комуняками, хоч ми і западенці. Тому я гадаю, що теж не маю духовних знань.

Бабка, мати мого батька, коли мені був один рік, таємно похрестила мене у селі в церкві. За що була покарана своїм сином – майже 10 років він не привозив мене до неї.

Пам’ятаю, як ми потім приїхали в село, а вона мене побачила й почала голосити. Майже годину не могла заспокоїтись. Розумієте?

А що я? Мені якось було до всього цього байдуже. Якась стара жінка плаче. Хай собі плаче. Але, розумієте, вона ніколи не шкодувала про те, що зробила. За те, що похрестила мене.

А я натомість був справжнім вихованцем радянської системи, син своїх батьків. Ми жили у великому місті. Хоч і не був комуністом, але був безбожником-атеїстом. Тож відбулася така дивна штука в моєму житті. Коли ти молодий, то ти зовсім і ні в чому не маєш сумнівів.

Ця напасть з віком проходить. І тоді раптово починаєш замислюватися, сумніви та протиріччя шматують душу, як жебраки Володькину куртку.

В мене є багацько різних історій. Накопичив за життя. І зараз я певен, що Бог є. Хоч до цієї думки йшов п'ятдесят з гаком років життя. Але можете мені не вірити на слово, бо я не зможу вам розтлумачити, що до чого. Я це дійсно відчуваю! І ті, що з полону повернулися, – теж відчувають. Я по очах бачив…

– Добрый вечер! – в землянку спустился комвзвода. – Виталя, спишь уже?

– Почти угрелся, – нехотя вылез из спальника командир отделения. – Тебе, Григорич, чего не спится? Будешь чай-кофе?

– Нет, спасибо. Дело есть. Задача для спецназа.

– Водки нет!

– Я серьезно. Тут разведосы наши возвращаются. Будут идти через шпарыну между батами. Помнишь, я тебе показывал?

– Да помню я – танкоопасное направление. Там же все заминировано!

– Все, да не все. Есть тропинка.

– Я знаю тропинки. Две там, но с растяжками, – вклинился в разговор пулеметчик.

– Сечешь, Витос, чего я к тебе? Босяки твои саперов прикрывали. Да, Вова? – улыбнулся Григорич. – А там сейчас вообще нет никого из наших. Пока ротация у соседей идет – там пусто. Я, кстати, только от комбрига. Получил приказ скрытно встретить спецов. Есть желающие?

– Так точно! Есть! – обрадованно выскочил из мешка пулеметчик. – Трошки засиделись мы тут!

– Отлично, только тихо. Шуметь не нужно. Поедете утром «шишарем», который завтрак повезет. Скрытно. Вчетвером пойдете. Ты, Виталик, старший. Снайпер твой, Вовка с «покемоном» и еще одного возьмешь – на свое усмотрение. Беха с «Дедом» тут на газах будет, на подстраховке. Идем ко мне, я детали расскажу. А остальным – спать! И ни гу-гу. Ни по телефону, ни в «маму»*… Ясно?

– Обижаешь, Григорич!

Утром четверка в низине незаметно выскользнула из тентованного вездехода ГАЗ-66 и направилась в сторону рощи у размытой дамбы ставка. Идти пришлось осторожно и долго, на обувь налипли комья, как гири из грязи. Тишина, ни души и пар изо рта.

В конце концов группа вышла из овражка – и перед ними показались ветхий навес на берегу пустого водоема да покосившийся деревянный шлагбаум въезда к ставку. А заметив на берегу движение, бойцы без лишней суеты и команды рассыпались по местам к обороне. Потом вибратор телефона командира и несколько заветных слов, точнее, всяких паролей, определили «свой-чужой».

Но удача была к ним сегодня равнодушна. Она как будто подслушала в блиндаже вчерашний разговор о сомнениях. И как только группы сошлись, на глаз невидимые пули с хлопками ломающейся волокнистой древесины замелькали вокруг них срезами веток и брызгами коры деревьев.

– Виталя, выводи спецов! Я вижу, откуда еб*шат! – пулеметчик тут же открыл огонь из ПКМ.

За соседним деревом Серега, увидев направление стрельбы Вовиного пулемета, выстрелил из РПГ с колена и упал, сраженный пулей снайпера.

И вот уже рядом легли ВОГи. Агрессивный свист осколков и пуль со всех сторон обступил пулеметчика, но пулемет не умолкал. Не умолкал, пока мог. Потом вдруг клацнул напоследок и затих.

---

* Радиостанция «Моторола».

«Патроны, похоже, только в кино не заканчиваются», – успел подумать Вова и оглянулся назад – посмотреть вслед ушедшей из-под обстрела группе.

Звон в ушах, отчетливо запахло кровью, а по затылку и шее потекло что-то теплое. Мокрая жухлая листва ударила Вову в левую щеку и закрыла грязью глаза.

«Ну вот опять мордой в грязь!» – подумал Володя в кромешной темноте.

Клац. Тишина, лес, пар изо рта, яркий белый свет и ОН:

– Слушай, я не знаю, как такое возможно! Мне же пулей полбашки снесло…

– Вова, я знаю, что ты песни любишь. Неужели ты думаешь, что музыка и стихи рождаются в этой серой, силиконообразной субстанции, которую у вас называют мозгом?! Ладно, хватит лежать. Пошли. Нас ждут.

– Правда?

– Ну конечно!

– Хорошо. Идем. А Серега где?

– Ему еще не время.

– Ясно. А как тебя зовут? Постой, не говори! Я угадаю. Ты – Петр!

– Не-а.

– Тогда Павел?

– Мимо.

– Ну точно не Иуда.

– Не смеши меня, пожалуйста.

– А ничего, что я пулемет выпустил из рук?

– Мы не в Валгаллу идем…

Они увлеченно переговаривались и брели по полю. Нескошенные и пожухлые заросли травы волнами под дуновением солнечного ветра колыхались, оставляя за ними, будто пенный след за катером. А дорожка тянулась к свету в небе, оставляя на обочине знаки «Заміновано!» и суету земного бытия.

Киноманы

«В этом году международный кинофестиваль в очередной раз распахнул свои объятья в гостеприимной Одессе, где в течение 9-ти дней будут наслаждаться премьерами фильмов многие любители и профессионалы киноискусства…», – радио развлекало Алексея в пробке, которая закупорила Ришельевскую на всем промежутке от Дерибасовской до Греческой. Июльская жара ломилась в открытые окна, затем каплями пота сползала по футболке, стекая вдоль позвоночника. Июль уже успел беспощадно выжечь траву, подсушить листву деревьев, обесцветил тенты палаток на летних площадках и вообще вел себя из ряда вон агрессивно.

– Ну и какого хера ты там встал?! – уныло прокричал измученный жарой водитель впереди стоящего микроавтобуса.

Уже скопилось около десятка разномастных автомобилей. Они извилистой змейкой друг за другом уперлись в грузовик, который на мигающих аварийных огнях разгружался прямо на середине проезжей части.

– Ты, бля, тем козлам скажи, шо под знак стали и не дают мне нормально разгрузиться! – злобно огрызался водитель грузовика. – Я за два квартала ящики таскать не буду!

Алексею тоже в глубине души хотелось «напихать полные пазухи» комплиментов виновнику столпотворения машин, но парень просто делал свою работу. Алексею тоже сегодня разгружать... При мысли о разгрузке он, инстинктивно оглянувшись назад, краем глаза отметил про себя положение и количество коробок с бумагой и блокнотами. Рядом на сиденье лежал запечатанный блок сигарет.

А километрах в трех по прямой от этой пробки, за глухим и обшарпанным забором грязно-горчичного цвета, притаился военный госпиталь.

В четырехместной офицерской палате № 7 клиники неотложной хирургии единственным быстроногим оленем был тихий прыщавый юноша лет 20-ти. Он волею судьбы завершал свою солдатскую карьеру срочной службы сложным переломом мизинца на ноге. И в этой палате он оказался совершенно случайно, исключительно из-за нехватки свободных мест в отделении.

Два других обитателя – лейтенант и старлей, практически одногодки, возрастом слегка за тридцать, – были менее прытки в передвижениях после операций. На четвертую освободившуюся с утра койку в палате уже претендовал очередной пациент, смиренно ожидающий оформления в приемном покое.

Тем временем быстроногий олень внимал безапелляционной просьбе лейтенанта сходить в магазин за сигаретами и минералкой. Сам лейтенант при этом стоял на костылях и натягивал носок себе на ногу с аппаратом Илизарова. Старший лейтенант тихо дремал на кровати у окна, недовольно гримасничая в такт звукам диалога. Воинские звания постояльцев можно было узнать только лишь из истории болезни, так как в клинике был принят суровый дресс-код: халат и темно-синяя пижама. Абсолютно без знаков различия.

– Петруха, ты понял задачу? Синяя пачка и бутылка сильногазованной, – назидательно напутствовал ходока носитель спице-стержневого аппарата. – Вот гроши. На сдачу купи себе чегонибудь.

– Та шо там залишиться? Хіба на сємкі, – уныло проронил Петро, и опираясь на палку, подался к выходу из палаты.

– Возьми шапку! Може, на входе в магазин наколядуешь! Гы-гы-гы. Шучу! – загоготал лейтеха.

– Дуже смішно! Ундо хай старлєй колядує. Йому на візочку більше у шапку накидають. А у мене, до речі, всі пісні виходять веселі, – пробурчал себе под нос посыльный и захлопнул дверь.

– Это оливье выходит весело, а винегрет – красочно! Игорек, вы с Петрухой вообще офигели. Гогочете, как гиены! Поспать не даете! – проснулся старлей.

– Вадик, если шо – я погнал на УВЧ. Уже опаздываю.

– Давай, гони. Может, тебя на коляске подвезти?

– Ага, сейчас! Так я к тебе на коленки и присел!

Палата опустела, и воцарилась тишина. Скрипя панцирной сеткой кровати, Вадим тяжело повернулся на бок. Сощурившись от острой рези в боку, посмотрел на экран своего мобильного телефона. Каждое движение отдавалось в бедре ноющей болью. Во рту ощущался горький привкус металла. Уперевшись обеими руками в матрас, он приподнялся и сел на кровати. От

физического напряжения на лбу выступил пот, голова закружилась. Он закрыл глаза, сделал несколько вдохов-выдохов и с недовольной гримасой глянул в окно. Но взгляд его остановился не на пестрой цветочной клумбе или позолоченном куполе церквушки за окном, а на зеркальце на подоконнике.

«Грязный тельник, растрепанные волосы, лысина на темечке, трехнедельная небритость – ну копия Ален Делон в молодости!» – грустно подумал Вадим.

Он еще раз посмотрел на время на экране телефона, влез босыми ногами в резиновые тапочки и потянулся за инвалидной коляской, стоящей в проходе. Телефон из руки выпал на пол и зазвонил.

– Улё! Гарячий цех на дроті, – разогнувшись, тяжело прокряхтел в трубку Вадим.

– Фу ты! Ну тебя, Вадим! Я подумал уже, что ошибся номером, – со звонким эхом ответила трубка. – Чего кряхтишь? В туалете?

– Да еще б чуть-чуть, Владимирович, и сходил бы. Гы-гы-гы. Под себя. А что это за звук такой у вас?

– Это я на громкой связи, за рулем еду. Вадик, я тут в пробку встрял. Весь центр перекрыт. Готовятся к открытию кинофестиваля. Но все равно еду к тебе. Подлетное время 20 минут.

– Хорошо, Владимирович. Я на КПП буду ждать.

– Слушай, не надо возле КПП. Вдруг я на дольше встряну. Давай я тебе позвоню, когда подъеду.

– Хорошо, Владимирович. Буду ждать звонка, – закончил разговор старлей.

Он перебросил через плечо полотенце, ловко пересел с кровати на коляску, выехал в коридор и покатил в сторону туалета.

Тем временем фургончик Алексея упрямо, как ледокол в Антарктиде, пробирался сквозь скопление машин. На пути к уже виднеющейся из-за поворота цели глухой затор полностью обездвижил машины, трамваи, троллейбусы. Через несколько минут ожидания вдруг, под вой сирен и вспышки синих мигалок, каким-то чудом колонна из пяти карет скорой помощи протиснулась сквозь строй и скрылась из виду.

И как только стихли сирены, колеса закрутились, потоки потекли в привычных направлениях. Улица снова ожила, несмотря на зной и духоту.

Правее павильона, в проеме забора, располагался въезд на территорию госпиталя. Охранник в камуфляже курил и грозно поглядывал по сторонами.

– Привет, – нарочито фамильярно поздоровался с ним Алексей. – Что это у вас тут за дискотека с мигалками?

– Та это борт с ранеными пришел, ребят привезли, – растерялся от такой наглости суровый страж.

– Ясно. Много тяжелых? – напирал Алексей.

– Вроде восемь.

– Понятно, – проронил Алексей и не спеша прошел мимо шлагбаума, углубляясь на территорию госпиталя. Он достал из кармана телефон и набрал нужный номер.

– Улё, – отозвалась трубка мужским голосом.

– Прачечная? – улыбаясь спросил Алексей.

– Никак нет, товарищ капитан! Гарячий цех на дроті, – довольным голосом отвечала трубка. – Вы уже на шлагбауме? Тогда идите прямо и налево по центральной аллее. Я выезжаю навстречу!

– Вадик, я уже иду, не дергайся.

– Владимирович, меня товарищ по палате дотолкает. Да, Петруха? Просто там на углу есть киоск. Возьмем себе по кофейку, – не унималась трубка.

– Добро, – Алексей положил телефон в карман и, пригнувшись под еловую ветку, вошел по дорожке в тоннель, образованный с одной стороны стеной двухэтажного неврологического отделения, а с другой стороны – газоном с дремучими лохматыми елями, раскинувшими во все стороны свои колючие лапы.

В конце пешеходной дорожки он увидел инвалидную коляску, в которой ехал взъерошенный и небритый субъект в десантной тельняшке, приветственно размахивающий над головой деревянной тростью. За спиной у него хромал молодой парень, который толкал перед собой коляску и одновременно уклонялся от палки. Алексей ускорил шаг.

– Ну, здорово, красавец! Опять косишь? – накинулся Алексей на приятеля.

– Так точно, товарищ капитан. Кошу! – улыбнулся Вадим. – Познакомьтесь, Владимирович. Это Петруха из моей палаты, – представил товарища старлей. – Кликуха «Канарис»!

– Алексей, – протянул и пожал руку капитан. – Чего «Канарис»?

– Гы-гы-гы, он на полигоне бинокль одному херу из управления разведки подал. С тех пор называют «Канарисом», – добродушно посмеиваясь, рассказал Вадим.

– Я краще піду. Віддай палку! – живо ретировался Петруха.

– О, это тебе, – вспомнил Алексей, протягивая Вадиму блок сигарет. – Каву? – предложил он после того, как подкатил коляску к киоску.

– Давайте я заплачу! – засуетился Вадим.

– Обязательно, но в следующий раз. Два американо, – попросил капитан продавщицу.

Он расплатился, отдал бумажные стаканчики с напитком Вадиму, а сам взялся за ручки позади коляски и покатил по дорожке в направлении ближайших лавочек. Они степенно закурили и, выпуская дым, принялись за кофе.

– Ну, рассказывай, как дела, надолго ли здесь?

– Все нормально. Две операции сделали, осталась еще одна. Сустав будут менять на протез. Вот жду.

– А чего небритый? Принести тебе станок?

– Я ж вам говорил, Владимирович, ничего не надо. Все волонтеры дают. А чего не хватает, так батя мой передает.

– Вадик, не пизди! Что не так?

– Моя жена с малым решила в Германию податься. Нашла себе какого-то Ганса. Должна на неделе приехать с какими-то бумажками. Ну, чтобы я подписал… Владимирович, может, по чуть-чуть? А? Я быстро сгоняю. Тут через дорогу бабка винцо продает, колясочникам без очереди. А?

– Не могу, Вадик, я на работе. За рулем.

Неожиданный звонок телефона прервал разговор, и Алексей поднес телефон к уху.

– Леха, ты где потерялся? Анжела из магазина на Таирово мне мозг вынесла. Если ты не успеешь до конца дня развести эту гребаную бумагу, то…

– Отставить е*ть капитана, Петрович! Я все сделаю, не переживай. Пообедать я хоть могу? – прервал поток упреков Алексей.

– Можешь, можешь, но если не отвезешь, то объяснительные будем вместе писать. Да что там объяснительные – премия под угрозой!

– Петрович, понял – принял. Не переживай. Уже мчусь, – спрятал телефон капитан.

– Что, спешите? – явно расстроился Вадим.

– Да, видишь – дергают! Но еще есть немного времени, – Алексей посмотрел на циферблат наручных часов.

– Ладно, как у вас дела? – затягиваясь очередной сигаретой, спросил Вадим.

– Нормально. Работаю. Дом – работа, работа – дом. Сейчас у малой каникулы, ходим на море по выходным.

– Владимирович, может, вы на выходные придете? Без машины. А?

– В субботу мы собрались фестивальные фильмы смотреть на Потемкинской лестнице. Может, давай я тебя с собой заберу?

– Нет, Владимирович, мне нельзя из госпиталя исчезать надолго. А вы там с женой и ребенком будете. Нет...

Они помолчали какое-то время, размышляя каждый о своем. Алексей первым не выдержал паузы:

– Слушай, Вадик, помнишь, мы зимой стояли под Авдеевкой? У меня был тогда еще китайский планшет для стрельбы.

– Помню. Вы тогда в него фильмы накачали. Мы в «мотолыге» ночи напролет в перерывах между стрельбой кино смотрели, – заулыбался старлей.

– Так вот, мне начальник штаба подарил на дембель этот планшет. Валяется с тех пор где-то дома. Давай я его найду и в субботу приду. Посмотрим тут пару фильмов. Ну, как тогда...

– А как же лестница, кинофестиваль?

– Да боюсь я что-то в последнее время больших скоплений народа… И раз уж решили злоупотреблять – я тогда с собой бу-

тылку коньяка возьму и чего-нибудь загрызть. Не выгонят тебя из госпиталя, а?

– Та не должны...

– Может, чего-нибудь новенького качнуть?

– Не, не надо, Владимирович… Пусть те будут, что тогда... А можно, чтоб с нами Петруха и еще один парень из моей палаты смотрели?

– Тебе, Вадик, все можно… Ну, тогда – до субботы? – попрощался капитан.

Путь домой

Говорят, что человек может порвать с другим по разным причинам. Вот так однажды с неким очкастым юношей порвала девушка. Объяснение ее было глупее некуда: мол, больше не могла терпеть его пристрастия ко всякого рода технике и механизмам. Ей казалось, что в ходе их отношений было слишком много отверток, шестеренок, шлангов и компрессоров. И даже сварочный аппарат вызывал ревность в ней настолько глубокую, что отвратить процесс расставания не смогла даже ее нежданная беременность. Правда, очкарик в тот момент об этом вообще не догадывался. Впрочем, как и она сама.

Погружаясь под капот очередного автомобиля, в холодильник или, в крайнем случае, в утюг, он ничего вокруг не замечал, а время замедлялось. Он был счастлив, но она полюбила другого.

Потом, на следующий день, она ввела в гараж под ручку улыбчивого спортсмена с ямочками на щеках и сказала в общих чертах все то, что думала про тиски, хомуты и патрубки. Акцентировав твердым голосом: «Толик, ты мне надоел, живешь в гараже, а денег все равно нет. Поэтому забирай из квартиры моей покойной бабушки свои гаечные ключи и вали куда хочешь. Хоть в гараж, а хоть к своим родителям в соседний подъезд!»

На этой эмоциональной ноте Толик вылез из-под «жигуля», размазал манжетой куртки масло по очкам, замахнулся ударить ее и заплакал со словами: «Люда, я тебя люблю и не бухаю. Из штанов выпрыгиваю, чтоб тебе на туалетную воду хватало. Но если ты полюбила другого, то будь ты проклята, стерва!»

Последних два предложения он сказал в полете, так как спортивная реакция Улыбаки четко среагировала на взмах. А вторая рука спортсмена сжала упругую Людкину ягодицу. Людка и Улыбака переглянулись, довольные хрюкнули и помчались быстрым шагом на квартиру – проверять на прочность диван.

С тех пор прошло до хрена лет, целых пять. Толик научился пить. Людка родила девочку и немного ее подрастила. Улыбака улыбался и изменял Людке. В общем, дураки дурацкие и суета суетная. Но так продолжалось не долго: Крым захватили, повестки прислали. Улыбака помчался на заработки за бугор. Видно, там было трудно, поэтому в какую именно сторону подался спортсмен, держалось в секрете. Срок отсутствия – просто военная тайна.

А Толику повезло больше – он попал в артиллерию. Не сразу, конечно. В учебке его определили было в телефонисты. Но бухты с кабелем оказались тяжеленные, аппараты – маленькие и простые, а разбирать их Толику было совсем скучно. Поэтому как-то раз он завернул в боксы с техникой – побухать и между делом починил одну древнюю, старше чем он, самоходку.

Поначалу она очень сопротивлялась, напоминая ему Людку. В высшей степени, можно сказать, отбивалась от Толиковых рук. То из трубы перданет, то в лицо соляркой брызнет. Но не тут-то было! Пьяного от счастья Толика это всего лишь раззадорило. И, наконец, однажды утром она сдалась – завелась.

А в это время мимо бокса проходил грустный зампотех артиллерии чужой десантной бригады. Он хотел тут технику отобрать взамен разбитой в боях. Так телефонистов в армии стало меньше, а Толик стал после этого не Толиком, а «Механом». В общем, жизнь с тех пор забурлила у него кипятком через край скороварки, потому что десантная бригада гусиным шагом направлялась в район ДАПа. Машин у них было много, а ездили они через одну.

Несмотря на хандру по дому, «Механу» все нипочем: то гусеницы натянет, то сцепление отрегулирует. Не нарадуются на него зампотех с командиром. Бывало, обменяют они солярку на запчасти, во как нужные. Сдачу водкой возьмут – для протирки оптики, натрут стекла очкарику в благодарность. Вроде как всем хорошо и весело.

Берегло командование рукодельника от боев, но и домой не отпускало.

Время текло неспешно. Загрустил «Механ» от обыденности. Разозлился и забурел, грубо выражаясь. Много чего отремонтировал он, но от тоски по дому без согласования пропил 200 литров подотчетного топлива.

После этого зампотех в каптерке наедине ничего лишнего из рапорта не проронил, только очки попросил снять перед ударом. А удар был толчком в направлении передка – то есть ДАПовской глиссады. А у «Механа» выходов из каптерки было меньше, чем пальцев на одной руке у фрезеровщика. То есть два: либо трибунал, либо дождаться прощеного настроения за рычагами боевого агрегата на огневой позиции.

Трибунал – оно, конечно, заманчиво было, безопасно и с домом рядом, думал он, но близкий дембель рассоветовал. Да и не по-пацански это.

А тут – полевая романтика. День и ночь – сутки прочь. Огневая карусель артиллерии – как постоянный дефибриллятор: заряд-разряд боекомплекта. И вот уже десятый выход пошел для «Механа», как вдруг какая-то блядь из чагарей угодила гранатометом прямо в триплекс и открытый люк.

Зампотех, обезболивая чувства вины личным коньяком и присутствием в квартире погибшего, осмотрелся и присел на диван.

– О, конденсат потек! – говорит ему из угла незнакомая девочка лет пяти-шести.

Он испуганно смотрит по сторонам в поисках потеков на стенах, потолке, окнах, двери и даже на полу. Но в комнате, как в Сахаре, сухо и жарко.

– Да нет! Куда ты смотришь? Вот, под носом у меня! – шмыгая сопит дитё.

Его, от неожиданной догадки, бросило в холодный пот. Да это же дочь «Механа»! Интонация, словечки, уши, губы, глаза. Что ей ответить? Как объяснить, что отца уже нет?!

– А ну, неси ветошь. Ща поломку устраним, – опуская мокрые глаза, проговорил он в пол…

Свободен

Он уже толком не помнил, каким бывает состояние полного и безмятежного покоя. Все время вокруг него что-то стучит, журчит, трещит, гудит, движется.

В каждом шуме он все время пытается расслышать знакомые интонации беды.

В лифте он становится так, чтобы поскорее из него выбраться.

А если, не дай Бог, трос оборвется, то ноги его и к этому готовы – колени слегка подпружинены.

А если вдруг нужно присесть на стул, то ступни самостоятельно располагаются таким образом, чтобы чуть что – отпрыгнуть.

Глаза уже сканируют пространство в поисках – куда.

Руки. Они постоянно норовят нащупать в сумке выкидной нож. Просто так, чтобы дотронуться до него.

Иногда подключается память, и он чувствует под мышкой фантомную рукоять пистолета.

– Послушай меня, пожалуйста! Посмотри на меня! Куда ты все время смотришь? Это холодильник включился! Ты же взрослый человек!

Это жена.

– Я знаю, я слышу тебя, – отвечает спокойно, но краем уха прислушивается.

– Зайчик, я так больше не выдержу! Ну пожалуйста…

Она заплакала.

– Почему ты плачешь? Я пойду в глазок посмотрю, там в коридоре кто-то ходит…

Он хочет встать, но она хватает его за штанину.

– Сядь! Послушай меня! Это ненормально, ты понимаешь? Это ненормально – все время дергаться!

– Чего ты кричишь? Что я такого сделал?

– Сережа, не нужно никуда идти и смотреть! Это соседка вернулась из магазина.

– Ну соседка так соседка, – спокойно ответил Сергей, а про себя отметил позвякивание ключей и стук двери.

«Когда она успокоится, нужно проверить метки в подъезде», – подсказывали голоса в его голове.

– Ты своим поведением пугаешь меня и дочь. Ты понимаешь это?.. Ты обещал мне сходить к врачу.

– Аня, ты хочешь, чтобы я опять обратился к мозгоправам? Я же только недавно, буквально месяц назад, был в госпитале! Целую неделю ходил на капельницу и процедуры. Съел тонну таблеток!

– Головные боли после контузии и навязчивое беспокойство – это не одно и то же. Ну, пожалуйста, давай сходим. Мне Лиля дала телефон врача. Это очень приятная женщина, психолог.

– Хорошо… Давай сходим… – вдруг покорно согласился Сергей, но про себя подумал: «Интересно, а кто такая эта Лиля? И почему они меня обсуждают?..»

***

На улице тепло. Ласковое солнце заглядывает в глаза, а ветер приветливо ерошит волосы. Он настороженно посмотрел на Анну, ощутив ее прикосновение к бицепсу.

«Она хочет взять меня под руку», – догадался Сергей и согнул руку в локте.

– Все, пришли, – жена потянула его за рукав куртки на ступеньки крыльца. – Поднимаемся на второй этаж.

По коридору с высокими потолками и по широкой чугунной лестнице сновали многочисленные посетители и медицинские работники в белых халатах.

– Где мы? – настороженно спросил Сергей.

– Это медицинский институт… Вы не подскажете, где кабинет завкафедрой психологии? – отпустила локоть мужа Анна.

Сергей внимательно посмотрел по сторонам. Взглядом прошелся вверх и вниз по лестнице. Новая проводка под потолком проходила ровными белыми полосами, но каких-либо видеокамер он не обнаружил.

– Извините, – между ним и перилами протиснулась молодая девушка.

Она неспешно продолжила подниматься по ступенькам и с лукавой улыбкой, как бы невзначай, зыркнула на него. А он об-

ратил свое внимание лишь на ее сумочку. Но не обнаружив ничего для себя интересного, повернул голову в ту сторону, где стояла жена…

– Где эта сука? Где-э-э-э?! – в темный узкий коридор с обшарпанными стенами и черным, в плесени, низким потолком, в полосе тусклого света из приоткрытой двери выплескивались из комнаты истерические крики.

– А-а-а-а-а! – вдруг воспоминания нахлынули на Сергея …

– Все, идем. Я все узнала. Нам прямо по коридору, в самый конец, – заторопилась Анна. – Что с тобой? Ты бледный какой-то!

– Все в порядке, – сквозь зубы процедил Сергей.

– Точно? У нее через час лекция для студентов. Так что мы должны успеть, – Анна бодро зашагала по коридору, цокая каблуками.

– Ты слышишь? Где-то каплет, – лоб Сергея покрылся испариной.

Он остановился и прислушался. Стук каблуков тоже затих – это Анна остановилась.

– Что каплет? – она удивленно посмотрела в глаза мужу.

– Уже не каплет. Наверное, показалось, – он виновато потупил взгляд.

В конце коридора, у самого окна, располагалась массивная дубовая дверь с табличкой, как раз на уровне глаз. Но Сергей не успел рассмотреть надпись из-за того, что дверь под натиском жены со скрипом провалилась во внутрь помещения.

У окна за письменным столом сидела женщина средних лет с короткой стрижкой и в очках. Это то немногое, что Сергею удалось разглядеть, – глаза заливал яркий свет, льющийся из окна.

– Наталья Владимировна, добрый день. Мы от Лили. Она вам звонила сегодня утром, – робко завела разговор Анна.

– А, да-да. Проходите. Вы же с мужем? – припомнило светило психиатрии. – Присаживайтесь.

Сергей с Анной покорно сели на стулья перед столом врача.

– Ну-с, давайте знакомиться. Меня зовут Наталья Владимировна.

– Анна и Сергей, – представилась Анна.

– Что вас ко мне привело, Анна и Сергей?

– Апатия, плохой сон, постоянное беспокойство – и все это на фоне сильных головных болей, – начала перечислять Анна, протягивая врачу медицинскую карточку мужа. – Там выписка есть из госпиталя.

– Сергей, что-нибудь можете от себя добавить? – врач сняла очки и принялась протирать стекла специальной тряпочкой.

– Сереж, ну скажи, – Анна вглядывалась в лицо мужа.

– Знаете, док, не хочется вам морочить голову пустяками, – Сергей пытался сквозь свет рассмотреть лицо врача.

– А вы все же расскажите, – водрузив очки, проговорила Наталья Владимировна.

– …Наталья Владимировна… знаете, я когда ем… у меня за ушами трещит, – неожиданно Сергей вскочил и стремглав вылетел из кабинета.

– Простите, Бога ради, – расстроенно запричитала Анна.

– Не беспокойтесь, пожалуйста. Все в порядке. Я возьмусь за него.

– Правда? – недоверчиво спросила Анна.

– Я работаю сейчас над докторской о методах лечения ПТСР – «глубинно-психологическая новаторская терапия посттравматического стрессового расстройства». Так что постарайтесь, пожалуйста, уговорить мужа походить ко мне недельку-другую. Насколько я поняла, он социально не опасен. Скажите ему, что я просто с ним побеседую. Ну, предположим, 10 сеансов.

– Побеседуете?

– Да.

– И все?

– Послушайте, это очень серьезный вопрос. Если то, что вы говорите, правда, то ваш муж требует всестороннего обследования и наверняка длительного лечения. Но начать с чего-то же нужно? Нужно. Так вот, вы постарайтесь сделать так, чтобы он пришел ко мне на прием, а я уж уговорю его обследоваться…

***

Сорока села на балконные перила, покрутила головой и уставилась в окно одним глазом, с треском кашлянула и отвернулась. Черный ворон, растопырив огромные крылья, спикировал с верхнего этажа на перила с сорокой. Сорока удалилась на некоторую дистанцию, но не улетела. Ворон сложил крылья и начал расхаживать по верхушке балконного ограждения, степенно, как на параде, чеканя когтистыми лапами шаг.

Откуда ни возьмись, закрыв половину неба крыльями, влетел еще один ворон. Потом еще один. Еще. И еще. Уже все балконные перила заполнились вороньем. И только слева, у самой стеночки, белел сорочий бок. Птицы одновременно замерли и уставились черными глазами в окно квартиры. Тишина. Они просто молчали и не шевелились, как будто ждали чего-то или кого-то. Потом послышался гул. Звук нарастал, на его фоне раздавался звон огромного колокола. И вдруг птицы взмахнули крыльями, как по команде, и устремились наперегонки к окну. Бились клювами о стекло, хлопали крыльями, закрывая дневной свет, а набат гудел по нарастающей: «Бом…бом…бом…».

– Кто это, мужики? – из темного и сырого коридора Сергей заглянул в комнату, освещенную одной тусклой лампой.

Единственное окно помещения было затянуто черной пленкой и поверх наглухо заколочено деревянными досками. В центре пространства стояла бочка, заменявшая стол. На столе лежали мобильный телефон, ключи, паспорт, портмоне и носовой платок. На единственном стуле, спиной к окну, сидел со связанными за спиной руками молодой парень. Черная вязаная шапка сползла ему на ухо, лицо в крови, а воротник пуховика и один рукав были надорваны.

– Сука-корректировщик! – незнакомый со спины военный, одетый в зимний армейский камуфляж, наотмашь ударил ладонью по уху связанного парня.

– Я не корректировщик. Я тут недалеко на заводе работаю, – испуганно причитал пленный.

– Что ты мне п*дишь, сволочь! Каждый раз, после того, как твоя машина появляется в наших краях, нас х*рят со страшной силой! В глаза мне смотри, скотина!

Из полумрака правого угла комнаты от стены отделилась уже знакомая Сергею фигура командира взвода со словами:

– Владимирович, можно тебя в коридор на минутку?

Дверь закрылась – и собеседники оказались в кромешной тьме.

– Давай в соседнюю комнату зайдем. Есть разговор, – комвзвода открыл дверь помещения напротив.

В углу стояла буржуйка, и через отверстие в дверце печки исходило красное мерцание, рисовавшее причудливые тени на беленых стенах. Другого освещения не было. Окно было также заколочено досками и затянуто пленкой. Вдоль стен стояли тюки из соломы, сверху укрытые спальными мешками.

– Слушаю тебя, Женя, внимательно, – проговорил Сергей, присаживаясь на тюк поближе к буржуйке. – Всю морду на броне отморозил. Аж сопли на бороде замерзли.

– Владимирович, что будем с ним делать? – не оценил юмора командир взвода.

– В смысле?.. Передадим контрразведчикам. Ты в штаб звонил? Что «Амур» сказал?

– Доложить-то я доложил, но их сейчас кроют по полной. Головы не могут поднять. Им сейчас не до нас. И «контриков» там нет. Еще вчера съеб*лись от греха подальше.

– Понятно. Подождем. А что «Амур» сказал?

– «Амур» сказал, что если это корректировщик, то расстрелять его к еб*ной матери. Гы-гы-гы. Их уже часа два утюжат крупным калибром. По ходу дела – «Смерчами» или «Ураганами».

– А если серьезно?

– Так я ж не шучу. Сказал, чтоб ты принял решение сам, как вернешься. Им некогда этим хмырем заниматься. А мы его через свои позиции провели. Правда, с мешком на голове. Но ты ж сам понимаешь: если местный и если отпустить – хана нам. В общем, принимай решение.

– Фи-и-и-ж-ж гу-гух! – за наружной стеной прогремел оглушающий разрыв. Буржуйка подпрыгнула на бетонном полу. С потолка посыпалась штукатурка. – Фи-и-и-ж-ж-ж гу-гух! гу-гух! гу-гух! – донеслось еще три мощных разрыва…

– …Чи-чи-чи, тихонько, – ласково шептала Анна, поглаживая плечо Сергея, который спросонок подскочил на кровати в насквозь мокрой от пота футболке.

– Всем в укрытие! – громко выкрикнул Сергей, вглядываясь в стену спальни.

– Тихо-тихо, ты дома. Это сон. Тебе кошмар приснился.

– Бл*дская сорока! Это все она!..

***

Солнца не было, поэтому Сергей смог рассмотреть и кабинет, и гуру психологии. Дождь настойчиво стучал по оконному отливу.

Обстановка успокаивала, и психолог дала возможность посетителю освоиться. Пейзаж в золоченой раме на стене...

– Хотите чаю? – вопрос вернул Сергея к реальности.

– Нет, спасибо.

– Скажите, только честно, вы высыпаетесь? У вас усталый вид.

– Обычно – да.

– А сегодня?

– Не очень.

– Вы плохо спали? Что вам приснилось?

– Птицы в основном… Скажите, док, что вам нужно? Неужели существует связь между моими снами и недовольством жены?

– А вы как думаете?

– Никак! Меня раздражают все ваши копания во мне и поиски причин. В чем я перед вами виноват? В том, что я воевал? Исполнил свой долг? Или в том, что я выжил и мне здесь не осталось места? Все смотрят, подглядывают, шепчутся. Шу-шу-шу, шу-шу-шу. Я устал делать безразличный вид. Мне надоело подстраиваться, подлаживаться под все ваши праздники, под вашу каждодневную беспечность! Под вашу безразличность. Меня тошнит от вашей показной скорби по поводу и без повода. Все это выглядит, как наигранные слезы между бесноватыми плясками. Лимузины, мерседесы, ночные клубы, политики, прости-

тутки. Там война идет! Убитые! Каждый день раненые. Госпитали трещат. А тут чуть что – салюты. Я ссусь от хлопков шампанского и дверей. Каждый день по тридцать три раза! Вы хотите сказать, что со мной что-то не так, доктор? Нет, это с вами что-то не так! – лицо Сергея от возбуждения и эмоций покраснело, из перекошенного рта слова вылетали, как стреляные пулеметные гильзы. – Вы все просрали нашу страну и не каетесь! Деньги, деньги, деньги! Вы на всем зарабатываете. На победах и поражениях. На живых и мертвых. Ах, не нужны консервы и штаны?! Тогда вот вам венки! И панихиду по дешевке. Окститесь! Война не закончилась. Не-на-ви-жу!..

В воздухе повисла густая тишина. Только капель по отливу и тиканье часов: «Кап-кап, тик-так, кап-кап, тик-так».

– Сергей, скажите, что вы видите по ночам? Ну, что вам сегодня спать не давало?

– Сорока и куча воронья. Их глаза. Они таращились на меня. А потом напали… И пленный. Мои ребята поймали корректировщика. Есть такая военная специальность – корректировщик артиллерийского огня или авианаводчик.

– Почему вам приснился пленный, как вы думаете?

– Я не знаю. Я не хочу об этом говорить. Сегодня не хочу.

– А о чем вы хотели бы поговорить?

– Я устал. У меня разболелась голова. Давайте прервемся.

– Хорошо. На сегодня, пожалуй, достаточно.

– Ну а как вы трактуете мой сон, док?

– Не знаю. Я не толковательница снов.

– А все-таки.

– Мозг человека препарирован, но до сих пор не разгадан. Ваш сон может значить все что угодно. Сорока в стае ворон и пленный могут означать вашу плененную совесть. Освободите пленного, освободитесь сами. А может означать совсем противоположное – вы подсознательно чувствуете себя изгоем, одиночкой. Мне сейчас после одного сеанса сложно понять.

– Ладно, док, я пошел?

– Хорошо. В четверг я вас жду.

***

Трамвай завизжал на рельсах в повороте, пугнул машину звонком и остановился на остановке. Из него вышла Анна с дочкой. Они возвращались домой после занятий в театральном кружке и восторженно обсуждали новый спектакль. Роль в нем для 11-летней Юли была простой и немногословной. Настроение обеим поднимал пакет с эклерами – десерт на ужин.

– Мам, а папа что – заболел?

– С чего это ты так решила?

– Ну, потому что вы ходили к врачу.

– Мы ходили просто на консультацию. У папы иногда болит голова, и он плохо спит.

– А как ты думаешь, он захочет прийти ко мне на спектакль?

– Конечно, солнышко. Обязательно.

– А я не уверена. Он почти все время молчит и смотрит в окно. И больше со мной не дурачится.

– Я уверена, что после консультаций ему будет лучше. И он с удовольствием сходит в театр. Но давай при нем пока об этом не будем говорить. Хорошо?

Они поднялись на этаж и вышли из лифта. Анна ключами открыла входную в квартиру дверь. В квартире было темно и тихо.

– На тебе пирожные, занеси на кухню, – Анна протянула пакет со сладостями дочери, а сама устало присела на пуф в прихожей.

– Мам, тут на столе какая-то коробка и записка от папы.

– Что за коробка?

– Та эти… пульки для охоты. Папины.

– А что в записке?

– «Аня, я пленного отпустил. Я свободен. Прости»…

Д. А. Тесов

ДЕБАЛЬЦЕВО. ТУДА И ОБРАТНО

Это была авантюра от начала и до конца. Вообще, все поездки в «красную» зону в 2014–2016 годах с волонтерами – авантюра. Причем не только у меня, это нормальная практика, была возможность поговорить с коллегами-журналистами из других регионов. Во-первых, на «ноль» (то есть на передовые блокпосты) ездили далеко не все. Только самые безбашенные. «Нормальные психопаты. Нам такие нужны», – как любит говорить один разведчик из одного добробата. А во-вторых, большинство тех, кто туда ездил и ездит, – слегка анархисты, вполне в духе Батьки Махно. Клали они на эти ваши правила, у них бойцы «термуху» ждут, мерзнут.

С «Фартовым» и «Ювелиром» (в миру Сергей Веремеенко и Руслан Поспелов) на тот момент я уже дважды в АТО катался и доверял им вполне. Поэтому когда мужики предложили смотаться в Дебальцево, за возможность ухватился, как кенгуренок за сисю. Бои в конце января 2015 на том направлении шли в полный рост. Украинские СМИ сообщали, что ВСУ держат позиции и кладут какие-то невероятные тонны сепаратистов на подступах. В то же время другая сторона в Фейсбуке еще 26 января бодро отрапортовала, что Дебальцевский котел захлопнулся. Нестыковочка, надо проверить.

Дебальцево в ту поездку не было единственным пунктом назначения. Но поскольку речь именно о нем, остальные подробности опустим. Исходная такова: тридцать первого января, около четырех вечера, мой оператор, я и пятеро волонте-

ров, приехавшие на двух машинах, сидели в Артемовске в детском доме, пили чай с печеньками и понятия не имели, едем мы куда-нибудь или пора устраиваться на ночь. Разворачивалась бурная дискуссия по поводу того, что ночевать в детском доме не следует. Спорили в основном с воспитательницами, которые настаивали, что ночлег – минимум, который они могут предложить за полбусика только что выгруженной «гуманитарки».

Пора представлять «личный состав». В поездке участвовали две группы волонтеров. Первая – трое на фордовском грузовом «бусике»: водитель-волонтер, пастор какой-то протестантской церкви и православный батюшка. Вторая – на внедорожнике «Opel»: собственно, «Фартовый» и «Ювелир». Все пятеро плотно катались в АТО с лета 2014 года, когда вместе, когда порознь, как правило, в «красную» зону, и разве что в боях непосредственно не участвовали. И то в последнем я не уверен, а мужики не распространялись. Обе машины сугубо цивильного вида, но на легальных военных номерах. Завершали композицию мы с оператором. У нас на тот момент это была третья поездка. Тем не менее, мы успели нарушить практически все правила работы в зоне боевых действий. Никакой официальной командировки (мы были в отпуске за свой счет), никакой связи с базой, никаких страховок, никаких наклеек «Пресса» на машине, никаких пресс-карт для работы в зоне АТО. Нас там, в принципе, официально не было. В общем – «посмотрите, дети, на двух идиотов и никогда так не делайте». Если кто не знал – именно так работало в начале войны абсолютное большинство журналистов в «красной» зоне. Хочешь увидеть все сам? Езжай с волонтерами, и тихонько. Единственное правило, которое наша съемочная группа не успела нарушить, – форма одежды. Оба были «по гражданке». У оператора просто не было камуфляжа, а у меня был весенне-осенний комплект, в нем зимой на востоке Украины прохладно. Так что мы не виноваты. Тем более что весной я начал кататься в «комке».

В общем, черный флаг с лозунгом «Воля або смерть» над нашей компанией смотрелся бы вполне органично.

Два слова о машинах – и вернемся к самой поездке. Потому что про машины – это важно. Почему – будет понятно чуть

дальше. В «бусике» было шесть пассажирских мест, остальное – под груз. В «Опеле» с местами было веселее. Их было два. Водительское и штурманское. Все остальное – багажник. Если вам кто-то скажет, что ехать в багажнике на Донбасс – плохая примета, не верьте. Я проверял. Очень удобно. В одеяло завернулся и спишь, как младенец. Так мы все АТО в багажнике и проездили.

Нет, все-таки надо еще два слова. По форме одежды. Надо ли четко обозначать принадлежность к профессии и кататься «по гражданке» или плюнуть на все и нацепить «комок»? Вопрос, на самом деле, дискуссионный. Позволю себе только одну ремарку. Уже после этой поездки общался я в сети с одним российским «коллегой». Он много и плотно катался по АТО, естественно – с той стороны. Долго убеждал меня, что «ополченцы прессу не трогают». А потом добавил: «Только ты жилет «Пресса» не надевай. Его в прицел сильно видно». Так что для себя я этот вопрос закрыл.

Всё. Хватит лирических отступлений. Дальше – хроника событий, как я их помню. В процессе бурной дискуссии на тему «где мы будем дрыхнуть» выяснилась одна деталь. Надо нам, вообще-то, не в Дебальцево, а в район Углегорска. Где-то там стояла 17-я танковая, для которой и был груз. Жратва в основном. На тот момент перебои с подвозом были уже серьезные. Про Углегорск мы тогда знали одно: его штурмуют прямо сейчас, и, в лучшем случае, бои идут в самом городе. В худшем – город уже сдали. Где точно стоит бригада, как туда подъехать – не знал никто. Связи с ними, по крайней мере у нас, не было. Пока ребята думали, что делать, мы решили пообщаться с директором детского дома. Только разложились, начали писать интервью – влетел один из волонтеров с криком: «Собираемся! Быстро!» В дороге выяснили: у пастора в 17-й танковой служит брат. Они каким-то чудом созвонились и решили, что встретятся на блокпосту за Артемовском. После этого связь с 17-й танковой пропала. А мы выехали на блокпост. Ребята, уяснив, что мы, во-первых, – гражданские, во-вторых – без оружия, в-третьих – собираемся в Углегорск, смотрели на нас странно. И попытались объяснить, что ехать, вообще-то, не стоит. Дорога была еще свободна, но простреливалась уже практически вся. Снайперы, ДРГ

и минометные расчеты работали, фактически, на обочинах. Но в споре здравого смысла с адреналином всегда побеждает последний. Выехали. Головным шел «бусик», вторым – джип. Смеркалось.

Кто катался из Артемовска в Дебальцево, знает: сначала по обочинам торчат какие-то деревья, которые условно закрывают трассу с поля, но потом лафа заканчивается – и дорога открыта с обеих сторон. Именно тут я впервые увидел, как работает РСЗО. Два расчета дали залп практически из-под нас, системы стояли под самой дорогой с двух сторон. Очень красиво. Наверное. Потому что как-то сразу и как-то все уразумели: если летит отсюда, то сейчас прилетит и сюда. Оно и прилетело. Веселее всех было водителю. Только у него и был круговой обзор. Мы видели исключительно дорогу впереди. А «Фартовый» имел сомнительное удовольствие наблюдать, как за машиной идут разрывы. «Есть, б…дь! Есть! Два разрыва справа! Залегли, пацаны!» Этот крик у меня даже на пленке каким-то чудом сохранился. Ага. Именно для этого мы и ехали, чтобы ничего не увидеть.

Не хочу показаться храбрее, чем я есть, но страшно не было. Просто потому, что ситуация явно дурацкая и логике не поддавалась. Я четко помню свою мысль: «Нет. Ну не могу я помереть на какой-то задрипанной трассе между двумя богом забытыми городками». Теперь-то как раз понимаю, что вполне мог. А многие там и остались. Еще очень хорошо помню фразу с переднего сиденья: «Мы тут, по ходу, единственные идиоты без оружия на всю дорогу». Не помню, кто в тот раз был Капитаном Очевидность. Может, «Фартовый». А может, и «Ювелир».

Вишенкой на торте стала остановка в чистом поле. То есть, мы только что выехали из-под обстрела, вокруг все продолжает грохотать, мы на полдороге между Артемовском и Дебальцево. И тут «бусик» останавливается. Догоняем, и наш водитель вежливо интересуется, какого, собственно... происходит? Из «бусика» следует гениальный вопрос:

– Едем вперед или будем разворачиваться?

Угу. В чистом поле. Под обстрелом. На полдороги. В общем, мат я пропускаю, поэтому сразу перейдем к Дебальцево. Тем

более что тут уже достаточно отрывочные воспоминания. Как выяснилось, то, что было «до», – это таки цветочки.

Начать с того, что самого Дебальцево мы так и не увидели. Так, руины какие-то по обочинам. Мы же в Углегорск ехали. Поэтому остановились уже за городом, на перекрестке. Местные его называют«Крест». Вот там на нас, узнав, куда мы едем, посмотрели уже, как на полных психов.

– Какой, б…дь, Углегорск?! Всё уже, вон «Свитязь» выходит, за ними нет никого. Выбрасывайте всё из машин на …й, забирайте раненых и у…вайте отсюда, пока можно!

На «Крест» выходила колонна бойцов «Свитязя». Сказать, что их шатало, – ничего не сказать. Они действительно только что вышли из ада – в чистилище.

Передали нам одного легкораненого. Осколочное в ногу. Вот не знаю, как он на одной ноге вышел оттуда, но вышел. Не помню точно, какой позывной, – «Сват», по-моему. Двух тяжелых из других подразделений нам грузили уже в «бусик». Каша. Сплошной гул от работы артиллерии, крики, мат, нервный смех. Из «скорой» достают «выстрел» от РПГ, протягивают:

– Подержи.

Держу. На носилках достают бойца. В сознании, абсолютно спокойный. Правой ноги ниже колена нет. Несут в микроавтобус.

Второго достаем уже без носилок. У меня хватило ума бросить этот несчастный «выстрел» и подхватить тело. Доктор задумчиво вслед:

– Попробуйте довезти. Может, выживет.

Раненый без сознания. Оттираю руки от крови. Выезжаем на Артемовск.

В поле за Дебальцево, километрах в пяти, на дорогу выбегают военные, тормозят машину. Все отупели от адреналина и шока, никто даже не подумал, что это может быть ДРГ. Оказалось – свои. Поехали проведать сослуживца, восемь человек на «жигулях». Вырвало колесо с мясом. Поле, ночь, обстрел. Ребята понимают, что могут отсюда уже не выйти. Все восемь набиваются в джип. А там уже пятеро. Помню, что лежу под самой крышей багажника на каком-то барахле с двумя АК в руках и ду-

маю: «Интересно, разряжены или нет?» Чуть отъезжаем, притормаживаем, перегружаем ребят в «бусик». Там все-таки места больше.

Раненого в нашей машине отпускает, ему дозваниваются сначала жена, потом дочь. Успокаивает, говорит – живой, все в порядке. А потом начинает говорить... Больше всего я жалею, что под рукой не было диктофона. Этот тихий монолог стоит многого. Двадцать два года выслуги в МВД, пенсионер. Доброволец. «Якщо ми поховаємось, як щури, хто буде країну захищати?» На фронте с весны, за плечами – Иловайск. Одну историю запомнил точно. Мальчонка к ним прибился в Углегорске. Лет двенадцати. Голодный. Кормили они его, кормили, а потом поинтересовались:

– А родители-то у тебя есть?

– Есть. Дома лежат.

Решили проверить. Действительно, есть. Лежат. Пьяные в дымину оба. Решили закодировать хотя бы отца. Способ кодировки описывать не буду, не для слабонервных. Нет, не били, не пытали. Но помогло, говорят. Правда, жратвы в доме не прибавилось, поэтому пацана кормили и дальше. Пока одна сердобольная женщина из местных не поинтересовалась:

– А это же вы его откармливаете, да?

– В смысле?

– Ну, откормите мальчика, потом же съедите?

Это не шутка сейчас была, если кто подумал.

Доезжаем до блокпоста перед Артемовском. Ребята дают провожатых, ведут в госпиталь. На воротах госпиталя – гаишник с жезлом. Поток «скорых», двор забит машинами, куча военных, большая часть – раненые. Бойца из нашей машины ведут внутрь. Парня без ноги выгружают, несут на операцию. В коридоре роняют носилки. Боец матерится. Из «бусика» выходит врач, который осматривал третьего раненого.

– Всё. «Двухсотый». Везите в морг.

– Доктор, не может быть, живого же грузили, проверьте еще раз.

Доктор грустно посмотрел, но спорить не стал. Еще раз проверяет дыхание, пульс.

– Всё. Мёртв.

Ищем провожатых в морг. Двое бойцов на машине вроде бы знают, вызываются провести. Едем. Минут пять петляли по темному городу, но морг нашли. Заезжаем во двор, выходим. И тут понимаем, что холодильника в морге, судя по всему, нет. Запах. Кто хоть раз в морге был, его очень хорошо знает. Описывать бесполезно.

Заносим тело и понимаем: морг полный, но военных нет. Вечером забирали, говорят. А гражданских пока некуда и некому. Точно сказать, сколько там было тел, я не могу. Больше десятка. Все с окраин Артемовска. Часть целые, часть – мешанина. Посчитать не получается, непонятно, где чьи фрагменты.

И запах.

Выходим, закуриваем. Запах не уходит.

Возвращаемся в госпиталь, решаем там и заночевать. Самое спокойное место в городе.

Подходят ребята, косятся на незнакомые номера:

– Мужики, вы только что раненых привозили?

– Да.

– А вы из какого подразделения?

– А мы гражданские. Волонтеры.

– То есть? Вы же из Дебальцево ехали?

– Ну да.

– А оружие-то у вас есть?

– Откуда, мы же гражданские.

Достает карту:

– Вы по этой дороге ехали?

– Так другой же нет.

– Угу. Тут, значит, минометы работали. И тут. Тут засекли ДРГ. Вот тут и тут работают снайперы сепарские. А вы, значит, гражданские и без оружия тут катались?

– Да.

– Ребята, извините, но вы е…тые!

Во дворе госпиталя каша. Выясняется, что в Углегорск зашел «Донбасс». Идет бой, «скорые» – потоком. Кто-то чудом дозванивается на «ноль»:

– Что там у вас? Что?! Ох, б…дь, как вас е…шат!

Двое бойцов с нашивками «Правого сектора». У одного штанина разрезана на всю длину, прострелено бедро. Автомат не отдает, второй его поддерживает, куда-то уходят. Очередная «скорая». «Пастор» смотрит с ужасом: из «скорой» выскакивает врач, девочка, чуть выше метр пятьдесят, в камуфляже не по размеру. Помогает доставать носилки. Водитель закуривает, говорит, уже сбились со счета, который раз катаются. Сейчас опять на выезд. Канонада не смолкает.

В этот день «скорые» вернулись все. Позже везение закончилось. Несколько машин расстреляли на трассе.

Селимся в квартале от госпиталя. Не знаю даже, что это было: то ли больница какая-то, то ли медучилище. В здании полно военных. Ребята идут пить кофе. Минут через 15 возвращается «Фартовый», ржет, рассказывает:

– Стоим, кофе ждем. Заходит с улицы наш оператор, подходит к прилавку: «Извините мужики. Девушка, подождите с кофе, – протягивает деньги: – Чекушку водки, пожалуйста». Получает просимое, молча скручивает пробку и вливает в себя залпом полбутылки: «Спасибо». Молча разворачивается и уходит. Возвращается оператор. Трезвый как стекло, при том, что чекушка уже пустая. Смотрит на нас, ржущих. С абсолютно серьезным лицом: «Ничего смешного». Аккуратно ставит пустую бутылку на подоконник, заваливается на матрац и вырубается почти сразу.

Канонада не прекращается. Под нее и засыпаем. Утром домой.

ТЕРЕЩЕНКО ОЛЕКСАНДР ЛЕОНТІЙОВИЧ (1966) за фахом – учитель історії, більшу частину свого життя присвятив роботі оператора на телебаченні. У 2014 році добровольцем з'явився у військкомат, брав участь у бойових діях на сході країни в складі 79-ї окремої аеромобільної бригади (нині – 79-та окрема десантно-штурмова бригада).

При обороні Донецького аеропорту 15 жовтня 2014-го отримав важке поранення, в результаті якого серйозно пошкоджено око, втратив праву руку та кисть лівої. У 2014 році за особисту мужність і героїзм нагороджений орденом «За мужність» III ступеня, у 2018 році отримав недержавну нагороду «Народний Герой України».

Нині Олександр Терещенко працює заступником начальника з виховної та патріотичної роботи Державної установи «Академія патрульної поліції» (Київ), а також є головою Миколаївської філії громадської організації «Українська асоціація інвалідів АТО».

О. Л. Терещенко

«ПІСЛЯ 16:30»

(вибране)

1

Яскравий спалах і вибух – ніби за два кроки прилетів 120-мм «кабан» (мінометна міна), хоча то лише маленька зелененька цяцька – РГД-5 (протипіхотна уламкова ручна граната). «Дашка» (12,7-мм ста́нковий кулеме́т Дегтярьова-Шпагіна зразка 1938 року), встановлена посеред зали, продовжує відбивати свинцевий смертоносний такт…

Падаю на бетонну підлогу, відчуваючи, як щось липке й тепле заліпило праве око і розтікається по обличчю. Розірвана нижня губа трохи заважає, але дихання рівне. Руки здаються напі-

врозплавленими, і таке відчуття, що зменшились у розмірах. Намагаюся опустити додолу, але правий лікоть заклинило намертво. Болю нема. Перше відчуття – це подив.

«Цього не могло статися зі мною за жодних обставин. Я такий класний чувак, Господь не міг допустити цього».

Чую голоси і тупіт, хтось кричить:

– Важкий 300-й!

Відчуваю, як наді мною схиляється декілька чоловік.

– Док, готуй інструменти. Тут п…ц!

Після цієї фрази розумію, що солдатське щастя – «миттєва смерть або легке поранення» – проходить повз мене. Шість пар міцних рук хапають мене і бігом несуть у глиб терміналу. Хтось спереду невдало схопився за «броник» – і той насунувся мені на обличчя. Стало важко дихати. Чужим голосом прошу відірвати кевларовий комір. «Дашка» не замовкає. У терміналі вже майже темно. Мене опускають на підлогу, док возиться зі джгутами. Відчуваю, як теплі струмені крові залишають тіло. Болю, як і раніше, нема, тільки страшно нудить, відчуття, що ти застряг десь між світами. Ладен віддати все тільки за те, щоб втратити свідомість, але то не сьогодні, і не для мене. Прошу вколоти налбуфін чи бутарфанол, завжди плутав ці приколи. Кажу, що мій у лівому нарукавному кармані, добре, що хоч у лівому. Відчуваю укол, потім ще, але краще не стає.

– У мене нема рук?

Молодий лейтенант, мій командир, здається, крізь сльози, палко видавлює:

– Все буде добре, руку пришиють, вона коло тебе. Будеш ще на моєму весіллі гуляти.

В розпачі ляпаю дурницю з дешевого фільму:

– Пристреліть мене. Як я буду жити без рук?!

Чую свій голос десь здалеку. Наче сиджу в партері театру. Добре, що поряд нема Станіславського, не повірив би. Халтура. Док, здається, завершив свою справу.

– Запиши 16:30.

Десь на мені пишуть час. Теплі струмені стають рідшими, але краще не стає. Нудить ще більше. Знов прошу вколоти щось, щоб я відключився. Хтось здогадується розстібнути ремінь, щоб

стало легше дихати. Латунна пряжка бряцає об підлогу. Мій улюблений ремінь, ще студентом переробив його з дядькової офіцерської портупеї. Майже як у Данді на прізвисько «Крокодил». Нудить так, що вже нема сил. Мо' то вже конаю? Чекаю, коли почну пролітати через тунель до яскравого світла, побачу згори своє понівечене тіло, все життя перед очима... Ну, все як має бути. Та ніц! Напевне, з мене ще не досить.

– «Коробочка» підійшла, давай грузити.

Ті ж міцні руки хапають мене і несуть до БТРа. Цей б…ский десантний відсік явно на мене не розрахований. Бідні хлопці не знають, як до мене підступитись. Допомагаю їм ногами та в стилі пітона нарешті заповзаю всередину. Гупають двері.

– Пашол!

Понеслась. БТР вилітає на взлітку і несеться в сторону Пісок. Ці декілька кілометрів, здається, продовжуються цілу вічність. На скачках права рука, яка так-сяк примотана до шини, постійно падає. Далі бригадна швидка. Лікар, з яким тиждень тому снідали курячим паштетом у Тоненькому, ставить крапельницю та постійно розмовляє, щоб я не відключився. Хочеться послати, але ж то док, і він «при ісполнєнії». Як мантру повторюю:

– 4+, телефон у кармані, прізвище...

Красноармійськ. Районна лікарня. Стомлений лікар та медсестра роздягають і везуть до рентгенкабінету. Шкодую за зіпсованим бундесівським кітелем (польовий кітель німецької армії). За пару годин до вибуху знайшов його у волонтерці, саме мій розмір, надів – як на світ народився. Одним словом, чічіляля, не те що наш піксель моднявий. Тепер, бля, жилетку маю). Сестра на ходу заповнює якісь папери.

– Прізвище?

– Терещенко.

– Ім'я?

– Олександр.

– По батькові?

– Леонтійович.

– Зрозуміло, Леонідович, – повторює вона записуючи.

– Леонтійович, б…дь!

Зриваюсь на крик (завжди дратує, коли плутають).

Сестра перелякано виправляє та вибачається.

Гелікоптер. У салоні сім чи вісім вояків. Лежачий я один, усі інші наче «легкі». До мене під'єднана крапельниця – намагаються довезти «300-м». Не заздрю хлопцям: мій вигляд не надто естетичний для споглядання. Добре хоч сам себе не бачу, бо й так нудить до безтями. Важко торохтячи гвинтами, вертушка неохоче здіймається у вечірнє небо. Тімур, той, з яким був на посту та який був у мене за спиною під час вибуху, трохи нервує. Летить вперше. Я щось патякаю йому заспокійливе, хоча якби не «херова хмара» «Бутерфанолу», мабуть, теж очкував. На щастя, Тімуру прилетіло лише два уламки. Один у щоку, а інший застряг у цукерках, що були в кармані штанів. Ось вона, неочікувана користь від хохляцької заощадливості. Зі щокою, правда, трохи кепсько вийшло. Згодом, тижнів за три, відвідуючи мене в «Мечці», колега скаржився: мовляв, після того, як витягли уламок, не може розкрити писок на всю, щоб хапонути гамбургер. Хороший хлопець. На війні іноді вистачає дві-три доби просидіти в одному окопі, щоб зрозуміти, хто з тобою поруч. Коли їх конвой заходив у ДАП, сепари насипали особливо старанно. На цьому «фестивалі» Тімур під час вигрузки прое…в свою кевларову каску. Пару днів, поки знайшли, ходив у сталевому совковому горщику, чим дуже потішав нас. Ми з ним постійно в одній зміні були вночі, жодного разу не «хропонув». Та й сьогодні ми вдвох «двіжнячили». Нормальний чел. Нічого, заштопають, як новий буде, не те що я.

Нарешті посадка. Знову швидка. Від Мі-8-го до швидкої каталку супроводжує незнайома жінка, яка, поклавши руку мені на плече, лагідно каже:

– Все позаду, рідненький. Ти в Дніпрі. Ще станеш чемпіоном зі стрільби. У нас чудові лікарі.

В очах сльози. Намагаюся посміхнутись, але через розірвану губу посмішка виходить а-ля «рестайлінговий лускунчик». А далі операційна. Яскраве світло. Хірург торкається правої руки нижче ліктя і запитує, чи я щось відчуваю. Крізь сльози шепочу, що ні, але дуже хочу відчувати, благаю зберегти. Нарешті відключаюсь. Відкривши око, розумію, що вже ранок. Я в ліжку. Дивно бачити білу білизну. Так чисто, аж огидно. Звертаю увагу, що

замість рук – скривавлені бинти. Емоцій ніяких. Напевне, морфій. Помічаю незнайому симпатичну жінку поряд. Вона ніяково посміхається:

– Я Лєна, психолог, буду біля тебе, скільки потрібно.

Запитує, чи хочу їсти. Як не дивно – хочу, ще й дуже. Дістаючи якісь «балабаси», Лєна обережно починає здалеку пробивати, «на якому я світі», типу: чи займуся суїцидом зараз, чи спочатку поснідаю. А я тим часом міркую, до чого тут психолог. Що зі мною не так? Ну, відірвало руки, але ж то до хірурга. Око? Наче офтальмолог... Щось тут не тойво. Може, має рідню зустріти. Підготувати, яке «щастя» їх тут чекає. Вгамувавши голод, починаю щось патякати, щоб заспокоїти психолога. Заходить санітарка з «туалетним аксесуаром», пропонує допомогти. Відпускаю якийсь жарт і встаю сам. Трохи хитає, але не суттєво. Роблю паузу, щоб «система» підлаштувалася під ампутовані, на різному рівні, руки. «Впіймавши» рівновагу, не надто впевнено роблю перші кроки. Підійшовши до дзеркала у вбиральні, бачу в ньому кумедного чолов'ягу. Згадую «Теорію запою»: «Это кто там такой некрасивый пришёл?» Да, бля, відон ще той. Праве око заліплено пов'язкою, пів-обличчя вкрито якоюсь незрозумілою кіркою з крові та пороху. Нижня губа та права брова зшиті на вузли, наче мішки з картоплею. Пару-трійку нижніх зубів у мінусі. Ну, руки... то особлива тема. І все це вдягнено в якусь коротку білу сорочку, схожу на жіночу ночнушку часів Першої світової війни. З-під короткого рукава звисає китиця різнокольорових катетерів. Згодом на запитання молоденької журналістки, що то таке, з серйозним виглядом пояснив, що то Audio, Video та USB виходи.

Підморгую собі:

– Е-е, брат, та ти ще легко відбувся. Он ще скільки всього лишилося. Вуха, наприклад, зовсім не постраждали. Принаймні зовні... Ну що ж, ласкаво просимо в нове життя! Життя після 16:30...

2

16:30. Майже за 48 років стрілка годинника відміряла цей час – 17502 рази. То був 17503-й. До фіга! Пам'ятаю, коли в дитинстві до мене нарешті дійшло, що люди не живуть вічно (бабуся проговорилася), впав у страшну дитячу депресію. Вираховував на коробці від сірників, скільки там мені, нещасному, залишилось днів... Виходило жахливо мало. Найбільше пригнічувало, що мамі залишилось набагато менше. Дякувати Богу, що я навіть не здогадувався тоді, наскільки менше.

– Тата я майже не пам'ятаю. Згадую тільки ті рідкі моменти, коли він був «у зав'язці» і дуже класно розповідав нам з сестрою «казку» про Тарзана та мавпу Чіту. Потім знову не втримався – по п'янці набив комусь макітру і сів на 3 чи 5 років. З вільного поселення, «хімії», самовільно приїхав у «відпустку». Добавили ще. Побачив його вже, коли мав 14 років і не дуже розумів, хто то є батько і як з ним поводитись. Мама дуже любила тата, намагалася врятувати, возила аж на Урал кодувати, але марно. На жаль, батько наробив багато дурниць, після яких мама не змогла його вибачити. Я теж. Оселившись десь аж на Волзі, він писав листи, просив вибачення, під кінець навіть просив його забрати до себе. Дитячі образи занадто глибоко врізаються в пам'ять. Я навіть знайшов тисячу п'ятсот причин, щоб не поїхати, коли його ховали. Я не дав йому жодного шансу бути пробаченим і спочити з миром. Я, сука, той, в якому тече його кров «4+», який схожий на нього майже як дві краплі води. Коли приїздив підлітком у його село, чув за спиною: «Он Льон пішов...». «Льон» – саме так його звали батьки та знайомі. «Льон» – саме такий позивний я собі взяв, щоб хоч якось спокутувати свою провину. Саме тому я іноді агресивно реагую, коли мене називають Леонідовичем. – Я закінчив.

Здається, Лєна зовсім не здивувалась, що в цей момент я переймаюся саме цим, а не своїми втраченими руками. Напевне, психологом вона була класним, бо після її порад мені трохи полегшало. Хоча, може, то морфій. Добігала кінця лише перша доба після тих б...ських 16:30. Я чекав на приїзд рідних. Хвилювання чомусь не було. Було відчуття, що я спостерігаю за всім, що відбувається, десь із того самого партеру театру. Того самого,

що й у терміналі. Ще вранці, коли прийшов лікар спитати, як я, та пояснити, що він був безсилим врятувати руку, я попросив його набрати номер і дати мені телефон: «Привіт. Я живий, але без обох рук». Якось дуже спокійно та байдуже все це в мене вийшло. Знов халтура. Бідний Станіславський зробив черговий оберт десь там на Небесах. «Як без рук? Ти де?» Ну, потім, звичайно, сльози. Лікар забрав телефон і почав щось пояснювати сам. А я поринав у сон. Засинаючи, згадав б…ських сепарів, що зіпсували мені бундесівку, суки, нафіг мені тепер та жельотка...

…Великі зелені заплакані очі. Руки лагідно торкаються «живої» частини обличчя. Палкий поцілунок у скроню. Писок маю ґрунтовно заштопаним та тимчасово «непоцілунконспроможним».

– Як ти себе почуваєш?

– Нормально, крім рук, звісно.

– Все буде добре, я з тобою.

Наше сімейне життя навряд чи можна було назвати тихою гаванню чи спокійною рікою. Скоріше це схоже на бурхливий гірський потік. Коли русло іноді розходиться, знаходячи різні шляхи до моря, потім знову зливається воєдино... Познайомившись у квітні 93-го, на дні народження товариша, в грудні того ж року, щасливі та закохані, ми стояли в ЗАГСі з упевненістю, що це все назавжди. Весілля було скромним і родинним. Весільна сукня спеціального покрою трохи приховувала досить солідну вагітність нареченої. Потім, як це часто буває, побут та буденність зробили свою підступну справу й останні сім-вісім років були майже суцільними «розбіганнями» та «come back» (поверненнями). Наші відносини нагадували історію кохання двох дикобразів: чим міцніші обійми, тим глибші рани. Напередодні війни ми вчергове з'їхалися, без особливого оптимізму, що це надовго. Моє рішення йти на війну вона сприйняла як спробу втекти від себе і трохи «робила нерви» з цього приводу. Мені вдалося переконати, що це виключно питання патріотизму, власне, як воно і було насправді.

Те, що я відправляюся в ДАП, знали лише двоє моїх найближчих друзів, на найгірший випадок. Щоб знали, де шукати кінці. Близьким сказав, що буду на навчаннях, тож дзвонитиму сам,

якщо буде така можливість. Із терміналу надсилав короткі смс, що все добре. Дзвонити не наважувався, бо якщо під час розмови прилетить «кабан», матимеш що розповідати.

Та жіночі передчуття – то така сама реальність, що й приліт того довбаного «кабана». В той самий фатальний день, коли я після вибуху впав на смердючу бетонну підлогу терміналу, дружина сиділа за святковим столом дня народження двоюрідної сестри. На запитання родичів, де я зараз, вона відповіла: «Сказав, що на навчаннях, а я чомусь упевнена, що він в Аеропорту».

А вночі я прийшов до неї уві сні – прощатися. Вона міцно обіймала мене і благала не йти. Хтозна, може, тому й не пішов.

Дзвінок із Дніпра наздогнав її в маршрутці, по дорозі на роботу. Якщо я і припускав, що зі мною щось може трапитись, то чомусь саме цей б…ський дзвінок був єдиною і найгіршою уявою мого збудженого мозку. Про це я думав, дивлячись на першого в своєму житті «200-го», що лежав на броні бетеера (БТР), в посадці, десь під Маріком (Маріуполь). Для своїх рідних він був ще живий. Відлік до того страшного дзвінка вже пішов на години. Безжально та невблаганно він розірве чиєсь буденне життя на ці огидні «до» і «після»...

Далі заходить син. У свої двадцять він, в іншому випадку, дуже соромився б своїх сліз, та не зараз. Нахиляючись, щоб поцілувати, крізь сльози каже:

– Татку, я тебе дуже люблю і пишаюсь тобою.

– Все добре, синку. Я живий.

Ідучи до ЗСУ, я налаштовував його, що це війна і на ній може статися все: «Якщо зі мною щось трапиться, ти за старшого. Маєш піклуватися про маму та сестру».

Сашко, звісно, уважно, по-дорослому мене слухав, але не надто розумів, що то таке війна і що зі мною щось може трапитись. Ну, власне, я теж. Говорячи йому це все, я трохи відчував себе актором театру. Якось воно все нереальним здавалося.

Як я потім взнав, Лєна-психолог трохи привела його до тями, перш ніж пустити до мене. Син не міг наважитись побачити мене скаліченого та безпорадного. Дочку побачив тижні за три: щоб оговтатись, їй знадобилося трохи більше часу. Навіть через

півроку, зайшовши до кімнати та побачивши мої протези, вона починала плакати. Надто вразлива та «тонкосльоза» вона в мене. Що поробиш...

Слідом зайшла Лєна, тільки вже рідна сестра. Незважаючи на вологі очі, вона, здається, трималася краще за всіх. Ще з дитинства сестра завжди давала мені фору в самовладанні. Поки всі мої приходили до тями, дізнавшись, що найближчим часом я відправлюся на Донбас, сестра взялася за мою екіпіровку. За декілька годин до погрузки мені передали новенькі тактичні рукавички, наколінники та протиуламкові окуляри, придбані нею в компанії з подругою та моїм товаришем. Шкода, що всі свої лахи «посіяв» у ДАПі, разом з руками. Щоправда, рукавички мені вже точно ні до чого. З цієї хвилини і для них, моїх рідних, із затримкою на півдоби, пішов новий відлік життя – життя після 16:30. Впевнений, що їм було набагато важче. Як мінімум мені поки що регулярно «вливають» якесь оптимістично-наркотичне лайно, вони ж мають сприйняти нову реальність самотужки. Безкінечні, в'язкі лікарняні тижні. Відмінність лише у кольорі стін палат різних медичних закладів. Незабаром до моєї «команди рятівників» приєдналась і двоюрідна сестра Тетяна, що дозволило проводити ротації серед особового складу. Лікарня, якою б привітною вона не була, – не найкраще притулисько.

3

Реанімація «Мечки» (Дніпровська обласна лікарня ім. Мечникова). В кімнаті чотири ліжка. Один без свідомості вже кілька діб, інший періодично стогне, коли приходить до тями, намагається повиривати все, що до нього під'єднане. Але найгірше, що лікарі не можуть добитися в нього, як знайти рідних. То, бля, капец як погано. Третього не пам'ятаю. Я біля вікна. Ліжко якесь модне з матрацом, який періодично наповнюється повітрям, потім спускається. Таке враження, що ти на морі. Правда, жаркувато на ньому, та й простирадло постійно ковзає, бо він якийсь занадто слизький. До великого пальця на правій нозі під'єднана якась фігня, що веде до приладу, на екрані якого цифри. Що то воно є? Може, IQ визначає, чи ку його мать. Якщо так, то я красунчик, судячи з того, що на екрані. Але лікар розча-

ровує: то лише показник насиченості крові киснем. Шкода. Незважаючи на те, що катетери працюють по повній, два-три рази на день вливають у мене всяку всячину, я тут кайфую. На цьому ліжку надувному з чистою білою постіллю, біля вікна, нічого не гупає, вентиляція працює справно, одним словом, «як у Бога за пазухою». Це ж тобі не в терміналі на бетонній підлозі у кублі з брудних карематів та спальників. А сморід? Суміш запахів лайна, немитого тіла крутих хлопців та порохових газів. Напевне, так смердить смерть. А може, й ні, може, вона без запаху зовсім...

До палати заходить літня жінка в білому халаті, певно, «прохвесорка». Дуже вибачається та питає, чи я не проти поспілкуватися з студентками-медиками.

– Вони майбутні лікарі, їм треба знати, як у вас це все проходить, щоб навчитися рятувати.

– Дівчата? – питаю.

– Так.

– Треба ж було повідомити, я б поголився. Та й тельнік ще не купили. Що ж то за ВДВ. От халепа. А подаровану сестрою арафатку я взагалі в терміналі залишив. Узяв навмисне, думав, повертатимемося в Крамік (Краматорськ), а я такий на броні, в арафатці, як справжній харцизяка. Селфі, всі діла. До речі, наступного разу, коли буду згадувати б…ських сепарів, не забути пригадати їм ще й арафатку. Ну то що поробиш, заводьте, як то кажуть, «нині маю час та натхнення».

– Запускайте!

До палати заходить з десяток дівчаток, перелякано поглядають на «потерпевшого», «прохвесорка» їм щось показує та розказує, іноді питає мене, як то все було, що відчував та ще якусь фігню. Одним словом, як в інтерактивному музеї доісторичних тварин. Типу: екскурсовод підводить глядачів до опудала мамонта чи стегоцефала і «вежливо» так питає:

– Як ся маєте, шановний, який ваш морально-психологічний стан?

– Усьо добре. Ідіть уже, не заважайте. Мені тут ще років 200 ї…ти.

Десь так. Екскурсія закінчується, дівчатка бажають одужання, поспіхом залишають палату. Може, кому зле стало. Нічого,

хай звикають. Зате до патологоанатома вже підготовленими підуть. А я не можу заспокоїтися за арафатку. Курва, жодного разу не надів... Б…ські сепари.

Як не дивно, реанімація згадується якось спокійно і навіть тепло. Можливо, тому, що відіспався на півжиття вперед.

У реанімаційному відділенні розпорядок, практично, як в армії. Десь о 5-й, можливо, трохи пізніше, бо час тут має зовсім інший вимір, заходить літня санітарка з мискою теплої води та губкою. Починається процес омовіння. Майже як у Висоцького:

Если хилый – сразу в гроб!
Сохранить здоровье чтоб,
Применяйте, люди, обтирание.

І то дуже доречно, бо той модний матрац, що постійно «дихає», здається, шкіряний. Лежати на ньому жаркувато, дуже швидко пітнієш, і то трошки бісить.

Ближче до обходу піднімається легкий кіпіш. Виявляється, до нас їде Президент!

Одна санітарка, перетворившись на цирюльника, наспіх голить нас одноразовими станками. Зі мною простіше – півобличчя фундаментально депільовано вибухом. Сусід, що зліва, до якого через трубки під'єднано якісь прилади, щось бубнить. Можливо, хоче пояснити, що планував відпускати еспаньйолку. Той, що навпроти, мовчить. Поранення в голову. Не знаю, чи відчуває щось під час гоління, бо всі дні, що я тут, він без свідомості.

Інша санітарка залітає з цеберком білої фарби, яка, на диво, не смердить. І починає поспіхом підфарбовувати облізлі перила ліжок. У мене, напевне, саме «просунуте» ліжко, бо нижнє перило зовсім відсутнє. Жартома пропоную їй пофарбувати мені нігті на пальцях ніг – для симетрії. Посміхнувшись, жінка закінчує свою відповідальну справу і виходить. Але, виявляється, все дарма – Президент вирішив обмежитись військовим госпіталем, а до нас їде лише заступник голови ОДА. Буває. За декілька годин заходить Філатов у супроводі групи лікарів. Його підводять до пацієнтів і коротко розповідають – хто, звідки та «на що скаржиться». Я третій. Підійшовши до мого ліжка, він, здається, впадає в ступор. Не знайшовши необхідних слів, опустивши очі,

переходить до іншого. Погляд якийсь розгублено-збентежений. Це погляд людини, на яку (як їй здається) поклали сумний обов'язок – першому сповістити мені погану новину: «Розумієш, друже... Тут така справа... Як би це тобі пояснити... Справа в тому, що... на превеликий жаль... ти не ящірка... Кінцівки у тебе не відростуть... Ось... Вибач... Тримайся». За сценарієм драми, після цих слів я мав би впасти додолу, битися в конвульсіях, здіймати до неба те, що залишилося від рук, та з надривом волати: «Як? Цього не може бути! О, горе мені! Господи, забери мене скоріше!»

Ну а якщо то має бути індійський шедевр Боллівуду, я маю виконати танець «в дупу пораненого слона». І заспівати якусь сумну пісню, обов'язково підскиглюючи. До речі, другий варіант мені до вподоби. Шкода, що я бальними танцями в школі недовго займався.

Такі погляди я тепер зустрічатиму часто. Дехто зі знайомих вважатиме за краще триматися подалі. І я їх зовсім не засуджую, бо невідомо, як сам повівся б на їх місці. Пам'ятаю, як на заняттях з медичної підготовки на полігоні, а потім і в Краміку, коли інструктор починав описувати характерні поранення, звичайно, в усіх фарбах, як можуть лише лікарі, мене нудило і було дике бажання відійти подалі. А ще, в молодшому шкільному віці в наш клас одного разу завітав ветеран Вітчизняної війни. У нього замість руки був протез, одягнений у чорну шкіряну рукавичку. До цього часу пам'ятаю, який то був жах. Я уявляв, яка вона холодна і бридка, та підробка. Отакі вони – закони всесвіту. Врешті-решт, ніхто тобі нічого не винен. Власне, як і ти, – нікому і нічого.

Якщо людина співчуває тобі чи хоче щиро подякувати, то це – лише співчуття і лише подяка, миттєвий порив чи відчуття провини – не більше і не менше. Чим скоріше ти навчишся розставляти червоні прапорці у відносинах з оточуючим світом, заступати за які – табу, тим скоріше віднайдеш джерело внутрішньої мотивації. Пошуки зовнішньої роблять тебе вразливим та слабким. Коротше кажучи, ти створюєш для себе своєрідний психологічний «бронник» – «Корсар 4+» вагою 11 кг 600 гр.

Але це буде згодом... Поки що: простора світла кімната реанімації, «просунуте» ліжко з модним матрацом, китиця різноко-

льорових катетерів під лівою ключицею, через які регулярно надходить чергова доза ілюзій до кожної клітини мого тіла... Ілюзій, що нічого не змінилось. Просто коротенький перепочинок...

4

Від реанімації «Мечки» до обласної офтальмології метрів п'ятсот. У 2014-му – то досить жвавий маршрут медичної міграції. Протиуламкові окуляри ще не надто розповсюджені: в потрібний момент де завгодно, лише не там, де треба. Ну як у мене, власне. Гадаю, для лікарів то складна дилема: що рятувати в першу чергу – життя чи зір? Звісно, що мертвому зір – то вже не перша необхідність, а живому «втемну» теж непереливки. На щастя, «Мечка» – то ціле медичне містечко, тож «вижати» максимальний результат набагато легше. Перші свої відвідини ДОКОЛу (Дніпровська обласна клінічна офтальмологічна лікарня) пам'ятаю, наче то було вчора. Вперше все було класично – каталка-ноші-швидка-каталка. Запам'ятав в основному стелю, світильники, обличчя лікарів, що схилилися наді мною... Мені, звісно, вистачало гумору, щоб не сприймати занадто близько до серця фразу «ще будеш чемпіоном зі стрільби», яку лагідно шепотіла невідома мені жінка по дорозі від гелікоптера до швидкої. Зовсім не через можливу втрату ока, бо стріляти з одним оком навіть зручніше. Руки. Точніше, їх відсутність – основний удар по моїх чемпіонських амбіціях. Хоча стріляти я таки спробував. Згодом – у 2016-му. В тирі з 25-ти метрів з «мілкашки», щоправда, із заряджаючим, але усі п'ять поклав у мішень. У протезів є один безсумнівний плюс – відсутність тремору. Але то всьо буде згодом. А зараз офтальмологічна операційна, чотиригодинна операція і світло в кінці тунелю. Вдруге мій шлях із реанімації до офтальмології був веселішим. Оскільки не було вільного реанімобіля, мене посадили у візочок, накрили декількома ковдрами, бо було вже досить прохолодно, і дві літні санітарки потягли. То було трохи схоже на транспортування мумії.

Не знаю, що спонукало знаного офтальмолога Сердюка «взятися» за моє вщент розірване око. Можливо, мій не надто оптимістичний вигляд на столі 16-ї міської лікарні зразу після

евакуації. Про це він мені якось казав, і очі у нього були вологі. До речі, з того фатального для мене дня ми стали з ним друзями. Майже за чотири роки мого «регламентного» лікування в ДОКОЛі, я зустрів там два своїх дні народження, Паску та День Повітряно-десантних військ. І щоразу то всьо було тепло, породинному. Одним словом, прижився.

Але спочатку було чотири години ювелірної роботи. Радужку мого правого ока зібрали зі шмаття, наклавши 74 шви. Всю «оптику» теж замінили. Жартуючи з журналістами, я казав, що мені з правого ока роблять «тепляк» (тепловізор).

Тижні за два, коли загроза сепсису минула, з «Мечки» остаточно перебрався до офтальмології. Хірург щодня приходить робити мені перев'язки, поки, нарешті, знімає шви – і за місяць я вже не їх пацієнт. Лишається ще, правда, пересадити невеличкий клапоть шкіри, щоб правильно сформувати праву куксу (таку назву тепер мають мої верхні кінцівки). Ця процедура наразі не є невідкладною, тож лишається на завершення. Буде такою собі «вишнею на тортик». Коли знімали шви з цієї ж таки правої, в маніпуляційній зібралася купа людей. Літня медсестра асистувала хірургу, а ціла бригада анестезіологів чатувала на випадок, якщо почну «губитися». Коли хірургу хтось подзвонив і з телефону почала лунати приємна мелодія, я зауважив, що музична анестезія – то гарна річ. Але для мого випадку треба щось важче, наприклад, Rammstein був би вкрай доречним. Молодий анестезіолог, здається, знався на цій «темі», миттєво дістав свого дівайса – і в «маніпульці» почав жорстко «насипати» Тілль Ліндеманн (соліст групи Rammstein). На щастя, в аудіотеці Антона (так звали анестезіолога) була єдина композиція цієї групи, бо ми вже почали «втрачати» літню медсестру, а це було б вкрай невдячно з мого боку. Покопавшись у телефоні, креативний анестезіолог увімкнув «Темную ночь» Марка Бернеса. Я згадав, як відчайдушно та з почуттям волав цю пісню разом з дружбанами у дитячому садочку. Задля серйозності моменту ми сідали, клали собі на коліна маленькі дитячі стільці, ніжками вперед, спинкою до себе. Тоді нам здавалося, що це дуже схоже на баян чи акордеон. І війна здавалася романтичною мозаїкою з героїзму і подвигів. Якби я міг зараз зустрітися з собою малим,

то пояснив би, що війна – то бруд, кров і смерть і романтика там досить сумнівна. «Доспівався, бля», – перервав я свої спогади й у сентиментально-збудженому стані попрямував до палати.

Тут, в офтальмології, у мене взагалі апартаменти. Окрема двомісна кімната з персональною вбиральнею. За декілька тижнів, що я тут, стіни рясно прикрашені дитячими малюнками та оберегами. В ніші на полиці невеличка Ікона, з якої Христос спокійно і безпристрасно споглядає на мою трохи пошматовану плоть. Цей образ возив із собою всюди. В терміналі він був у лівому нагрудному кармані спаскудженої вибухом бундесівки. Змусив дружину поїхати до 16-ї лікарні, де мені ампутували руки, щоб забрати вціліле барахло. Мабуть, це було не досить гуманно наражати її на такі речі, але іншого виходу не було. Цей Образ, дитячий малюнок, отриманий з волонтерки в Краміку (Краматорськ), та забризкані кров'ю піксельні штани – це весь мій солдатський скарб, на який її вистачило. Берці десь загубилися в Красноармійському госпіталі, через який мене транзитом доправляли в Дніпро. Бундесівський кітель, звісно, було шкода, та після вибуху його вигляд був явно не для слабких нервів. Б…ські сепари!

Важкі «офтальмологічні» будні тяглися повільно, але не сумно. Морфій колоти перестали, а настрій, як не дивно, не зіпсувався. Може, то контузія дається взнаки? Треба за собою постежити, а то ще тойво... Починаю вже трохи замислюватись. Ну, типу, як у Єсеніна:

Кто я? Что я? Только лишь мечтатель,
Синь очей утративший во мгле.

Поки що, правда, одного ока, але…

Найперше, що я зрозумів за цей час: якщо ти не заслужив на прямий квиток до Вальхалли, життя з тебе висмокчуть по краплині солодкі вбивці – співчуття та жалість. Цей людський ресурс просто бездонний. І не тому, що люди такі погані, перш за все – це ти такий, що викликаєш співчуття. Ти починаєш вживатись у цю роль і без сторонньої допомоги вже не уявляєш власного життя. А якщо при цьому з тебе роблять ще й героя «народного фінського епосу» – тоді гаплик. Повільно, але впев-

нено ти перетворюєшся на шановного овоча, а з роками – повного кавалера ювілейних нагород. І одного разу, зазирнувши в дзеркало, ти жахнешся від лискучої та самовдоволеної пики. Той «загиблик» у дзеркалі вбиральні 16-ї лікарні Дніпра був набагато привабливішим. Якби хлопці тоді, в терміналі, знали, що тягнуть на собі центнер овочів, може, впустили б хоч пару разів. Да, треба негайно вже «раму докупи збирати».

Найчастіше питання виживання людини пов'язане з екстремальними умовами, в які ця сама людина потрапила. За власної нерозважливості, свідомо або в результаті природного катаклізму чи велінням долі. В певний момент Х починається відлік часу, коли твоє життя виключно в твоїх руках. Твоя подальша історія на цьому світі залежить від жаги життя, волі та винахідливості. Ситуації з розряду Армагеддону чи то «вселенського пи...цю» не розглядаємо, бо там від людини вже нічого не залежить. Тобто можна розслабитись, згадати найяскравіші моменти подорожі, помолитись і якомога достойніше прожити ці останні миттєвості. Для чого? На випадок, якщо хтось більш удачливий зніматиме то всьо на відео та потім викладе в YouTube і мільйон користувачів вдивлятимуться в твою спотворену жахом пику та неестетично вологі штани у надважливому місці. Саме у такому жалюгідно-непривабливому вигляді ти назавжди застрягнеш у пам'яті нащадків.

Говорю це з власного досвіду. Перші хвилини після мого поранення в новому терміналі ДАПу, як виявилося згодом, потрапили в об'єктив відеооператора, що якраз знімав документальну стрічку «Три дні в Донецькому аеропорту».

Безвідповідально поставившись до цієї ситуації, я скиглив якусь маячню, не дуже вдало мотляючи брудною макітрою. Замість того, щоб, закотивши очі, зловісно викарбувати – «I'll be back» (я повернуся), перед тим як зникнути у десантному люку бетеера (БТР).

Але повернімося-таки до виживання, бо, як відомо, змінити минуле неможливо, тож і хрін з ним.

Так ось, прийшов момент, коли не лише доля, а й життя у твоїх власних руках, крім того, є не дуже добра новина, що саме рук-то ти більше і не маєш. Тобто виходить такий собі не надто

веселий каламбур – твоя доля в тому, чого нема. Буває й таке. Після короткого «зависання» маєш протестувати роботу усіх вцілілих функцій, «взяти себе в ноги» і рушити далі.

З самого початку, звісно, треба встановити нові правила гри, які мусиш покірно прийняти та яких неухильно дотримуватися. Гри під назвою життя після години Х, у моєму випадку – після 16:30.

Власне, тих правил не так багато, а точніше – лише два:

Правило перше: нічого змінити вже неможливо – і тут ставимо крапку.

Правило друге: «з'їхати з життя» з власної ініціативи, тобто власноруч (знову каламбур), не можна, бо то є гріх, що прирікає душу на вічні митарства у не надто привабливих паралельних світах. І тут теж треба поставити крапку.

Звісно, мої правила абсолютно не придатні для атеїстів, але, на щастя, себе до таких не відношу, тож це вже не мій клопіт. Чому на щастя? Бо не розумію, як атеїсту знайти хоч одну завалящу причину продовжити подорож, в якій усе пішло не так.

Отже, якщо ти прийняв ці два простих правила, всі інші питання виключно технічні.

Якщо твої руки росли з правильного місця (мені з цим, до речі, пощастило), то мало залишитися хоча б цьому правильному місцю. А якщо додати до цього майже цілу ліву руку, правда, без кисті, та шматок правої, то ти вже, вважай, майже Брахма (бог індуїстської головної тріади, який має чотири обличчя і чотири руки).

Найперше, з чого починаю, – то, звичайно, самостійне забезпечення необхідних біологічних потреб. Бо якщо ти не вигадаєш прийнятного способу запхати собі щось хоч трохи їстівне у пельку, ну і навпаки, то всі ті твої правила собаці під хвіст. Твоя доля завжди залежатиме від чиєїсь милосердної руки, що годуватиме тебе з ложки якимось поживним варивом. Навіть якщо то буде рука рідної людини, все одно це вкрай паскудна ситуація залежного чоловіка. Ніщо так не підкреслює твою безпорадність, як годування з ложечки. То просто капець якийсь. Крім того, на цьому ґрунті виявив третинні статеві ознаки, про які раніше і гадки не мав.

От, наприклад: коли я їм або мене годує син відбивною, картоплею та салатом – все чітко, зрозуміло і системно: відбивна, картопля, салат; відбивна, картопля, салат; коли тебе годує хтось із жінок, система одна – ніякої системи: відбивна, картопля, картопля; салат, салат, картопля; відбивна, відбивна... Як то може бути? Б…ські сепари. Хоча сепари тут, напевне, ні до чого. Просто б…ські – і все.

Варіантів, звісно, обмаль, але троньки є.

Варіант перший і найпростіший: робоча назва – «їсти мордою». То як з фільму каналу «Animal Planet» про «нільських крокодилів»: тиха поверхня ріки, щебечуть пташки, і раптом – хабач: з води вилітає якась херня з безрозмірною пащекою і миттєво хапає все, що погано стоїть на березі, та ковтає то всьо за дві секунди. Якщо оволодіти досконало, то це, практично, бездоганна техніка. Тільки два недоліки: вона мало придатна для перших страв, бо можна виглядати, як мій улюблений спанієль Квінто: він як поїсть борщу, потім півдня струшує з вух капусту. Ну і, по-друге, дозволити собі такий етикет на людях «народное достояние» собі не може (за протоколом). Для того випадку розробляю комплект змінних насадок на базі напульсника для спорту. До одного прикріплюється ложка, до другого виделка, ну а до третього стилус – то вже для розваг.

Мою увагу відволікає голос у коридорі. Якийсь чел патякає по телефону:

– Да, написал, как договаривались. Я шел за кулисами сцены – и бутафорская стрела попала в глаз.

– Что? Как я теперь буду с одним глазом? Да нормально, чаще вертеть головой буду. Глаза – это ж так же, как яйца – одно запасное.

Ну що ж, життя налагоджується!

5

Знаючі люди кажуть, що звичка укорінюється в нас за 21 день. На те, щоб звикнути, що ти «особливий», треба трохи більше. Все залежить від того, як швидко ти зможеш прийняти за даність те, що, власне, прийнято вже без тебе. Тобі треба тільки поставити галочку в квадратику біля тексту «З правилами озна-

йомлений та згоден», і тиснеш на «Продовжити», ну або «Повернутися в попереднє меню», як на звичайному інтернет-ресурсі. Можна, звичайно, 253 рази повертатися в попереднє меню, але воно лишиться незмінним. Тож ставлю галочку і тисну «Продовжити».

Найперше, що треба зрозуміти, – це те, що життя без болю більше не буде. Ну в сенсі НІКОЛИ. Але це біль незвичайний. Це біль ексклюзивний. Болить те, чого, власне, нема. Фантомний біль. Щоб здолати чи співіснувати з ним, є декілька варіантів. Найефективніший, найпростіший та найдоступніший – то, звичайно, суїцид. Одна мить – і ніякого болю, чистий спокій.

Якщо не брати до уваги деяку неестетичність цього процесу, є ще одна суттєва фігня – сучасній науці достеменно не відомо, «як суїцид вплине на карму». Жодний медичний чи парапсихологічний заклад не видасть тобі медичну довідку, що то всьо є безпечним. Тоді що ми маємо? Ти, задовбаний від тієї всієї історії, згвинчуєш по-легкому з цього тлінного життя і – упс! – у наступному житті народжуєшся баобабом, який живе 1000 років. На перший погляд, це зовсім непогано. Стоїш собі десь в Австралії, втикаєш, слухаєш вітер, пташок... Коротше, повний релакс і реабілітація. Але обов'язково в тій місцині поселиться тічка койотів, які почнуть кожного дня справно підсцикати твій величавий мужній стовбур. Кожного, сука, Божого дня. А якщо, не приведи Господи, серед того кодла буде один, який у минулому житті був б...ським сепаром, цей процес стане сенсом усього його койотового життя. Він передаватиме цей ритуал кожному своєму паршивому цуценяті, буде жерти виключно сечогінну травичку, оселиться десь поряд, щоб частіше тебе відвідувати. І так, бля, 1000 років. А ти стоятимеш у цьому лайні і не зможеш не те що перейти на інше місце, а навіть гаркнути на нього: «Ціба, покидьку». Бо ти ж баобаб. Ну як тобі? Я коли це уявляю, підсвідомо ховаю під себе ноги, бо наче відчуваю, що ці волохаті злидні вже десь поряд причаїлися та готуються по черзі, піднявши паскудну лапу, зробити свою мокру та смердючу справу. Уявив? Я точно – пас. Навіть аргумент, що ВДВ, чи то по-новому ДШБ, та суїцид – речі несумісні, виглядає не так вбивчо, як оця перспектива з баобабом та койотами.

Далі в рейтингу – «смаколики»! Враховуючи, що рівень співчуття до твоєї злегка відформатованої персони просто зашкалює, охочих впиндюрити тобі дозу налбуфіну чи бутерфанолу не бракує. І, на перший погляд, – то дуже кльово. Приємне тепло розливається по всьому тілу, доносячи до кожної клітини суміш спокою та ілюзій... Але тут теж є свої приколи. Надовго тієї байди не вистачає, і тобі треба мінімум тричі на день підставляти вену. Врешті-решт, ти остаточно втрачаєш волю, і якщо, не дай Боже, тебе за дупу вкусить комар – будеш на колінах благати вколоти тобі щось, бо ти «погибаєш». Коротше, ця маленька скляна ампула з прозорою рідиною стане для тебе, що голка для Чахлика Невмирущого (Кощея Безсмертного). А у випадку, коли ти ще й фізично сам собі не зробиш той клятий укол, – то вже подвійне ярмо. Тому йдемо далі.

Чарівний витвір фармацевтів з романтичною назвою «Лірика». Ніяких наркотичних речовин у складі, не викликає залежності, просто біленька пігулка, яка творить дива! Після 2–3-х місяців прийому препарату я відчуваю, що ліричні пісні Олега Мітяєва, які я полюбляв до війни, тепер просто обожнюю. А лікувальну дію «Лірики» можу порівняти хіба що з цілющими властивостями капустяного листа, яким моя покійна сусідка, баба Вовчиха, лікувала все, починаючи від ячменя на оці до геморою.

Ну і, нарешті, те, на чому зупиняюся. Техніка має назву: «Лечение бешенства у собак методом самовнушения»!

Не буду зупинятися на супермодному досягненні з цієї області – вправах із дзеркалом, бо там треба мати хоч одну кінцівку. Суть її полягає в тому, що ти стаєш перед дзеркалом і наявною рукою крутиш дулю, а відсутньою рукою намагаєшся уявити, що ти дулю скрутив. Якщо це вдасться, то буде тобі щастя!

Я ж уявляю той клятий біль своїм заклятим суперником. Це значить, що в тобі постійно точиться своєрідне футбольне дербі. З часом ти звикаєш повністю контролювати гру і перемагаєш із мінімальним рахунком. Але коли змінюється погода, той сучий син всією командою переходить у наступ, твоя оборона тріщить по швах і здається, що то капець. Треба діставати джокера.

Ти такий сідаєш зручніше і так екзальтовано кажеш: «Давай, покидьку, давай! Ще давай! А ось так особливо приємно».

Тільки вираз обличчя обов'язково має бути, як у Брюса Вілліса в «Міцному горішку», коли він іде босоніж по битому склу. Без цього то всьо собаці під хвіст.

А ще цей ексклюзивний біль починає виконувати в твоєму житті важливу функцію: коли прокидаєшся зранку від болю – значить живий, і то є добре!

Згадую свого друга і «колегу» по штучних кінцівках Олега. Коли я сідаю в його обшарпану четвірку (ВАЗ-2104), яка працює на газу і в якій так смердить газом, що аж очі виїда, на моє запитання: «Чому так смердить?» – він розпливається в чарівній усатій посмішці, так що його хитрючі очі перетворюються на лукаві щілини, і урочисто так відповідає: «То ж добре, значить, газ є», – а потім голосно регоче.

6

Час поволі стирає з твого жорсткого диску кластери з файлами, створеними до 16:30, 15 жовтня 14-го. З тими, які вже не матимуть у твоєму житті жодного сенсу. Які якірним ланцюгом тримають тебе на місці, не даючи можливості залишити тонучий корабель. Все те, що провокує в твоїй голові запитання типу: «Чому це сталося саме зі мною?», «Я більше не зможу це зробити», «Хіба то життя?»... негайно йде в бан.

Якщо важко, зустрічні запитання: «А чому не з тобою?», «Чому, сука, з кимось іншим?», «Ти не знав, на що йшов?», «Ти розраховував постріляти на полігоні, на крайній випадок відсидітися в Краміку, наробити купу селфі, в арафатці, виставити то всьо в Фейсбуці та тішитися, рахуючи лайки та читаючи захопливі коменти?»

Заходжу в тролейбус, звично впираюсь ліктем у поручень, правий порожній рукав заправлений у кишеню – то задля форсу. Відчуваю на собі чийсь уважний погляд. Чоловік мого віку вп'явся в мене поглядом, повним співчуття та жалості. Напевне, вважає, що тим він мені допомагає триматися. Намагаюсь не звертати уваги, спостерігаю знайомі міські пейзажі за вікном. Але дуже скоро то всьо мені починає набридати, виникає непо-

борне бажання підійти і прошепотіти йому на вухо з десяток пунктів, за якими я мав би поспівчувати йому. Так прошепотіти, щоб він у кращому випадку весь шлях боявся відвести погляд від вікна, перераховуючи всі до одного стовпи, а в гіршому – зійшов на першій же зупинці, згадуючи все наступне життя, як жахливий сон, той гребаний тролейбус. Але то не моє. Та й кому від того полегшає, що одним демотивованим чоловіком у країні стане більше. Обмежуюсь важким красномовним зустрічним поглядом в область перенісся. Менш ніж за хвилину пасажир в'яне. О, так вже краще. І навіть не думай, а то присягаюся – прошепочу.

Коли я майже біля цілі, в гарнітурі (комплект навушників та мікрофона, з'єднаних з телефонами за допомогою Bluetooth) лунає огидний та зловтішний голос: «Телефон 1 отключён», через декілька секунд той самий, але в два рази зловтішніший, голос робить контрольний в голову: «Телефон 2 отключён». Сукаааа! Функція Help зникає з меню на твоїх очах. Бля... Перша думка: підійти до того чувака та все-таки прошепотіти те, що хотів. Не можна. Хай живе. Розгубленість навпіл зі страхом. Бридке солодкувате, підзабуте відчуття «під ложечкою». «Що робити?», «Куди?», «Alarm»... Але паніка продовжується недовго. Наче хтось невидимий робить ін'єкцію адреналіну, здається, що відчув знайомий укол біля лівого ліктя. Навіть озираюсь навколо. Може, Ангел-Охоронець? у лічені секунди безвихідь змінюється п'янким відчуттям куражу, знайомим ще з того часу, коли займався бадмінтоном: безнадійно «летів» – 2:16, жбурнув ні в чому не винну, до того ж недешеву ракетку, та так, що вона стала схожа на ключку, але за мить вже заруба, і хвилин за 20 рахунок вже 21:21, гра на більше-менше (до переваги в 2 очки). В такі моменти розумієш, що тебе вже ніхто не зупинить. У суперника жодного шансу. Банальна поїздка до інституту на закриття заборгованості перетворюється на захоплюючий квест. SOS відміняється. Все місто в твоєму розпорядженні, але є одна умова: жодного звернення по допомогу, інакше – GAME OVER...

А далі – як у класиків XIX ст.: «Смеркалось». Котресь пошкрябалось у хвіртку.

– Хто?

– Я.

Звичний брязкіт замка.

– Де тебе носить? Щось трапилось?

– Все добре. Так, вирішив пішки пройтися.

– Пішки? Десять кілометрів? Ти божевільний?!

– Згоден. Я ж контужений. У ПТСР потенціал безмежний.

Вкладаючись спати, подумав: «Який драйвовий день. Я таки красунчик. Дякую тобі, чарівний голос у гарнітурі». І вже провалюючись в сон: «Не забути набрати Дімона, нагадати, як я його тоді з 2:16...»

9

Майже третину життя ми витрачаємо на сон чи, принаймні, на намагання заснути. Це дивний паралельний світ, у якому плівку завжди можна «відмотати назад», або навпаки. Якщо сон чудовий, то, навіть прокинувшись, завжди можна зробити вигляд, що ти продовжуєш спати, та, додавши необхідну порцію відсебеньки, поринути в нього з головою. І навпаки: коли жахливий сон, в якому ти когось втрачаєш або, зірвавшись зі скелі, летиш у прірву – треба просто відкрити очі, сказати: «Куди ніч, туди й сон», ну або: «Дурне спить – дурне сниться» – і наче нічого й не було.

Це світ, в якому народжуються і живуть наші ілюзії, які так ніколи і не стануть реальністю, але з якими так не хочеться розлучатися. Навіть ставши безнадійно дорослими, ми продовжуємо бавитись з ними уві сні.

У цього чудового казкового світу є холоднокровний підступний ворог. Ворог, у якого одна мета – загарбати все, знищити навіть саму згадку про цей світ. Цей ворог – то безсоння. Воно, як розлючений океан, накочує свої хвилі на неймовірний, вкритий зеленню острів... З роками тієї навали від мальовничого загадкового острова, по якому в дитинстві ти блукав у пошуках пригод, залишається крихітний атол, на якому ледве можна знайти місце, де бридкі солоні хвилі не торкатимуться твоїх ніг. На якому лишається лише кілька хирлявих, напівзнівечених, лише де-не-де ще зелених дерев з трухлявим корінням, що стирчить назовні, – твоїх юнацьких ілюзій.

Як тільки у вікні починає сіріти, бій із безсонням остаточно програно. Тому мерзотнику начхати, що сьогодні субота, якій передував важкий робочий тиждень. І що остання думка, яку видав твій стомлений мозок напередодні, поринаючи у короткий сон, – «нарешті висплюся».

Виспався, бля.

Почалося. Одразу два нав'язливих і практично несумісних бажання починають ятрити свідомість. Перше – це за жодних обставин не надягати сьогодні протез. Бо після виснажливого робочого тижня шкіра на лівій нагадує червоний кирзовий чобіт. І друге – це за будь-яку ціну випити кави, негайно. Оскільки о 6-й ранку на власній кухні реальніше зустріти привид батька принца Гамлета, ніж хоч якого-небудь пришелепкуватого баристу, то виходить – маю проблему.

Але то всьо триває недовго. Оскільки «потужний інтелект» від того бісового вибуху не постраждав, рішення приходить миттєво. Сьогодні готуємо каву – «морський котик». Ні, жодних аналогій з елітою американських спецпризначенців. Виключно ластоногим чи ласторуким ссавцям присвячується. Кава має бути зварена за допомогою тільки «підручних» частин тіла – і крапка.

– Квінто, підйом у десантних військах!

Квінто сонно чвалає на кухню.

«От же ж Бог господаря послав. Саме не спить і собаці не дає», – красномовно кажуть його розумні карі очі. Смачно позіхнувши, він валиться під столом і за мить уже хропе. Цікаво, він взагалі знає, що то таке безсоння?

Приготування кави в обраний спосіб виявляється не таким складним, як здавалося б. Лише одного разу впущена додолу ложка тішить Квінто підбиранням її зубами з колін. Зайвий раз переконуюсь, якими легкими виявляються «невирішувані» проблеми, за які ми навіть не беремося, щоб «не втрачати час».

За декілька хвилин цілющий напій готовий. Є тільки одна проблема – тонка, зрадницьки відполірована дерев'яна ручка турки. Шанси налити «вистражданий» напій у горнятко мізерні. Лякає не перспектива вивернути то всьо собі в матню, а залишитись без кави. Безвихідних ситуацій не буває. Оскільки цей

спосіб приготування кави придумав я сам, ніщо не заважає внести до рецепту крайній пункт – напій найкраще смакує, якщо його пити через соломинку, безпосередньо з турки, залишеної на вимкненій плиті. Круто. Отож! Шкода, що Квінто не може оцінити мою винахідливість.

А я хапаю планшет, чіпляю стилус та зручно вмощуюсь біля плити з туркою.

Зайшовши в ФБ, бачу, що таких контужених жайворонків, як я, тут уже греблю гати. В основному тести проходять: «Кем вы были в прошлой жизни», «На какую голливудскую звезду вы похожи»... Ну саме те, що не дає людям заснути на світанку.

Не встигаю «засвітитися», як прокидається Messenger:

– Не спиш?

– Сплю.

– А хто в мережі?

– Хто-хто, фантом в пальто.

Посміхається смайликом.

– Мабуть, дощ буде, так ліву викручує.

– Мабуть. До речі, дякую, що нагадав. Завжди знайдеться справжній друг, який поверне тебе до незабутнього світу фантомів.

Знову смайлик.

– Закинувся «Лірикою», трохи попустило, але ж не надовго. Ти ж знаєш.

– Знаю, тому й забив на неї. А коли дізнався, скільки вона коштує, – волосся на протезі дибки встало. Моя щира, вразлива українська натура скоріше загнеться від жадібності, ніж від фантомного больового шоку. З двох зол обирають те, що дешевше.

Посміхнуло.

– А уяви, як би з нас двох одного нормального злампічили? Твої руки та до моїх ніг – ото б посіпака невмирущий вийшов.

– Та да…

– Одна проблема – що з башкою робити? Вірніше, з тим, що їх дві. Ми ж обоє красунчики! І розуму в обох, аж з вух підтікає...

– Красунчики? Ну, на мій рахунок не сперечаюсь, а ти на себе в дзеркало давно дивився?

– Що? Ти, покидьку, на мій шрам на правій щоці натякаєш? Та мені, щоб ти знав, двісті п'ятдесят разів пропонували його видалити. Пілінги-шмілінги, всі діла – пропонували.

– Та й чого, дурнуватий, не погодився?

– Був би дурнуватий – погодився б. А якщо років через п'ять руки пришиють? Як тоді буду доводити, що я «ваєвал»? А тут УБД прямо на пиці, завжди зі мною. Та й невідомо, що зараз у дівчат в тренді – твої вуса чи мій шрам.

Регоче смайликом.

– Я погоджуюсь тільки на зміну голови. Через місяць – ротація, а ще краще – через тиждень, бо твоя пика жере в два рази більше, ніж моя. За місяць таке черево від'їси... Як я то всьо на своїх струнких ногах носити маю?

Знову регіт смайликом.

– Ну, все, піду ще поваляюся. Субота спливає. Шкода…

– Квінто! Он сусідський собака щось тявкнув, іди надвір, напхай йому там по-свому, а я ще поніжуся.

Субота спливає. Шкода...

10

Ранковий обстріл скінчився. Все, курва, по розпорядку, аж нудно. Та фігня, сьогодні конвой – «коробочки» (БТР) з «попугаями» (десант) у супроводі «самовара», а завтра зміна. З півгодини екстриму – і в безпеці, а там і до Краміка (Краматорськ) рукою подати. Баня, чисті лахи, вечеря (тільки б не рис, бо рис у нашого «майстер-шефа» одночасно напівсирий і напівпідгорілий. Без спеціальної підготовки таке не закандибалити). А потім спати на розкладушку в рідний ангар-бункер, в якому перші 10 хвилин такий штимп, що хоч сокиру вішай, а потім... коротше, якомога скоріше треба відключитися. Та головне – не гупає...

Так я то всьо собі уявив, що навіть від задоволення ледве не впав з єдиного, ледь живого стільця, припертого до колони.

Треба щось у себе запхати, поки тихо. Відкрита банка «тушла» щось не надихнула. Від того «броника», що за тиждень, здається, приріс, усі внутрішні органи перетворилися на одну суперпласку Lithium-ion battery. Скривившись, я потягнувся за

склянкою на пожежній шафі. З нічного чергування в ній ще залишилось достатньо кавових зерен. Вночі треба довгенько розсмоктувати те зерно, бо якщо розкусити зразу – звук, що постріл з СВД (снайперська гвинтівка Драгунова). Вдень можна собі дозволити гризти спокійно. Не Мс, звичайно, але для кавомана не абищо. Правий був Соломон, кажучи, що все минеться. Може, то й не Соломон був, та все одно мудро сказано. Цей безкінечний тиждень мого перебування в Аеропорту минав. Буде що згадати, лежачи на карематі під старою абрикосою в Краміку. Вподобав я собі те місце – полежати пообіді, щоб «сало зав'язалося». Лишається, правда, ще залишити цю «чарівну» місцину. Так само як для літака зліт і посадка – найбільш аварійно небезпечні моменти, для наших конвоїв – зайти та вийти. Не хотілося думати про завтрашній від'їзд, бо тиждень тому було не надто затишно. Мій бувалий БТР, той, що пройшов Ірак та літній пі...рез, певно, очконув, що ще одну двіжуху можна й не пережити, закипів майже одразу після виходу з Краматорська. Залишивши механа та навідника-кулеметника чекати «евакуатора», ми пересіли у «швидку». Переночувавши в Тоненькому на покинутій дачі, зранку приєдналися до своїх. В очікуванні сутінок відсиджувалися в зеленці, поки не отримали наказ на вихідну. Наш невеличкий конвой застиг у Пісках. За бетонним парканом, відчайдушно гупаючи, насипає в ДАП наша міномета. «Цунамі», певно, готує наш захід. Ми вже під бронею, хоча десантні люки ще відчинені – дихаємо. Зі страшенним лязготом підвалює «самовар» (танк Т-64) супроводу. На облізлому, брудному стволі напис білою фарбою «БАРСІК». Завжди захоплювався бронетанковим креативом. Відчиняється люк на башті – і на світ з'являється вусата голова в брудно-коричневому підшлемнику. Командир «барсіка» з позивним «Барс» вправно десантується на грішну землю і чвалає до мого бетеера. Стомлені очі на тлі закопченого круглого обличчя ледве вловимо посміхаються. Тепло і трохи сумно. Цей погляд я розумію лише тепер. Погляд людини, яка вже звикла до того, що смерть оселилася десь поруч і вихоплює своїх обранців на власний розсуд. Страх загинути залишився, але десь глибоко. Ти просто маєш робити свою роботу, щоб та стара курва прихопила сьогодні когось із того боку. Кожного

разу, коли з гуркотом зачиняється люк над головою, це може бути востаннє – клапоть неба, подих свіжого осіннього вітерця, що пустотливо огорне краплі поту на стомленому брудному обличчі. Відчуваючи всім своїм єством весь жахливий у своїй невідворотності сенс цього слова – «востаннє», починаєш цінувати і насолоджуватись цими звичайними речами. Залишається лише молитися і робити свою роботу. «Барс», вітаючись, обдаровує нас теплою батьківською посмішкою.

– Хлопці, на вигрузку лише шість хвилин. Інакше спалять, – спокійно промовляє чоловік, перехрестивши нас. – З Богом! – кидає на ходу, повертаючись до свого «самовара».

Чомусь саме ці його «шість хвилин» остаточно дають мені зрозуміти, що це все насправді. Не гра, не зйомки фільму, не сон...

Шість хвилин. На гражданці це викликало б іронічну посмішку – де шість, там і десять, теж мені хронометраж... А тут, дивлячись у його спокійні, трохи сумні очі, розумієш, що сім хвилин – то вже зовсім інший вимір, за яким смерть і попіл.

Важко згадати, скільки пройшло часу, відтоді як грюкнув люк і механ підірвав бетеера в сторону взлітки. Хвилин чи годин? Не знаю, скільки разів я встиг нечутно повторити: «Твоє не візьму, своє не віддам – моє зі мною лишиться, твоє з тобою», перш ніж БТР завмер і дали команду на вигрузку. Цього коротенького заговору навчила мене літня мудра жінка і наказувала читати, коли буде важко.

Вилетівши кулею з машини, розумію, що вже стемніло. Механ з матами виправдовується по рації, що в темноті «про...бав» потрібний заїзд і «припаркувався» майже біля старого терміналу. Поряд з обгорілим скелетом БТРа першого бату, який десять днів тому «викотився» прямісінько на сепарського «залізного у...бана», і сім наших братів пішли на небо. Не знаю, як там взагалі можна було щось побачити. Ці механи в минулому житті, мабуть, були кажанами, якісь ехолокатори у вигляді рудименту збереглися і в цьому. Пам'ятаючи напуття танкіста, кидаємося всі разом розвантажувати бетеера, він має чухнути назад у Піски з новим водієм, щоб завтра повернутися за «дембелями». Таку схему відпрацювали ще до нас. Доба на перезмінку, а техніку тут тримати не можна, бо спалять.

Скинувши лахи на бетон, хапаємо все, що можна потягнути, – і гайда в темноту, туди, куди показав командир. Майже нечутно за мить «коробочки» вшиваються в Піски. Власне, темнота – то поняття відносне. Навколо стрілкотня, аж «гай шумить». Трасера літають, як надзвукові світлячки. Почуваюся хоббітом з «Володаря перснів», який невдало запалив украдені в Гендольфа феєрверки і тепер у центрі того вогняного галалаю. Надягнувши натоптаний рюкзак, в одну руку хапаю свій РПГ та сумку з пострілами до нього, в іншу – ящик з патронами. На півдорозі бачу, що з нашого боку теж шмалять не слабо. Три-чотири «калаші» відхаркуються вогнем.

– Свої, йо… вашу мать! – волаємо крізь цей шалений оркестр.

Долаємо двадцять чи тридцять метрів, що здаються марафонською дистанцією, перш ніж чиясь рука хапає за рукав і тягне в глиб терміналу.

Поринувши у спогади та жуючи «чашку кави», я скоріше спинним мозком чую звичний уже за час перебування в терміналі свист «прильоту». Але цього разу настільки чітко, що, здається, летить прямісінько на мою «кавомолку». «Кабан» (120-мм міномётна міна) відмічаю, падаючи на підлогу, завалену карематами та спальниками. Опинившись на підлозі, з задоволенням відзначаю, що склянка з кавою в моїй руці і жодної зернини не втрачено. Достойно. «Кабан» лягає так близько, що вперше за всі дні піднімає купу пилу від пробитих осколками гіпсокартонних стін. Підвівши голову, бачу, що стіна, яка виходить назовні, – як решето, але плазма, яка до цього часу залишалась на ній, так і висить без жодних ушкоджень. «Samsung рулить!» – промайнуло в голові, перш ніж почув збуджені голоси з глибини терміналу: «Пацани, з…буйтесь звідти».

Якої там! Чую знайомий уже свист. «Ось і льоха до пари. Здається, ще ближче». Коли пил осідає, розумію, що значно посвітлішало. Маємо додаткову вентиляцію. Але вже не до інвентаризації. Правда, тре з…буватись. Вільною від склянки з кавою рукою хапаю калаш та рву берці на голоси. Насипати припинили. Підбігши до «Лєшого», чую в його рації як завжди беземоційний голос «Маршала»: «Що це була за х…ня?» Потім винуватий голос когось із арти: «Та то я хотів спробувати ближче покласти». «Ну

ні хера собі, ти спробував. Півтерміналу мені розвалив», – усе тим же спокійним голосом зауважив «Маршал».

Бля, то ж свої! «Слава тобі Господи», – подумав я з якоюсь пришелепкуватою радістю, ніби якщо б мене по терміналу розмазав свій «кабан», то було б набагато краще, ніж сепарський.

Ну, раз свої, можна повертатися.

Підійшовши до своєї позиції, зрозумів, що той другий «кабан» реально триочковий, як в НБА. Шакіл О'Ніл, бля. Замість глухої кімнати, в якій була імпровізована вбиральня, тепер маємо шикарний вигляд на роздовбану взлітку, вкрите вирвами від снарядів поле та зеленку на лінії горизонту. Такі собі двері в зелений світ. Якби тут знімали «Рембо в ДАПі», після того як Сталоне перехерачив би всіх покидьків, він мав би вийти саме через ці двері зі стомлено-величним поглядом, невимушено закинувши на плече кулемет типу нашої «Дашки» (12,7-мм ста́нковий кулеме́т Дегтярьова-Шпагіна зразка 1938 року). У згасаючих променях сонця його кремезна постать виглядала б монументально. Епізод би тягнув на «Оскара». Шкода, що це не Голлівуд і «happy end» тут не передбачено...

Чомусь саме зараз, майже три роки потому, прокинувшись від перших променів сонця, я так явно побачив ті двері з виглядом на роздовбану взлітку, вкрите вирвами від снарядів поле та зеленку майже на лінії горизонту. Мені не було знамення типу: «Підеш у ті двері, сину мій, і буде тобі щастя...» Просто зрозумів, що ті два «кабани», що прилетіли від рідної арти «з любов'ю», знесли щось у моїй башці. Тільки з відтермінуванням на три роки. Зовсім не факт, що за тією зеленкою мене чекають «родники мои серебряные, золотые мои россыпи...», цілком можливо – самотність та розчарування... Але вибір уже зроблено сьогодні, завтра, то річ умовна – він може так і не настати. Врешті-решт, важлива не стільки ціль, скільки шлях...

11

Скільки пам'ятаю своє «свідоме» дитинство, завжди мріяв стати військовим. Майже всі мої фото цього періоду – обов'язково в пілотці або ж у насунутій на вуха офіцерській фуражці, напевне, найменшого розміру, та з пластмасовим автоматом у ру-

ках. Якщо фото мало бути більш серйозним та урочистим, я одягав ще й армійського зразка сорочку кольору хакі. Але апофеозом мого мілітарі-дитинства, звичайно, був подарований дядьком старий кітель з майорськими погонами, петлицями інженерних військ та якимись ювілейними нагородами. Коли я надягав той лапсердак десь 56 чи 58 розміру, і це років у сім чи вісім, то погони сягали мені, мабуть, до ліктів. Медалі опинялися десь аж на спині, а рукава, навіть закочені, плутались між ногами. Щоб той «однострій» хоч якось тримався купи, я підперезувався іграшковим ковбойським патронташем, подарованим мамою, з двома револьверами та пластмасовими зелененькими патронами. Можу собі уявити того малого вояка – щось середнє між опудалом городнім і «генералісимусом Чанкайші».

Весь старий вишняк у кінці сусідського городу був зритий окопами та різними фортифікаційними спорудами. «Бої» там точилися до пізнього вечора. А після чергового переможного бою ми співали. Точніше, співав я, а товариш брав якусь залізяку від розібраного великого радіоприймача, дві вишневі палички та акомпанував мені, намагаючись вибивати хоч якийсь ритм. Але то було зайве. Ритмом я особливо не переймався. Самозабутньо дерся, заглядаючи в товстий, поцуплений у мами, журнал «Мелодія». Першим номером хіт-параду був, звичайно, «Шумел сурово брянский лес», бо «Дан приказ: ему на запад», «Там вдали за рекой» та «Темная ночь» – то вже замусолені, з дитячого садка, шлягери. Від того несамовитого волання з вишняку, що лунало на весь наш куток, баби Гашина чорноморда зі зламаним рогом корова Маркизя відчувала страшенний дискомфорт, через який значно знижувала надій молока. І то ще не все.

За сценарієм ми були партизанами, а баба Гаша, разом зі своєю коровою, в нашому розумінні, були злісними посібниками окупантів. Наші партизанські рейди через зораний город часто-густо накривалися її мінометним вогнем грудками. З вигуком: «Куди, бля, по копаному?» – баба «насипала» від душі. В таких випадках нам приходилося відступати у вишняк. Тільки тепер я розумію, що безладно випущені бабою грудки – не що інше, як «прильот», а її занадто збуджений стан можна було ква-

ліфікувати як ПТСР (посттравматичний синдром). Оскільки літня бабуся в лазінні по деревах була відверто слабкуватою, у вишневому «лісі» партизани почувалися в безпеці.

Соромно зізнаватися, але захоплено переглядаючи фільми або читаючи про війну, я таємно сумував, що народився так пізно. Остання війна закінчилася – і на мій вік подвигів забракло. Мені ніколи не здобути слави тих малих урвителів, що відважно насипали піску в стволи німецьких «тигрів» чи здобували для партизанів цінні розвіддані.

Хіба міг я тоді уявити собі, що багато років по тому буду реально відсиджуватися в зеленці на ворожій території. Теплим вересневим ранком, сівши на траву та спершись на молодий дубок, щоб трохи розслабити вкінець стомлений від «броника» хребет, я намагався закрити очі, щоб не бачити БТР, на якому лежало прив'язане, прикрите шматком брезенту тіло молодшого сержанта. Перша втрата мого підрозділу на цій довбаній війні. Ще вчора, коли ми «юзали» соняшникове поле, я запитував у нього, чи не бачив він випадково моїх тактичних рукавичок, які я десь посіяв. Було дуже шкода тих рукавичок, бо сестра ледве встигла мені їх передати перед відправкою. Спокійний, упевнений, а головне – живий, – сьогодні вже був просто «200-м». Невисокий кремезний десантник, років 25, але вже досвідчений зірвиголова, по-дитячому плакав над тілом, видершись на броню. Вони разом виходили з оточення влітку... «У нього залишилися діти. Четверо. Він міг відмазатись», – крізь сльози бубнів він. Я заплющив очі. В голові був повний безлад. Шматки дитячих спогадів з вишняком, зритим окопами, кітелем 56 чи 58 розміру, БТР з «200-м» на броні в 10 метрах. «Бля, може, я сплю і все це лише сон?»

Напевне, до всіх цих армійських умовностей з «200-ми» та «300-ми» доклали рученята психологи. Бо знеособлення загиблого, можливо, цинічно, але зберігає підрозділ від колективного паралічу. Звичайно, десь там, на задньому плані, мерехтить думка: «А як би то всьо було зі мною?», але якось відсторонено та без особливих емоцій.

А тим часом стомлений механ, відійшовши на край зеленки, кандибалить собі каву на поспіхом розведеному багатті. Почув-

ши запах того варева, я ладен наставити йому під ребро калаша та прошепотіти на вухо: «Кава або життя». Та розумію, що, по-перше, він стопудово обере каву, а по-друге, механ на виїзді – то свята людина. Нерухомий БТР корисний хіба що для селфі, тут же, в чужому степу, сенс його, та й нашого, існування – в швидкості. Заправлений кавою механ, вилетівши на пагорб своєю машиною прямісінько на сепарського «залізного у… бана» (танк), зреагує дупою – миттєво пірнувши в зеленку, а звідти соняшниками. Тож насолоджуйся, Саня, якщо маєш совість. Прибіг захеканий ротний: «Розвідоси повернулися». «По машинах!». «Всім під броню!». «Знімаємося!». «200-го» забере вертушка».

Ні, сука, це не сон – це довбана війна.

Здійнявши пилюку, колона покотила між безкраїх соняшникових полів. На роздоріжжі БТР з «200-м» відділяється. Сьогодні у нього окрема сумна місія...

12

Дорога до аеропорту зайняла не більше 20 хвилин пішки. Від «Народки» (вул. Народного Ополчення) до Жулян рукою подати. Квест розпочався. Зайшовши до зали аеровокзалу, розумію, що мій дорогезний «Аксон Хук» виглядає не надто привабливо. Так то і не дивно: на вигляд він – як допотопний гак у відомого пірата.

«Розумію, шановні. Сам не в захваті. Треба потерпіти».

Сівши на лавку, намагаюсь дістати з сумки квиток. Хук, як завжди, у відповідальний момент набиває собі ціну. Паскудник. Куди ще... Хлопець, що поряд пропонує свою допомогу. «Дякую, я сам». Вийшло, моя взяла. Митний контроль. Кидаю рюкзак на транспортер, сумку та паспорт у лоток. Проходжу в окрему кімнату для догляду. Повне самообслуговування. Митники самі роздягли, самі вділи, усьо чемно. Цілком справедливо, я ж просто знахідка для контрабанди: протез, пика з осколками, всьо як має бути, щоб відвернути увагу. Та цього разу ніц. Але маю халепу з багажем. Ніж, виделка та ножиці випадково залишились у сумці – повний набір терориста. «Можете повернутися та здати в багаж», – радить молоденька митниця. «Дякую, повертатися –

то не найкраща прикмета. Викидайте, повезе в чомусь іншому». (Хоча виделки з жовтою пластиковою ручкою шкода. Для мене вона дуже зручна, та й подарована...).

Нарешті реєстрація. Одна з працівниць підіймає табличку «Пріоритетна посадка». Пасажир, що попереду, намагається пропхати мене. Але ні, то не той пріоритет. Чоловік на весь термінал починає лаятись, чому інвалід не є пріоритетним пасажиром. «Дякую, друже, тепер весь термінал може оцінити мій «Аксон Хук». А з рації реєстраторки чути: «Тракторист Валера. Захопиш WDшку»... Об'ємна, з теплою підкладкою М-65 (сучасний зразок польової військової куртки, що була розроблена для потреб армії США 1965 року) під пахвою, сумка через плече, рюкзак на руці, паспорт із квитком, намертво затиснутий гачком. (Ще б пак: ступінь стиснення 10 кг на кв. см – то вам не іграшки). «Заряджений», як професор Паганель, прямую до автобуса. Примощуюсь у передній частині салону. З рації водія знову чути: «Тракторист Валера...» – далі не розібрав. Який незамінний чувак той Валера...

Нарешті трап і борт. Кинувши куртку на крісло, закидаю рюкзак на багажну полицю. Закинути вийшло, але «Хук» знову пішов за своєю програмою – хаотичними рухами заплутався в шлейках. Ледве стримуючись, щоб не матюкатися вголос, намагаюсь вивільнити руку, але марно. Відчуваю, що за мною зібралося чимало пасажирів. «Оце, курва, пробку утворив». Забуте відчуття страху бридким липким слимаком повзе по поясниці, загрожуючи перерости в паніку... «I will help you». Повертаю голову – симпатична жінка східної зовнішності, моя сусідка. О мадам, хотів би я вам відповісти: «It is not possible», та не цього разу. Занадто багато «теплих» поглядів відчуваю на спині. «Yes, thank you». Нарешті спільними зусиллями звільняємо того «клятого інваліда». Шкода, звичайно, що прийшлося скористатися допомогою, але для першого разу піде. Вже сидячи в кріслі, згадав свого діда. Коли йому було десь під 90, він майже десять років як був вдівцем. Сусідська бабця «підбивала до нього клини», чим дуже дратувала. Одного вечора дід довго не заходив до хати. Я навіть уже почав хвилюватись, аж почув його звичне покашлювання в сінях.

– Де це ти так довго ходив, деда?

– Гашку підіймав. Перечепилася через дріт у пітьмах та впала. Лазе, тварь, ночами», – галантно додав він.

Певно, про мене теж хтось так подумав.

З трьох мов, на яких пілот Wizzair робить об'яви, не розумію жодної, але здалося, що тракториста Валеру теж згадали. Може, просять дозволу на зліт? Якщо дійсно так, то той тракторист Валера неслабо стоїть у Жулянах... Вже не запитуючи, сусідка фіксує мене паском безпеки. «Thank you so much».

Полетіли...

Далі вже без пригод. І через пару годин я вже в надійних руках Гарольдаса. Ось він – омріяний Вільнюс. Ці два з половиною дні у Литві пройшли на одному диханні. Користуватися сторонньою допомогою приходилося лише для закапування ока та застібання блискавки на моїй куртці М-65. Але в цій дружній країні – то жодних проблем. Адміністратор Будинку офіцерів Литви, де я зупинився, із задоволенням мені з тим допомагала. Все інше – чічі-ляля. Значить, так і запишемо: супроводу не потребує. Досить придурюватись...

13

Як би ти не тримав удар, приходить день відсутності бажань. Звичайнісінький ранок. Той самий весняний промінь сонця у вікні. Та сама кімната. Ті самі фото в шафі, хіба що трохи припали пилом. Але чомусь та весна за вікном здається марною, сонячний промінь дратує, а кімната остогидла. Єдине, що тішить, – то це пил на фотографіях... Навіть скоромінуща думка про ранкову каву здається не такою вже й привабливою.

Роблю неймовірні зусилля віднайти хоча б одну причину розпочати сьогоднішній день. Стомлена уява малює лише одне полотно: незрозуміло-брудної масті кінь, запряжений у якусь хитромудру, обшарпану упряж, монотонно обертає колесо водокачки чи млина. День за днем, місяць за місяцем, рік за роком... Жалісливий володар надяг йому шори, створивши ілюзію руху вперед. Сенс його життя – в тому щоденному русі по колу, зі жменею вівса у фіналі.

Якщо вірити старому Юнгу, то «…депресія подібна до дами в чорному. Якщо вона прийшла, не проганяй її геть, а запроси до столу як гостю та послухай те, про що вона хоче сказати». Хоча те, що вона хоче сказати, знаю на десять фраз наперед, – маю бути чемним.

– Слухаю, пані.

– Тобі пора зрозуміти те, що давно зрозуміло всім навколо, крім тебе… Всі твої сподівання та мрії не більше ніж дитяча розмальовка, в якій, що б ти не розфарбовував, які б кольори не використовував, все одно вийде картина лише з одним сенсом для оточуючих: «Господи, як же у мене все добре»... Той кінь незрозумілої масті, що з дня у день тягне по колу лямку, може, і вважає себе арабським скакуном, але то лише його уява...

Пригости даму «Jack Daniel's», запроси на «Овочеве танго»... Взагалі, нічого для мене нового – туга смертна, і від того ще менше хочеться розпочинати цей день.

– От дурна баба, і Юнг разом з тобою. Захочу «Jack» – сам випʼю. Прийом закінчено.

Сьогодні мушу стати тим уявним конем незрозумілобрудної масті, з шорами. Жодних думок. Просто поплентатись на кухню. Зварити каву. Ковтнути «жменю вівса». «Jack»? Не варто. Тоді одним днем не відбудешся. Стилус, планшет, шахова дошка... Допоки не розрядиться дівайс, довбати до нудоти. Результат не важливий. Хоча ні, він важливий, але не шаховий...

Коли екран згасне – до лісу, подалі від людей, на розтерзання тиші.

Ви коли-небудь відчували, як «насипає» тиша? До нестями, до гудіння і тріску, як радіоприймач на коротких хвилях, що марно намагається зловити хоч якийсь сигнал. І що характерно: якщо навіть було б чим закрити вуха, тієї тиші не стане менше, вона тільки збільшуватиме калібр. Хай так. Головне – жодних думок, тільки те б…ське колесо водокачки. Коло за колом, вичавити по краплині з себе цей день... Завтра знову буде весна, промені сонця, улюблена кімната, дорогі фотографії в шафі і легке запаморочення від самої тільки думки про каву...

14

На зоряне небо можна дивитись безкінечно, затамувавши подих перед величчю та безмежністю Всесвіту, розуміючи свою мізерність у його масштабах... Он Велика Ведмедиця, он Мала, а там Чумацький Шлях... То, напевне, і всі мої астрономічні пізнання.

Нас безжально змінює час. Ми зростаємо, поволі розлучаючись із дитячими мріями. Метушня сьогодення захоплює у свій нудний та безпросвітний вир. Нам катастрофічно «ніколи вгору глянути». І це зручно. Бо чим частіше дивитися на зоряне небо, тим виразніше стає зрозуміло, що все в твоєму житті мало б бути інакше... Небо лишається незмінним, де б ти не знаходився і скільки б не минуло часу. Принаймні, якщо ти не астроном і не здатен у фігзнаскікократний телескоп серед міріад зірок розгледіти, що одна вже, на жаль, згасла...

Я не астроном. Для мене воно тут, у Краматорському аеропорту, в серпні 2014-го таке ж саме, як і в серпні 1973-го в Мигії. Хіба що не вистачає п'янкого аромату матіоли та не почую знайоме мамине: «Сашо, до ха-ти!»... Воно таке ж саме, як у серпні 2009-го у Грушівці, на березі Бугу. Ми з товаришем намагаємося заснути в гумовому човні, загорнувшись у спальники. Вночі біля води вже трохи тягне осінню. Добренько «заряджений» товариш щось бубнить мені про сузір'я, раз за разом тикаючи в небо непевною рукою: «Та оно ж вона, Кассіопея. Як ти, бля, її не бачиш. От невіглас». Я теж «заряджений» не менше, поблажливо слухаю його п'яну лекцію, навіть не намагаючись запам'ятати. Яка різниця – всі вони неймовірні...

А ще можна годинами непорушно сидіти на Компанійській скелі. Дивитися, як норовливий Буг накочує свої пінисті, бурхливі води на гряду скель, утворюючи хитромудрі «брояки». Зникають усі звуки навколо. Тебе огортає чарівно-загадковий шум води. Звук вічності...

Так само безкінечно довго можна дивитися в очі коханої жінки, не вагаючись потонути в двох океанах глибиною в «десять тисяч поцілунків»… Сидіти над ліжком сина чи доці. Із всепоглинаючою батьківською любов'ю спостерігати, як твоє чадо ку-

медно посміхається, відкривши ротика, та вдоволено сопе через носик-ґудзик…

А в цей же час кращі уми вдень і вночі корпіють над тим, щоб удосконалити знаряддя вбивства собі подібних. І меж для того вдосконалення жодних. Людська цивілізація досягла неймовірного прогресу… Знищити більше, швидше, неочікуваніше... Дивні діла твої, Господи.

Десь за тисячі кілометрів якийсь володар світлої голови після важкого трудового дня милується зоряним небом зі свого балкона, із задоволенням затягуючись улюбленою Marlboro Gold Pack. Підійде до ліжка сина чи доці. Із всепоглинаючою батьківською любов'ю помилується, як його чадо кумедно посміхається крізь сон. Потім нечутно прослизне до спальні, пірне під ковдру. «Чого ти так довго?» – крізь сон прошепоче дружина пригортаючись... Він навіть встигає відчути терпкуватий присмак майбутнього успіху, перед тим як поринути у безтурботний сон… У нього все добре, його творіння вже на «виході». Новий керований снаряд перевершить усі існуючі зразки. Жодне укриття не врятує тлінну плоть від спопеління. Територія враження не піддається здоровому глузду. Це, безперечно, тріумфальне завершення багаторічної самовідданої праці...

Під тим самим зоряним небом пошарпана аеромобільна бригада, чисельністю ледве не повний батальйон, завмерла в донецькому степу в очікуванні наказу вирушати. Мета операції відома лише командиру. І то добре: «менше знаєш – спокійніше дупі на броні». Господь уже вирішив, хто з нас бачить це неймовірне зоряне небо востаннє, принаймні, з цього ракурсу – знизу вгору. Хто це буде?.. Вован, який ніяк не вмоститься у мене за спиною?.. Йому дев'ятнадцять. І він постійно бідкається, що не встиг одружитись. Хлопчисько... Мене це трохи дратує, та не маю жодного бажання натякати йому, що, може, то й на краще. Чи Ян, якому теж дев'ятнадцять, але він уже стільки бачив під кордоном у липні, що вистачить на три життя. Через його зовсім не юнацький погляд здається, що очі належать комусь іншому. А може, то буду я? Ех, Борисовичу, і чому я не слухав твою п'яну лекцію з астрономії в гумовому човні на березі Бугу? А якщо там, на небі, самому треба буде шукати своє сузір'я? Що то-

ді? Тинятимусь Чумацьким Шляхом, як останній невіглас, років двісті…

«Рушаємо!» – долинає з рації ротного. Ротний звучить, напевно, занадто голосно. У підпорядкуванні майора не більше взводу. Різношерстна колона з БТРів, «шишарів» (вантажівка ГАЗ-66) із ЗУшками (зенітна установка), «Уралів» та новенького комбатівського «свіжепіксельованого» «Міцика» L-200 з «Дашкою» (12,7-мм ста́нковий кулеме́т Дегтярьова-Шпагіна зразка 1938 року) на тринозі в кузові поволі втягується у серпневу пітьму. Через червонуваті габаритні вогні машин, здалеку здається, що то зграя невідомих хижаків, слід у слід крадеться степовою стежкою на полювання. З відстані десятків, а подекуди і сотень світових років зірки поблажливо поглядають на наш незрозумілий «двіж». Зірки, які дехто з нас бачить сьогодні востаннє...

15

Ранкова кава і музика… Це саме ті речі, в яких ще можна розгледіти невловиму, майже затерту грань між «хочу» і «мушу». «Екстремальні шляхи» – «Moby» з улюбленої стрічки «Ідентифікація Борна» і залита окропом з кип'ятильника кава – це те, що ідентифікує мене в цьому світі. Погано відстояна, навпіл з крихтами зерен, вона майже нічим не відрізняється від тієї, що заварювали собі в терміналі. Хіба що тут, в Угорщині, в чотиризірковому «Aurum Family», так не смердить.

Велика склянка кави довжиною якраз два треки. На зміну «Moby» приходить «Chester Page» – «Twist in my Sobriety». Моє життя після 16:30 – це, безперечно, нескінченний божевільний твіст... Хоча з «нескінченним» треба бути менш категоричним. Зупинишся і, подібно зірваному вітром пожовклому сухому листку, описуючи хитромудрі кола, стрімко плануєш додолу. Вільне падіння незупинне. І то вже зовсім інший танець… На все свій час...

Здається, пора на сніданок. У ресторані молоденька симпатична офіціантка дружньо вітається та поспіхом зникає. За хвилину вона вже біля мене. З урочистою, чарівною посмішкою тримає в руках склянку апельсинового соку та… чашку кави.

Прорахувати мене не складно, тиждень цілком достатньо. Зранку кави багато не буває – до легкого болю в скронях. «Кессоном» – вдячно посміхаючись у відповідь, старанно вимовляю єдине вивчене угорське слово – «дякую». Хоча кава тут смакує, як найгірша підробка «Neskafe», удаю божевільне задоволення, подібно кабану, що знайшов трюфель. Насправді ця чарівна дівчинка не винна, що тут, у Хайдусабосло, не розуміються на каві. Зате вона розуміється на щирості, а це дуже рідкісний дар.

Відпустка спливає. За два дні вже маю бути на роботі. Згідно з посадовою інструкцією, маю удавати з себе «залізну маску» – термінатора чи робокопа. Лише ранкова кава і музика. Саме це – дві речі, в яких ще можна розгледіти невловиму, майже затерту грань між «хочу» і «мушу». Це занадто багато і вкрай мало одночасно. Шалений твіст продовжується...

16

Кінець березня, знову падає сніг. Відчуваю себе «володарем Всесвіту». Здається, що весна прийде тільки тоді, коли я того захочу. «Сніг – то ліричний стан води» – твердження, що занадто дисонує із зовнішністю людини, якій воно належить. Шрам на обличчі, залізний гак замість пальців на лівій, порожній правий рукав, одне око трохи «від Азазелло». Саме так має виглядати «романтик ери Водолія». У світі не надто багато гармонії в загальноприйнятному розумінні. Можливо, в цьому і є його неповторність та таємний сенс.

А все могло бути ще романтичніше. Це було в «Мечці». Молода лікарка із захопленням сповістила, що хірурги готові з мого лівого передпліччя зробити таку собі клешню. Вона з ентузіазмом пояснювала, що тією штукою я зможу вправно хапати необхідні речі: чашку, ложку та виделку. А якщо добре натренуюся, то й чарку. Навіть мого почуття гумору, здобреного налбуфіном, забракло, щоб оцінити ту заманливу пропозицію. Одного разу таке творіння я побачив на власні очі. Нестарий ще чоловік на саморобній каталці жебракував поміж автівками на центральній вулиці Дніпра, тримаючи «клешнею» емальовану кружку. Задля розчулення оточуючих то, звичайно, винахід ідеальний.

Особисто я погодився б на такий «навіс», хіба якби був моряком. Ну так, заради приколу. Тоді морське «тримай краба» від мене було б хітом на всіх флотиліях. Уявляєте собі того просоленого морськими вітрами «членисторукого посіпаку»?..

Взагалі, для пересічного, не китайського, громадянина тема протезування – то китайська грамота. Механіка, біоніка, косметика, врешті-решт. Механічний протез – це той, яким ти керуєш за допомогою системи тросиків. Збоку виглядає, що ти відпрацьовуєш рухи з брейк-дансу. Хабач – схопив склянку, хабач – відпустив. Якщо то всьо робити під музику, навіть весело виходить. Біоніка – то вже «космос». Електронна кисть чи гачок, процесор, акумулятор, два електроди (контакти), які щільно прилягають до двох м'язів, кожен до свого. Напружуючи відповідний м'яз, даєш сигнал – «хапай», інший – «відпускай». Короткий рух м'язом перемикає пристрій у режим обертання. Ніякого «хабач», головне – натренувати м'язи. Ну, у косметики виключно естетичне призначення – щоб рукав не теліпався, як на опудалі городньому. Зі слів протезистів, механічний протез на 30% замінює руку, біонічний – на 70%. Якщо підійти до тих даних з лінгвістичної точки зору (в англійській мові, кажуть, у 90% використовують лише 300–400 слів), виглядає досить оптимістично. Лишається визначитися з тим, без чого ти тепер можеш обійтися. Самі дрібниці…

До механіки я так і не звик. Це лише у автомобілістів діє – «насолодитися водінням можна лише з механічною коробкою передач». Може, ще й тому, що з брейк-данс у мене не склалося. А от біоніка – то вже драйв.

Жовтень 2015-го. Я в «серці» світового лідера протезування. «Отто Бок» – компетенц-центр у крихітному «середньовічному» містечку Дудерштадт, що «на Нижній Саксонщині».

Все розмірено та ґрунтовно. Спочатку оцінка мого фізичного стану та координації. Молодий фізіотерапевт Крістіан типово німецької зовнішності, схожий на свого тезку, відомого футболіста Шванштайгера. Осоромитися не можна, тому кожну вправу виконую ретельно та трохи більше разів, ніж треба. Крістіан посилює навантаження. Я тримаюся. Через перекладача виказує своє захоплення моїми фізичними кондиціями.

«Два місяці у ВДВ – то тобі не цяцьки, друже», – подумки жартую.

Далі два протезисти, досвідчений Штефан і молодий учень Ніколас, ретельно вимірюють мої кінцівки та прощаються. На сьогодні досить.

– Viel Glück (філь глюк), – вирішив блиснути німецькою вихопленим із якогось розмовника.

Здається, то щось на кшталт «Хай щастить».

Німці починають добродушно реготати.

– Щось не так? – ніяково запитую перекладачку Світлану.

– Та ні, все добре. Просто вони зараз займатимуться «брудною» роботою. Будуть готувати гіпсову суміш для зліпка. А ваші слова у них звучать, приблизно, як «Щастя вам». Тож ви їх потішили.

Наступного дня Штефан з Ніколасом після закінчення роботи з виразними поглядами топчуться біля дверей.

– Що сталося? – питаю у Світлани.

– Вони просять, щоб ви їм побажали «Viel Glück».

– Легко! Що мені, «філь глюка» шкода...

Коли вперше побачив свою «Мікеланджело», був приємно вражений. Без силіконової рукавички її навіть можна назвати витонченою: білого кольору, наче з воску, з чітко вираженими фалангами, довгими музичними пальцями. Одним словом, витвір епохи Відродження. Управляти нею звик досить швидко. Словом, Рука Великого Майстра в потрібному місці…

Півтора місяці в Дудері спливали поволі. Час у цьому місці, здається, взагалі відмовляється рухатись.

– Данке шеееееееен!

– Біттте шеееееееен!

– Чуууууз!

Але, як казав класик, «…ничто не вечно под луною». І ось, нарешті, додому. Після 8-годинного мозкового штурму польські митники таки «розмитнюють» мене в цілому. Напевне, стражі кордону ніяк не могли визначитись, що робити у випадку, коли заявлена у митній декларації ціна протезів значно перевищує вартість їх володаря. Я ж не Мікеланджело, врешті-решт. Поки що....

17

Зазвичай прокидаюсь десь за півгодини до сигналу будильника. Цілі півгодини змарнованого дорогоцінного сну собаці під хвіст. І так, практично, все моє свідоме життя, починаючи зі строкової служби, коли навіть п'ять хвилин сну – то ціла вічність. Розуміючи вартість цих дорогоцінних хвилин, ти судомно намагаєшся заснути. Але дамоклів меч довбаного будильника нависає над тобою з саркастичною посмішкою: «Я знаю, друже, цих тридцяти хвилин тобі дуже не вистачатиме. Мені шкода, але хрен я тобі їх віддам»...

Хтозна, може, цей трабл в «операційній системі» є такою собі родзинкою в моїй кармі. Перші десять років то мене занадто нервувало, а потім змирився і забив.

Тож єхидний бридкуватий сигнал будильника не застає мене зненацька: «stand up and fight», брате, тебе чекають великі справи. Коротка ранкова молитва, трохи довша фізична зарядка та заправка ліжка. Звичайний набір для звичайної людини, але ж то для звичайної…

Здається, нема нічого простішого, ніж заправити зранку власне ліжко. Навіть якщо кожного, сука, Божого ранку твоє простирадло скуйовджене вщент та знаходиться посередині двоспального матраца. Досвідчений психолог, чи то психіатр, дивлячись на це ліжко, напевно, легко склав би психологічний портрет людини, яка на ньому спить. Навряд чи то б мені чимось допомогло, але цікаво було б почути, що то за один.

Стороння людина, спостерігаючи за моїм спотворенням при цій буденній справі – заправці ліжка, навряд чи зрозуміє, навіщо всі ці викрутаси. Так би мовити, кому потрібен цей «побутовий героїзм». Але саме ці «безглузді» дрібниці тримають купи всю непевну споруду мого теперішнього життя. Варто випасти одній, здавалося б, другорядній ланці – і за принципом доміно, немов лавина, завалиться все.

Коли сам факт твого життя є мотивацією для інших, власну ти маєш віднаходити десь у собі, в оцих незбагненних змаганнях із самим собою, безглуздих, на перший погляд, обіцянках та зобов'язаннях.

Подекуди допомагаючи собі зубами, нарешті застилаю непокірний темно-коричневий м'який плед. Є! Після місяця щоденних практичних занять ця процедура займає, від сили, п'ять хвилин. Це, практично, мій норматив. Далі процедура зважування. Сьогодні ці елегантні, кольору морської хвилі, «зрадники» видають – 92,4. Звичайно, ті 2,4 краще б не бачити, але це вже не 104, що мав чотири місяці тому. Мінус 11 кг 600 гр. І це значить, що більш ніж через три роки після війни я нарешті зняв бронежилет))). А це вже не абищо.

Я так вирішив, що зайва вага – то один із показників втрати мотивації. Дурнувате, що до мене, твердження, але чомусь я то собі вбив у макітру – і край. Наче на небеса доставлятимуть лоукостери з занадто підвищеними вимогами до багажу...

Далі водні процедури. І тут знову суцільна зона дискомфорту. Якщо чищення зубів за допомогою електричної щітки – просто виграшки, то гоління трохи псує нервову систему.

Борода та вуса завжди для мене були речами майже сакральними. Вже у восьмому класі мав досить «солідні» юнацькі вусенята, до яких так звик, що навіть на строковій службі не голив. Крім того, коли одного разу вирішив «омолодити» ту рослинність, сестра сказала, що через занадто тонкі губи поголеним я схожий на Геббельса. Ніби вона особисто бачила того клятого гітлерівського пропагандиста. Тим не менш, цей комплекс у мені закріпився назавжди. Але, як-то кажуть, несповідимі шляхи Господні. І хоча на новому місці роботи, враховуючи бойові рубці на верхній губі, для мене готові були зробити виключення, я відмовився. Бо і без цього вже аж занадто ексклюзивний.

Тож тепер кожного ранку мушу наражати себе на моральні та фізичні «тортури». Затиснувши під правою пахвою балончик з гелем для гоління, натискаю бородою на розпилювач та наношу ту «диявольську» суміш на ліву кінцівку, а нею вже розмазую то всьо по обличчю. Потім на цю саму кінцівку надягаю всюдисущого напульсника для занять спортом, під нього запихаю станок – і вперед. За кілька хвилин уже бачу в дзеркалі лискучу пику з занадто тонкими єхидними губами. Іноді мені здається, що на мить у тому дзеркалі з'являється зловтішна морда

того покидька Геббельса, яка до того ще й підморгує. Треба, напевне, звернутись до спеціаліста-психолога чи до бабки якої – хай викачає яйцем ту заразу.

Ну ось, тепер можна і поснідати. На столі вже чекають сніданок та жадана ранкова кава. Приготування сніданку та кави в будній день залишаю на відкуп сестрі, бо в іншому випадку вже її треба буде вести до спеціаліста- психолога чи до бабки з яйцями. «Ми що, тобі вже не потрібні? Ти хочеш нас позбутися? Хіба мені важко для тебе щось зробити?» тощо…

До речі, цей спротив близьких теж не дуже легко подолати. Звичайно, вони мають найкращі спонукання. Набагато легше за хвилину натягнути на тебе шкарпетки, ніж спостерігати, як ти використовуєш цілу купу часу, приладдя та матюків, щоб виконати цю елементарну процедуру. Але то ті дурнуваті обіцянки та змагання з самим собою, які є другорядними ланками ланцюга під назвою – моє життя. Варто одній ланці випасти – і, за принципом доміно, лавиноподібно посиплеться все.

19

Якщо розглядати погоду з точки зору придатності або, як прийнято казати, доступності для щасливих володарів штучних кінцівок, то це – повне свавілля.

В холодну пору року – довбаний верхній одяг з купою мерзенних застібок та непрохідних рукавів. Гарна силіконова рукавичка, надягнена на «роботизовану» кисть та покликана імітувати фактуру шкіри, в холодну пору року дещо вдосконалює своє покликання. Якщо однією фразою, то я б сказав: «Краса за…бе світ вщент». Бо цей клятий силікон липне до підкладки рукава, як слимак до слимака жіночої статі під час шлюбного періоду. Пропхати ту рукавичку вдається, хіба що загорнувши в целофан або відстібнувши кисть. Другий варіант не є досить гуманним, бо якщо поряд опиниться людина з нестійкою психікою, може бути біда. Уявіть собі картину: до гардероба підходить солідний хлоп, відриває собі руку разом з годинником, кладе її на підвіконня чи стійку, знімає пальто. Потім прилампічує кінцівку на місце і, не змінюючи виразу обличчя, зникає, не звертаючи уваги на гуркіт падаючих без тями тіл. У такі момен-

ти відчуваєш себе стрімкою кулею в боулінг-клубі. Якщо навколо аудиторія похилого віку, можна зробити «Streik». Круто? Атож. Головне, щоб без летальних випадків, та, боронь Боже, вагітних жінок поряд, бо зіпсуєш карму собі на всі дев'ять життів. І так чотири-п'ять місяців, у залежності від того, як спиться тому дурнуватому байбаку, що сповіщає про весну.

Влітку – там інша історія. Все з того ж таки б…ського силікону виготовлено спеціальний лайнер, який щільно надягається на куксу (частину руки без кисті), а до нього, в свою чергу, кріпиться весь протез. Так от, цей здобуток цивілізації під назвою с-и-л-і-к-о-н, крім ідеального зчеплення з іншими матеріалами, має ще одну цікаву, але не менш б…ську якість – не пропускати повітря. «Завдяки» цій неперевершеній якості через дві-три години перебування під літнім лагідним сонечком у твоєму дорогому, просунутому до неможливості протезі починає чвакотіти від поту. Якби це було лише огидно, то було б півбіди. Та де там – то лише «попередні пестощі», як сказав би сексолог. Ще через півгодини рука починає жити своїм життям чи підпорядковується безпосередньо геніальному, але давно покійному Мікеланджело (саме так розробники назвали модель протеза), з хрен зна якого світу.

І тут ти мусиш або за допомогою спіритичних приколів порозумітися з великим майстром епохи Відродження, підписавши своєрідний меморандум про спільне використання кінцівок, або покладатись виключно на схильність Фортуни. Бо перелита в матню гаряча кава чи неприродно вивернута назовні кисть під час офіційної зустрічі – то лише квіточки. Згадую, як одного разу поглинав тістечко. Поклавши чайну ложку зі шматочком смаколика собі до пащеки, в блаженному передчутті насолоди я навіть не зразу зрозумів, що щось пішло не так. У режимі обертання рука відмовилася зупинятись і почала вивертати верхню губу. Але ж після двох місяців служби у десанті мене так легко не здолати. Неймовірними зусиллями щелеп я повертаю оскаженілу ложку до рота... Боротьба тривала кілька хвилин. Збоку я, напевне, нагадував графа Каліостро, який намагався з'їсти столовий інструмент.

А ягідки – то коли під час довільної програми протеза замість кисті – маєш чарівну насадку «Аксон Хук» (металевий гачок зі ступенем стискання 10 кг на сантиметр квадратний). Цього стискання цілком вистачить, щоб одним необережним рухом ампутувати собі яку-небудь, не саму зайву, частину тіла. Враховуючи, що не так вже й багато тих частин тіла лишилося, мусиш пильнувати у всі півтора ока.

А коли від «лагідного» сонечка ніде дітись довгий час, коли воно, крім фотосинтезу, зловтішно світить тобі в пику, в який би бік ти не йшов, та своїми теплими привітними променями нагріває твою контужену макітру так, що, здається, чути легке шкварчання мозку... І ось коли відчуваєш, що крихти здорового глузду, не уражені війною, перетворилися на попіл, виникає невгамовне бажання, подібно метальнику молота, зробивши з десяток відчайдушних обертів навколо своєї осі, закинути ту закордонну байдулу світ за очі. Хай той грьобаний Мікеланджело сам кохається з неслухняною клешнею, імені себе самого... Лише усвідомлення вартості цієї штуки зберігає мене від того фатального кроку.

І так чотири-п'ять місяців, з урахуванням глобального потепління. І всі ці нестерпні місяці, кожного дня, кожної, сука, хвилини, я оскаженіло хочу до Гренландії. Не знаю, чому саме туди, але хочу, бля, і все. Чесно кажучи, я і взимку туди хочу. Ще більше, незрозуміло чому, але хочу – і край. Тож якщо відняти чотири-п'ять місяців, коли холодно і мусиш розбиратися на запчастини або загортатися в целофан, та чотири-п'ять місяців спеки, коли пливеш і не контролюєш свої кінцівки, – на все про все лишається два-три місяці (в залежності, що насниться тому припареному байбакові), коли можна насолоджуватись життям, почуватися сухо та комфортно і не марити Гренландією. Звичайно, якщо за цей час ти не відтяв собі випадком, щось надважливе, без чого вже не так весело жити. Така от вона, гідрометеорологічна формула доступності для «ампутанта». Господи, який же огидний термін! Огидніше тільки ця спека, від якої в твоїй контуженій макітрі шкварчить мозок...

30

Київ, типова «хрущовка» в достатньо затишному місці, найголовніше – хвилин за 40 ходьби від роботи. Останнього разу винаймав житло чверть століття тому. Це, напевне, найважче випробовування – чужі стіни, чужі меблі, чужа сантехніка. Особливо сантехніка. Архаїчний холодильник «Днепр-2» – то взагалі окрема пісня. Він коли вмикається, нагадує мопед «Верховина» без глушника – червону з хромованим переднім крилом мрію мого совкового дитинства. Здається, з роками гостріше відчуття залишків чиєїсь енергії на речах. Коли ти вже безнадійно звик до свого осілка, до того ж коли той осілок у селі. Біля лісу та річки, тиша, спокій – живи в медитації... Доля зробила черговий карколомний зиґзаґ. Вперше це відбулося, здається, в двотисячному. Після дефолту мій, спільно з товаришами, торгівельний бізнес «здох» у зародку, залишивши після себе купу боргів та шмаття сподівань. Після декількох років професійних поневірянь мені, нарешті, пояснили сенс таємничого слова «комутація». Тобто показали, куди пхати який кабель, як «ловити» супутник, тоді ще «Sirius-2». Так я став супутниковим інженером. То були кращі роки мого життя. Відрядження по всій Україні, телемости, прямі включення, фестивалі... І все це без знання законів Ньютона та глибоких теоретичних пізнань. Перший самостійний «телеміст» був схожий на посадку Boeing 777 по телефону. Пам'ятаю, то було в Маріуполі. Мав організувати пряме включення з концерту, що там проходив. Приволік місцевим «звукачам» (звукорежисерам) два аудіокабелі. Один – взяти від них звук, щоб передати на супутник, інший, навпаки, – звук зі студії, отриманий через супутник. «Прохаваний звукач» по-діловому так запитує:

– Ти звідки живлення маєш? Від генератора?

– Так, – кажу.

– А я від мережі. Тож може «наводка» бути. У тебе дібокс є?

– Зараз подивлюся, – не втрачаючи «професіоналізму», відповідаю я, прямуючи до своєї супутникової ГАЗелі.

А сам судомно набираю свого досвідченого колегу, який зараз, на іншій машині, робить включення з іншого міста.

– Антон, швидко: що таке дібокс, і чи є він у мене?

– Direct Input-box, або дібокс, – це такий пристрій, що виконує функцію гальванічної розв'язки та ізолює аудіосигнал від електромережі, також узгоджує роз'єми вхідного та вихідного рівнів... – видає свідомість Антона.

– Бля... Тоха. А людською мовою? Насипав купу знайомих букв і жодного знайомого слова! – в розпачі перебиваю занадто досвідченого інженера після секундного зависання.

– Якщо коротко і людською, то в тебе його нема, – ображено відповідає колега.

– Немає, сука, дібокса. Перерив усю машину. Пам'ятаю, точно був, певно, сп…ли, – вдаючи справжній розпач, повертаюсь до «звукача».

– Та не парся, в мене зайвий є. Відпрацюємо...

Відпрацювали, як і добру сотню інших. Між іншим, без жодної лажі. Та хороше має властивість колись закінчуватись, як, власне, і погане. Через сім років моє «супутникове щастя» наказало довго жити і я знову загубився. Ну, як той клятий дібокс.

Зо два роки, сяк-так «підгодовуючись» стрінгерськими зйомками (відеосюжетів на замовлення), я знов кардинально змінив вектор свого життя. Цього разу, мабуть, ще кардинальніше, ніж вперше, – потрапив у тенета грального бізнесу. Ні, не жертвою став, а справжнісіньким «однорукім бандитом». Єдине, що хоч якось може мене виправдати, так це те, що підприємство, філію якого я невдовзі очолив, мало справжню і вельми дорогу ліцензію, а я – офіційне працевлаштування. Три роки по тому зірка легального грального бізнесу в Україні раптово закотилася і я знову залишився ні з чим. Хоча чому ні з чим? З «валютним» автокредитом, легким нервовим розладом через «цілодобовість» цього жанру бізнесу та впевненістю, що людяність не залежить від сфери твоєї діяльності. А мій фонд кумедних історій значно збагатився: «Леонтійович, ми що, справді віддамо йому весь виграш? (16000 грн)»; «Спочатку п'яний батько гравця вів себе агресивно та погрожував. Після того як я дав йому по ї…лу, пішла конструктивна розмова».

– За порушення дисципліни оператором Петренко пропоную звільнити її з роботи. Які будуть пропозиції?

– Може, на перший раз обмежимося штрафом 100 грн?

– Закрий ї…ло. Які ще будуть пропозиції?

Ось деякі діалоги моїх посіпак зі служби безпеки філії. Звісно, вираші всім видавали, нікого без вагомих причин не звільняли, тож досвід можу вважати корисним, хоча і сумним.

Далі знов похмурі часи балансування на межі. Невдалі спроби «витягти» кредит у таксі, випадкові заробітки і… війна...

Після поранення та ампутації життя хоч і важко, але увійшло у звичну колію. Таку собі точку «інвалідного комфорту». Хатинка біля лісу, громадська діяльність, шана та повага. Регулярні запрошення на урочисті заходи, ювілейні відзнаки, паради... Пенсія хоч і не Бог зна яка, та все ж не «мінімалка». Коротше кажучи, живи і «бульби пускай».

Та рівно за три роки після ДАПу – дзвінок. У гарнітурі впевнено-іронічний голос, той самий, що й у рації в терміналі, – «Маршал»:

– Привіт, як сам? Чим займаєшся?

– Привіт. Нормально. Ветеранствую.

– Відкриваємо Академію патрульної поліції, нову, американського зразка. Потрібен заступник начальника з виховної роботи. Хочу, щоб це був той, хто воював та має інвалідність. Чув, що ти за освітою педагог?

– Так. Скільки часу на прийняття рішення? – кажу на автоматі, розуміючи, що вже все вирішив.

– Думай, скільки треба, – набереш.

– Плюс.

Отакої! Перебиратись до Києва. Але ж ненавиджу мегаполіси. Чи справлюсь, у першу чергу фізично?

Голлуму нейметься. Не берися, «моя прелесть». То не твоє. Навіщо нам цей гембель? Тобі треба спокій...

Так, ти правий, «друже». Я згоден. Як каже один мій побратим: «Визнати свою поразку і застрелитися ми завжди встигнемо»...

Щодня, за чверть до восьмої, я вже як «штик» – у повній снарязі чекаю службову автівку біля знайомої липи. Мені здається, ми з нею однолітки. За спиною, в низині, невеликий парк із дитячим майданчиком та магноліями. О цій порі багато різного

люду розпочинає свій день саме на цих GPS-координатах, що й я. За півроку, як маю своє притулисько в цьому кутку Києва, вивчив увесь місцевий ранковий «двіж» досконало. Першою повз мене пробігає жінка з яскраво-малиновою короткою зачіскою. В руці телефон, з якого лунає бадьорий голос якогось «мотиватора». За нею, петляючи та по-діловому обнюхуючи все підряд, «дрондзяє» сіро-чорний спаніель Сем. Порівнявшись зі мною, Сем із почуттям відповідальності підсцикає молоденьку тую, яка від його щоденних відвідин уже напівзасохла. За декілька хвилин сходами з парку, рохкаючи, важко підіймається світло-коричневий, з білими плямами на грудях та морді бульдог Мартін. Він явно не є апологетом дієтичного харчування. Його м'язово-целюлітної маси легко вистачило б на два бульдоги та одного вгодованого чіхуахуа. Разом з «натоптаним» господарем вони майже однаковою ходою переходять вулицю. По дорозі до під'їзду Мартін, проходячи під лавкою, зупиняється почухмарити спину. Висота лавки наче під нього зроблена. І то є дуже доречно, бо комплекція псиська не дозволяє йому вгамовувати сверблячку в інший спосіб. Отримавши дозу задоволення, пес поспішає на сніданок.

Мрійливо посмоктуючи через соломинку з паперового стакана каву, підходить русявий юнак. Нетерпляче поглядаючи на годинник, він чекає свою кохану. А он і вона, посміхаючись, поспішає йому назустріч із протилежного боку вулиці. Після палкого поцілунку та легких обіймів, взявшись за руки, закохані поспішають, напевне, до універу. Дивлячись їй в очі, хлопчина щось розповідає. Мабуть, про те, якою довгою була ніч. Як він не міг дочекатись ранку, щоб знов відчути смак жаданих уст... Вона ніжно посміхається, стискаючи його руку своєю. Не встигають «голуб'ята» зникнути за рогом, як на біговій доріжці, на підтвердження, що всьо то цілком можливе на все життя, з'являється літня пара. Швидкою, як їм здається, ходою вони чимчикують навколо парку. Стареньким уже далеко за сімдесят. Високий, зовсім не худий дідусь із «прохвесорською» борідкою, в солом'яному брилі і з ціпком уважно оглядає магнолії. Напевне, ботанік. Бабуся у довгій спідниці, ошатній блузці та з урочистою перукою стискає в руці маленький букетик квітів, зібраних по до-

розі. Жінки у будь-якому віці надто ґрунтовно підходять до ранкової пробіжки. На те вони і жінки...

Неспішно підкрадається «робочий» легковик, кладучи край моєму ранковому спогляданню. Легко грюкають двері, водій плавно дає газу – і біла «Sonata» мчить мене назустріч прийдешньому дню...

З кабінету, що на шостому поверсі, плац як на долоні. Поліцейські «Prius», «Sonata» та «Skoda» наче іграшкові. Окремо в кутку з десяток розбитих. Без бамперів, понівечений метал... Мабуть, так виглядає мрія тих, хто розчарувався в роботі поліцейського або «сів не в свій трамвай». Так буває... У мріях ми створюємо ідеальну картинку, яка рідко співпадає з дійсністю, хоча б відсотків на двадцять. Закохуючись, ми наділяємо предмет жадання такими рисами, які йому й у жахливому сні не насиналися. Коли туман почуттів поволі слабне, погляду відкривається реальна людина, а не створений тобою образ...

Десь і я так трохи нагадую «битий» «Prius». Ні, з обома протезами я рази в три дорожчий. І то є вагомий аргумент самооцінки. Ранкове шикування. Дві сотні майбутніх поліцейських, розбиті на групи по 24 чоловіки, виходять на плац. Перші чотири – досить упевнено, інші – так собі. Це цілком зрозуміло: перші – «дембеля». Завтра випуск. Білі рукавички, фуражка, високе керівництво закріпить на грудях іменний жетон. Легкий удар долоні – «Носи з честю». Чек-листи (особистий щоденник, куди заносяться штрафні бали за порушення дисципліни) в повітря (традиція Академії) – і вперед. Момент істини настав у першу чергу для мене. Післязавтра я вже не зможу відмазуватись, що «моїх» вихованців ще немає на лінії, – «косяки» «патрульки» тепер автоматично й мої теж.

«За чотири місяці підготовки неможливо виховати чи перевиховати майбутнього поліцейського. Хіба трохи мотивувати» – це вже уривок з монологу до зустрічі зі Святим апостолом Петром...

Чи можна вважати, що це Happy End (щасливий кінець)? Звісно, ні, принаймні тому, що це не кінець, скоріше проміжний контроль. А щастя – то щось подібне до морського відливу і припливу, хіба не так передбачуване…

АНДРІЙ ЗЕЛІНСЬКИЙ – священик Української Греко-Католицької Церкви, член чернечого згромадження «Товариство Ісуса», капелан 36-ї окремої бригади морської піхоти ВМС ЗСУ, член Ініціативної групи та Наглядової ради Української Академії Лідерства, викладач Київської Трьохсвятительської духовної семінарії УГКЦ, член Дорадчої ради Інституту лідерства та управління УКУ. Автор книг «Соняхи» та «На ріках вавилонських». Народився 2 вересня 1979 року.

Філософську освіту здобував у St. Basil College, Стамфорд, США; богословську – у Pontificia Universita Gregoriana, Рим, Італія; політологічну – у Національному університеті «Києво-Могилянська академія», Київ. Основні сфери наукових інтересів та напрямки пасторської діяльності: християнська духовність у контексті сучасної культури, ідеологія національної безпеки та задоволення духовних потреб військовослужбовців. Своє капеланське служіння серед військовослужбовців розпочав у 2006 р. в Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного у Львові, а з червня 2014 р. бере активну участь у забезпеченні духовною підтримкою українських військових у зоні АТО, здійснюючи своє служіння у підрозділах ЗСУ під Слов'янськом, Краматорськом, Маріуполем, у Пісках, Водяному, Дебальцевому, Широкиному, в Авдіївській промзоні…

Нагороджений волонтерською відзнакою – орденом «Народний Герой України».

ФІЛОСОФСЬКО-ПОЕТИЧНІ ЕТЮДИ, НАРОДЖЕНІ ВІЙНОЮ

Подорож у країну морпіхів

У безмежних обширах Всесвіту існує країна, якої не відшукати на жодній карті світу. У неї немає своїх широт і довжин, своєї території й площі. Її не замальовують якоюсь особливою барвою на античних фоліантах історичних атласів чи на цупкому папері сучасних політичних мап. І причина тому проста: країна та не має меж. Вона не ховається в густих лісах і не простягається безкраїми степами. Берегів її не омиває жодне з відомих нам морів. Для неї не існує місця в жодних системах координат. Що, проте, не робить її менш дійсною. Ця країна зовсім справжня. У неї дивна географія. Вона розпочинається з глибин людського серця. Вона там, де людина прагне пригод; де дух штовхає на подвиги, а воля гартує міцний, як сталь, характер; вона там, де цінують справжнє і сміються з фейкових артефактів; вона там, де труднощів не бояться, а навпаки – їх обирають. І хоча вона завжди зовсім поруч, відшукати дорогу в нашу країну, однак, не так уже й легко – вдається не кожному.

Усяк, хто відважився кинути виклик гнітючій банальності монотонних життєвих буднів із дуже убогим діапазоном ймовірних подій, – уже в дорозі. Його вітрила підняті, його серце шукає. Орієнтиром для руху є шпиляста скеля, що гордо височить над метушливим людським повсякденням, – Скеля Вірності. Ворота в Країну морпіхів за тією скелею. У неї свої крила, свій меч і свій якір. Ті крила – то сила Духу та безсмертя, крила самого фенікса, що неминуче відновлюється із попелу та згарищ минулого. Меч – той, яким упродовж століть відстоювали свободу та гідність свого народу мешканці тієї країни. У самій же скелі живе Великий Дух – Дух Морської піхоти, що дарує життя, наповнює, надихає цілу країну й кожного її громадянина. Дім там, де кидаємо якір. Великий Дух – Дух Морської піхоти – замешкав тут, у скелі, на якій стоїть наша країна. Тут його якір. Саме з цієї скелі щоденно, коли над цілим краєм лунає мелодія величного славня та майорять барвисті знамена, здіймаються в небо над

країною журавлі з добре знайомими її громадянам обличчями. Вони вірно чатують над долею цілої країни, прикривають її своїми крильми від усілякої небезпеки, навіюють усякого добра. Колись вони були відважними воїнами, що залишилися вірними до кінця – вірними завжди. Сьогодні – ангели-охоронці. Країна морпіхів розпочинається саме тут, з цієї скелі – з вірності тих, хто не зрадив своїм побратимам, рідному народу, своїй Батьківщині. Тут, у цій динамічній і нездоланній вірності, що не дозволяє зупинитися, завмерти, здатися, що підштовхує, спонукає, надихає на боротьбу, саме тут наше коріння.

За скелею, в західному напрямку, – ворота в Країну морпіхів. Пройти крізь них може не всяк – дозволено не кожному. Необхідно правильно відповісти на чотири запитання. Хоча відповіді й короткі, іспит не з простих. Коли, зупинившись посеред життєвого гамору, подорожній запитує себе: «Хто я?», то в Країну морпіхів може увійти лише той, у кого першою відповіддю, що виринає в його свідомості, стає одне-єдине слово – «морпіх». Чому «морпіх»? Бо вірю, що життя людини – то безупинна борня, що вимагає сили духу та гарту волі, любові до нестримного руху вперед і зневаги до страху, що сковує м'язи та уяву; бо не готовий завмерти у смертельному безрусі; бо марю перемогою – бо «воїн»… «Який» воїн? Той, що не здається, не зупиняється, не залишає побратима, не втомлюється боротися за саму перемогу – над собою, над життєвими викликами, над ворогом. Воїн – «вірний». «Коли» вірний? Не вчора, не завтра – «завжди»! Доки живу і дихаю, рухаюсь до визначеної мети, до остаточної перемоги, залишаючись вірним собі, вірним своїм, вірним завжди…

У Країні морпіхів живуть дивні та прекрасні істоти – морпіхи. Вони дуже відрізняються від усіх інших біологічних видів: у них смугаста душа та чорний берет. А ще у кожного – свій якір, свої крила та свій меч. Країна морпіхів – країна воїнів. Воїнів особливих – вірних завжди. Саме з цього глибокого усвідомлення в житті просто людини розпочинається надзвичайна пригода, звідси у незвідані далі тягнуться міріади шляхів крізь неосяжні морські та небесні простори, крізь час і увесь обшир людського буття.

Коли в серці морпіха народився морпіх, він розпочинає свою подорож до вершин. Три сходинки дозволяють йому здійнятися над собою туди, куди голосом із самого серця його постійно кличе Великий Дух – Дух Морської піхоти. І кожна з них вимагає цілого життя і шалених зусиль.

ЧЕСТЬ

Морпіх – людина високих моральних якостей. Його цінності – глибоко в його серці. Він добре усвідомлюємо, що «бути» значно важливіше, аніж «вдавати». Навіть коли це й вимагає від нього значних зусиль. Морпіх завжди намагається бути справжнім. Він не дає порожніх обіцянок і намагається неухильно дотримуватися даного ним слова.

Довіра побратима – скарб, яким дорожить кожен морпіх, від простого матроса до командира найвищого рівня; вірна та віддана служба – найвища нагорода для кожного воїна, вона – його покликання, його сутність, його честь. Морпіх – воїн честі!

ВІДВАГА

Морський піхотинець – не просто воїн, а завжди відважний воїн. Морпіх не боїться випробувань, він їх шукає. Воїн не уникає труднощів, він їх обирає. Морпіх – не той, у кого відсутній страх, а той, хто вміє дивитися крізь власний страх у напрямку спільної перемоги.

Народжений перемагати не вагається бути першим – у житті та в бою. Морпіх не вагається зробити перший крок, жити заради боротьби, битися заради перемоги. Він готовий завжди. Морпіх – перший у бій!

ВІДДАНІСТЬ

Відданість морського піхотинця проявляється у його незламній рішучості продовжувати шлях навіть тоді, коли інші зупиняються. Воїн не боїться руху, його може злякати лише зупинка на шляху до перемоги.

Не існує в світі нічого міцнішого за вірне плече побратима морпіха. Ми б'ємося єдиним серцем, дихаємо єдиним духом, разом розділяємо біль втрат і радість спільних перемог. Рішуча відданість одне одному, Морській піхоті, рідному народу та нашій боротьбі дозволяють нам упевнено рухатися до нашої спільної перемоги і бути справжнім взірцем для інших. Морпіх – вірний завжди!

Здолавши дорогу вгору, морпіх потрапляє в саме серце своєї країни – на Плац. Тут відбувається найважливіше: складаються присяги, оголошуються накази, визнаються досягнення, тут багато стає одним цілим, єдиним тілом, єдиним рухом, тут витає Великий Дух – Дух Морської піхоти. Це його простір. Тут ідеали, викарбувані в тілі сучасності словами КЛЯТВИ морського піхотинця, торують собі шлях до окремого серця та розуму. Тут кожні уста урочисто проголошують те, у що безсумнівно вірять:

«Я буду відважним воїном, відданим захисником України,
щирим побратимом – гідним морським піхотинцем,
ВІРНИЙ ЗАВЖДИ! Клянусь!»

Відтак морпіх стає самим стремлінням до досконалості в усьому. Його зовнішній вигляд виражає його засадничі життєві принципи. Він завжди стрункий, з піднятим підборіддям, із поглядом, упевнено скерованим у напрямку чергової перемоги. Бадьорий духом і міцний тілом із впевненим і уважним поглядом, морпіх завжди готовий до виконання поставлених завдань. Йому притаманна розсудливість, його почуття підпорядковані розумові: коли необхідно, він діє зважено та обережно, але без тіні страху чи сум'яття на обличчі.

Морпіх не втомлюється вивчати – себе, свого побратима, свою справу, свого ворога. Його мова проста. Його тіло – чисте. Думки його ясні та чіткі. Його поведінка відповідає його думкам і словам. Його життя стає відданою службою. Його служба – вияв вірної любові до свого народу, до своєї родини, до цілої країни та кожного окремого побратима морпіха. Саме цю відданість у будь-яких життєвих обставинах демонструють його дух, його стиль, його погляд.

Саме тут, на Плацу, Великий Дух втілюється в долю кожного окремого морпіха, довершуючи свій задум, формуючи в ньому нове життя, нову особистість – воїна, захисника та побратима.

1) ВОЇН

Воїн – це тип характеру. Його життя – постійна й безупинна боротьба. Він не втомлюється, не зупиняється, не здається на шляху до остаточної перемоги – над собою, над життєвими ви-

кликами, над ворогом. Перемога – його ціль, його мрія, його мета. Перемогою він марить, нею живе, до неї невтомно йде. Справжній воїн – завжди воїн: на полі бою та в житті. Він не припиняє працювати над собою та гартувати свій характер. Морпіх – народжений перемагати!

2) ЗАХИСНИК

Морський піхотинець завжди готовий до виконання поставлених завдань. Він – захисник! На морі, у небі й на землі не вагається вступити в бій за своїх і за своє. Його вірність – щира відданість у найвирішальніших моментах. Його життя – служба. Його служба – вияв вірної любові до українського народу, до своєї родини, до Морської піхоти та кожного окремого побратима морпіха. Морпіх – життя за своїх!

3) ПОБРАТИМ

Морпіх – вірний завжди: спільній місії, традиціям Морської піхоти та кожному побратиму морпіху. Ми не просто друзі й товариші по зброї, ми – морпіхи. Ми не залишаємо своїх на полі бою. Ми не кидаємо своїх перед викликами мирного повсякдення. Міцне плече побратима завжди поруч. Кожна куля та кожен постріл лише зміцнюють узи нашого братства. У нас спільна для всіх мрія, у нас один на всіх Дух. Раз морпіх – морпіх назавжди!

Воїн вірний завжди – завжди у русі, у постійній боротьбі. Стан спокою йому чужий. У нього своє покликання. Саме звідсіля, з Плацу, вирушає морпіх щодня з особливою місією: ВЕСТИ! БОРОТИСЯ! ПЕРЕМАГАТИ! Це його завдання, його покликання, його місія. Кожен справжній морпіх добре знає: чого бажає від життя, які ресурси має в наявності та як їх перетворити у свою мету – в перемогу. Відтак, із чіткими координатами на життєвому шляху, він стає орієнтиром для інших. На нього дивляться, за ним ідуть. І він не боїться вести за собою – до перемоги. А перемагає той, хто не здається. Він навчився приймати правильні та вчасні рішення в умовах стресу, життєвої турбулентності та запеклого бою. Він приборкав свої страхи. Він здолав самого себе. Він відчув смак справжньої свободи. Де він – лад долає хаос. Кожен морпіх завжди пам'ятає про довірене йому завдання і ніко-

ли добровільно не зупиниться, доки його не виконає. Не екзальтованим голослів'ям, а власним прикладом він здобуває довіру та навчає інших. Він – мандрівник у мінливому світі великих можливостей, але ціле його буття, наче стрілка компаса, неухильно спрямоване до перемоги. Він – людина-дія, зразок, орієнтир. Він родом із Країни морпіхів.

У Країні морпіхів колишніх не буває: раз морпіх – морпіх назавжди. Коли якоїсь миті якогось дня, перед вечірньою зорею, морпіху раптом стає сумно, він звертає свій погляд туди, на вершину тієї скелі, з якої щоденно на журавлиних крилах в небо над його долею здіймаються світлі душі тих, хто залишився вірним назавжди. І світ над Країною морпіхів тоді запалюється в його очах ясними поглядами Діми, Роми, Льоні, Сашка… Їхні радощі та смутки, їхні нездійснені в цьому житті мрії залишаються поруч завжди. І тоді морпіх розуміє, що належить до чогось вічного, безмежного, як всесвіт, більшого за саме життя. А в його серце впевнено пробирається усвідомлення того, що їхні мрії таки мають право бути здійсненими. І за них вартує боротися – вірно і до кінця.

•••

Якщо раптом, одного дня, тобі нездоланно закортить дізнатися, що ж насправді відбувається по той бік світу, в якому народився, живеш і до якого так звик, не злякайся своїх бажань, не сховайся від них у нетрі своєї посередності, вийди назустріч вітрам, що дмуть у вітрила твоїх мрій: можливо, один із них – із неосяжної Країни морпіхів. Можливо, це бажання – твоє, і мрія – твоя, і шлях – теж твій. Зважся на нього. У світі людей існують лише дві речі, про які можеш бути певним: ти народився і ти помреш. Все решта варто інколи піддавати сумніву. Навіть сам факт власного життя. Адже більшість людей у твоєму світі так ніколи й не знайшли в собі сили розпочати жити, не відважилися. У Країну морпіхів потрапляють лише ті, хто не піддається власним страхам і не зраджує своїй мрії: Країна морпіхів – для вірних завжди. **25.06.2017**

Дух. Стиль. Погляд

У шалених ритмах життєвих буднів, у сум'ятті завдань, що невблаганною чередою виринають із самої природи сучасного метушливого світу, кожен на певному етапі свого життя намагається відповісти на запитання, що зухвало рояться на порозі його свідомості: «Хто я у цьому невгамовному світі? Чим займаюся? Навіщо роблю те, що доводиться робити?» Ми ніколи не втомлюємося шукати ціннісних орієнтирів. Самі того не усвідомлюючи. А втратити з поля зору якийсь смисловий горизонт завжди легко. І завжди небезпечно. Плекати ж у собі дух, що підштовхує, окрилює, надихає, мотивує, формує певний стиль життя та навіть проявляється в особливому погляді, – для військового настільки ж необхідно, як і уміння користуватися АКМом. Збройні сили за своєю природою – середовище ціннісне: позбавлені ціннісної основи, вони перетворюються на загрозу суспільству, державі, людині.

Морська піхота розпочинається не з бойових статутів, бойової техніки чи особливих видів озброєння, і навіть не з окремого морського піхотинця, який є її найвищою цінністю, втіленням цілої її потуги. Морська піхота – значно більше, аніж сукупність морських піхотинців, вона – те, що об'єднує окремих морпіхів у одне ціле і наповнює їхнє існування та їхню боротьбу змістом, творить з них одне тіло, єдиний організм, що живе та функціонує з однією-єдиною метою – ефективне виконання завдань за призначенням: в умовах бою та в мирному повсякденні; на морі, у небі й на землі; завжди і скрізь. Морська піхота розпочинається з Духу! Саме він перетворює безтурботного хлопчиська та чоловіка з поважним життєвим досвідом на воїна, захисника та побратима. Дух – один на всіх, спільний для кожного. Дух завжди шукає свого втілення в історії – в словах, подіях, символах і ритуалах, у конкретних особистостях. Дух Морської піхоти проявляється в особливому стилі життя, мислення, спілкування, боротьби. Він дивиться у світ особливим поглядом – поглядом морпіха.

У нас, в Морській піхоті, свій стиль життя та ведення бою, свої переконання та ідеали, свої цінності, якими вимірюємо дійсність і на яких формуємо нові покоління «чорних беретів», свій

якір і свої крила. Наш якір і крила – теж наші!!! І меч, що з княжих часів переходив із рук у руки нових поколінь захисників свободи та гідності нашого народу, – теж наш! І саме тому гордо пишається він на чорному береті морського піхотинця. А завдання берета – не лише нагадувати про минулі досягнення, а й формувати, ідентифікувати, надихати, втілювати Дух в історію. Історію ж творимо ми! Воїн не може стати заручником минулого. Його життєва місія – боротися за майбуття. Він повертає голову назад лише з метою щиро подякувати полеглим побратимам і пообіцяти їм жити та боротися так, щоб світ, про який вони інколи дозволяли собі мріяти, таки став дійсністю. Воїн завжди дивиться в майбутнє, за нього б'ється, для нього живе.

Воїн – тип характеру. Його життя – постійна й безупинна боротьба. Він не втомлюється, не зупиняється, не здається на шляху до остаточної перемоги – над собою, над життєвими викликами, над ворогом. Перемога – його ціль, його мрія, його мета. Перемогою він марить, нею живе, до неї невтомно йде. Справжній воїн – завжди воїн: на полі бою та в мирному повсякденні. Він не припиняє працювати над собою та гартувати свій характер, кувати свою волю, боротися та перемагати. Морпіх – народжений перемагати! Нескорений і нездоланний Дух Морської піхоти впевнено дивиться у світ поглядом кожного окремого морпіха, завжди зверненим вперед, у напрямку чергової перемоги. У цьому погляді – глибина та певність, сум за полеглим побратимом і надія на нову перемогу. Наша ціль – майбутнє! І боремося ми за нього вже сьогодні.

Можливостей працювати над собою – безліч. Цілей для досягнення у світі – не менше. У нас – свій шлях, свої цілі, свої цінності. Морський піхотинець – завжди воїн, завжди захисник, завжди побратим. Його найвищим досягненням є безумовна вірність – товаришам по зброї, Морській піхоті, Україні. Вірність у бою, вірність у житті! У морпіха особливий характер, що проявляється в стилі його життя та ведення бою. У нього своя місія: вести, боротися, перемагати. А в основі його особистості та місії – чіткий ціннісний фарватер: честь, відвага, відданість. Горизонтом нам – сама перемога: над собою, над життєвими викликами, над ворогом.

З метою забезпечення на оперативно-тактичному рівні ефективного виконання завдань за призначенням можуть існувати «окремі» батальйони, полки, бригади, але не існує «окремої» Морської піхоти: Дух не розділити! Він один на всіх, спільний для кожного. У способі мислення окремого морпіха та в організації повсякденної життєдіяльності цілих підрозділів. Він у стилі життя та ведення бою. Він у погляді. Дух відважного воїна, відданого захисника та щирого побратима, дух бойової доблесті та воїнської честі, дух тих, хто не зрадив і залишився вірним до кінця: вірним собі, вірним своїм, вірним завжди.

Бадьорий духом і міцний тілом із впевненим і уважним поглядом, морський піхотинець завжди готовий до виконання поставлених завдань. Йому притаманна розсудливість, його почуття підпорядковані розуму: коли необхідно, він діє зважено та обережно, але без тіні страху чи сум'яття на обличчі. У нього є обрій, до якого він вірно прямує життям. Його життя – віддана служба. Його служба – вияв вірної любові до свого народу, до своєї родини, до Морської піхоти та кожного окремого побратима морпіха. Саме цю відданість у будь-яких життєвих обставинах демонструє ціла постать морпіха: його дух, його стиль, його погляд. **20.07.2017**

Наша зграя !!! ;)

Найприродніший спосіб існування для морського піхотинця – зграя! Самоізоляція неминуче нашкодить виконанню завдань за призначенням. Коли настане час... Самотній вовк – все ще воїн, але вже не здатний на остаточну перемогу. Існують цілі, яких можна досягнути лише разом, спільно. Існують інстинкти, які формуються. Деякі – іще задовго до початку вирішального бою...

Людині властиво кудись рухатися і чогось досягати. Цілі неминучі, напрямки необхідні... аби життя тривало. На шляху до мети найбільша небезпека – забути про сам шлях. У житті людини все має свій початок і своє завершення, у безмежних обширах Всесвіту все, що колись розпочалося, не минає, а трансформується: форма змінюється, а буття залишається. Тому й кожна подорож стає кожною наступною, а кожен кінець – новим

початком. Але важливим залишається кожен крок, кожен виклик, кожна усмішка, кожен сумнів і кожна відвага в дорозі до визначеної цілі. Бо саме «тут» і «зараз» у нас залишається унікальна можливість творити нових себе та нові світи навколо себе – своїм рішенням, своєю дією, своїми зусиллями та своїми сподіваннями. І чиясь дружня присутність на цьому шляху також стає новим Всесвітом, безліччю нових можливостей, можливістю нового себе. А відтак у житті залишаються лише довгоочікувані та завжди бажані зустрічі...

На шляху до себе не існує нічого зайвого. Важливим є усе: кожен крок, кожен виклик, кожна усмішка, кожен сумнів і кожна відвага. Бо кожна ціль досягається вже тут і зараз, і кожне майбутнє розпочинається вже сьогодні. А кожна людина живе, доки не втрачає власного обрію. Інколи – у цілій зграї таких різних доль, скерованих до однієї-єдиної мети... **18.09.2017**

«За службу»!

Найкраще в світі формулювання!!! Найзмістовніше. Особливо для священика. Адже в цьому й уся суть його життя. Служити – значить ділитися собою, своїм часом і зусиллями, своїми особистісними ресурсами – цілим своїм життям. І нічого не сподіватися взамін. Навіть тоді, коли хтось і міряє його, і те, що він робить, категоріями свого власного обмеженого розуміння. Так могли сказати тільки у Морській піхоті – стисло, лаконічно, «по-спартанськи», але всеохоплююче, глибоко – «за службу»... У капелана морпіхів свій тип священичого служіння: храмом для нього стає душа морського піхотинця, його смутки і радощі, його сумніви та особисті інсайти; вівтарем – підрозділ, у якому служить і в якому щоденно намагається щедро і беззастережно ділити-

ся собою, не очікуючи вдячності, не сподіваючись жодних нагород. Бо не вдячність залишатиметься його найвищою нагородою, а сама можливість беззастережно і щиро служити тим, кого любить і ким безмежно пишається...

СЛУЖУ МОРСЬКІЙ ПІХОТІ УКРАЇНИ!!! ;) **16.11.2017**

Коли поруч ті, ким пишаєшся... ☺;)

Мені в житті завжди щастило бути поруч із тими, ким пишався. І це великий дар! І я ними дорожив і дорожу. Пишаюся своєю Церквою, у якій сформувався як особистість і в якій визріло моє покликання, – Церквою мучеників, завжди вірною своєму народу, завжди справжньою. Я безмежно пишаюся моїми братами по монашому згромадженню та самим Товариством Ісуса – вони постійно залишаються для мене джерелом натхнення і прикладом відважної та щедрої віри і смиренного, але творчого життя. Я пишаюся вихідцями з моєї Могилянської родини: спільно ми вже стільки зробили для нашої країни, спільно ми ще стільки зробимо! Я шалено пишаюся тим, що сьогодні можу служити у лавах Морської піхоти України – скромно, але щиро, навчаючись від них їхньої непідробності, їхньої справжності. Коли поруч ті, ким пишаєшся, життя набуває особливого сенсу та особливого смаку! **26.01.2018**

Вірю!

Колись, якось одного дня, коли на пропеченому літнім сонцем піщаному березі Азовського моря в Широкиному мирно лежатимуть присмажені тіла тих, хто приїхав сюди на відпочинок із різних куточків великої України, а над ними, за зеленим пагорбом, вечірнє сонце жвавими голосами проводжатимуть за обрій дзвони розписаного, як великодня писанка, сільського храму; коли вулиці Леніна і вулиці Радянської з їхніми металевобетонними руїнами там уже не буде; коли не стоятимуть на розбитих дорогах спалені вщерть і безжалісно понищені корозією металеві каркаси колишніх військових, і не тільки, автомобілів; коли нічого не залишиться від прогнилих до самої серцевини і поглинутих собою цегляних п'ятиповерхівок, а на їхньому місці, на самісінькому березі моря, стоятиме спортивний майданчик із дитячими качелями-гойдалками поряд; коли не буде «Лагуни», а на її місці неоновими світилами палахкотітиме на ціле узбережжя сучасний супермаркет із сучасним кінотеатром і паркінгом для автівок відпочивальників…

Хтось, тримаючи за руку своїх неспокійних онуків чи із вдоволеним глибоким внутрішнім супокоєм пригортаючи до власних грудей сивочолу дружину, з тихою усмішкою на устах і злегка примруженим прожитими роками і досвідом поглядом, впевнено і спокійно прошепоче, швидше собі, аніж будь-кому: «І я тоді тут був... І був я тут недаремно». **08.02.2018**

Командирам власного життя!!!

Товариш Командир, життя – не казка, зіткана з аморфних марень і строкатих бутафорій. Не тиха пристань. І ти це добре знаєш. Життя – мінлива дійсність: воно тече, біжить, переливається, перевтілюється, трансформується, змінюється. День і ніч, поразки і досягнення, віра і розчарування, страх і любов, помилки і досвід, злети і падіння – барви одного сюжету. Людське життя – постійний рух. І ти – його невід'ємна частка. Відтак рух – твій виклик і твоя можливість.

Хаос життєвих буднів під силу приборкати лише тому, в кого є ціль. На день, на тиждень, на місяць, на рік, на життя. Саме вона визначає напрямки наших думок і наших дій. Ціль – втілення життєвих принципів, конкретизація особистих цінностей. Нас творять наші цілі! Без них – пустеля: просторо, але беззмістовно.

Кожному дню необхідна ціль – орієнтир, вектор, впорядкований рух. Узгодження власних бажань і вчинків із визначеною ціллю неминуче приводить до досягнень. Інколи значних, інколи не дуже. Однак те, що виглядає незначним для нас сьогодні, може стати визначальним завтра. Або ж завтра нам його може критично забракнути. Здобуте ж сьогодні – основа для дня завтрашнього, а кожне майбутнє твориться відповідальністю за день сьогоднішній. Відповідальністю!

Якщо ти командир – значить, у тебе повірили і тобі довірили. Тепер твоя черга: повір у себе, щоб не зрадити виявленій тобі довірі. Відповідальності слід учитися. На досвіді. Відповідальності за свою мету та за кожну можливість, за кожну долю та за кожну мить – відповідальності за себе та за своїх.

Хочеш дійти до цілі, тобі доведеться приборкати світ: здолати виклики та знайти в них можливості; перемогти власні страхи та знайти в них джерело твоєї мужності; не зупинитися перед розчаруваннями, а навпаки, зміцнити свою віру – там, де інші більше не можуть вірити. Ти зможеш.

На шляху до цілі інколи можуть з'явитися нездоланні перешкоди. Вір! І твоя віра та вірність допоможуть тобі змінити своє ставлення до того, чого не уникнути. Не ілюзія, а змінене ставлення дасть тобі сили прямувати далі. Змінити ставлення – значить знайти новий шлях до мети.

У кожного було минуле. Інколи не найпривабливіше. Не дозволь твоєму минулому позбавити тебе майбутнього. Не втікай від нього, не ховайся, прийми і рухайся у день завтрашній. Сьогодні ти можеш зробити те, чим зможеш пишатися сам і чим зможеш ділитися з іншими. Смиренне серце – серце сильне: жодна невдача не в змозі приборкати його ритму. Уміння прийняти себе і не зупинитися на шляху до мети – смиренна сила.

Дій відповідно до своєї цілі та радій кожному досягненню. Не гайнуй часу. З життям – як із набоями: кількість днів у твоєму магазині обмежена. Не бійся відповідальності за кожен із них. Відповідальність творить можливості! Не бійся бути творчим і дивитися далі. Творчість під силу лише відважним.

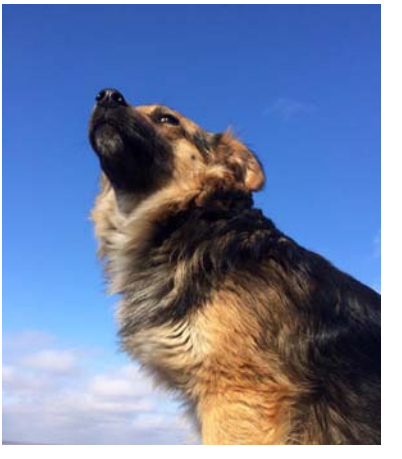
Товариш Командир, «посада» – функція, і вона завжди вимагає відповідних здібностей і здатностей, знань і навиків, досвіду та бачення, дисципліни та мотивації, характеру та волі – особистості. Ти маєш стати тією особистістю. Ти можеш. Тільки не втомлюйся вчитися! Слухати і чути, дивитися і бачити – вчитися! Твій полігон – саме життя. Ціле життя!

У світі людей не існує коротшого шляху вести за собою інших, аніж власний приклад. Це мистецтво потребує не лише знань, а й відваги. І любові. До тих, кого поведеш.

Не бійся праці над собою. Вимагай від себе більшого. Командиром власного життя стає той, хто знає, чого бажає, і не втомлюється рухатися до своєї мети. Бажаєш командувати військом – стань командиром власного життя!!!

З повагою і любов'ю ;) **09.03.2018**

«Морпіх» – вірний завжди!!!

Колись їм будуватимуть пам'ятники, ставитимуть пам'ятні знаки, увіковічнюватимуть у слові та в образі. Мабуть... За те, що були поруч. Вірно та завжди. За те, що раділи та сумували разом із нашим воїном, смішно перебирали своїми лапами та викручували своїми хвостиками, коли бачили військовий однострій.

Скавуліли від захоплення та крізь болото і сніг вірно неслись за темно-зеленими ГАЗами, «Уралами» та КрАЗами. Вони були і вірно залишаються поруч – удень і вночі – чотирилапі вірні Друзі. Як наш Морпіх, який сьогодні сумлінно несе службу в одному з підрозділів Морської піхоти України ;) **13.03.2018**

«Перемагає той, хто не здається!!!» ;)

Не все і не завжди на життєвому шляху відбувається так, як хотілося б. Не завжди в небі над головою сонячно і безхмарно. І людська душа за таких обставин шукає свого окопу: заховатися, забутися, втекти від світу та від себе!

Коротка перерва може бути корисною і для воїна. Перерва, але не зупинка! Адже перемагає той, хто не здається! А здатний на перемогу навіть з глибини власного окопу знайде сили усміхнутися небу та сонцю, світу і долі – і вирушити в новий бій: з собою, з життєвими обставинами, з ворогом будь-якого масштабу та калібру. Майбутнє не толерує сумних воїнів, воно під силу лише усміхненим!

Впевнена усмішка – потужна зброя воїна! Надто коли у серці буревії, над головою хмари, а за пагорбом ворожий снайпер... ;) **27.04.2018**

* * *

Коли інші голосно «будують Україну», мислять «стратегічно», приборкують майбутнє та власні мрії, і ти б зміг, але тобі просто колись реально стало не байдуже, і тому ти сьогодні в берцях, у броні, в шоломі та з автоматом у руках в мокрому окопі за якихось 200 метрів від озброєного противника, єдине завдання якого – тебе застрелити, то це – ЧЕСТЬ.

Коли тобі 19, 20, 21, 22... і життя пропонує надзвичайні можливості, університети – знання та статус, а фізична сила – відповідний заробіток, строкате дозвілля та розваги; коли все ще існує безліч варіантів для кар'єрного зростання, сімейного затишку та особистого розвитку десь в Одесі, Києві чи Львові, а ти поглядом у нічник вдивляєшся у нічний степ і регулярно тиснеш на курок свого АКСа під свист над головою й розриви зовсім поруч, то це – ВІДВАГА.

Коли друг зі своєю подругою уже вдруге на пляжі в Єгипті, а швагро на заробітках під Лісабоном, коли твої одногрупники після пар у фітнес-центрі качають біцуху і ліплять трапеції, і коли вона щовечора плаче в трубку крізь «Київстар», що більше не чекатиме, а в тебе під ногами болото, над головою земля, на спальнику миша, а тепла вода – розкіш учора, сьогодні і так буде завтра, бо ти колись прийняв рішення і ставишся до нього з відповідальністю, то це – ВІДДАНІСТЬ.

Коли ЧЕСТЬ, ВІДВАГА і ВІДДАНІСТЬ разом, то це – Морська піхота України. А коли Морська піхота України, то це – ті, кого люблю і ким пишаюся... **29.04.2018**

* * *

Справжній воїн уміє переступити через себе – власні думки, вподобання, переконання, – якщо цього вимагає спільна перемога. Він уміє зробити це з усмішкою, за якою інколи приховує сльози. Воїн живе для неї, для перемоги, а не для себе. І це називається «дисципліна». А пам'ять про неї називається «мотивація». Високих думок замало, коли бракує життя, яке б їх втілювало. **23.05.2018**

* * *

Україні сьогодні потрібна перемога: в освіті та науці, в медицині та спорті, в міжнародній політиці та економіці, в мистецтві та на полі бою. Кожна перемога потребує більше, ніж відважного воїна, їй потрібна команда умілих воїнів, запалених спільною мрією.

Як створити команду, здатну на перемогу?

Простий рецепт від Морської піхоти України:

1) вимогливість у тренуваннях;

2) єдність у випробуваннях;

3) мрія, більша за життя.

У Морській піхоті України ми віримо: і один у полі може бути відважним воїном, але перемога – завжди досягнення команди!

Львів, **13.09.2018**

Ми, командири військових частин та підрозділів Морської піхоти України, що нижче підписались, чітко усвідомлюємо важливість всіх заходів, які проводяться в Збройних Силах України. Ми офіційно заявляємо, що всі завдання, накази поставленні перед військовими частинами та підрозділами Морської піхоти України будуть виконані.

Морська піхота України була, є і буде ВІРНОЮ ЗАВЖДИ Українському народові, Військовій присязі, Клятві морського піхотинця України:

Зберігати та продовжувати бойові традиції
Морської піхоти України,
сумлінно виконувати свій військовий обов'язок,
бути вірним спадкосмцем доблесті та честі відважних воїнів
морських піхотинців України!
Діяти виключно в інтересах українського народу та нашої держави;
на землі, в морі та в повітрі бути завжди готовим
вступити в бій за Україну.
Не жаліючи себе, залишатися вірним наказам командирів
та рішуче виконувати поставлені завдання!
Ніколи не підводити та не покидати своїх товаришів по зброї,
не здаватися, не відступати та не залишати побратима у біді,
на полі бою проявляти непохитну стійкість,
битися заради перемоги – вірно і до кінця!
З честю пронести крізь життя вірність Морській піхоті Україні!
Бути відважним воїном,
відданим захисником України,
щирим побратимом – гідним морським піхотинцем,
ВІРНИМ ЗАВЖДИ!

Командувач морської піхоти
Військово-Морських Сил Збройних Сил України
генерал-майор Ю.І. СОДОЛЬ

Заступник командувача морської піхоти
Військово-Морських Сил Збройних Сил України
полковник Д.Є. ДЕЛЯТИЦЬКИЙ

Командир 36 окремої бригади морської піхоти
полковник А.В. ГНАТОВ

Командир батальйону морської піхоти
36 окремої бригади морської піхоти
майор В.О. СІКОЗА

Тимчасово виконуючий обов'язки
командира 1 Феодосійського окремого батальйону морської піхоти
капітан Є.П. БОВА

Командир 503 окремого батальйону морської піхоти
майор В.О. СУХАРЕВСЬКИЙ

Командир 501 окремого батальйону морської піхоти
полковник В.М. ПИЛЬНИК

Командир 137 окремого батальйону морської піхоти
майор А.В. ФЕДІЧЄВ

ВІРНИЙ ЗАВЖДИ!
МОРСЬКА ПІХОТА УКРАЇНИ

SORTKO

NTERPRISE

ЗАВЖДИ!

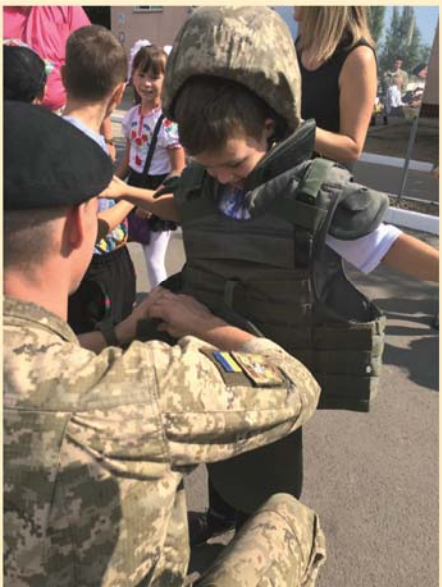

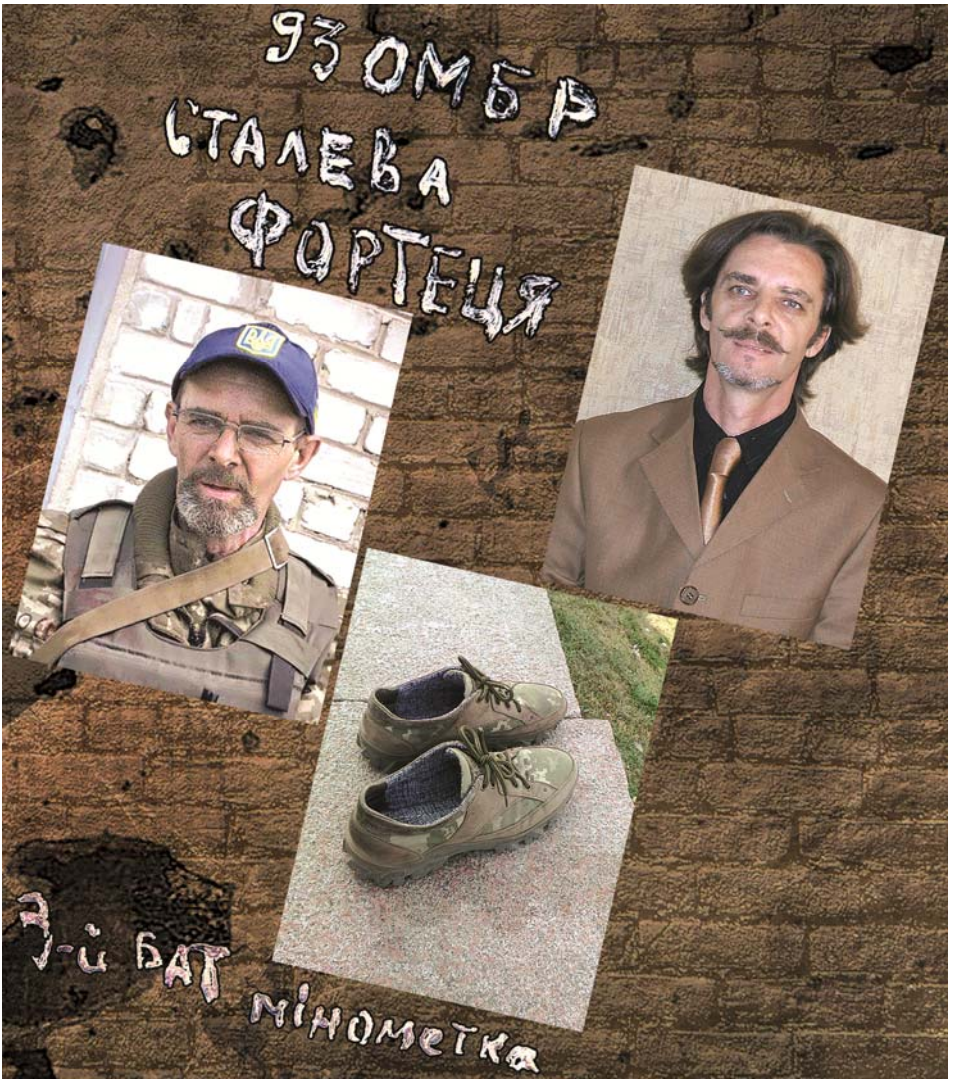

МОРСЬКА ПІХОТ

ГЕННАДІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ МОЛЧАНОВ (1960) – письменник, художник, журналіст. На початку 2015 року, у віці 54-х років, добровольцем з'явився у військкомат, був розподілений до 93-ї окремої механізованої бригади. Одинадцять місяців воював у селищі Піски Донецької області. Перебуваючи в зоні АТО, робив нотатки, замальовки. Через всю війну з ним пройшло видання Тараса Шевченка «Вибрані твори» 1939 року, на вільних сторінках якого Геннадій Молчанов зібрав більше 200 підписів воїнів та волонтерів з побажаннями миру, перемоги. Після демобілізації книга була передана в Національний військово-історичний музей.

Г. А. Молчанов

ПЕРЕМИР'Я

Роман
(уривки)

Дана історія є продуктом суто художнім. Будь-які збіги подій, локацій, позивних – є лише збігами. Утім, якщо комусь із читачів поталанить провести паралелі з реальними подіями, локаціями і позивними, це означатиме, що автор недаремно витратив час на написання цього твору.

ОДИН ДЕНЬ З ЖИТТЯ МІНОМЕТНИКА

«Який багатий край», – думав «Байкар», сидячи навшпиньки на березі ставка. Багатий край, якщо мешканці невеличкого селища можуть собі дозволити утримувати водойму з кількома дамбами й мостами. Та й довжина ставка така, що без знання місцевої мапи відрізнити його від річки складно. Такий собі оазис серед териконів на околиці Донецька.

Через ставок уздовж всього берега стояли чепурні палаци, навіть невеличка церква виблискувала своїми непошкодженими банями – заможний край, є чим заплатити бойовикам, щоб ті не завдавали шкоди майну власників палаців. Щоправда, на

Ставок

Спальня дитсадка

цьому березі картина була геть інша: приватний і адміністративний сектори селища майже стерті з лиця землі, а те, що не завалилося, все одно після війни доведеться зносити бульдозерами, бо воно вже не підлягає відбудові. Висотки, аграрна академія, школа, дитсадок тощо – зруйновані вщент.

От тільки церква ніяк не здасться – її прямою наводкою з танків обстрілюють, а вона, щоразу втрачаючи елементи фасаду, стоїть і дражнить бойовиків своїми дзвонами, хоч ти їй шо. Якось, ще на початку війни, один коригувальник у тій церкві витримав цілих п'ять танкових влучень і залишився живий. Ну, як живий – не помер...

Комбат про церкви:

«На тому березі, де бані виблискують золотом, то сепарська церква, московський патріархат, його не «накривають» з арти. Скажу так: побудовано в церковному стилі, але це база відпочинку церковного напрямку... типу, міліонер побудував собі мармуровий басейн і прикрасив його хрестиками...

А це правильна церква, побудована на пожертви прихожан. Місцеві розповідали, що навіть при будівництві привезли якусь «ліву» цеглу, то панотець її назад віддав. Ну, тут без слів видно, як вона «руському міру» поперек горла стоїть. Танчики її добряче пошматували. Там «Професор» зі своїми коригувальниками засів... Танчик вийшов... а це було перед самою Пасхою, ми тоді тільки зайшли на позиції, іще погано орієнтувалися, не знали, що до чого. Він обстрілював усе, що було вище першого поверху, – коригувальників шукав. А вони засіли на самому верху... я вважаю, що точка огляду була обрана невдало, але зараз не про це... снаряд розірвався під ними – і ходи відступу були блоковані. Просиділи аж до наступного ранку, поки їх не евакуювали з Божою поміччю...»

ОДИН ДЕНЬ З ЖИТТЯ МІНОМЕТНИКА

Десь зовсім близько щось пролетіло. Причому не зрозуміло, в який бік. Наче якась реактивна штука. Не міна, це точно, її поведінку можна осягти розумом, а це щось таке... «Байкар», затуливши вуха, чекав вибуху, але так і не дочекався. Що то було?!

Він кинув погляд на побратима Рому. Той, не випускаючи риболовної вудки з руки, трохи зігнувши ноги в колінах, оглядав небо.

– Це, мабуть, «Таврія» з «Опелем», – сказав «Байкар».

Рома не відповів, але посміхнувся – все й так було зрозуміло: в їхній батареї служили двоє водіїв, які за будь-якої нагоди користалися можливістю щось підірвати; з нічого кулю зроблять і феєрверк влаштують.

Побратими перезирнулися, синхронно знизали плечима, й кожен повернувся до своїх справ. Рома, як ні в чому не бувало, продовжив ловити рибу, а «Байкар» краєм ока уважно слідкував, щоб його бойова подруга, сука з позивним «Бусоль», яка на трьох ногах стрибала між кущами пагорба, не пошкодила ще одну ногу. Ні, він би не зміг завадити «Бусолі» оступитися, та принаймні впіймав би, якщо б вона покотилася з кручі.

Взагалі-то «Бусоль» не єдина жива душа, якою опікувався «Байкар». Біля нього постійно отиралися собаки. Майже місяць він їх навмисно не підгодовував, щоб позбавитися зграї, що окупувала його робочий простір. Та де там! Кілька днів він намагався їх ганяти, але вони сказали, що навіть з автоматом у руках він схожий на людину, яка хоче налякати їжака голим задом. Ну, щось типу такого вони сказали. Наразі «Байкар» перетворився на їхнього годувальника – тишком-нишком бере з «общака» тушонку і додає її у те, що залишилося в каструлях з вечері. Утім, тишком-нишком – це якось невірно сказано, навряд чи хтось із побратимів зробить йому зауваження з цього приводу, та все одно він якось незручно почувається, бо тушонка – це стратегічний харч.

Отже, не мала баба клопоту – купила порося.

Під час «прильотів», уся зграя ховається в хаті, яку «Байкар» облаштував для себе. Радості йому від цього малувато, бо в такі миті він і сам прагне сховатися, але завжди опиняється в кінці черги, яка буксує у вузенькому коридорчику. Затор створює «Бусоль». Вона окупувала місце біля його ліжка і не лишила вибору, довелося постелити їй матрац. І от у час, коли вся зграя разом з «Байкарем», як то кажуть, ломиться в хату, вона навпаки – зривається зі свого матраца і вибігає назовні, бо в неї особлива місія...

Це було б смішно, якби не було сумно.

«Бусоль»

Їй зрізало осколком лапу разом з половиною хвоста, коли вона, кинута напризволяще, сиділа на шворці. «Байкар» не засуджував і не виправдовував її колишніх хазяїв, бо евакуація – діло тонке, в якісь рамки її не вкладеш, це горе. Горе для людей, горе для всього живого...

«Бусоль»

Ходили чутки, що її хазяїн помер, а його сина застрелили, коли він на трубі котельні встановлював український прапор. Як би там не було, а «Бусоль» вижила, зализала рану. Кому, як не їй, відомо, що таке «прильот»! Вона його чує задовго до того, як снаряд чи міна сягне цілі. Тому в момент загальної паніки, коли все живе намагається сховатись від осколків у хаті, «Бусоль» пробиває собі шлях на вулицю, щоб попередити все живе про біду, про горе, яке чекає на кожного, хто не заховався. Серйозно. Міни рвуться, осколки січуть усе, що трапиться на їхньому шляху, а «Бусоль» бігає подвір'ям на своїх трьох ногах і волає: «Ховайся, хто може!» Саме тому їй і дали такий позивний, бо перископічні артилерійські пристрої теж мають три ноги і називаються бусолями.

Вона обрала «Байкаря» своїм хазяїном. Він не знав, що у таких випадках зазвичай роблять люди. Натомість знав, що мусить зробити особисто він. Після закінчення бойових дій він має забрати її з собою. Власне, це питання вже вирішене, от тільки мозок у «Байкаря» розпухає, коли набігають думки про подальший сценарій. Що вона робитиме у квартирі, і як пояснити коту Мадриду, що «Бусоль» як учасник бойових дій теж має право на кілька квадратних метрів у їхньому сумісному просторі... Мабуть, доведеться нагадати йому, у який спосіб він сам потрапив до квартири.

«Мадрид»

Діло було так. Якось, коли дружина «Байкаря» сиділа на зупинці, до неї підійшов кіт. Потерся об ногу, випросив поглажування і пішов собі. А вже за кілька хвилин привів із собою кошенятко. Нещасне таке, рахітичне. Дружина взяла його на руки, і на підлогу зліз він уже в квартирі. А той кіт, що, так би мовити, прилаштував малечу, пішов своєю дорогою одразу, щойно побачив результат свого вчинку. Приходить «Байкар» додому, зачиняє двері – і от тобі маєш! Вибігає з кімнати пухнастий «скелет» розміром з кулак і каже: «Нічого собі, так ти теж тут житимеш?! Оце так весело буде!» Він не помилився, йому й справді весело. У хаті дихати нічим, аміаком тхне так, що очі виїдає. Спробуй не зробити йому зранку масаж чи ще не виконати якихось забаганок – все, надзюрить під письмовим столом. Щороку у відпустку він їде у своєму власному рюкзаку, і навіть не намагайся залишити його вдома – «мстя» буде страшна, усі килими у хаті обмочить. Отак «весело» вони живуть. Він наразі повноправний господар у хаті, і що буде, коли «Байкар» повернеться з війни та почне відвойовувати втрачені за рік позиції, одному Богу відомо. Як треба поводитися, щоб не травмувати котячу психіку? Та, власне, і свою теж – вона і так травмована.

ОДИН ДЕНЬ З ЖИТТЯ МІНОМЕТНИКА

«Байкар» чудово розумів, що його психіка зазнала перефор-матувань. Звісно ж, він цього не відчував, просто знав, що так має бути. Такі потрясіння, які переживаєш на війні, де героїзм переплутується з геройством, сміливість із дурнуватістю, де шмарклі, сльози й сміх проявляються одночасно, де втрачаєш розуміння різниці між сном і явою, – безслідно не проходять. Саме тому «Байкар», за можливістю, іноді ходить на ставок поспостерігати за візерунками на воді від поплавка з ліскою, за плеском риби в очеретах, за птахами – релаксує, морально розслабляється.

Саме тому «Байкар», за можливістю, іноді ходить на ставок поспостерігати за візерунками на воді від поплавка з ліскою, за плеском риби в очеретах, за птахами, – релаксує, морально розслабляється.

Сьогодні він замкнув зграю в хаті, взявши з собою лише «Бусоль», щоб трохи вільніше почуватися. Було б іще непогано сходити до сусіднього села, взяти там пляшечку винця – за годину-півтори можна дочовгати туди й назад, але… Але! Але естетика вживання вина не передбачає, щоби пляшку відкорковували, ховаючись десь за магазином. Вино треба смакувати, а не бухати. А хіба з таким комбатом нормально посмакуєш! Не встигнеш вийти з магазина, а продавчиня вже дзвонить у штаб. І як би ти не ховався, якими б стежками не прокрадався, все одно мимо всевидячого ока штабу не пройдеш, натомість обов'язково зустрінеш комбата, який начебто зненацька вивів свою вівчарку «Джессі» на прогулянку. Комбат без найменшої злоби, з майже непомітним нальотом задоволення розстріляє зі свого ПМа твою пляшку вина, і потім сам думай – повертатися до села ще за однією пляшкою чи ну його в баню. Причому гарантовано, що, повертаючись із села, ти знову зустрінеш «Джессі», яку зненацька вивели на прогулянку…

«Академік» про комбата:

«Людина своєрідна. Що більш за все в ньому імпонує – це те, що він не носить «корону». На кого не глянь у штабі – кожен, як мінімум, «збив декілька безпілотників», особливо вночі… А комбат – ні… Скільки разів бувало: приїздиш у штаб о шостій ранку, він мовчки просинається… він розуміє, що раз уже я приїхав, то це невідкладна справа… Навіть на його обличчі жодного разу не було натяку на якийсь докір, мовляв, я тільки-но ліг, а ти… треба, значить, треба… Спитає: у вас все гаразд? Все гаразд. Добре – на тобі закарлючку…

Особливо стало зручно достукатися до нього, коли у штабі з'явилася «Джессі». Заходиш, а там цербери сидять: не заходь – комбат спить… А потім так: на територію штабу зайшов – «Джессіка» вмикає сирену, і не треба йти до церберів – комбат сам через дві хвилини вийде заспаний і з сигаретою…

Ще який плюс… Він танкіст і спочатку не орієнтувався в специфіці артилерії і піхоти, але… до всіх ставиться з позиції, мовляв, ми робимо одну справу і кожному треба допомогти… Можу – не можу, як можу, а не те, що от я прийшов увесь такий козирний полковник… Сидить часто з хлопцями біля багаття на «Республіці міст», спілкується, все тримає під контролем…»

«Республіка міст»

Коригувальники

В їхній батареї коригувальниками були четверо: «Куба», «Самара», Рома і «Шафер». «Куба» колись, давним-давно, мало чи не в дитинстві, був особистим другом Рауля Кастро – брата кубинського президента Фіделя Кастро. Ще замолоду він служив на Кубі і прославився як незамінний топогеодезист. «Самара» з Донбасу, в минулому головний інженер заводу, досвідчений чоловік, топогеодезія для нього – що насіння. «Шафер» теж інженер -технолог. А Рома до війни працював автослюсарем-електриком і покрівельником – не боги, як то кажуть, горщики випалюють. Утім, не лише ці четверо найчастіше ризикували своїм життям, цілодобово несучи службу «в гнізді». Поперемінно їх супроводжували бійці, які не були закріплені за мінометними розрахунками. Ці хлопці мали охороняти підходи до «гнізда» і, в разі чого, мусили відтягти контуженого коригувальника від «амбразури», надати першу медичну допомогу, «замовити ліфт» тощо. Хтось після двох-трьох таких походів втрачав інтерес до шаленого адреналінового передозу і відмовлявся, а хтось ставав залежним від цього «наркотику».

У батареї був такий собі розрахунок особливого призначення. Хлопці жили на підвалі за забором основної позиції. Хто офіційно був командиром того розрахунку – «Байкар» не знав, але керували ним поперемінно командир «Херсонський» і навідник-водій «Імпульс». Жив з ними за компанію і земляк «Байкаря» – «Старшина». Не просто жив, а годував той розрахунок усіляки-ми смаколиками: рибу по-особливому смажив, фірмовими чебуреками балував тощо. А одного разу зранку на розводі бруталь-

но так каже, типу, та скільки я можу за всіма підтирати, вимагаю справжньої чоловічої роботи, «на гніздо», каже, хочу. Уперся рогом – хоч стріляй. «Академік» знизав плечима і відпустив «Старшину». І недарма. Може, нічого героїчного в цьому немає, але охороняти й відтягувати контуженого Рому від амбразури – це не чебуреки смажити. І от «підсів», як то кажуть, «Старшина» на адреналін. Настільки підсів, що «Академік» змушений був наділити його реальними обов'язками старшини, тобто прикріпив його до амуніції.

Навіть «Байкар» кілька разів примудрився постояти з біноклем в отворі роздовбаної танковими снарядами стіни, але заради цього він мусив піти на хитрощі, тому що «Академік» не був у захваті від цієї ідеї.

Причина полягала в тому, що «Байкар» був прикріплений до розрахунку і тому в будь-яку хвилину міг знадобитися біля міномета. Хоча… Чесно кажучи, він не був такою вже важливою персоною в розрахунку – всього лише під час бою знаходився в так званому арсеналі й заштовхував міни в касети. Це міг зробити будь-хто: хоч «Христофор», хоч «Паганіні», хоч капелан «Капелан» чи водій «Толямба»; і це лише ті, хто числилися номерами розрахунку, а насправді, за потреби, підмінити «Байкаря» міг будь-хто з батареї. Видимо, просто молодий «Академік» не довіряв стариганові, його фізичним якостям, які вже втратили якість. І це було зрозуміло, бо «Байкар» був уже не в тій формі; як то кажуть, старий кінь борони не псує, але й глибоко не оре. Та ще й шкоду якусь може зробити ненавмисно, цілком випадково. Може, приміром, звалити погано закріплені металеві двері на голову водія «Петрухи». Ненавмисно, випадково, але розрубаній голові побратима від того не легше. І справді: реакція в «Байкаря» вже не та, броник згинає його до землі у три погибелі, та ще й сліпий, що кріт…

Та якось йому таки вдалося влучно скористатися нагодою й піти на «гніздо». Формально він не порушив жодних правил, але чудово розумів, що його поведінку можна було охарактеризувати як «одеські манси».

Зазвичай, якщо відсутня команда стріляти у відповідь на ворожий артобстріл, батарея знаходиться в укриттях. В даному

випадку укриттям вважався коридор за арсеналом. Це було одне з небагатьох більш-менш безпечних місць, хоча й рятувало лише від осколків: залети снаряд чи міна через величезний віконний отвір першого поверху до арсеналу – усій будівлі й батареї в цілому гаплик. «Байкар» ніяк не міг збагнути, чому досі цього не сталося, адже москалі вміли дуже влучно стріляти. Настільки влучно, що одного разу він був свідком, як полювання на начальника штабу мало не завершилося успіхом. Начштабу залишив свою машину біля під'їзду сусіднього будинку, поряд з постом, де чатував вартовий, а сам рушив на позицію. І не встиг він відійти на десять метрів, як за п'ять метрів від машини розірвалася одна-єдина міна. Машину пошкоджено, колесам взагалі хана, а вартовому і начштабу хоч би хни.

«Шафер» про коригування:

«В нашому розрахунку на початку з коригуванням були проблеми… У нас же не було СОБа, бо ми окремо від батареї працювали… а трубу якось треба зорієнтувати… Коли вночі починають стріляти по Пісках і нам поступає команда «навестись», то так і хочеться заволати на весь білий світ: «Пля-а-ать! Куди навестись?!» Дощ зі снігом, Толік бігає з лопатою по сопках, в'язне в ґрунті й намагається встановити основну точку наводки… ти стоїш, у бусоль дивишся, шукаєш ту кляту точку наводки, а вітер і дощ зі снігом очі заливають… як ото у фільмах показують, стоїш – рукавом витираєшся, та тільки ще гірше від тих витирань стає… Це ми вже після того «Кубу» покликали, то він нам все налаштував… а я поїхав навчатися наводити по планшету… Можна сказати, що виконував роботу СОБа, життя примусило… Хоча це гучно сказано про СОБа… Нам «Куба» один раз прив'язав трубу і ми стріляли, не сходячи з місця… Потім, коли нас обстріляли й ми переїхали метрів на п'ятсот, то вже самі прив'язувалися… навчилися… «Грибар» топогеодезистом був, прив'язував трубу, а я чисто на планшеті сидів за СОБа…»

Коригувальники

Машину пошкоджено, колесам взагалі хана, а начштабу і вартовому хоч би хни. І це за кілька метрів від арсеналу – таки знають москалі, куди поцілити, хтось їх наводить. То чому тоді

міни роздовбали сусідні з арсеналом приміщення, поруйнувавши стіни, плити перекриття тощо, а в сам арсенал жодна не трапила? Чому вони розривалися лише за метр від стін арсеналу? «Байкар» не міг цього збагнути. Ні, цікавих припущень у його голові не бракувало, але він вважав за доцільне не артикулювати їх, як, власне, і його побратими. Більше того, вони всі жили у прилеглих до арсеналу кімнатах, а дехто і в самому арсеналі. Усі, крім командира «Академіка». Той обрав собі резиденцію подалі від особового складу – в зруйнованому крилі будівлі, куди неодноразово цілили москалі; це там, де плити перекриття валялися на підлозі. І це було не позерство, не геройство, просто в тому місці був найкращий сигнал прийому-передачі рації й телефону…

«Академік»

Він їв з солдатами і не ховався за їхніми спинами. Більше того, він дуже розумний, першокласний СОБ, старший офіцер батареї; у нього айкью вищий за всі разом узяті в батареї; він кандидат наук, він фізик-математик, він працював на космос тощо. З таким командиром батарея горя не знала: гатили настільки влучно, що сепари за п'ятнадцять хвилин бою починали просити перемир'я. Єдине, чого «Байкар» так і не осяг у його характері, це його безтурботної поведінки по відношенню до власного життя. Що це: бажання підтримати особовий склад морально, подаючи приклад безстрашшя, чи творча безтурботність науковця? Якщо розрахунки й міномети хоча б фігурально були захищені від осколків ящиками з жужелицею, то «Академік» під час бою маячив на своїй незмінній позиції, геть-чисто не звертаючи уваги на небезпеку. Особовому складу довелося вжити заходів. Під проводом командира розрахунку «Нео» хлопці загородили його ящиками з трьох сторін…

Комбат про «Академіка»:

«Розумний мужик. Колективом не керує, натомість його всі слухаються, тому що поважають. Так буває. Шкода, що уходить на дембель, там закон є щодо мобілізованих науковців. Важко без нього буде, коли перемир'я закінчиться. Реально він єдиний у батареї, хто може віртуозно звести орудія й виконати бойову задачу…»

Кобзар. Ювілейне видання

У «Байкаря» був дуже цінний примірник Кобзаря. І цінний він не лише тому, що старий, ювілейний, у порівняно хорошому стані тощо. На його задній палітурці стамескою вирізаний автограф воїна Червоної Армії, який ішов на війну з гітлерівцями: 1. «Память о Полтаве, ул. Сакко, Товарный переулок, жд. техникум, 18.11.41 г.; В 18 часов, Полтава ЗДТ, выбывшие в Красную Армию с г. Чкалова» 2. «1-й строй участок, г. Чкалово, Петя, 18.11.41».

Збираючись на війну з колаборантами й кремлівськими окупантами, «Байкар» упакував «Кобзар» у сумку, попередньо нашкрябавши на тій-таки палітурці: «Пам'ять про Миколаїв, 30.01.15, добровольці й мобілізовані проти Червоної Армії РФ». Тож дату 30.01.15 р. можна вважати початком продовження фронтової епопеї цієї унікальної книги. Хтось скаже, що це самопіар, хтось покрутить біля скроні пальцем, і, можливо, якоюсь мірою вони будуть праві. Проте «Байкар» діяв інтуїтивно, просто відчував, що має це зробити. Одразу ж після прибуття у Штаб миколаївського обласного збірного пункту він почав на порожніх сторінках книги збирати автографи захисників Вітчизни, з якими потім і потрапив до Яворівського полігону.

Якийсь час «Кобзар» пролежав у сумці, упакований у три целофанових пакети – не до нього було, доводилося у короткий термін осягати ази мінометної справи. Та якось книгою зацікавилися товариші по службі, екс-спікер Верховної Ради свободівець Руслан Кошулинський і екс-нардеп свободівець Олекса Кайда. Відтоді порожні сторінки почали поповнюватись автографами офіцерів різних рангів і посад. Наразі «Байкар» з теплотою згадував людей, які передавали цивіль-

ним чоловікам свої навички, здобуті у різних військових кампаніях. Один лише капітан «Уваґа» чого вартий. Напевно, кожен АТОвець, який проходив навчання на Яворівському полігоні, у своїх спогадах з теплом у душі усміхнеться на його рахунок… Особисто «Байкар» міг згадати десятки імен офіцерів, від лейтенантів до полковників, включно з курсантами артилерійного училища, для яких у його серці завжди знайдеться місце. Час навчання в учебці виявився однією з найвидатніших віх у й без того насиченому житті «Байкаря».

Наразі «Кобзар» знаходився у нього за спиною, в бронику, замість пластини, а саму пластину він віддав водію «Толямбі» – зараз вона захищала водійські двері.

ОДИН ДЕНЬ З ЖИТТЯ МІНОМЕТНИКА

«Байкар» нагодував собак, вимив руки під умивальником біля альтанки, швиденько забіг до кімнати за автоматом і повернувся надвір. Полотнище прапора, що зазвичай розвівалося над альтанкою, наразі зачепилося за гілля дерева, і він, ставши на табуретку, розправив полотнище. Це був прапор, який йому років десять тому на День народження подарувала донька…

– Пост прийняв, – повідомив він.

– Пост здав, – відповів «Інтелігент», не відриваючи погляду від сторінки, й пересів із шезлонга на стілець.

«Байкар» поклав автомат на коліна. Перелаштував приймач на хвилю радіо-релакс. І почалося його чергування на посту.

Тим часом собаки затіяли гульню на надувному матраці біля столу. За великим рахунком, це було ложе контуженого «Стьопи» (з очей у нього стирчали дві червоні бульби), і він не любив зазіхань на власні майно і територію. Винятком були короткі моменти, коли після трапези він дозволяв зграї показитися трохи на матраці, якщо, звісно ж, був у настрої брати участь у гульні.

Наразі настрій у «Стьопи» був чудовий і тому на матраці витворялися такі кульбіти, що важко було людським оком виявити й ідентифікувати інваліда «Панду» (у нього були проблеми з координацією задніх лап), гавкучу «Білку» й «Стьопу», що сплелися в один джгут. «Анфіса Петрівна» метушилася, бігаючи круг

матраца, і з вовчим гарчанням пощипувала розбишак за стегна. Лише «Бусоль» спокійно лежала біля ніг «Байкаря», напевно, вона вважала це своїм обов'язком. А «Телефон» завбачливо сховався у траві за тином.

– Ну, якщо ти не пішов, то посидь ще хвилинку, тільки розвернися до хвіртки, – попросив «Байкар» побратима, а сам зайшов у коридор, узяв пластмасову корзину з інструментами і повернувся на місце.

Пересунувши стіл так, щоб маленькі лещата опинилися напроти шезлонга, він прийнявся ладити рукоятку до ножа. Лезо йому подарували альфівці під час його триденного перебування на їхній позиції «Дозор».

Позиція «Дозор», розвідвзвод «Альфа»

«Альфівці» – цікаві люди. У підрозділі дисципліна, взаєморозуміння, тобто жодних тобі панів-отаманів Таврійських і Папандопулів. І це зрозуміло, тому що командують позицією старі досвідчені командири: комвзводу Анатолій Михайлович і зам. комвзводу Михайло Миколайович.

Зрозуміло, що молоді бійці мають власне бачення щодо відносин між побратимами на війні і бажали б мати собі однолітків за командирів, зрозуміло, що вони незадоволені поведінкою, способом мислення старих дядьків-командирів і частенько втихаря посміюються над ними, але відвертої фамільярності, прояву неповаги – цього в підрозділі немає. Тут до командирів ставляться, як до побратимів, а до побратимів – як до командирів.

Анатолій Михайлович – комвзводу «Альфи» з позивним «Альфа-1» – може годинами декламувати поезії Тараса Григоровича Шевченка і не втомлюється. Стара школа…

Михайло Миколайович – зам. комвзводу «Альфи» з позивним «Альфа-2» – уміє не лише керувати БМП і рейдами в тил ворога, а ще й насипати міни москалям і сепарам, тому що під позивним «Бадулай» майже півроку прослужив навідником першого розрахунку славетної мінометної батареї на позиції «Вогонь». Хоча… скоріше, він це вміє не тому, що воював з «Байкарем» у мінометці, а тому, що, будучи професійним воїном, за свої довгі шістдесят років життя встиг опанувати весь

арсенал засобів ведення бою що в цивільному житті, що на передовій... Керується думкою: «Я вже в такому віці, що краще промовчати, розвернутися й піти, ніж пояснювати»...

«Байкар» про руру явищ:

«От якщо не заглядати до енциклопедичних словників, а просто спробувати викласти на папері чи полотні своє уявлення про земний всесвіт – результат буде цікавим. Таке собі бліц-опитування власного мозку. Зрозуміло, що в кожного свій всесвіт і кожен сам є всесвітом, і від того результати відрізнятимуться, в залежності від пріоритетів. Проте існують фундаментальні запитання, які людина іноді ставить сама собі. От, наприклад, щодо Смерті – яке в неї обличчя? Здебільшого це якась морокувата постать у балахоні з капюшоном і косою. А Народження? Міфологічні словники запропонують багато варіантів, та цікаво, який образ видасть мозок пересічної людини, не науковця. Скоріш за все, це буде образ Матері. І так питання за питанням, не на всі з яких можна відповісти блискавично. Що спільного між цими двома образами чи що різнить їх?

Спільного? Одразу й не скажеш, а різняться вони тим, що виконують свої функції в різних вимірах: Мати приписана до світу Землі, світу людей, а в Смерті більш простора сфера для діяльності, міжвимірна. Яке з цих явищ для людини має вагоміше значення?

Людина міркує, аж раптом усвідомлює, що відповідь пролягає через фільтрацію дещо більшої кількості образів, що Народження і Смерть не єдині явища в житті. Та навіть узяти саме Життя – хіба не образ, достойний зайняти місце в загальному переліку образних явищ? А Дружина? А Діти? А Бог? Його взагалі треба виокремити разом з Любов'ю, Вірою та Надією. І далі по списку: Кохання, Радість, Секс, Наркотики, Алкоголь, Розчарування, Війна тощо... Перелік буде суттєвим. А потім логічним виявиться прихід наступного питання: яке явище, з перерахованих тобою, суб'єктивно є найоб'ємнішим, найщільнішим? Ні, не головним чи цінним, а саме найоб'ємнішим, найщільнішим, най-най...

Для жінки це буде Народження Дитини, для когось – Еверест, хтось скаже, що це Батьківщина; у віруючого можна навіть не питати – Господь чи Любов... А дехто скаже, що це Війна».

«Академік» про війну:

«Війна – вона різна, має безліч барв і відтінків… Сидиш вночі на моніторі, палець до рації аж прикипає… а через відчинені двері чуєш: соловейко тьохкає… У нього своє життя, паралельне, він думає, що свист осколків і куль – це трелі якихось дивних птахів, які йому ніколи не потрапляли на очі… Природа йому каже, що він мало не єдиний з роду, кому для співу відведено нічні години, а виявляється, існують інші види птахів… щоправда, враховуючи хаотичність манери виконання, їхні трелі співом важко назвати…»

«Шафер» про війну:

«Це було ще на початку, здається, на Пасху… Через нас сепарські «Савушки» працювали… ми думали, що це вони по нас мітять, уже з життям простилися, а вони через нас перекидали… Наступного дня приїхали наші відпрацьовувати пристрілку. То було – ховайся! І сміх і гріх, яка неузгодженість дій. Вони почали працювати по верхівці кар'єру, тобто по нас… натерпілися-а-а, мама не горюй… Кар'єр – то взагалі цікава позиція… Пам'ятаю, чергували ми тоді на «зозулі» по одній годині вночі… ми з Толіком удвох… Стоїш на пригорку й спостерігаєш… Піски внизу, усе як на долоні… а гради мимо тебе в обидва боки літають, розриви, феєрверк просто якийсь… і тут нарешті до тебе починає доходити, що ти на справжню війну потрапив…»

Головний старшина «Вано»

Старшина «Вано» запам'ятався мінометці одразу й назавжди. Він вступив на посаду головного старшини і приїхав зі штабу знайомитися з особовим складом. Діло було зранку, якраз «розвід», заспані бійці, майже всі у спідньому, лише «Академік» і «Самара», як завжди, «застібнуті на гачок». Оточили старшину півколом біля входу в будівлю, зівають, волохаті груди шкрябають мозолистими пальцями – слухають… Старшина відрекомендовується, так, мовляв, і так, двадцять п'ять років воюю, каже, в гарячих точках був… А сам увесь такий «з іголочки»: одностроїмало не від «прадо» чи «гуччі» – новенькі, броник чистесенький, тесак на ремені розміром з мачете, магазини й гранати на бронику виблискують – «коммандо», одним словом. Я, каже, призначений старшиною, тож ви, хлопці, «попали». Я вам, каже,

спуску не дам. За будь-яку провину, а особливо за аватарство, каратиму нещадно грошима. За першу провину мінус стільки-то відсотків від зарплатні, за другу стільки-то… І виходить, що жоден з присутніх, крім «Самари», не піде на дембель без кількатисячного боргу державі, навіть ті, хто прийшов добровільно. А тут же ж передова, тут страшно, тут такі умови, що навіть Едік забухав. Непитущий Едік! Утім, забухав – дуже гучно сказано: один-два рази пригубив, натомість в очах батареї показав себе справжнім мужиком…

Короче, «попали» так попали…

І тут така міна: «Жю-ю-ю… гагах!» за забором… і друга прямо по позиції… і третя… і не кудись, а на місце, де ще до вчора проводили «розвід», прямо перед воротами «чайнатауну» – гагах! Саме тому і було змінене місце повсякденної локації «розводу», бо щоранку бійці перетворювалися на мішені в тирі. Задовбало вже…

– А хуху не хохо?! – з молодим азартом вигукує вже немолодий «Ізя» і б'є себе у згин ліктьового суглоба.

– Це все капелан, – обнімає і трусить за плечі капелана «Імпульс». – Так, капелан?

– На все воля Господа, – зіває капелан і тре очі кулаками…

Хтось впівоберта повернув голову на вибухи, хтось позіхнув, хтось іще гучніше зашкрябав по своїй волохатій грудині, а новопризначений головний старшина кашлянув у коридорі…

Він вийшов із будівлі з почуттям гідності, безстрашно подивився кожному в очі і, посміхнувшись, сказав:

– Гаразд, гівнюки, ви мене переграли. Та я вас все одно каратиму…

«Вано» не був боягузом. Навіть наявність на ньому броника, який давно вже для батареї перетворився на анахронізм, засвідчувала лише тягу старшини до порядку – так по статуту положено; він мусить слугувати приміром для особового складу. Ходить же «Гном» у бронику на мансарду вночі – і нічого. Ніхто не скаже, що «Гном» боягуз, просто так він собі уявляє обов'язки вартового; над ним же ніхто не насміхається… Будь-яка нормальна людина, потрапивши на передову, зробила б, як зробив «Вано», – заховалась би. Як, власне, і безстрашні бійці міномет-

ки ховалися в перші дні своєї війни. Це вони вже зараз, провівши під обстрілами півроку, орієнтуються по звуку міни…

Утім, так він жодного разу нікого і не покарав матеріально. Таки переграли його…

ОДИН ДЕНЬ З ЖИТТЯ МІНОМЕТНИКА

Наразі танки пішли за маршрутом, що зняло напруження в альтанці. Можна було спокійно повернутися до смакування смаженого м'яса.

– Відбій! – сказав «Самара», розвертаючись до столу. – Це, мабуть, капелан постарався. Ти їх нагнав?

– Я нікого не наганяв, а просто помолився.

– Ну, тоді помолися ще за «Кубу», – посміхнувся «Самара». – Зараз під'їдуть під «гніздо» і почнуть гатити.

– Що, серйозно?

– А ти думав, – засміявся «Самара». – Скільки разів було: під'їдуть знизу і гатять, аж стіни ходором ходять. Висунешся з «гнізда» і кричиш їм, а вони кажуть: та ми недовго, ще пару пострілів – і все, наче є різниця, скільки пострілів. Визивають вогонь на себе і їдуть далі – нормально?

– Е-е! Що ти там мостися?! – закричав «Байкар», дивлячись на другий поверх. – Іди звідти! Чуєш, «Хабіб»?!

З вікна спортзалу стирчав ствол калаша, вмощений на старий матрац поверх ящиків з піском. Із-за ящиків висунулася голова «Хабіба»:

– Що таке?!

– Що ти там мостишся?

– Так у вас же чергування закінчилося. Хто вас охороняє? «Хабі-іб».

– Тільки не кажи, що це наказ «Академіка».

– От, курррва, не вірить! – образився «Хабіб». – Іди, спитов!

– Та що мені питати! Наче я не знаю, що у тебе руки чухаються постріляти. Дай спокій, будь ласка. Тут сепари бахкають, а ще й ти. Іди, знайди інше місце.

– Точно кажу тобі, це наказ. Я маю під час роботи мінометів охороняти периметр.

– Хтось чув про таке? – розвів руками «Байкар».

– А може, правда? – знизав плечима «Самара». – Хтось же має охороняти нас під час роботи.

– Кого ти слухаєш? – махнув рукою «Байкар». – «Хабіб»! Розкажи «Самарі», чим ти там займаєшся.

– Отакої, ти мене аж заінтригував, – засміявся «Самара».

– А як я був заінтригований минулого разу, коли заступав на мансарду, – навзаєм розсміявся «Байкар». – Мене підмінили, ну, як зазвичай, перед нічною зміною: лежу, дивлюся тєлік, нікого не чіпаю, міномети працюють – начебто нічого незвичного. Та не все як завжди. Чую, до мінометів підключається калаш, а може, й калаші – звідки я знаю?! «Васильок» – тун-тун-тун-тун, а калаш – тр-р-р-р-р-р. Ну, все, думаю, ДРГ підкралося до позиції. А калаш торохтить, наче у мене під ліжком. Хапаю свого красавця, біжу в коридор, прислуховуюсь: точно, десь зовсім поряд короткі автоматні черги, і такі короткі-короткі. Вибиваю двері ногою, перекатами через плече ховаюся он за те дерево, притуляюся до нього спиною, дивлюся, а з другого поверху «Хабіб» працює. Вичікує, засранець, момент і разом з мінометами пакає. Тільки міномети по сепарах працюють, а цей по антенах на даху. Я правду кажу, «Хабіб»?!

– То тобі наснилося!

– Ага, – з'єхидничав «Байкар», – наснилося, як же. Його ж навіть у наряд більше на мансарду не ставлять, бо він не може не стріляти. Люди сплять, а він пакає й пакає, нікому спокою не дає. То от він знайшов собі віддушину. Так, «Хабіб»?!

– А що ти хотов? Це, курррва, перемирйо! По мішенях пакати не можно, по собаках не можно. Мені «Академік» розрішов пакати під час роботи мінометів, от я й пакаю.

– Мисливця могила виправить, – розвів руками «Самара».

– Я розумію, але чому саме у мене над головою? – посміхнувся «Байкар». – Невже місця мало?

– Хм, звідси «Академік» не почує, – сказав «Самара».

– От курррва, кажу ж – «Академік» розрішов!..

І тут запрацював «другий» міномет: дун-дун-дун-дун! За хвилину: «перший» і «третій» на «333». «Васильок» – це таке диво дивне: схожий на гармату, але стріляє мінами 82-го калібру. Його заряджають касетами, які містять одразу чотири заряди,

тобто за один раз він робить чотири постріли з мізерним інтервалом. На позиції зазвичай кілька міномётів, для кожного своя «прив'язка по бусолі», і кожен робить постріли по своїх цілях. Якщо ж розрахунки злагоджені, то командир застосовує воєнну хитрість – дає команду «333», і одночасно з кількох стволів вилітають смертоносні заряди. Тоді у супротивника складається враження, наче працює один міномет; він чекає на розрив чотирьох мін, а прилітають вісім, дванадцять тощо. Знаходячись поряд з позицією, можна зорієнтуватись щодо кількості працюючих стволів, але для людського вуха приймаючої сторони такі тонкощі не підвладні.

«Другий»: дун-дун-дун-дун! А за хвилину: «перший» і «третій» на «333»…

Собаки пригнули вуха і розвернули стурбовані мордочки в бік пострілів, а з даху сусіднього будинку полетіли шматки шиферу від коротких автоматних черг «Хабіба»…

Капелан мовчки підвівся, запхав у рота два крайніх куски м'яса з тарілки й пішов працювати.

– Піду і я, – сказав «Самара». – Допоможу першому розрахунку.

Він міг спокійно сидіти в альтанці й доїдати смажене м'ясо, але під час роботи міномётів «зайві руки» зайвими не бувають. Так само й «Байкар» – наразі міг залишитися за столом, тому що був вільний від роботи у зв'язку із тим, що заступав у нічну зміну. Однак він теж підвівся й пішов до свого розрахунку. Першим ділом він зайшов у коридор і захопив із собою рукавички.

Його давно вже ніхто не кликав до міномета, не попереджав про готовність, тому що досвід кількамісячної роботи прибрав усі умовності зі статуту, яким керувалися міномётники в учебці. Його «сімейка» мешкала в котельній, за п'ять кроків від міномета, тому миттєво реагувала на будь-які ввідні з боку «Академіка». Їм варто було лише вибігти з помешкання, й вони вже були готові до роботи. «Байкар» же жив на протилежному боці периметра й орієнтувався по звуку міномётів. Командир «Нео» цілком довіряв «Байкареві», бо той був, як то кажуть, без сюрпризів, постійно знаходився чи то в своїй хаті, чи то в альтанці. Розрахунок починав працювати, будучи на сто відсотків упевненим, що «Байкар» за першими ж звуками пострілів неод-

мінно опиниться на своєму робочому місці, тобто в арсеналі. У нього завжди була фора – цілих чотири касети з шести. За той час, поки їх вистріляють, він міг неспішною ходою дійти до свого «верстата». Зазвичай у нього в запасі було ще кілька хвилин, поки принесуть спорожнілі касети, щоб підготувати робоче місце: повикидати з приміщення зайві речі, які постійно як сніжний ком накопичувалися в прохідній кімнаті. Це була його парафія, тут він знав кожен ящик, кожну міну і її начиння, кожну касету. Командирові «Нео» не доводилося відволікатися від стрільби на цю дільницю роботи, він завжди був упевнений, що тут усе спрацює як годинник. До того ж командирові було важко проконтролювати те, що відбувається в середині приміщення.

Утім, іноді збої в роботі все одно траплялися навіть в уважного до дрібниць «Байкаря».

Наразі він крокував у бік свого робочого місця, попутно натягуючи рукавички. Пролунав другий залп його міномета. От «Мороз» вхопив дві порожні касети й стрімголов понісся до арсеналу. На розі будинку касети в нього перехопив капелан і заніс у приміщення, а там… А там, скоріш за все, їх заряджатиме «Христофор». «Байкар» попід стіночкою протиснувся, щоб не заважати роботі, заглянув у приміщення – таки «Христофор». Він не підведе. «Байкар» так само був упевнений у «Христофорі», як командир у ньому. Єдина різниця у підходах до роботи була така, що «Байкар», маючи щоденний досвід, вставляв міни в касети з меншими енергетичними затратами. «Христофор» із силою заганяв їх, і вони іноді проскакували вперед, потім втрачалися дорогоцінні миті, щоб трохи відтягнути їх назад. «Байкар» же давно вже натер мозоляки, які дозволяли безболісно розсувати пелюстки касети пальцями. Трохи розжав, уставив і відпустив – усе просто, без зайвої метушні.

Робота кипіла, і він, за великим рахунком, був тут зайвий. «Байкар» вийшов надвір і вмостився на ящику таким чином, щоб із-за рогу будівлі було видно міномет. Йому подобалося спостерігати за роботою «сімейки». Вони працювали як один злагоджений механізм, без метушні, без позерства, просто робили своє діло. Оно командир з жовтими лижними окулярами на шоломі, помічає дані на планшеті, а оно «Інтелігент» встав-

ляє касету, а то «Пофік» крутить приціл – усе мовчки, кожен знає, що робить. А от мимо пронісся капелан, на розі будівлі передав касети «Морозу» і той, перехвативши естафету, понісся до міномета, не торкаючись ногами землі. Може, такого в природі й не буває, але «Мороз» умів порушувати її закони. Так само, як порушував наказ «Нео» згинатися при перебіжках позицією під час роботи. Випрямивши спину з двома хребтовими грижами, він по-мультяшному совав ногами з такою швидкістю, що за ними важко було угледіти, і здавалося враження, буцімто він парить над землею. «Байкар» не міг собі дозволити піти наперекір наказу командира – це виглядало б несолідно, по-дитячому, тому змушений був пригинатися. Причому командир дохідливо пояснив, що пригинатися на позиції під час роботи – це обов'язок кожного бійця, так у статуті написано. Що міг протиставити «Байкар» доводам і вимогам командира? Нічого. Він навіть розумів, що молоді бійці втихаря посміюються над ним, але виконував наказ, навіть коли не було «прильотів» з боку противника. З його хворим хребтом це було рівнозначно рік за десять, але ж командир наказав. А молодий «Мороз» забив, як то кажуть, на накази, він робив так, як зручно йому…

Розрахунок провів залп, але прогримів лише один постріл. «У-м-м,» – автоматично скривився «Байкар». Один постріл – це дев'яносто відсотків «аборт». Рідко коли поступає команда на постріл однією міною, зазвичай це означає, що міномет заїло і треба витрушувати міну зі ствола вручну. Гидка процедура. Дуже небезпечна. Точно, оно заметушилися. Тобто метушні не було, але «сімейка» скупчилася біля міномета, і почалися тілорухи іншого характеру, ніж при звичайній роботі. А тут і «перший» міномет розродився лише двома пострілами. Це вже серйозно.

Прибіг «Мороз» і всунув «Байкареві» в руку міну зі словами:

– Це тобі.

– А чого це йому?! – вмішався «Христофор». – Сьогодні я на роздачі.

– Та мені яка різниця? – сказав «Мороз». – У «першого» теж «аборт». – І він побіг до міномета.

– А капсуль вдарений, – повідомив «Христофор». – Оно, бач?

Він підсунув міну під ніс «Байкареві»: точно, бойок вдарив по капсулю, але патрон не вистрілив.

– Точно, вдарений, – підтвердив капелан, заглядаючи через плече «Христофора».

Поки вони роздивлялися міну, «сімейка» зарядила нову касету і «Пофік» надавив на гашетку. І тут відбулося те, чого жодного разу не траплялося на їхній пам'яті: міна вилетіла зі шкварчанням і вогневиверженням, схожим на феєрверк, пролетіла п'ятнадцять метрів і впала якраз навпроти ящика, на якому сидів «Байкар». За три метри від нього.

«Господи, дякую, що приставив до нас такого капелана! – подумав «Байкар». – Це не якийсь там імітаційний заряд, це справжня міна».

ОДИН ДЕНЬ З ЖИТТЯ МІНОМЕТНИКА

«Господи, дякую, що приставив до нас такого капелана! – подумав «Байкар». – Це не якийсь там імітаційний заряд, це справжня міна».

Він знайшов поглядом капелана і спитав:

– Мабуть, ти щойно молився?

– Я постійно молюся.

– Воно й видно. А вчора на дощ молився?

– Та ні, – посміхнувся капелан. – Я просто молився, а Господь дощ послав – Він краще знає, як і чим відповідати на молитви.

Те, що міна не розірвалася, було чудом. Мало того, що вона не «клюнула носом», так ще й приземлилася акуратно бочком саме на вогку землю. «Академік» дав команду «відбій» – і народ кинувся до міни. Роздивлялися, «приколювалися», підбивали один одного – все як на війні. Щоправда, швидко втратили інтерес до події і розбрелися по номерах. «Байкар» роздивився міну і гукнув хлопців:

– Так, пішли зі мною… Оці ящики виносимо, а ці, старі, заряджаємо в касети.

І почалася робота. Ящики з тими мінами, що їх окснарювали раніше, були перевірені в роботі ще вчора. Наразі треба було відділити від них свіжеокснарені на екстрений випадок. Так і зробили. Звільнили ящики, поміняли міни в касетах – робота кипіла… А потім уже прийнялися вирішувати ребуси з запальними патронами. «Байкар» швидко зорієнтувався в їхньому ма-

ркуванні: два бракованих патрони з «другого» міномета й один з «першого» були з тієї партії, що їх вставляли в міни при вчорашньому окснарюванні. Їх вилучили та окснарили патронами з інших партій – все, можна було працювати далі. Щоправда, ця процедура зайняла певний час, і на вулиці уже стемніло. «Академік» дав «відбій», і більша половина розрахунків скупчилася в чайнатауні для розбору польотів.

Чайнатаун – це гараж із розбомбленою стіною. Він примикав до котельні, де мешкала «сімейка» «Нео». Там палили багаття, гріли чайник, хрумкали печиво з чаєм, грали в нарди й обговорювали насущні питання…

«Байкар» не пішов у чайнатаун – йому в нічну зміну. Він піднявся на мансарду, де був найкращий сигнал мобільного зв'язку, і подзвонив дружині. Дома все було в порядку, якщо можна так сказати, коли надворі війна…

Зайшовши до свого помешкання, «Байкар» увімкнув телевізор, вивів звук майже на повну потужність, передбачаючи шумне повернення сусідів з чайнатауну. Утім, не лише сусіди виступали в ролі подразника. Ще існувала така проблема, як миші – цілі легіони мишей. Вони шкрябали своїми здоровенними кігтями по маленьких ящиках від БК, що стояли на підвіконні. Щоб заснути під ці звуки, треба було мати стальні нерви, а нерви тут, на передовій, як то кажуть, уже ні в дугу…

На екрані з'явився сепар Губарєв – це віщав ворожий телеканал «Оплот». «Байкар» не слухав патякань підступного москаля, бо навчився вже пропускати повз вуха російську пропаганду. Він би залюбки переключив на програму з українською пропагандою, але Україна такою ще не встигла обзавестись навіть на підконтрольній території: на підконтрольній господарювала олігархічна пропаганда…

Він умостився на ліжку; зграя розляглася по своїх матрацах, а собачка «Анфіса Петрівна» прилаштувалась у нього під мишкою – можна було спробувати заснути…

«Байкар» про те, як кожен воює за свою Україну:

«Тут не все так однозначно. Кожен воює за свою Україну.

Це москалям простіше, вони в унісон воюють за певні цінності: за російський язик, за царя і Отєчєство, за право не втратити

права бути чи олігархом, чи кріпаком, за те, щоб хохли не стали українцями, бо тоді нікому буде паскудити у борщ... А в українців інші проблеми. Узяти, приміром, мобілізованих. Вони в унісон можуть хіба що стріляти. Все решта – у кожного на власний розсуд. Хто там питає за мову! На передовій немає часу на з'ясування, хто кому українець, хто кому хохол, а хто просто громадянин України, – усі матюкаються однаково по-ординському, бо це економить дорогоцінний час на артикуляцію наказу і його виконання. І начебто всі за одне, а потім додому повертаються – і капець якийсь: кожен воював за своє. Хтось за українську Україну: з Сагайдачним і Шухевичем; хтось за хохляцьку: зі «Сватами» і Лободами; хтось за совєтську; хтось за кримінальну; хтось за хамську тощо.

Тільки наївні думають, що Україна заживе на повну силу після повернення своїх територій. Де там! Ще попереду розбірки між тими, хто воював за різні України. Російська мова на теренах України ще зіграє свою роль в історичному процесі. Кремль це прорахував ще до того, як Крим і частину Донбасу віджав...»

«Зампотех» про свою Україну:

«Я йшов за покликом совісті, мабуть, за розумінням того, що хто, як не ми, і дійсно отаких «нас» недостатньо, бо більшій частині населення і досі війна «до лампочки». А воюю, звісно, за родину, дітей, друзів та проти системи рабства й олігархату, але наш народ так важко витягти з отого кріпацтва. Воюю проти російськомовних шкіл ще й за мої бюджетні гроші, проти цінників і етикеток російською, проти дубляжу фільмів і передач російською. В побуті хай говорить кожен як хоче, але в державних установах і всіх публічних місцях тільки державна мова, тоді і в побуті питання вирішиться саме собою. А ще мрію про те, щоб веббраузери не знаходили відповідь на питання російською – це пришвидшить процес...»

«Старшина» про свою Україну:

«Та, власне, я сам напросився... Діставав воєнкома, поки не подзвонили і не сказали: приходь... За яку Україну воюю? Так просто і не скажеш... В усякому разі, за Україну без Росії... Мова?.. Ні, такої проблеми для мене не існує, я як був російськомовним, таким і залишуся... це все з пальця висмоктане, ти сам знаєш...»

«Шафер» про свою Україну:

«Хм! За яку Україну?.. Скажімо так: за ту, яка у мене в душі, за справедливу... Мова?.. Я хоч і російськомовний, якогось бар'єру не відчуваю... тут, на передовій, не мова керує, а вміння мобілізуватися... та й удома в мене, у Нікополі, жодних проблем із цим питанням не виникає... А-а, щодо депутатів, телебачення, літератури тощо... Ну, так, державної мови ніхто не відміняв... У цих сферах, однозначно, має панувати виключно українська...»

Юра про свою Україну:

«Пішов воювати, бо хотів побачити все на власні очі – брешуть чи не брешуть... Казали по телевізору, що українці стріляють мирних, а я в це не вірив, от і перевірив... За яку Україну? За вільну... Звісно ж, без Росії... Ні, питання мови мене не цікавило, головне, щоб самі були... щоб поляки не лізли з білорусами... Щоб сама була, вільна...»

Едік про свою Україну:

«Що мене спонукало піти на війну?.. патріотизм... Я за мир... А взагалі-то, я хотів, щоб Україна не розвалилася, за цілісність воюю... а вже яка вона там буде... ну, хотілося б, щоб було лучше... та маємо те, що маємо, чим багаті, тим і раді... Мова?.. ні... Думаю, мова мало кого інтересувала, це вже тепер потроху...»

«Нео» про свою Україну:

«Моя Україна і вишиванкова, і вишиватникова, і ватникова, щоб ти розумів... Де б я не був, Батьківщина для мене одна... це як родина... Як достаток... він не оцінюється наповненням твоєї тарілки чи холодильника... Є родина, є Батьківщина, все решта додаток до них... Коли кажуть про Батьківщину, в моєму мозку виникають такі картинки: перш за все, бабусина хата, калина біля хати... як кажуть, без калини немає України... хоча я й виріс у місті, просто на літо їздив на село... бач, а найяскравіші спогади саме про це... Бабуся була з-під Смоленська, від розкуркулення тікала, її мій прадід привіз, як тоді казали, в богатую Таврію, але вона стала українкою. Знаєш, як вона співала українських пісень – о-о, ще та була українка... і я їй підспівував, хоча сам і російськомовний... За яку Україну воюю?.. За українську, звісно ж... якщо мене відвідає ностальгія за ватниковою-вишиватниковою, то я запросто знайду кілька квадратних метрів особистого простору й поносталь-

гую по «совку»... оно, на кухні вдома... Однак, що стосується України, то її менш за все мають хвилювати періодичні напливи моєї ностальгії... Вона має рухатися вперед, тобто подалі від Росії... от за це й воюю...»

«Лис» про свою Україну:

«Зброя журналіста хоч і не стріляє кулями, але вражає ворога не менш ефективно... Так що я можу сказати, що я воюю, тим більше часто буваю на передовій... принаймні, якщо не воюю, то борюся за Україну... За яку Україну? Однозначно – за українську... За яку віками боролися наші предки і, як би це пафосно не звучало, проливали ріки крові... Вони її бачили саме українською в усьому: у звичаєвому праві, у мові, у літературі, у пісні... Тому якщо зараз ми, їхні нащадки, підемо на якісь незрозумілі консенсуси, то української України не буде, ми не вирвемося зі статусу імперської провінції...»

«Мудрий» про свою Україну:

«Я ж львів'янин, як мене може не хвилювати питання мови... А пішов воювати, звісно ж, за українську Україну... Не за Порошенка – це точно...»

«Хабіб» про свою Україну:

«Мене спонукало піти на війну роздовбайство... Ні, не моє... хоча я теж роздовбай ще тово... роздовбайство у владі... Багата країна, якщо не помиляюся, сорок вісім процентів чорноземів усього зімного шару... найбагатша країна світу... то якого хріна наше начальство її ніц не використовує?! Наше начальство – це взагалі окрема тема... Ні, я не через них пішов, просто в мене є маленький племінник, то я не хочу, щоб він все те видів... Ліпше, може... може, якийсь вклад буде мій... тут ніц, потому дитина щоб виділа там... Мова?.. звісно ж, державною має бути лише українська... книжки мають бути українські, а не російські, це так... ми не маємо права цуратися своєї мови... хоча, ти ж знаєш, як я в побуті розмовляю... ви ж здогадуєтесь, що я кажу, але не розумієте, особливо, коли я психану... ну то такє... поміж собов говори як хочеш, хоч скавули, головне, щоб тебе зрозуміли... Однак скавуліти з трибуни Верховної Ради чи на телебаченні – то я ніц не розумію, як то можна...»

«Еверест» про свою Україну:

«На наших українських теренах є все: й природні копалини, й луки, й широкі доли, й ліси і гори, є моря, річки, є все, що потрібно для існування нації. Українська земля багата давніми традиціями власних предків: тут і Кий, і Святослав, і Володимир, і Ярослав, і Володимир Мономах, і Петро Сагайдачний, і Богдан Хмельницький, і Іван Сірко, і Петро Могила, і Михайло Грушевський, і безліч-безліч видатних українських діячів, які зробили неоціненний вклад у розвиток європейського суспільства, а в самій Україні, на жаль, європейський дух відсутній, його майже знищили москалі. За 74 роки окупації вони звели до нуля всі здобутки наших предків, а те, що не знищили, привласнили собі, навіть перемогу у Другій світовій. Навіть назва їхньої держави крадена. Мій прапрапра і ще кілька разів прадід у складі війська Петра Сагайдачного брав облогою Москву. З тих пір у нашій родині не було жодного чоловіка, який не воював. То чому я мусив схилити голову перед московськими катами?

За роки окупації росіяни свідомо знищували прогресивну молодь України, так як молодь є творцем політичних новацій, революційних переформатувань. Молодь знищували у Визвольних змаганнях 1919–1921 років, Голодомором, Другою світовою, війною проти Степана Бандери, локальними конфліктами «холодної війни»: Афганістан, Чорнобиль. Наприклад, у складі військового контингенту в Афганістані українців було понад 60 відсотків. Чому? Тому що гебістам треба було знищити рушійні сили української революції. Степана Бандери вже немає більш ніж три чверті століття, а кацапи лякають ним своїх дітей. Після прийняття закону 2015 року про «декомунізацію» у нас вперше з'явився шанс насправді стати вільними, а то й справді абсурд – на честь катів, які знищували нашу націю, названі вулиці й міста. І це після 24 років проголошення Незалежності!

Я воюю за Україну без московитів. За вільне майбутнє моєї дитини. Щоб ні мати моя, ні дружина, ні дитина не бачили, як розриваються снаряди, й не чули, як свистять кулі та міни. За це все навіть самого себе не жалко...»

М. В. Тасинкевич

КОЛИ ГРИМЛЯТЬ ГАРМАТИ, ТО МУЗИ НЕ МОВЧАТЬ*

Кажуть, що коли гримлять гармати, то музи мовчать. Це – не так. У дійсності війна часто викликає могутній злет духовної діяльності, народжує нові твори і цілі напрямки в мистецтві. Історія дає цьому багато прикладів. У століттях живуть ті твори про війну, які насичені бойовою героїкою і в яких оспівується людська воля. Такі поняття, як життя і смерть, відчуваються під час війни набагато гостріше, ніж у мирний час, тому багато хто починає писати, малювати, а в обдарованих особистостей розкривається потужне джерело творчого натхнення. Війна надихає письменників, поетів, художників, композиторів на безсмертні творіння, тому що виявляє в людині найкращі якості – героїзм, почуття обов'язку, любов до своєї Батьківщини.

Кажуть, що першою жертвою на війні стає правда. І якщо непривабливу правду в деяких ЗМІ намагалися прикрасити, то мистецтво як моральна опора і духовне джерело опору допомагає людям зрозуміти справжню правду, яка потрібна народу, що бореться. Воно має допомагати людям хоча б на емоційному рівні зрозуміти, що взагалі відбувається на війні, хто наш ворог і чому ми з ним воюємо. Мистецтво, викликане емоціями, правдивіше за будь-яку інформацію.

Лірична поезія, найчутливіший «сейсмограф» душевного стану суспільства, відразу ж виявила цю пекучу потребу в правді, без якої неможливе почуття відповідальності. До голосу поетів завжди чутливо дослухаються читачі. Миколаївщина відома усьому світові іменами Еміля Январьова, Дмитра Кременя, Валерія Бойченка та інших, а сьогодні з гордістю звучать ще й імена Олексія Кваши, Андрія Козловця, Богдана Березюка, Олега Клімова, Антона Кадченка та інших воїнів АТО. Від першого дня війни ці мужні захисники зі сльозами на очах описують реалії

* Збірка віршів «Поезії нескореного духу», упорядкована М. В. Тасинкевич з її вступною статтею, була видана власним коштом ТОВ «Іліон» накладом 150 примірників.

** До книги включено доопрацьоване видання.

жорстокої війни, страждання, яке їм довелося пережити через втрати своїх друзів, побратимів, рідних, а також розкривають свій внутрішній ліричний світ, глибоко духовний та чутливий.

•••

Вражає своєю щирістю і любов'ю до всього живого творчість загиблого 7 липня 2015 року в зоні АТО стрільця, помічника гранатометника ***Олексія Кваши***, який загинув під смт Луганське Артемівського району Донецької області, рятуючи бойового товариша. Олексій Кваша посмертно нагороджений орденом «За мужність» ІІІ ступеня. Боєць 30-ї окремої механізованої бригади – поет, художник-графік, який написав та проілюстрував сам збірку віршів для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку «Прекрасні тварини нашої країни», що вийшла у видавництві «Шамрай» 2014 року, а у 2016 була перевидана в рамках обласної Програми підтримки вітчизняного книговидання, книгорозповсюдження та популяризації української книги у Миколаївській області. Вона одразу сподобалась дітям. Це добрі та щирі вірші про тварин і любов до природи. На декілька віршів Олексія Дмитровича відомий миколаївський дитячий композитор Анна Олєйнікова вже написала музику.

Кваша Олексій Дмитрович народився 30 вересня 1977 р. у робітничо-селянській родині, виростав і навчався у Миколаєві. З 1995 по 2001 рр. навчався у Миколаївському сільськогосподарському інституті на агрономічному факультеті, потім працював на польових роботах, будівельних об'єктах, хлібозаводі № 1… Він говорив, що «в житті багато чого треба вміти: плекати виноградну лозу, посадити дерево, посіяти зерно, зібрати врожай, скласти скирту, ловити рибу, будувати, пекти хліб. А потім виявилось, що можу ще й писати. Тож аби не закопувати талант, склав оцю збірку віршів». Він мав талант поета і гумориста, був добрим і по-справжньому щирим, принциповим та відвертим, совісним та мудрим. Збереглося відео його зустрічі з дітьми в обласній бібліотеці для дітей ім. В. Лягіна, яку організував видавець Павло Шамрай, зустрічі на обласному телебаченні. Він залишив по собі світлу пам'ять у всіх, хто його знав. Тепер на його віршах будуть виховуватися маленькі українці:

Та вірю я – настане час,
Що мудрим буде кожний з нас,
Припинять люди по птахах стріляти.
Рушниці викинуть, до рук
Візьмуть книжки – знання наук,
Життя природи будуть цінувати!

•••

Козловець Андрій Вікторович (псевдонім Андре Козловетс) – воїн, поет Новоодеського літературного об'єднання «Пошук». Народився 28 серпня 1984 року в Українському Поліссі, як сам він пише – «в краї, що славний своєю боротьбою за свободу, що не корився ані більшовикам, ані фашистській Німеччині, створивши Поліську Січ – один з навмисно забутих проявів української державності». Любов до свободи передалася й автору цих віршів, який захищає незалежність та територіальну цілісність України на східному фронті, а також багато допомагає бійцям як волонтер, коли знаходиться вдома, у Новій Одесі. Бо розуміє: свою долю треба творити власними руками, не покладаючись ні на кого, окрім Бога. Ніхто, крім нас!

Нам повертатись додому з битви.
Бо хто поставить, крім нас, «качелі»?
Щоб наші діти були щасливі
І мирно грались в казковім диві
У неба чистій щоб акварелі.
Про це прошу я під час молитви.

Андрій багато подорожував країною, змінив чимало професій та місць проживання, друкувався в альманахах «Ти життя і молодість моя...» (вип. 1, 2); «Букет ромашок»; «Мати» (ч. 3) та ін. Нині проживає у Новій Одесі. Перші матеріали про нього були надруковані у газеті «Промінь» за 2 червня 2016 року.

•••

У жовтні 2014 року в Миколаївському обласному художньому музеї ім. В. Верещагіна відбулася презентація збірки віршів ***Богдана Березюка*** (народився 17 вересня 1966 року) – учасника АТО, старшини розвідки 79-ї окремої аеромобільної бригади

з ***позивним «Батя»,*** який у той час знаходився в Миколаєві на реабілітації після поранення. Більшість віршів було написано ним під час пекельних обстрілів та боїв, кожен рядок зі збірки «Вставай, народе України!» є підтвердженням особистої мужності поета. Книга (близько 40 віршів) була надрукована видавництвом «Квіт». «Коли снаряди «Града» за 250 метрів від кордону з Російською Федерацією летіли над головами хлопців, кожен рядок наче сам вискакував: це, здавалося, не я його вигадав. Я не боязкого десятка, але в ці моменти сльози виступали від усвідомлення того, що хтось понад посилає їх мені...»

Перші вірші Богдан Березюк написав ще в очікуванні позитивного рішення військкомату після того, як 11 березня 2014 року з'явився туди і попросив направити його в зону АТО добровольцем. Жодного документа у нього, крім посвідчення воїна-«афганця», при собі не було. Але він хотів служити, і служити саме в 79-й, передаючи свій багатий бойовий досвід молодим бійцям. Вірші написані на двох мовах – українській та російській: «Вставай, народе України», «Письмо Путину», «Еще не поздно», «Как ты мог», «Любовь не дарится насильно», «Не пробачу» та інші передають усі почуття, які пережив автор, – від любові до ненависті.

Коли журналісти брали інтерв'ю у підполковника Івана Савки, на той час заступника командира 79-ї окремої аеромобільної бригади, то він сказав про Богдана так: «Радий, що з нами служить така людина – наш сучасний герой, який показує, як треба любити Батьківщину. Він приніс багато користі, навчаючи молодих бійців специфічних військових навичок. Коли вийшов Указ про те, що мобілізації не підлягають багатодітні батьки (має 5 дітей), він попросив: ні в якому разі мене не звільняйте! Хлопці переписували його вірші – «Молитву», «17 синів» та інші в блокнотики і мало не напам'ять учили... Я говорив йому: прийде час – і твої вірші читатиме вся Україна! І виявився правий». Надруковані були вірші «Баті» й у газеті «Чорноморська зірка» за 7 серпня 2015 року.

Послушай, брат, еще не поздно,
Нам не нужна твоя война,
Но вот войска уж смотрят грозно,
А следом встанет вся страна.

Мы защитим свою свободу,
Народа волю не сломать,
Но тянет руки к небосводу,
Моля о мире слезно, мать!

•••

Ще один воїн 79-ї окремої аеромобільної бригади – ***Володимир Семишкин (позивний «Сьома»).*** Виховувався в родині військовослужбовців, закінчив ЗОШ № 2, строкову службу проходив у військовій частині А 2637. Потім за контрактом пішов служити у Миколаївську аеророзвідку, але після завершення терміну служби написав рапорт на звільнення і почав освоювати цивільні професії. Паралельно з трудовими буднями грав на гітарі та бас-гітарі в рок-групах Миколаєва («Гараж на развилке»). Він один з тих кіборгів, хто протягом двох місяців захищав Донецький аеропорт, кого боялись вороги і поважали всі у світі.

Сьогодні його ім'я стало відоме багатьом миколаївцям завдяки пісні «Аеропорт», яку можна знайти на youtube і яку він виконав уперше на концерті «Пісні, народжені в АТО», організованому у вересні 2016 р. в кінотеатрі «Юність», а потім ще на виставці «Наші», яку організував керівник МТРЗ В'ячеслав Симченко у міському Палаці культури і мистецтв (колишній Муніципальний виставковий центр). Слова до неї написала людина, яка не була в зоні АТО, але вони так вразили музикантів, що народилася мелодія, аранжування... Фотовиставка «Наші» у лютому 2018 р. завдяки В. Симченко була організована й у Будапешті (Угорщина).

У статті «Заборонена фотовиставка про війну в Україні відбувається в Будапешті» «Радіо Свободи» за 24 лютого 2018 р. було написано: «У Будапешті відбувається фотовиставка «Ціна Свободи», присвячена українським військовим, які беруть участь у збройному конфлікті на Донбасі, волонтерському руху в Україні та громадсько-освітньому проекту «Жовтий автобус». За словами організаторів, минулого року цю виставку заборонили в іншому угорському місті – Мішкольці…».

Виставка пройшла у Центрі української культури, освіти й документації. Захід відбувався в рамках Днів української куль-

тури в Угорщині за сприяння і консолідованої організаційно-фінансової підтримки національного самоврядування українців міста Мішкольц (північно-східна Угорщина), Центрального проводу національного самоврядування українців Угорщини (ДОСУУ), Товариства української культури в Угорщині (ТУКУ). На цій виставці був присутній і Володимир Семишкін. Летіти треба було через Київ – Бориспільський аеропорт. Згадки про Донецький аеропорт у його житті залишилися назавжди... Спогадами про це він поділився на своїй сторінці у соціальній мережі «Facebook» і провів порівняльний аналіз аеропортів у двох українських містах: Києві та Донецьку:

«Спустя почти три с половиной года занесло меня ещё в один аэропорт… В сегодняшний погожий предвесенний день имею честь пребывать в подобном заведении, только в стольном граде Киеве. Ну, что могу сказать?

Борисполь: доставка моей бренной тушки до терминала по хорошему асфальтовому покрытию комфортабельным автобусом бесплатно по документам, для некомбатантов – 80 грн +.

ДАП: бесплатная доставка той же самой бренной тушки по разбитому асфальту и по шикарной бетонке на комфортабельном БТР-80 с большой скоростью и приключениями, ++.

Борисполь: для того чтобы сориентироваться, куда мне идти, нужно подойти к сотруднику, узнать, где справочная, и там уже получить информацию, то есть трата времени, –.

ДАП: от бэтээра тебя встречает живой коридор опытного персонала, который тебя за ручку ведет в зал ожидания, чтобы ты не заблудился, +.

Борисполь: двухкратное просвечивание ручной клади, верхней одежды и обуви на предмет оружия, колюще-режущих и наркотиков, ограничение по весу багажа, –.

ДАП: тащи с собой все, что душа пожелает, хоть базуку, все только рады и даже за налбуфин в аптечке не будут смотреть косо, +.

Борисполь: хот-дог – 95 грн, кофе «американо» – 55 грн, –.

ДАП: еда, питье, алкоголь из duty free абсолютно безплатно, +.

Борисполь: температура комнатная, освещение круглосуточно, зарядка телефона либо от собственного power bank, либо де-

журь возле розетки, чтобы не профукать телефон, курение в специально отведенном месте, wi-fi, ожидание рейса только на стульях, лежачих мест для отдыха нет. +/–.

ДАП: температура окружающей среды, освещение в темное время суток отсутствует, зарядка телефона по дню, можно не следить, никуда не денется, курить можно везде, отдыхать можно на шикарном кожаном диване хоть с ногами, +/–.

Борисполь: не стреляют, +.

ДАП: стреляют очень много, –.

Борисполь: возможность убыть в разные точки мира, ++.

ДАП: возможно убыть только домой…».

Завдяки проекту «Творча душа воїна» на Facebook (поліграфічне об'єднання П. Шамрай) Наталії Журмій можна познайомитися з іменами таких воїнів, як Антон Кадченко, Вікторія Кремінська, Олег Клімов.

•••

За плечима ***Антона Кадченка,*** бійця 79-ї окремої аеромобільної бригади, – Чонгар, Стара Каховка, Мелітополь, Куйбишеве, Розівка, Вугледар, Волноваха. Бригада однією з перших прийняла на себе удар ворога. Після лікування у шпиталі з травня 2015 року Антон служить у 204-й Севастопольській бригаді тактичної авіації, що базується нині у місті Миколаєві. Ще у 2012 році написав вірш-пісню «Рвись вперед!» як передчуття майбутньої війни. Один з віршів – «Війна», написаний 1 вересня 2015 року.

Война – антоним счастью, радости, любви,
Противник нежности и добрых рук любимой,
В аду ты рождена из ярости судьбы,
С клеймом проклятий тебе быть на свете этом…

Зараз Антон служить у Миколаєві та постійно виїздить із миколаївськими музичними гуртами і волонтерами в зону АТО, де для підтримки бійців проводяться концерти.

•••

Колишня 10-та Сакська бригада морської авіації – бригада морської авіації Військово-Морських Сил Збройних Сил України – сьогодні базується в Миколаєві, несе бойове чергування по кон-

тролю державних кордонів з моря та суші. Окремі екіпажі бригади виконують завдання на сході України. Матрос бригади ***Вікторія Кремінська***, яка проживала та навчалася спочатку в Очакові, потім працювала в Саках, тепер разом з чоловіком служить у бригаді морської авіації ВМС Збройних Сил України в Миколаєві та пише за натхненням вірші і створює як майстриня художні вироби з бісеру.

Допоки ворог не пішов,
Допоки гине мій народ,
Допоки в кожному селі
Не буде прапор майоріть.
Я буду різать, буду бить,
Я буду ворога глумить,
Я буду словом помагать
І хлопцям душу віддавать.

•••

Старший офіцер тієї ж бригади морської авіації Військово-Морських Сил Збройних Сил України ***Олег Клімов*** – військовий, тверда та вольова людина, але ще й пише вірші і чудово професійно малює. Народжений у сім'ї військових, Олег Клімов закінчив Суворовське військове училище, Харківський університет повітряних сил ім. І. Кожедуба. Захоплюється живописом ще з армії і постійно вдосконалює свою майстерність. Техніка виконання його робіт різна, зміст має трохи іронічний підтекст, але майстер постійно самовдосконалюється і шукає нові форми роботи. Вірші пише за натхненням.

Дождь сегодня – это слабость.
Где же смех, и где же радость?
Дух печали, тонной грусть
Заползают в меня пусть!

Очаківський 73-й центр спеціальних операцій (в/ч 1594) – частина спеціальної розвідки Військово-Морських Сил Збройних Сил України, створена на базі колишньої 7-ї окремої бригади СпО ВМС України. Правонаступниця 6-го морського розвідувального пункту, 17-ї окремої бригади СпП, 1464-го окремого

МРП СпП ВМФ СРСР. Пересічному громадянину важко розібратися в усіх цих складних абревіатурних позначеннях. Цей військовий підрозділ завжди був одним із найзагадковіших у нашій області, а його історія пов'язана з тими подіями, які зазвичай не афішують. Чудова книга Б. І. Білика «Завжди в строю» про історію та існування частини вийшла у 2017 році в рамках обласної програми підтримки вітчизняного книговидання, книгорозповсюдження та популяризації української книги у Миколаївській області на 2017–2021 роки.

•••

Офіцер 73-го Очаківського морського центру, місце дислокації якого на Миколаївщині, ***Максим Музика*** – поет, проживає в Києві. У 2016 році він презентував свою збірку віршів «Киборг». До неї увійшли вірші, написані двома мовами, присвячені воїнам на Донбасі і «тем, кто верит, но не ждет». Пішов добровольцем захищати рідну землю, звільняв Савур-Могилу, Донецький аеропорт. Вірші писав під обстрілами. Те, що відчував на фронті, відображав у поезії і друкував на Facebook. Уже на мирній землі у 2016 році влаштував благодійний вечір, де презентував збірку. Прибуток від продажу книг передав до дитячої лікарні «Охматдит» для лікування хворих дітей. Зараз він випустив ще одну книгу разом з Андрієм Пальваль «Саур-Могила: военные дневники».

чи то струна душі
чи то розтяжка
чи вибухне
чи задзвенить тугою

•••

Вважаю, що про кожного з воїнів можна написати окрему монографію, і вони з часом з'являться. Не можу промовчати й не розповісти і про ***Геннадія Молчанова (позивний «Пегас»)*** – відомого миколаївського прозаїка (публікації у літературних журналах «Поріг» (Кіровоград), «Склянка Часу *Zeitglas» (Канів – Мьонхенгладбах), «Соборна вулиця» (Миколаїв), збірці опові-

дань «Сліпий василіск» (Харків, 2000), «Миколаївське небо» (Київ, 2006)), автора збірки прозових творів «Правди різні, а істина – одна» (Миколаїв, 2007), роману «Готель – Ковток незалежності» (Київ, 2008), художника, журналіста, який народився у Миколаєві в 1960 році.

Геннадій Анатолійович Молчанов служив добровольцем у зоні АТО – мінометником 93-ї бригади. Перебуваючи в зоні бойових дій, він писав картини, підтримував бойовий дух товаришів по зброї своєю творчістю, читанням віршів українських авторів. У журналі «Соборна вулиця» (№ 3/4 за 2015 рік) було надруковано його спогади про війну, про собак з позивними «Бусоль» та «Анфіса Петрівна», яких він привіз із зони АТО та які зараз проживають разом з ним і сім'єю воїна-митця у Миколаєві.

У зоні бойових дій Геннадій Анатолійович не розлучався зі збіркою Тараса Шевченка «Вибрані твори» (надруковано 1939 року), яку він знайшов випадково серед викинутих на вулицю книг. Книга стала його талісманом-хранителем, її він помістив у свій бронежилет. У цій старій книзі розписувалися всі бойові товариші, які навчалися на полігоні в Яворові і хто воював у Пісках. На перших сторінках книги – більше 200 підписів воїнів та волонтерів, побажання миру, перемоги. Свої власні підписи поставили і друзі Геннадія Молчанова – бойові собаки – у вигляді відбитків лап. Пізніше книга була передана в Київський національний музей війни. Але це – окрема історія, як і про багатьох інших воїнів, про яких обов'язково повинні всі дізнатися.

Творчість наших воїнів вражає щирістю, відвертістю та душевністю. У кожному слові, музиці, кольорі відтворені всі ті випробування, які довелося їм витримати. Для них ці події стали перевіркою на мужність, для нас – перевіркою на людяність і небайдужість. Ми не повинні забувати, що Україна – єдина країна, а народ наш – сильний та вільний. Для того, щоб вистояти, необхідно прямо дивитись жорстокій правді в очі, до кінця усвідомивши всю міру відповідальності кожного за результат війни. І саме у цьому нам допомагає мистецтво.

•••

У 2016 році видавництвом «Іліон» у рамках Комплексної програми увічнення пам'яті учасників антитерористичної операції, жертв війни та політичних репресій було видано книгу «Миттєвості війни», підготовлену обласним центром пошукових досліджень та редакційно-видавничої діяльності (керівник авторського колективу – С. Макарчук). У ній надруковано декілька віршів, присвячених військовим Миколаївщини. Зокрема, вірш «Мотивація», автором якого є ***Валентин Іванов*** – колишній військовослужбовець 3-го батальйону («Фенікс») 79-ї ОАМБр, учасник АТО.

Кто скажет о нас порою:
Герои! Нет правды в том!
Мы просто, мой друг, с тобою
За Родину в бой идем!

•••

Чимало віршів, присвячених воїнам АТО, написаних не тільки поетами та воїнами, з'являється в обласній пресі. Пишуть їх діти бійців, друзі загиблих воїнів, відомі поети... Обійти їх стороною і не написати про них не можна. Ось декілька з них. Наприклад, вірш, який написала своєму батькові ***Дмитру Анатолійовичу Титаренку*** із села Секретарка Кривоозерського району його донька Таїсія Титаренко, був надрукований у газеті «Кривоозерщина» за 13 квітня 2016 року:

Я знала, тату, й відчувала
Завжди твою підтримку і плече.
Як добре, що війна тебе не вкрала,
Й сльоза мене сьогодні не пече.

У «Голосі Баштанщини» за 21 квітня 2016 року було надруковано вірш Т. Микитиної:

Я поіменно вас не знаю, рідні,
І відчуттів перед кривавим боєм.
Та знаю – кращого життя ви гідні,
Ви – наша гордість, ви – наші Герої!!!

Я хочу висловити дяку від народу,
Вклонитись низько і віддати шану
За те, що стоїте ви за свободу,
За Україну, як за рідну маму.

•••

Переклав на українську та чудово інтерпретував вірш В. Висоцького «Он не вернулся из боя» ***Віктор Пентюк*** із смт Веселинове, який присвятив загиблим в АТО воїнам Веселинівщини Віктору Зілінському, Артуру Фігурському, Віталію Токарю, Миколі Факасу. Вірш було надруковано у районній газеті «Зоря» за 23 квітня 2015 року.

•••

У газеті «Кривоозерщина» за 16 вересня 2017 року ***Анастасія Шевченко*** надрукувала поетичні рядки про наболіле: «Україно, рідний край!», «Україно! Ти тримайся!». Новоодеська районна газета «Промінь» за 4 листопада 2017 року надрукувала вірші учениці Новоодеської ЗОШ № 1 ***Ксенії Пісковець*** («Берізка») та ***Тетяни Труш*** («З думкою про Україну»). Вірші поетів Миколаївщини надруковані й у багатьох інших районних газетах області: «День за днем», «Вісті Вознесенщини», «Промінь», «Трибуна хлібороба»... Так людські серця відзиваються на війну в зоні АТО. Волонтер ***Ірина Петрівна Шагай*** (с. Чорноморка Очаківського району) підтримує воїнів як може: в'яже шкарпетки, плете маскувальні сітки, випікає для бійців та відправляє на фронт домашні смаколики, займається заготовкою сухофруктів, дров, виготовляє листівки з власними віршами та теплими вітаннями:

Плету шкарпетки, снується нитка,
А з нею снуються думки. Дзенькають спиці.
Я б ними речі маленьким внукам плела залюбки…
Та клятий ворог – тупий, безсердечний
Найкращим воїнам виклик зухвалий закинув.
Їх треба зігріти.
Підтримка наша для наших героїв дуже важлива!

А кожна петелька – молитва до Бога.
А в кожній петельці – серця біль.
Ми просимо Бога: «Підтримай хлопців,
Дай їм Перемогу, дай їм до життя ціль!»

•••

Свої вірші, присвячені воїнам АТО, надрукували в різних збірниках поезії: секретар та член літературного об'єднання «Стапель», лауреат обласної культурологічної премії ім. М. Аркаса, миколаївська поетеса ***Любов Колосова*** («Хто, як не ви?», «Письмо солдата (АТО)», «Пам'яті сина», «Сестре Оле», «Чуме военной скажем – нет!» у випуску 5-ї збірки «Стапель», 2016 рік); журналіст, поетеса та педагог, автор пісень, член літературного об'єднання «Стапель» ***Ганна Король (Бабич)*** («За морями, долами, далеко»); військовий, поет, журналіст, лауреат обласної культурологічної премії ім. М. Аркаса, член літературного об'єднання «Стапель» ***Олександр Поляков-Ткачук*** («Доколе кровью истекать моей Отчизне?»); поет ***Геннадій Борисов*** («Война»); вчений, поет ***Іван Баклицький*** («Сонет кіборгу», «Юрій Олеференко», «Микола Горбатенко», «Ігор Зінич», «Ангели в білих одежах» та ін.); ***Леонід Ржепецький*** («Комбат», «Герої не вмирають», «Вертайтесь живими», «Сповідь бійця АТО», «Новітня «Енеїда», або Боєць АТО із позивним «Від діда»); ***Тетяна Мельник***, поет **з** мистецького об'єднання «Веселка» (вірш «Моя Вкраїно, зраджена вождями…», збірка «Веселкові передзвони», Вознесенськ, 2018); ***Марія Іванова*** (смт Криве Озеро, «Лист з війни» у збірці віршів поетів Кривоозерщини «Автограф душі», вип. 1 (Врадіївка, 2017) та ін.

•••

Чимало чудових пронизливих поезій відомого миколаївського поета, заслуженого діяча мистецтв України, лауреата Державної премії України імені Тараса Шевченка ***Дмитра Кременя*** присвячені кривавим подіям останніх років, українським військовим. Традиційно вірші Дмитра Дмитровича завершують книги, присвячені участі жителів Миколаївщини в антитерористичній операції («Миттєвості війни», «Дороги війни»). Ці правдиві

влучні рядки є прекрасним фіналом цих видань, у концентрованій формі передають біль втрат та героїчні звершення, кличуть до перемоги.

Монументом із написом «200»
Він стоятиме зірко, мов страж.
Де південний розпечений пляж,
Я зустрів його в рідному місті,
А подумав, що все це – міраж.
І платани шумлять огнелисті,
Приховавши його камуфляж.
І кевларова каска, і берці,
Концентрична фігурка на серці...

•••

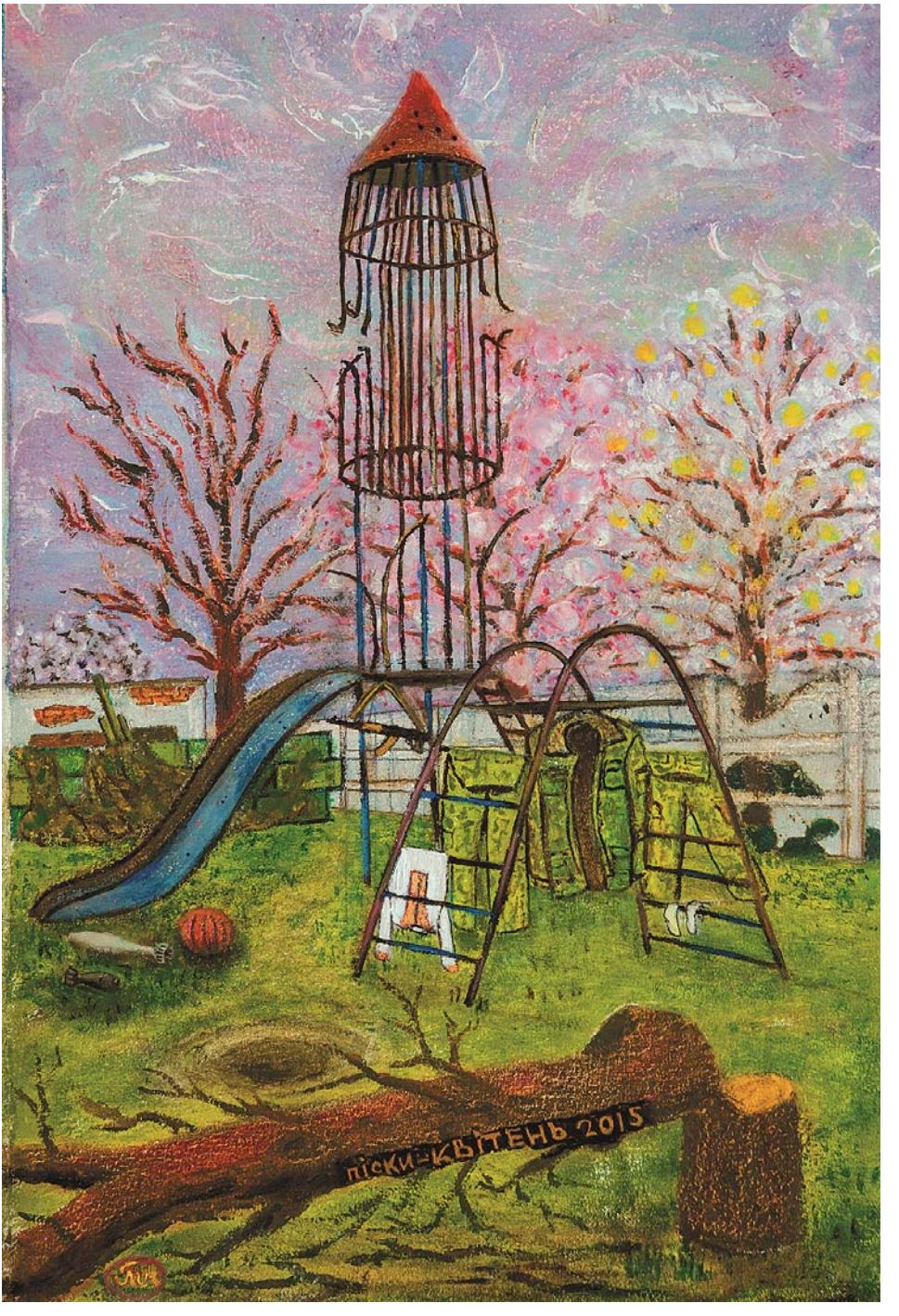
Багато віршів, художніх творів, поезії, музики вже написано, і в них – біль і смуток за свою країну, за воїнів, котрим довелося боронити Батьківщину, як і почуття великої любові до своєї країни і непереможного народу. Мистецтво пробуджує у людей почуття відповідальності, розуміння того, що від них, від кожного – ні від кого іншого – залежить доля народу й України і допомагає нам зазирнути у внутрішній світ мужніх та вольових воїнів, які захищають свою Батьківщину і виборюють мир в Україні заради нашого майбутнього.

Фронтові замальовки
Геннадія Молчанова

«Весняно-воєнний ранок». *Полотно, олія, 60×40*

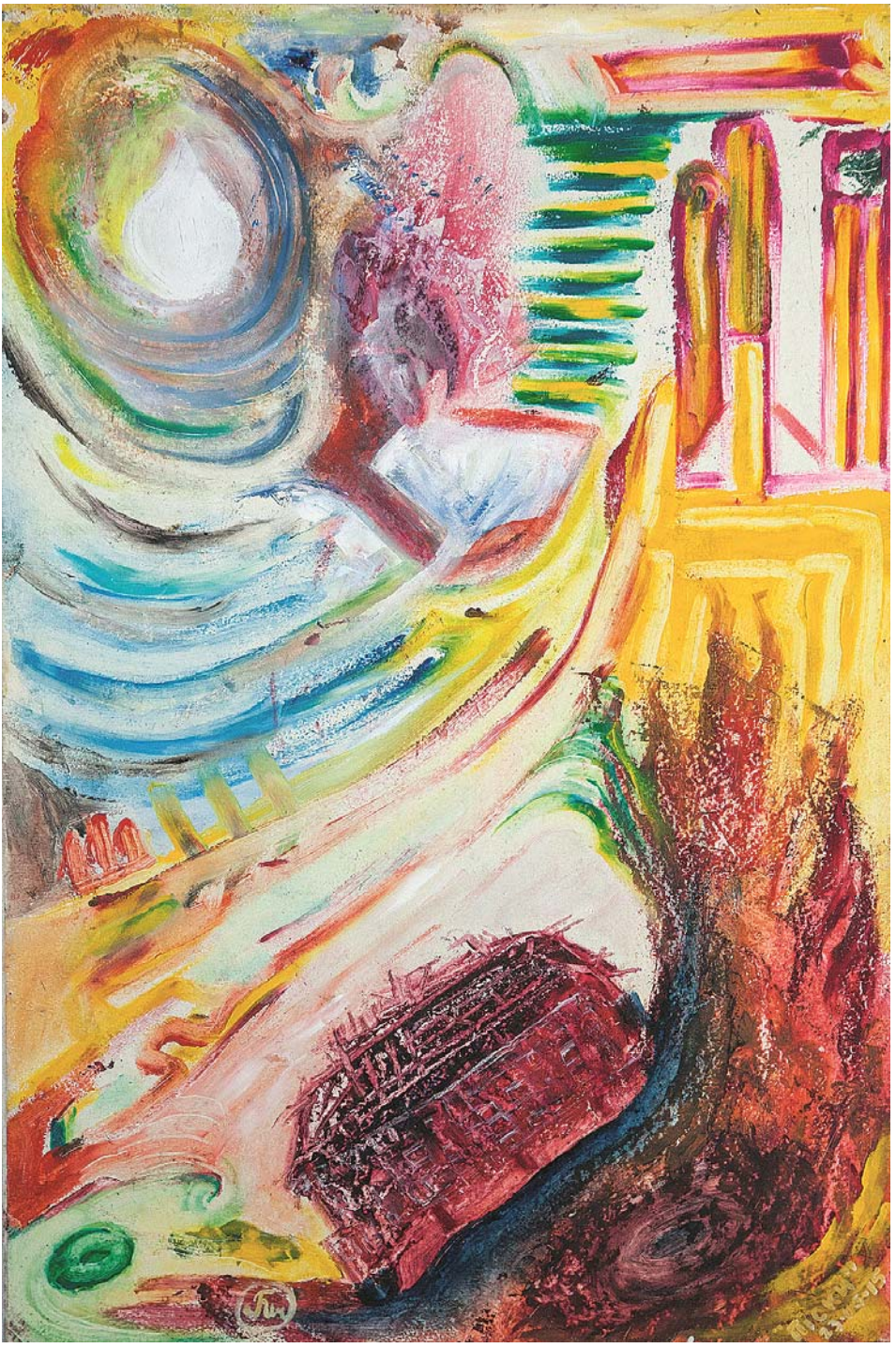
«200». *Полотно, олія, 40×50*

«Мрії міномётника про відпустку». *Картон, олія, 60×70*

«Оса», «Герої не вмирають...». *Картон, олія, 100×50*

«Війна». *Картон, олія, 60×40*

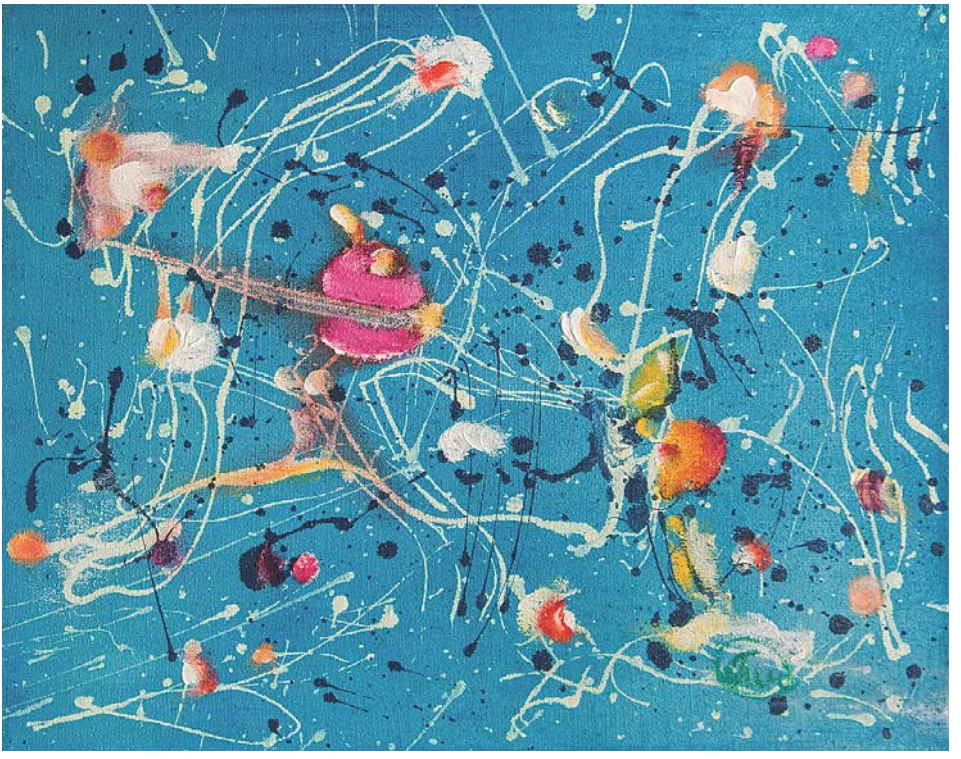
«Остання крапля». *Полотно, олія, 60×40*

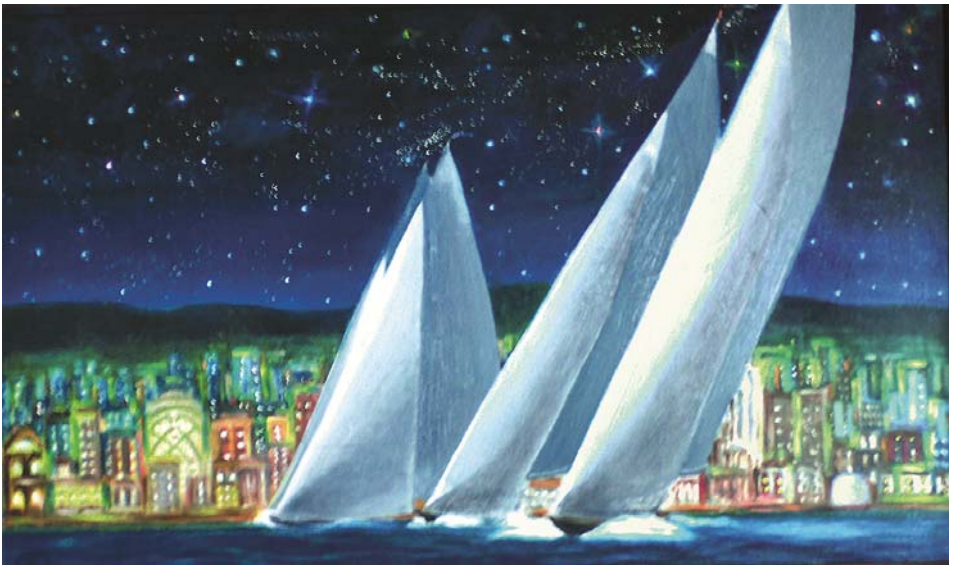
«Зампотех». *Картон, олія, 35×30*

«Фартовий». *Полотно, олія, 70×50*

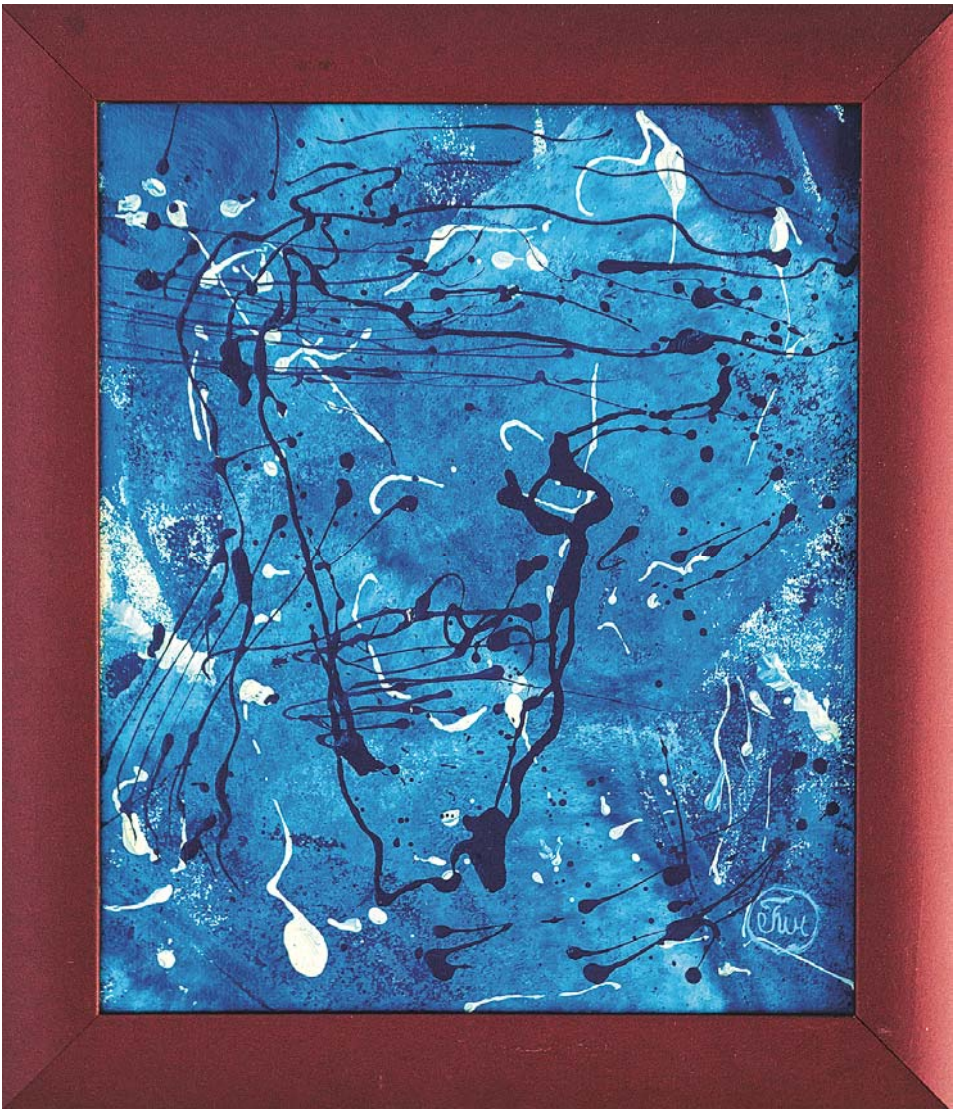
«Вася». *Полотно, олія, 30×40*

«Нездійсненні мрії». *Картон, олія, 60×100*

«Росія-матушка». *Полотно, олія, 100×60*

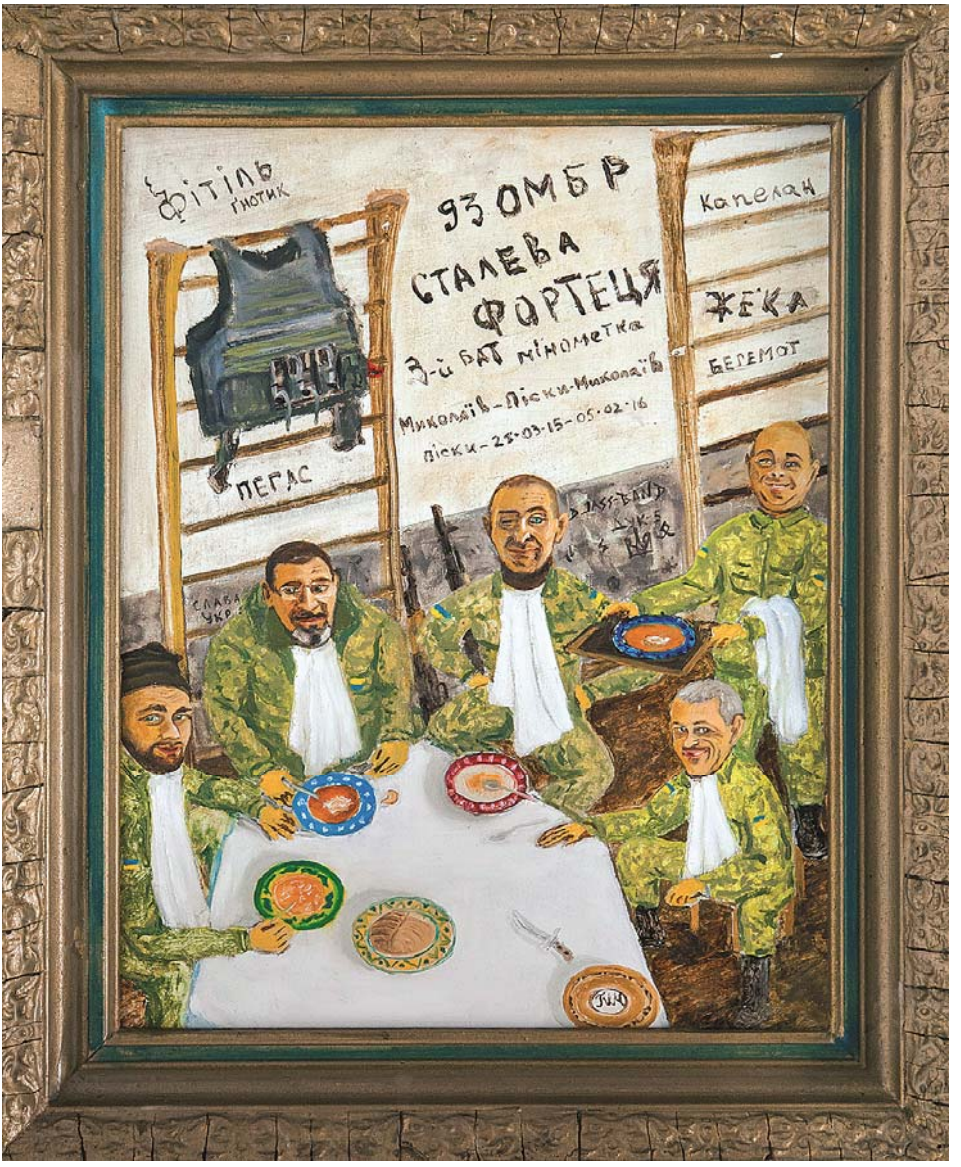
«Контузія». *Картон, олія, 40×30*

«Дембель». *Картон, олія, 30×40*

«Цивілка», «Поверніть мене на фронт». *Картон, олія, 60×100*

«Борщ від капелана». *Полотно, олія, 40×30*

«Погляд в майбутнє». *Полотно, олія, 30×40*

«Театр воєнних дій». *Полотно, олія, 40×60*

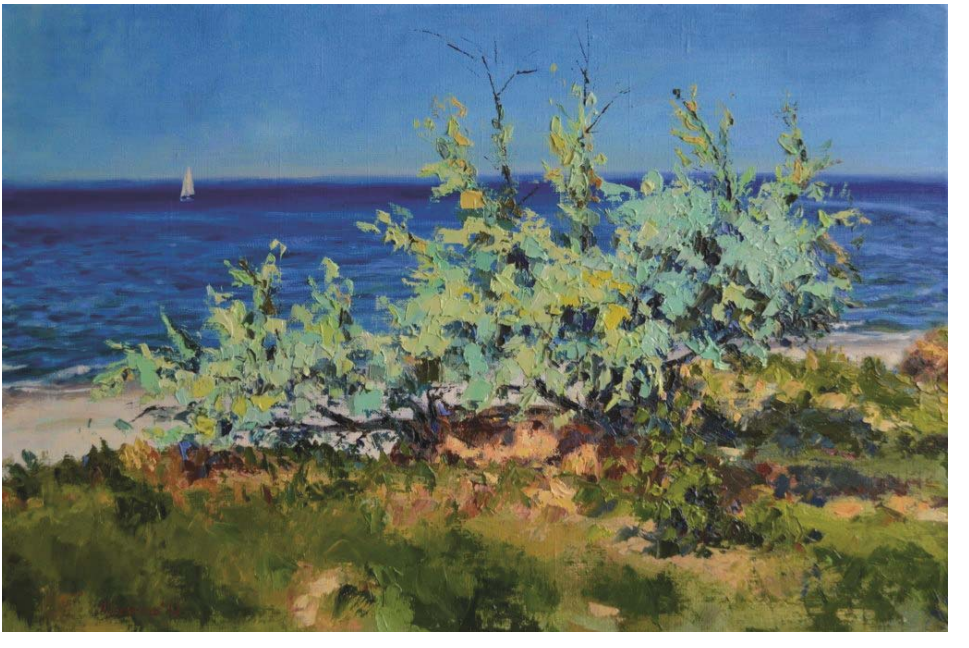
Піски – Миколаїв
28.03.2015 – 27.07.2017

Творчість
Олега Клімова

ВІРШІ ЗІ ЗБІРКИ «ПОЕЗІЇ НЕСКОРЕНОГО ДУХУ»

АНДРІЙ КОЗЛОВЕЦЬ

ВКРАЇНО, ВСТАНЬ З КОЛІН!

Перебороти слід
Ще сотні й сотні бід.
Ще важко на шляху
В годиноньку лиху…

Ще кров тече й тече,
У грудях біль пече!
Вкраїно, встань з колін!
Невчасний твій уклін!

Молодша, бач, сестра
Схотіла старшинства,
Узяла в руки ніж…
Її ти знов простиш?

ОСІННЯ КАВА

Хто зварить для мене тут кави осінньої?
Подасть у горнятку в окоп?
Залитий весь скалками зливи же мінної,
Де кров закипає в окроп!

Так хочеться спокою, кави осінньої,
Зігріти ще душу свою.
Міцної, солодкої, чорної, пінної…
То може не згину в бою?

ЧАШКА КАВИ

Чашка кави в розвалині дому.
Емальована чашка проста.
І у краї своїм, як в чужому,
Я у лоні живу блокпоста.

Я не знаю комфорту міського,
Прості речі за щастя мені.
Я свободу люблю і від того
Захищаю її у борні.

Наступає хай зло – я здолаю,
Я не сам – тут ще сотні таких.
Усіх рідних в АТО прикриваю
Від війни і усіх її лих.

Чашку кави сьогодні я маю,
Аромат її манить до мрій.
Від війни у цю мить спочиваю.
Від війни, що живу я у ній.

СТОЇМО МИ БЛОКПОСТАМИ

Небокрай згорає кров'ю…
Степи встелені кістками…
Захищаємось з любов'ю…
Розстаємося з життями…

Між розбомблених будинків
Земля зрошена сльозами.
Незліченно добрих вчинків.
Стоїмо ми блокпостами.

Стоїмо за Батьківщину!
Стоїмо, бо правда з нами!
І єднає Україну
Біда кріпкими мостами.

Ті мости, місточки, кладки
Пролягають між серцями.
Скоро ворог піде задки.
Горе змиється дощами…

НА ПОРОЗІ БАБУСЯ ЗАЖУРЕНА

На порозі бабуся зажурена
Зачекалась онуків з війни…
Зимне небо холодне, захмурене…
А на фронті Вкраїни сини…

Під снарядами й кулями стомлені
Проти ворога на смерть стоять…
Навкруги все згоріле, розбомблене –
Миру ділася де благодать?

Волонтерів потоки рятуючі
Макарони й патрони везуть…
На шляхах же батьки протестуючі…
А верхи їх воліють не чуть…

На порозі бабуся зажурена
Зачекалась онуків з війни…
Бо народ наш почав, вкрай обурений,
Будувати Державу з «страны»…

АНТОН КАДЧЕНКО

ОДА ВОЛОНТЁРАМ

Я целую вам нежные руки!
Я целую их тысячу раз!
Вы медсестры несчастной разлуки,
Вы в ответе за помощи глас,
Вы спасители тысячи судеб,
Вы биение сотен сердец.
Ваше сердце излечит нам души,
Перед вами в поклоне Боец.
Вам народом и Господом Богом
Судьба Армии в руки дана!
Слёзы жён, матерей,
Безутешное горе…
Ваша грудь это принять должна.

РВИСЬ ВПЕРЁД!

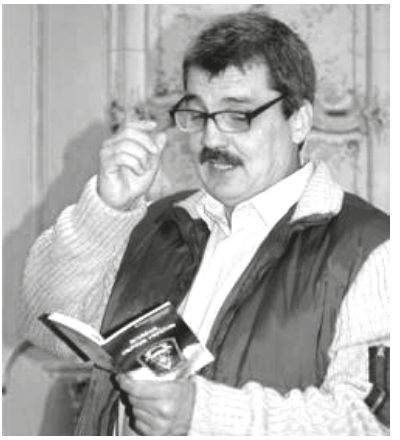
Мы станем вместе,
Чтоб был надёжней наш оплот.
Мы грянем песню,
Что движет разум наш вперёд.

И все ветры нам одежду
В клочья рвёт, но мы верим
В свой исход…
Рвись вперёд!!!

Нам будет трудно,
Держись, браток, не унывай.
Оскалив зубы,
Упал и на ноги вставай,
Иди к победе –
И на колени враг падёт.
Ведь мы верим
В свой исход…
Рвись вперёд!!!

Нам наши деды
Перстами праведной руки
Укажут дверь, к которой
Вместе нам идти.
Вставайте, други!!!
И пусть ничто нас не собьёт,
Ведь так близок
Наш исход…
Рвись вперёд!!!

Нас было много
В начале трудного пути,
Но за свободу
Герои душу отдали.
Пусть память вечно,
Как жар от пламени, встаёт,
Ведь свобода – наш исход!!!
Рвись вперёд!!!

БОГДАН БЕРЕЗЮК

ПОСЛУШАЙ, БРАТ…

Что ж ты, братан, стал оккупантом,
На честь и волю посягнул.
Безликим вражеским десантом
На нашу землю ты шагнул!
Послушай, брат, еще не поздно,
Нам не нужна твоя война.
Но вот войска уж смотрят грозно,
А следом встанет вся страна.
Мы защитим свою свободу,
Народа волю не сломать,
Но тянет руки к небосводу,
Моля о мире слёзно, мать!
Не омрачай девчонок грёзы,
Рекой пусть льётся лишь вино,
Не допусти детишек слёзы,
Пусть плачут женщины в кино.
Война всегда народам горе,
На ней бал правит сатана,
И урожай на минном поле
Смерть собирает, и сполна…
Она не смотрит на погоны,
Ей наплевать, чья плачет мать,

И урожай на бранном поле
Смерть не устанет собирать.
Мы ж посадить желаем сад,
Растить детей и строить дом,
За всё ответит казнокрад,
И защитит людей закон!
Ты помоги советом братским
Да спрячь подальше автомат
И не потворствуй силам адским,
Испепелив наш дом и сад.

НЕ ПЫТАЙСЯ

Не пытайся нас завоевать!
Это финиш всех твоих затей.
Пожалей, Россия, свою рать.
Не гони на бойню сыновей!!!

Мы привыкли сеять и пахать,
Но полны всегда пороховницы,
Ведь умеем крепко воевать
За Свободу, Веру и границы!

О Любви и Братстве не кричи,
Чуть прикрыв улыбкою оскал.
Не нужны нам братья-палачи.
Вам родня – гиена и шакал!

Ты о вечной дружбе не волай
И забудь об общей колыбели.
Не делить нам больше каравай.
Видит Бог: мы драться не хотели!

ДОДЗВОНИВСЯ

Ну! Нарешті тобі додзвонився!
Слава Богу! Вітаю, синок!
Ще би трохи – і був би напився,
Але ти відповів на дзвінок!

Я за службу не стану питати,
Щоб не чути байки про ґутбол...
Але дякую – тішиться мати.
Ну ти й вигадав, мій балабол...

Як це, сину: «Було в кого вдатись?»
І коли ж це я мамі брехав?..
Що ти мелеш?.. Не міг я признатись,
Як в оточенні травми дістав...

Може, досить, синок, реготати?
Добре, згоден, я теж не святий.
Але мусиш мені слово дати,
Що додому приїдеш живий!

Я боюсь, ти не відаєш страху.
Це ж природне цілком почуття.
Бо й ґортеця загине без даху!
Страх – сигнал оборони життя...

Чим, синок, я тебе ображаю?
Хіба ж хочу я, сину, ганьби?
Я одного всім серцем бажаю –
Аби вдома зустрілися ми!!!

Зачекай-но хвилинку, синочок!
Вперед батька у пекло не лізь!
Бережися для зоряних ночок...
Не дай, Боже, нам з мамою сліз!

ПРИВЕТ, ДЕСАНТУРА!

Привет, родная десантура,
Прошу немного потесниться,
Нам не дороже воли шкура,
Хотим за родину сразиться!!!

Пускай уже не те года,
Порой сбивается «дыхалка»,

Но поселилась навсегда
В душе афганская закалка.

Надену снова старый тельник
И зашнурую крепко берцы,
Не сомневайся, мой брательник,
У «Бати» ровно бьётся сердце.

Не дрогнет твердая рука,
Не подведёт и верный глаз,
А там… пускай судьбы река
И чёткий Родины ПРИКАЗ!!!

Как ни крути, но все ж порой
Свирепо жалит пуля-дура,
Но свой народ закрыть собой
Должна крутая десантура!!!

ВІЙСЬКОВІ МЕДИКИ

Цим Ангелам не видавали крила!
Вони не можуть поки що літати!
Але їм Доля Таїнство відкрила
І доручила Смерть перемагати!

Вони готові завжди до двобою,
І не тому, що Смерть їх оминає,
А просто знають: їхнє поле бою
Там, де солдат поранений чекає!

Вони ніколи часу не змарнують,
Тому під кулі будуть підніматись,
Бо, як ніхто, чуже життя цінують,
Яке ось-ось готове обірватись!

Їм інколи гріхи дарують радість
І слабкості звичайної людини.
Але вони не визначають Святість
Воєнно-польової медицини!

Їм завдяки вдова не галасує
І не ридає біля сина мати!
За це Господь їм крила подарує –
І будуть наші Ангели літати!!!

СВЯТА БРЕХНЯ

Ало... привіт!!! І я тебе вітаю!!!
Чому ти плачеш, ненечко моя?
Я не дзвонив? Та ні, не забуваю...
Мабуть, заспав, не буду більше я!

Як я живу? Відмінно! Чесне слово:
Не служба, а суцільна благодать!
Годують як? Ой... взагалі – казково!!!
Стомився? Я? Хіба – відпочивать!

Що означає: «Сину, я все знаю?»
Коли ж це я неправду говорив?
Я не брехав дівчатам, що кохаю!
А... ще коли? За школою курив...

О матінко, та годі хвилюватись!
Не мерзне, ненько, сонечко твоє.
І до новин не варто прислухатись.
Ні, не турбуйся – каска в мене є!

Бувай, цілую, мрію обійняти!
Від мене всім привіт перекажи!
Яка війна? Біжу в футбол ганяти!
А ти себе, рідненька, БЕРЕЖИ!!!

Ну все, здається, маму заспокоїв!
Потрібний спокій в маминих серцях!
Ні, не ганьбить Свята брехня Героїв!
Тепер до зброї, браття! По місцях!

МАКСИМ МУЗИКА

* * *

возвращаться всегда труднее
возвращаться туда
где не ждут
где живут мирной жизнью
играют
да банальные песни поют
где снаряды
рвутся лишь ночью
снайпера приходят во снах
где душа разрывается в клочья
превращая надежды в прах

* * *

испить до дна
оставшись светом
пройти сквозь ад
отбросив шелуху
прожить войну
и не забыть
при этом

как жить
творить
любить
тебя одну

* * *

лежать в тишине
на спине
дышать в облака
пока
пока дышится
пока слышится
пока

* * *

уходят все
уходят годы
города и лица
уходят
без возможности
проститься
без тёплых слов
и без последнего
«люблю»
уходят тихо
незаметно
в воду
но если б я боялся
их ухода
не выдыхал бы вовсе
после вдоха

* * *

а где был ты
когда всё это было
куда плыл ты
когда в глазах всё плыло
горел ли сам
когда здесь всё горело
иль грел того
кто молча делал дело
стоял ли грудью сам
иль спину им держал
вперёд ли шёл
сам подвозил снарягу
иль волонтёрам что-то
накидывал на карту
а может наблюдал
за этим с переулка
мол
не моя война то
не моя прогулка
под градами
да васильками
акациями
гиацинтами
на броне
да с цинками
а где ты был
а кем ты был
а был ли ты
вообще

ВАЛЕНТИН ИВАНОВ

РОМАНС АТОШНИКА

Опять обстрел и мины с неба градом,
И пули снайпера свистящий рикошет.
Густой туман, Азова море рядом
И вражьих выстрелов далёкий злобный свет...

Припев:
Здесь снайпера палят и пули рикошетом,
И мин осколки, и разрывов чёрный дым...
А мы в бою за тех, кто дома в мире этом
Жить должен без войны под небом голубым!

Здесь на холме часовня небольшая
И край посёлка, что Широкино зовут,
А мы, в бою любимых защищая,
Врагу насолим, чтоб не сладко было тут!

Припев.

Опять обстрел, сна не было в помине,
Бронежилет пробит и рассечён висок...
И всю любовь мою к тебе и Украине
С густой струёю крови впитывал песок...

НЕ ЖУРИСЬ, КОЗАЧЕ!

Ой не рви серденько, дума, козаченька!
Вдома жде-чекає мене рідна ненька!
Вдома жде-чекає вірная дружина!
Ще мене чекають два рідненьких сина!

Приспів:
Ось тому не рвіте серце, думки різні,
Щоб я міг служити у своїй Вітчизні!
Щоб я міг служити своєму народу,
У бою здобувши щастя і свободу!

Та сумная думка мене не покине,
Доки ворог лютий в полі не загине!
Доки лютий ворог мою землю топче,
Стій за свою землю й не журися, хлопче!

Приспів:
Ось тому не рвіте серце, думки різні,
Щоб я міг служити у своїй Вітчизні!
Щоб я міг служити своєму народу,
У бою здобувши щастя і свободу!

Скоро все скінчиться! Наша правда стане!
Кожен що заслужить – те собі дістане!
А як накидаєм ворогу лихому,
Зможем повернутись до рідного дому!

Приспів:
Ось тому не рвіте серце, думки різні,
Щоб я міг служити у своїй Вітчизні!
Щоб я міг служити своєму народу,
У бою здобувши щастя і свободу!
Ще попереджаю тебе, лютий враже:
Хто незваний прийде – в нашу землю ляже!

ПЕСНЯ ГРУППЫ СОПРОВОЖДЕНИЯ ВЗВОДА РАЗВЕДКИ

Ночная тревога – разведка, вперёд!
И мы на броне впереди.
И группа сопровожденья ведёт
Ребят, что идут позади!

Припев:
Пусть дождь и туман, жуткий холод и зной,
Нам не предстоит выбирать –
И в этой войне нам, дружище, с тобой
Сражаться, а не умирать!

Сегодня одних, а назавтра других
Мы вновь за собою ведём...
И если контакт, свой мужской диалог
С врагом лаконично ведём!

Припев.

Вот так каждый раз в перекрестьях дорог
В начале колонны идём.
И может так стать – средь героев живых
И мы своё место займём!

Припев.

Засада! Нарвались! Два взрыва! И вдруг –
Как будто закончился бой...
Нас Ангел, за плечи обняв, словно друг,
Повёл в небеса за собой...

Припев:
Пусть дождь и туман, жуткий холод и зной,
Нам не предстоит выбирать –
И в этой войне нам, дружище, с тобой
Сражаться, а не умирать!

ПЕСНЯ ВЗВОДА РАЗВЕДКИ

Наш лексикон на удивленье прост.
Всё выполняем чётко и досрочно –
Зачистить здание или пройти блокпост,
Не сомневайтесь, всё исполним точно!

Припев:
Мы – взвод разведки, это не пустяк!
Готовы мы к тактической задаче!
Сказали – сделали! И будет только так!
Всё будет только так, а не иначе!

Наш враг пускай запомнит на века:
Разведка славится и рукопашным боем,
А если рядом друга верная рука,
То мы врагу любой сюрприз устроим!

Припев:
Мы – взвод разведки, это не пустяк!
Готовы мы к тактической задаче!
Сказали – сделали! И будет только так!
Всё будет только так, а не иначе!

Нам очень хочется, чтоб кончилась война,
Чтоб мы могли все за столом собраться!
И за Победу осушить бокал до дна,
Чтоб дням войны вовек не повторяться!

Припев:
Мы – взвод разведки, это не пустяк!
Готовы мы к тактической задаче!
Сказали – сделали! И будет только так!
Всё будет только так, а не иначе!
Мы – взвод разведки, это не пустяк!
Готовы мы к тактической задаче!
Придёт Победы день! И будет только так!
Победы нашей! Так, а не иначе!

ДМИТРО КРЕМІНЬ

ШКОЛА

Десятиліття не пройшло,
А як змінилося село,
Хоча незмінні видноколи.
Сльозу втираю крадькома:
Двоповерхової нема
Із голосами діток – школи.
Далекий спогад однайду...

Я вів коня у поводу
Або і сам стояв за плугом...
І ждали діти, вчителі
Мене, поета, у селі,
І кожен був поету другом.
А нині бідні вчителі
На службі в іншому селі,
А з ними – їх незмінні учні...
І на просторі сяє храм,
А в тому храмі – стільки драм,
Що їх пом'янемо на учті.
Маршрутка мчить, і мчить авто.
Суворий воїн із АТО

Ячмінним усом доню коле.
Та чую рідні голоси,
Що за шоломом знов єси,
О школо рідна, княже поле!

* * *

Здіймає Каїн Авеля на вила.
На Місяці.
Я бачу це щодня.
Щовечора...
І місячна могила
Мене у снах щоночі доганя.

Заселять люди місячну Вітчизну?
У черзі з ними знову постою.
А може, знову справлю з ними тризну,
Якщо Вітчизну втратимо свою?
У нас війна. Гібридна та лукава,
Та понад нею Бог і Сатана.
І кров'ю повен череп Святослава,
А ми гадали: випитий до дна...
Удалині чорніє біла хата.
Невже її відрину, мов чужу?
І знов – на батька син і брат на брата?
А вже і ворог перейшов межу.
І доки світ – криваве бойовище,
І черепи повзуть до підошов...

Біблійна ніч.
Космічний вітер свище
Над Авелем і Каїном ізнов.
Голодомор і Главосік – розплата
За кров і зраду проминулих літ.
Але колись тут брат обійме брата
І Божий Син прийде, й Новий Завіт...

ЛЕОНІД РЖЕПЕЦЬКИЙ

КОМБАТ

Я знав це слово
І знав його суть,
Комбати у бій
Солдатів ведуть.
І кожен із них
Справжній друг,
Рідний брат,
А старший у них –
Молодий ще комбат.
І є у комбата
Закон один:
Кожен цей воїн –
Батьків рідний син,
У батька і неньки
Єдиний, один.
І син, як мужчина,
Як патріот,
Пішов на війну
Захищати Народ,

Захищати батьків,
І свій рід, всю родину,
Квітучу і щедру
Свою Україну!
Бо всі ми – Народ,
У силі – єдині,
Незламні і мужні
Іздавна й донині.
Закон цей один:
Щоб із пекла війни
Додому вернулись
Живими сини
І їх, як героїв,
Всі вийшли стрічати,
Сказали батьки:
«Спасибі, комбате!»

НОВІТНЯ «ЕНЕЇДА», АБО БОЕЦЬ АТО ІЗ ПОЗИВНИМ «ВІД ДІДА»

«Не ми прийшли зі зброєю і смертю
На землю ближнього від нас сусіда», –
Такою була сповідь у шпиталі
Бійця-атошника із позивним «Від діда».
«Чому «Від діда»?» – запитав я стиха,
А відповідь почув вже від сусіда.
«Він міномётник, – відповів атошник, –
Коли стріляв, то промовляв «Від діда».
Він мій ровесник, при здоров'ї й силі,
І клятву дав: стояти до загину
За світлу Правду і за нашу Волю,
За рідну землю, за козацьку Україну.
Я ще подумав: «От де справжій лицар,
А вже святою стала його мати,
Коли він рідну залишив домівку,
Йдучи на ґфронт Вкраїну захищати».

В моїй уяві склалася картина:
Герої – козаки, новітня «Енеїда»,
І серед цих героїв-українців –
Боєць АТО із позивним «Від діда».

СПОВІДЬ БІЙЦЯ АТО

У полях, під Савур-Могилою,
Між боями, таки уві сні,
Я побачив себе дитиною
Босоніж, і біжу по росі.

Це було всього лиш секунду,
Сон триває одну мить, проте
Я побачив усіх своїх рідних
І дитинство своє золоте!

Зрозумів я у тую ж хвилину:
Рідний дім – це одвічно святе.
Хто ж, крім нас, захистить Україну
І дитинство дітей золоте?

ІВАН БАКЛИЦЬКИЙ

СОНЕТ КІБОРГУ

Саші Кондратюку, лікарю, який загинув у лютому 2015 року при захисті Донецького аеропорту під час бойових дій АТО

Над Ярославкою неласкава погода,
Холодний вітер виє і скрипить,
А в матері тривога не проходить –
Серденько мліє і душа болить.

А там, на Сході, десь на видовищі,
В оскалі дикім убивця старший брат,
І вітер крутить, над землею свище,
Снаряди падають на голови, як град.

І день конав тяжкою втомою,
Згорав у полум'ї війни,
Там кіборг впав на землю втомлену.

Зітхали труби сумно й маршово,
Коли несли його на крилах зимоньки,
Сільського лікаря, неначе маршала.

ЖЕНІ ЮРЧЕНКУ

Моєму онукові, учаснику бойових дій у зоні АТО

Маріуполь згорав у тюльпанних вогнях,
Вже й задумливий ранок торкнувся фасадів,

І висить над землею незнищенний наш стяг,
І гримить десь за містом гроза канонади.

Заглядає у вічі наполоханий вітер,
І висить на плечах, ніби молот, жилет,
І натягши на нього свій дошкільний светр,
Ти на чатах стоїш, непохитний аскет.

День до тебе прийде, як небо прозоре,
Степ довкола лежить, ніби світ неозорий,
І орел вище хмар пролетить, наче зірка.

Збереже тебе Ангел і поверне додому,
І лунатиме в місті: «Ой, гірко, як гірко!»
І повернеться в світ голубе, невідоме.

ОЛЕКСІЙ ЗІНЧЕНКО

Капітан 1-го рангу очаківського спецзагону, загинув від «Града» у вересні 2014 р. в зоні АТО

Стояли дні вологі і журливі
На відстані жорстокого вогню
Там, де озимі світяться на ниві
Й не пробивають постріли броню.

А над Очаковом синіє тепле небо,
І в морі купались глухарі,
І журавлі курликали над степом,
Губили пір'я сиве по землі.

А там на Сході ще гула війна,
Там падали мої брати від «Градів».
І музика шаліла на естраді.

Гібридна, та не знищена вона.
І ти в святу свою годину
Пішов у вир за рідну Україну.

ЗА МОРЯМИ, ДОЛАМИ, ДАЛЕКО

За морями, долами, далеко
Є краї, де спокій, не жура,
Там до сходу сонця п'є лелека
Воду із джерельного відра.
Там від спеки захищає віття
Кожного і всіх із дня на день,
Там співають і дорослі й діти
Безтурботних, радісних пісень.
Все те – десь, а тут, в моїй країні,
Хліба вдосталь у людей нема!
Ізігнула сиротливо спину
Навіть в теплі дні страшна зима.
Не у двері – в кожне серце стука
Та веде зневіру у двори,
Тож пісні нагадують лиш муки,
І так мало щастя в дітвори.
Хто прокляв нас на крові, напевно!
Демон вимага людських життів!
І невже століттями даремно
Волі й миру наш народ хотів?
Є у нас усе: чудові люди,
Тільки доля вкотре обмина.
Тож чи прийде, хто її розбудить?
А чи світом править сатана?
Запаліть свічки у Божім храмі,
Помоліться, щоби нас простив!
Щоби українськими синами
Час собі дорогу не стелив!
Буде хай у нас, як там, далеко,
В тих краях, де спокій, не жура,
Щоб до сходу сонця пив лелека
Воду із джерельного відра.

ДОКОЛЕ КРОВЬЮ ИСТЕКАТЬ МОЕЙ ОТЧИЗНЕ?

Доколе кровью истекать моей Отчизне
И быть терзаемой разнузданным врагом?
Когда умолкнут плачи вдов на скорбной тризне,
Когда не будет чахнуть рожь под сапогом?

Рек берега её, озёра, перелески
Да солнцем залитые сёла, города,
Морской прибой в ночи, баюкающий плеском,
И волн взлохмаченных мятежных череда

К себе манят воинственные взоры
Тиранов алчущих со скипетром в руках,
Их будоражит и Карпат высоких горы,
И рожь с пшеницей золотистой в закромах.

Любой ценою захватить они желают
Всю Украину – вожделенную страну,
Народ невинный украинский истребляют,
Его втянули в междоусобную войну.

Я свято верю, что любимая Отчизна
С Господней помощью расправится с врагом,
Под сонмом взглядов неприкрытой укоризны
Падут тираны – и сомнут их сапогом!

ЧУМЕ ВОЕННОЙ СКАЖЕМ – НЕТ!

Как горько плачут наши дети,
Склонившись у могил отцов.
Опять война на белом свете,
И льётся вновь людская кровь.

Зачем, скажите, брат на брата
Идёт с оружием в руках?
И не дождётся мать солдата,
В глазах ребёнка только страх.

Горят дома, и рвутся мины,
Идёт набор солдат в АТО,
Мы не воюем на чужбине,
Но погибаем ни за что.

Когда же мир настанет, люди,
И завершит война свой круг,
Когда не станет черных буден
И мирным будет наш досуг?

Кто за судьбу страны в ответе?
Есть чья-то всё-таки вина.
Пусть солнце светит на планете
И сгинет навсегда война.

УКРАЇНІ

Як добре, коли розуміють
Тебе, і мене, і усіх,
Неначе повірив в надію –
І чується, чується сміх.

Такі вже вдались українці,
Вони все жартують, хоч жаль,
Покрив наше серце по вінця
Занепад і туга, печаль.

Ану заспівай, Україно!
Хай люди почують пісень,
Не плач, не сумуй, Катерино,
Ще прийде, ще прийде твій день.

Сплетемо, сплетемо віночки,
Неначе корону вдягнем,
Сини твої вірні і дочки
Не будуть під цим тягарем.

ВІКТОР ПЕНТЮК

ТИ СЬОГОДНІ НЕ ВИЙШОВ ІЗ БОЮ

Інтерпретація вірша
В. Висоцького

І чому все не так? Ніби все, як завжди,
І війна залишилась війною.
Все те саме навкруг, і все ті ж холоди,
Тільки ти не вернувся із бою.

Ти прийшов, як і я, і ми стали разом,
Україну закривши собою.
Вистачало нам місця в окопі обом,
Поки ти не вернувся із бою.

Твоє поруч плече я весь час відчував,
Ми були одним цілим з тобою.
Своїм тілом від куль ти мене закривав,
А сьогодні не вийшов із бою.

Ти весь час жартував і мене «діставав»,
Нам не було всім сумно з тобою.
На світанку раніше за всіх ти вставав,
А сьогодні не вийшов із бою.

Як солдат ти стояв, коли ворог попер,
Лиш міцніше в руках стиснув зброю.
Що тебе вже нема, я відчув лиш тепер,
Коли ти не вернувся із бою.

Серед ночі забув і на тебе гукнув:
«Друже, де ти? Озвись... що з тобою?!»
Тільки вітер холодний в обличчя подув:
Він ще вчора не вийшов із бою.

Стали друзями ми на цій клятій війні,
Була впевненість – нас було двоє.
Все одному тепер. Та здається мені,
Що це я не вернувся із бою.

Наша пам'ять жива, це не просто слова,
Пам'ять всіх нас веде за собою
І наказує нам: пам'ятайте його!
Він – Герой, що не вийшов із бою.

ТЕТЯНА ТРУШ

З ДУМКОЮ ПРО УКРАЇНУ

Нависли сутінки над рідним краєм,
Згасають дні, холодні, мов струмки,
Господь людей тихесенько карає
За вчинки злі і за лихі думки.

І я вже, Боже, навіть і не знаю,
За що така лиха всім доля нам.
О Матір Божа, я Тебе благаю:
Дай розуму хоч трішки ворогам.

А нам усім дай сил це пережити –
Полита рясно кров'ю вже земля.
Скажіть мені, як можна далі жити,
Коли хоронить мати немовля?

Зруйновані оселі, мов надія,
Підірвані, як віра, всі мости.
І вже здалось: помалу гасне мрія,
По хуторах нові звели хрести.

Триває ніч, холодна і кривава,
Війна по селах і містах мете.
Героям України: «Слава! Слава! Слава!» –
Сканують люди, і Майдан гуде.

Душі і тілу завдали тяжкої рани,
Орда зі Сходу суне, наче ніч,
Вбивають нас безбожні басурмани.
Повстаньте, люди, і гайда на Січ!

Край боронить – стискайте міцно зброю!
Нам заповів наш батько Святослав:
«Іду на ви» – з московською ордою,
Каган Хазарський був і занепав…

А ми живемо й будем жити, люди!
В моїм краю співатимуть пісні,
І буде мир, і злагода в нас буде,
Й щасливі дні на батьківській землі!

РОЗДІЛ 4

КРАЇНА МОБІЛІЗУЄТЬСЯ

М. С. Евтушок

«СЕГОДНЯ МЫ ПОМОГАЕМ НАЙТИ ПРОПАВШИХ БЕЗ ВЕСТИ В АТО, А ЗАВТРА НАС МОГУТ ПОСАДИТЬ»*

Гуманитарная миссия «Черный Тюльпан» – проект ВОО «Союз «Народная память», целью которого является поиск, эксгумация и вывоз погибших украинских военных в зоне АТО. Миссия реализовывалась в рамках Гуманитарного проекта Вооруженных Сил Украины «Эвакуация 200»

«Черный Тюльпан» начал работу в зоне АТО со 2 сентября 2014 года по просьбе Вооруженных Сил Украины, которые после боев под Иловайском не могли собрать тела погибших солдат. Комбатанты ДНР не допустили на контролируемые ими территории украинских военных для сбора тел погибших, но согласились на гражданскую волонтерскую миссию. Позже «Черный Тюльпан» стал частью Гуманитарного проекта Вооруженных Сил Украины «Эвакуация 200» вместе с группами гражданско-военного сотрудничества Вооруженных Сил Украины и работниками Национального военно-исторического музея Украины.

С октября 2016 года гуманитарная миссия «Черный Тюльпан» и проект «Эвакуация 200» работают параллельно.

О трудностях, с которыми сталкиваются добровольцы из поисковой миссии «Черный Тюльпан», разыскивая тела погибших во время боевых действий, о сотрудничестве с властями и главных рисках для волонтеров рассказал председатель правления ВОО «Союз «Народная память», руководитель поисковой миссии «Черный Тюльпан» ЯРОСЛАВ ЖИЛКИН.

– Где именно вы сейчас ищете погибших, и какая была последняя находка?

– Наши ребята продолжают заниматься поиском на территории, прилегающей к линии соприкосновения, подконтрольной украинской власти. Мы проводим поиски там, где происходили бои весной-летом 2014 года. Местность не обследована, а ввиду того, что статистика говорит о сотнях пропавших без вести, в том числе и гражданских, то работа у нас есть. Мы собира-

* Вперше опубліковано в інтернет-виданні apostrophe.ua.

ем информацию и время от времени получаем ее. Наша задача – выехать на место, осмотреться, провести предварительные поисковые работы и в случае подтверждения информации дальше сотрудничать с полицией.

– Считается, что война не заканчивается, пока не будет похоронен последний солдат. Как вы помогаете в этом?

– Это избитая фраза, которую невозможно воплотить в жизнь. Ни в одной войне никогда не удастся найти последние останки и перезахоронить по-человечески. Наша задача – собрать сведения и весь пласт информации, который можно зафиксировать на месте. Сейчас мы работаем на нашей территории, где действует законодательство Украины, это значит, что гражданские лица не имеют права заниматься судебно-медицинскими мероприятиями. В частности, эксгумация и исследование места происшествия – это зона ответственности полиции. Поэтому мы в качестве добровольцев – подчеркиваю: на подконтрольной Украине территории – проводим добровольные поисковые работы. Если информация подтверждается, мы помогаем полиции в следственных действиях. А после этого тело передается на исследование в морг, где проводится забор ДНК (если это возможно) и сопоставление с имеющейся базой.

– Какая из этих стадий самая трудная?

– Самая трудоемкая задача – это поиск информации и непосредственно места захоронения. Когда нет тела, то с чем работать, как проводить поиск? Сначала нужно опросить множество людей – свидетелей, бывает, что военнослужащие обращаются на горячую линию. Таким образом мы нашли одного нашего военнослужащего, которого не смогли найти после обстрела: в бою погибли восемь человек, семерых погибших эвакуировали, а восьмого не могли найти. Обратившийся военнослужащий рассказал, что просто при нем в этого человека попал снаряд и его разорвало на мелкие куски. Этот свидетель не знал, кому передать данную информацию. Он обратился к нам, мы выехали на место, нашли фрагменты тела. Полиция приобщила их к делу, так был запущен процесс идентификации. Минус один без вести пропавший.

– Скольких вы нашли, если говорить о зоне АТО?

– Трудно сказать, работа комплексная... Во время боев под Дебальцево в 2015 году поступило много погибших без документов, мы буквально десятками их перевозили на микроавтобусе. А по ходу пытались составить к ним хоть какие-то документы: описывали, в чем одет, что при нем было. Впоследствии время показало, что это очень важный пласт работы.

Были также выезды на ту территорию, где мы опрашивали местных жителей, осматривали места гибели наших военнослужащих, например, где были сожжены колонны под Иловайском: обследовали территорию, выявляли места захоронений и просто тела, которые на поле лежали. Мы оформляли их, описывали и вывозили на нашу территорию, где передавали судебно-медицинским работникам.

Всего было эксгумировано и перевезено более 800 тел. Эксгумировано и найдено – около 340 фрагментов и тел.

– Есть ли возможность посчитать, сколько их остается в «серой зоне» и на неподконтрольной Украине территории?

– Только императивными данными. Около сотни военнослужащих с нашей стороны считаются без вести пропавшими, или неидентифицированными. Ведь под Днепром есть десятки неидентифицированных могил. Процесс идет трудно, медленно, там много нестыковок, и здесь должна быть коллегиальная работа. Есть посмертный и прижизненный массив информации, и эти комплексы нужно сопоставить. Сопоставление по базе ДНК – лишь один из методов, кроме него, должно быть множество других.

– Например?

– Был случай, когда мать потеряла сына. Она сдавала ДНК, но тест не подтвердил родство. Впоследствии выяснилось, что

она не была его биологической матерью, она этого ребенка усыновила, и в масштабах своего понимания эта женщина не знала, зачем нужен материал для ДНК. Мы пошли по другому пути: нашли биологическую мать, которая отказалась от этого ребенка (оказалось, она жила чуть ли не в соседнем доме), уговорили ее сдать ДНК, и ДНК совпало с материалом погибшего. А мать, которая его вырастила, не могла найти своего сына три года. Следователи не знали такого нюанса, что ребенок усыновлен, и просто выписали постановление на забор ДНК и велели ждать. И это только один маленький пример.

– То есть подобные поиски менее эффективно проводятся государством, чем волонтерами?

– Увы, да, но мы не можем в полной мере участвовать в этом процессе, поскольку наше участие изначально не было никак официально закреплено. Например, к разряду трагичных курьезов можно отнести ситуацию, случившуюся в сентябре 2014 года. Представители Минобороны попросили нас о помощи. Мы просили, чтоб нам дали хоть какой-то документ, объясняющий, на основании чего мы там находимся. Впоследствии был создан отдел военно-гражданского сотрудничества, ныне возглавляемый полковником Ноздрачевым. Я беседовал с ним лично, он сказал, что они договорились с сепаратистами, но те заявили, что военных не пустят, а мы, добровольцы, – герои, потому что согласились на эту миссию. Наша задача – найти и привезти. Задача была абсолютно размытая. Когда мы поехали туда впервые, то не знали, с чем столкнемся. Нам сказали, что есть договоренность: нам дадут охрану, и нас там никто не тронет. Хотя перед Иловайском вроде тоже обо всем договорились, поэтому на самом деле страшновато было, но доехали нормально – нас не расстреляли. Наша задача – посмотреть и поспрашивать, у нас не было даже возможности вывезти тела, описать их как-то. Первая нам попалась Степановка – там лежало шесть тел. Видимо, крупная мина попала просто ребятам под ноги – их разбросало буквально по кусочкам: там – руки, там – ноги. Их же надо было не перепутать! А еще – зафиксировать, что с ними было, сфотографировать, пронумеровать мешки, понимать, кто и где. Никто не был готов к такому.

По ходу мы завели поисковый дневник, где каждый день все записывали. Следственные органы дали нам бланки, которые они заполняют при обнаружении трупа, но это совсем не подходило под наши реалии, ведь иногда приходилось чуть ли не под танками работать. Мы фиксировали необходимый минимум: GPS-координаты, фотографировали вещи, обнаруженные при человеке, которые помогли бы опознать его впоследствии, например, крестик или часы. Дальше мы поняли, что фрагментов тел много, а мешки все черные, поэтому придумали кодировку для мешков. То есть приходилось на ходу все придумывать, ведь никто ранее не сталкивался с этим – ни мы, ни государство.

– Кому принадлежат эти данные, и где они собраны?

– Вся информация с наших поисковых работ – GPS-данные, схематика местности, фотофиксация, скажем, танка или БТР, у которого есть уникальная шилда – заводской номер, номера оружия – все это в электронной базе данных, но она не легализована, ее некому передать. Если бы этот массив информации собрал судмедэксперт, заверил ее подписью и печатью, то это легализовало бы эти данные. Мы – общественники, естественно, что собранные нами материалы не могут быть приобщены к уголовному делу. То есть всю эту информацию мы собирали даже не знаю, для кого...

– То есть она нигде не задействована?

– Нет.

– А можно просто передать ее, подарить?

– Да я не против, нам звонили отдельные следователи, мол, что вы скажете по такому-то телу. Мы предоставляли все, что у нас было. Однажды пришла мама погибшего и попросила справку о том, в каком именно месте мы нашли тело ее сына. Эту справку требовали в Минобороны – погибших сослуживцев ее сына наградили, а его – нет. Конечно, мы ей все написали: номер тела, то, что был найден на поле боя, одет «по войне» и так далее. Не знаю, помогло ли это, но, тем не менее, бывало и такое.

– Почему вы должны работать с полицией в вопросе поиска тел и сбора данных?

– Минобороны не занимается идентификацией или судебно-медицинскими мероприятиями. Почему мы сотрудничаем с Нацполицией? Есть такая статья – незаконное завладение телами.

– Вам вменяют это «незаконное завладение телами»?

– Пока нет, но, судя по развитию ситуации, недалек тот час, когда может произойти и это. Де-юре мы совершали преступления – мы не имеем права выкапывать тела. Это просто устная договоренность, у нас нет никакого документа, разрешающего нам проводить такие работы.

– Но вас попросили в Минобороны, разве нет?

– А каким документом это подтверждено? Это устная договоренность – и не более того. Нет в природе такого документа с печатью чиновника, где бы говорилось, что вам, ребята, из-за форс-мажора мы разрешаем проводить такие вот работы. Мы где-то в каком-то приказе проходим, что нас «долучають як сили й засоби», не описывая, что именно мы выполняем, сказано – эвакуацию. Проводить следственные действия мы не имеем права. Тогда, в 2014 году, мы понимали, что через пять-десять лет кто-то может сказать, что формально мы – преступники. Де-юре я могу сказать: мы преступники, потому что не имели права этим заниматься. Но мы понимали, что матери ждут своих сыновей…

РЕЗНИЧЕНКО ИГОРЬ ВЛАДИМИРОВИЧ (Игорь Молодан) – член Национального союза журналистов Украины, инструктор по выживанию и тактической медицине международной категории, «Воин-миротворец», «Почетный десантник», рекордсмен национального реестра рекордов Украины.

В 1997 году окончил Харьковский институт лётчиков, бакалавр «авиации и космонавтики»; специалист «военного управления тактического уровня». В 2005 году заочно окончил Харьковский национальный педагогический университет им. Г. С. Сковороды, специалист-«юрист». В 2006 году окончил Национальную академию обороны Украины, магистр «военного управления оперативно-тактического уровня».

18 лет служил в разных видах и родах ВС Украины (ВВС, СВ, ВДВ), участвовал в Миротворческой миссии ООН в Западной Африке.

Сертифицированный инструктор международной категории по выживанию. Полярник. Автор курсов и методик автономного выживания. Написал около ста публикаций в отечественных и зарубежных журналах. Является автором книг: «Учебник по выживанию в экстремальных ситуациях» (2016 г.), «Автономное выживание в экстремальных условиях и автономная медицина» (2015 г.). Соавтор книги «Дороги війни» (2017 г.).

Сертифицированный инструктор по тактической медицине (TCCC) международной категории. Автор курсов по экстренной медицине и доврачебной помощи. Автор раздела книги «Автономная медицина». На волонтерских началах подготовил больше двухсот бойцов морской пехоты, тактической авиации, национальной гвардии. За волонтерскую деятельность награжден медалью «Защитнику Отечества».

Является основателем и руководителем тренинг-центра Avtonom.club.

С 2015 по 2017 годы независимый эксперт и консультант Министерства обороны Украины и Генерального штаба Вооруженных Сил Украины по снаряжению, питанию, средствам защиты, экипировке, медицинскому снаряжению, изделиям военного и туристического назначения. Провел около 200 тестов прототипов и серийных образцов, разработанных как в МО Украины, так и более чем 60 производителей. Организовал 12 экспедиций по испытаниям изделий в разных уголках планеты. Основатель и руководитель «Центра экспертных испытаний», который вошел в структуру тренинг-центра Avtonom.Club.

С 2016 года – в резерве Вооруженных Сил Украины. Во время службы были организованы и проведены три экспедиции в разных уголках планеты для испытания прототипов и штатных образцов обмундирования украинских военных, курсы по тактической медицине (TCCC).

В 2018 году приказом Министра обороны Украины назначен начальником отдела мониторинга Главного управления развития и сопровождения материального обеспечения ВСУ. Подполковник.

И. Молодан

РЕЗЕРВИСТЫ ТЕСТИРУЮТ ВОЕННУЮ ФОРМУ В РАЗЛИЧНЫХ УГОЛКАХ ПЛАНЕТЫ*

Все началось с инициативы Центра экспертных испытаний, руководство которого предложило в январе 2017 года проводить независимые испытания штатных образцов формы и снаряжения не только на территории Украины, но и в самых экстремальных условиях на планете.

Как известно, украинские военные выполняют свой конституционный долг не только на территории своей страны. Международные обязательства могут закинуть их в любую точку планеты. На сегодняшний день открыты миротворческие миссии ООН по поддержанию мира в таких странах, как Демократическая Республика Конго, Республика Южный Судан, на Кипре, в Исламской республике Афганистан. Украинские военные уже несколько лет участвуют в операции «Северный сокол» по доставке грузов в Гренландию. Где окажутся наши ребята завтра, никто не может прогнозировать. Поэтому разрабатываемые новые образцы формы и снаряжения должны учитывать специфику задач, которые выполняют украинские военнослужащие в различных уголках планеты.

Все ведущие армии мира учитывают природные и климатические особенности регионов, где используются их подразделения. Разработчики новых образцов одежды и экипировки испытывают свои прототипы в условиях, максимально приближенных к реальным. С подобной инициативой вышел и Центр экспертных испытаний и получил поддержку от Министерства обороны Украины в лице нашего ни-

* Стаття продовжує матеріали про внесок миколаївців у матеріально-технічне відродження Збройних Сил України.

колаевского земляка, начальника Главного управления развития и сопровождения материального обеспечения Вооруженных Сил Украины полковника Марченко Д. А., и производителей, которые согласились спонсировать подобные мероприятия вместе с Центром экспертных испытаний в моем лице.

В январе 2017 года была проведена первая экспедиция подобного рода за Полярный круг на территории финской Лапландии. В этой экспедиции испытывалась штатная модель зимних ботинок, которые уже поставлялись на оснащение армии. Экспедиция проводилась в непростых погодных и климатических условиях полярной ночи в переходной зоне лесотундры и тундры. Сугробы доходили до пояса, а столбик термометра редко поднимался выше десяти градусов мороза. За время экспедиции было выявлено ряд замечаний, которые впоследствии были учтены производителем. Была разработана антискользящая подошва с новым протектором, который лучше сцеплялся со скользкой поверхностью, а в саму резину, которая начала изготавливаться по зимнему варианту, производитель интегрировал текстильную крошку. В остальном ботинки получили высокие оценки. Они хорошо держат тепло, если используются с парой зимних треккинговых носков и с соблюдением других правил ношения зимней обуви, не пропускают влагу, а влагу от ног выводят с помощью мембраны.

Результаты были обнадеживающие. Военные и промышленники обратили внимание на данный проект, и уже в июне 2017 года была организована экспедиция в центральную часть Сахары для испытания летнего комплекта формы и модели летних штатных ботинок. Условия были сложными с учетом высоких температур песка и воздуха, а также отсутствием привычных благ цивилизации. Нескольких дней хватило, чтобы определить достоинства и недостатки летнего полевого комплекта и летних ботинок. Основным и самым главным недостатком стала не подходящая для жаркого климата ткань. Раньше в жарком климате действительно использовался 100-процентный хлопок, но сейчас есть множество альтернативных тканей, которые гораздо лучше справляются с терморегуляцией организма. Ботинки также оказались не на высоте, так как при интенсивных нагрузках мембрана не успевала справляться с увеличенным потовыделением на стопах. По возвращении из экспедиции разработчиками было предложено полностью поменять состав ткани для летнего полевого костюма, а производителям перейти на облегченный вариант летних ботинок без мембраны и с тканевой основой берец, так как промокшие ноги, которые быстро высыхают в жаркий период, менее опасны, чем прелые стопы внутри.

Третья экспедиция по испытанию вещевого имущества ВСУ была организована и проводилась в сентябре 2017 года в условиях шведской тайги. На экспедицию были выделены прототип

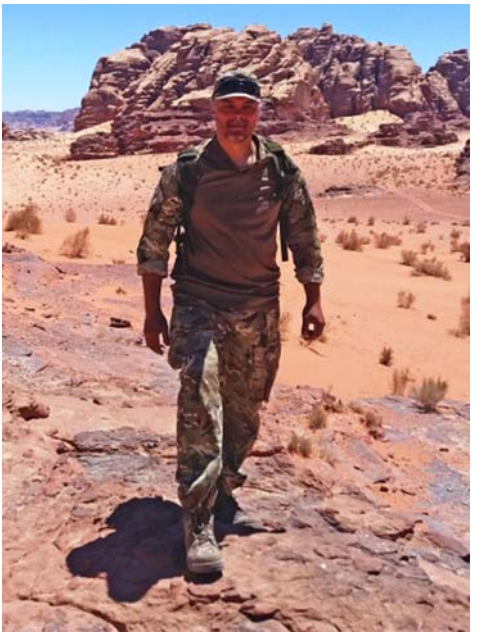

ботинок летних с низким берцем, которые планировались на оснащение войсковых спецподразделений, и костюм специальный. Все образцы отработали прекрасно, без существенных замечаний. Повышенная влажность таежных лесов межсезон-

ного периода и сложные природные условия позволили более детально изучить прототипы, разработанные ГУРСМО ВСУ. Было несколько незначительных замечаний, которые разработчики обещали учесть при написании технических условий, но, в общем, цели были достигнуты, а задачи полностью выполнены.

Следующая экспедиция проводилась в январе 2018 года в высокогорной местности швейцарских и австрийских Альп. Целями экспедиции были испытания штатного многослойного зимнего комплекта ВСУ, который состоял из первого слоя – кальсоны и реглан, второго слоя – термокомплект, третьего слоя – флисовая кофта со штанами, четвертого слоя – утепленный комплект и пятого слоя – ветровлагозащитный костюм. Также были испытаны флисовая шапка, шарф-труба зимняя и зимние перчатки. В условиях резко меняющегося высокогорного климата были выявлены недостатки первого слоя, которые заключались в неправильно подобранной ткани, флисовой кофты, которая не выводила влагу на следующий слой, и перчаток, которые были сделаны конструктивно неправильно. Результаты экспедиции были доведены разработчикам МОУ для дальнейших исправлений. В остальном комплект проявил себя достаточно хорошо как по теплоизоляционным, так и по ветроводозащитным параметрам.

В апреле 2018 года была проведена уже пятая экспедиция Центра экспертных испытаний для нужд военной промышленности и разработчиков МОУ. Экспедиция проводилась в горно-пустынной местности южной части Иордании. В этот раз испытывался прототип летних ботинок с высоким берцем, которые разрабатывались специально для жарких стран, а также летний британский комплект полевой формы для формирования рекомендаций нашим промышленникам и разработчикам. Экстремально жаркие условия и сложный рельеф местности позволили правильно расставить акценты и определить надежность, функционал и эргономику изделий. По результатам экспедиции были сформулированы предложения по улучшению штатного вещевого имущества для военнослужащих, которые проходят службу в жарких странах. Все предложения и рекомендации учтены Главным управлением развития и сопровождения

материального обеспечения Вооруженных Сил Украины и взяты в работу.

Само собою разумеется, что все образцы предварительно испытывались в разных природных и климатических условиях Украины. Они побывали на полигонах, полевых выходах, в автономках и походах. Но именно испытания в экстремальных условиях позволяют более широко взглянуть на проблематику и выявить те недостатки, которых можно не заметить в умеренном климате. Поэтому будет уместным продолжать испытания новых образцов в Заполярье, в тропических и экваториальных широтах в составе миссий наших миротворцев и дать им официальный статус, что, несомненно, поднимет авторитет страны и приблизит украинскую армию к международному признанию как динамично развивающейся структуры.

За прошедший год вопросы вещевого обеспечения значительно продвинулись вперед, но остался ряд структурных предложений, которые позволят ускорить процесс принятия на оснащение более качественных и практичных образцов обмундирования, снаряжения и специальной одежды. В Главном управлении развития и сопровождения материального обеспечения Вооруженных Сил Украины пришли к пониманию, что нужно распределять полномочия и создавать структуры сдержек и противовесов. Таким образом, планируется, что заказчик в лице Центра тылового обеспечения ВСУ будет формировать технические задания и отправлять их в ГУРСМО ВСУ на отработку как исполнителю. Контроль качества ляжет на отдельную структуру, а для развития планируется создать специальный Отдел тестирования, мониторинга и совершенствования вещевого имущества ВСУ.

И. Молодан

АВИАЦИОННЫЙ СПЕЦНАЗ – БУДУЩЕЕ УКРАИНСКОЙ АВИАЦИИ*

Анализ безвозвратных потерь авиационной техники, экипажей и личного состава, а также авиационной техники, подлежащей ремонту и восстановлению после выполнения боевых заданий за 5 месяцев АТО на востоке Украины в 2014 году, показал полное отсутствие поддержки авиации с земли, выраженной в неудовлетворительной разведывательной работе на линии боевого соприкосновения и в тылу противника, связанной с выявлением авиационных средств обнаружения и поражения, полное отсутствие информирования об этом экипажей, плохой подготовке авиационных наводчиков и несовершенстве законодательной базы. Из анализа, взятого из открытых источников, следует, что за короткий период было потеряно более 20 единиц авиационной техники, погибли десятки экипажей и более сотни человек личного состава, возникали проблемы с эвакуацией летных экипажей после вынужденной посадки или приземления с парашютом на территории противника.

Очевидно, что украинская авиация ни в прошлом, ни сейчас не способна полноценно выполнять боевые задания в связи с отсутствием подготовленных надлежащим образом специалистов, обеспечивающих поддержку экипажей с земли и выполняющих целеуказания, что в значительной мере ограничивает успешное проведение сухопутных операций, эвакуацию и спасение личного состава в зоне боевых действий. Это свидетельствует о неспособности штатных авиационных наводчиков выполнять свои боевые задачи, об отсутствии действующей боевой группы авиационного спасения и эвакуации и неотработанном взаимодействии между сухопутными и авиационными подразделениями.

---

* Бойові дії на Сході України поставили на порядок денний необхідність узагальнення набутого досвіду, викликали потребу приймати екстрені заходи з ліквідації виявлених недоліків. Одним із фахівців, які втілюють цей гіркий досвід у конкретні плани реформування ЗС України, і є автор даної статті.

Безусловно, современной Украине следует учиться на своих ошибках и использовать опыт (в том числе и отрицательный) наиболее продвинутых и успешных армий мира, чтобы в дальнейшем избежать неоправданных потерь, как авиационных технических средств, так и высокоподготовленных лётных экипажей. Следствием этого станет экономия времени и миллиардов гривен на восстановление безвозвратных потерь, которые можно избежать, создав подразделение специального назначения с безусловным правом принимать решения в зоне ответственности по применению авиации и авиационных средств поражения с соблюдением мер безопасности, а также нести полную ответственность за выполнение экипажами боевых задач.

Опираясь на опыт ведущих армий мира, уже второй год предлагается в сжатые сроки создать специальный авиационный отряд (САО), который будет подчиняться непосредственно командованию Сил Специальных Операций. Непосредственное подчинение необходимо для сокращения до минимума принятия решения на применение авиации Воздушных Сил, Сухопутных войск, Военно-Морских Сил и других министерств (ведомств) в интересах наземных и морских подразделений.

В состав САО целесообразно включить такие подразделения:

- Группа «А». Группа авиационных наводчиков и снайперов.
- Группа «Б». Группа малых беспилотных летательных аппаратов и технических средств связи, разведки и целеуказания.
- Группа «В». Группа поисково-спасательного обеспечения и эвакуации.

Состав САО должен обеспечивать полномасштабные боевые действия Вооруженных Сил Украины и использоваться в интересах сухопутных и морских подразделений для выполнения ими поставленных боевых задач с привлечением авиации: прикрытие с воздуха при действии на переднем крае; проведение спасательных операций и эвакуации личного состава и т.д. Учитывая специфику задач и численный состав ВС Украины, целесообразно создание данной группы численностью около 170 человек, что обеспечит полномасштабные боевые действия 6

бригад ВСУ на основных стратегических направлениях. Численность отряда может быть увеличена пропорционально стратегическим интересам и планам командования МОУ. Данный отряд может быть создан за счет сокращения штатных должностей передовых авиационных наводчиков в структуре ВСУ, что позволит перенаправить высвобождающиеся денежные средства на новую структурную единицу.

Боевой единицей при выполнении боевого задания группой «А» должен стать боевой пост наведения (БПН): два авиационных наводчика – старший авиационный наводчик и авиационный наводчик-снайпер – это наиболее оптимальный состав, учитывая специфику выполняемых задач, автономность и маскировку.

Боевой единицей при выполнении боевого задания группой «Б» должен стать боевой пост разведки и корректировки огня (БПРКО) – два корректировщика огня (оператор БПЛА и корректировщик огня артиллерии).

Боевой единицей при выполнении боевого задания группой «В» должна стать команда эвакуации и спасения (КЭС) – четыре спецназовца (три «коммандос» – поисково-спасательных специалиста и один медицинский работник).

Боевые единицы, в свою очередь, входят в состав группы боевого управления и разведки (ГБУР), которая во время боевых действий оперативно дислоцируется непосредственно в составе бригады, подчиняясь Оперативному объединенному штабу или штабу ССО, в зависимости от поставленных задач.

ГБУР состоит из начальника ГБУР и офицера аналитического отдела, которые оперативно входят в состав объединенного штаба бригады (полка) и отвечают за взаимодействие боевых единиц группы «А» с авиацией, сбор и передачу командованию ССО или объединенному штабу разведывательных данных в зоне ответственности, полученных от групп «А» и «Б», планирование спасательных операций и эвакуации подразделений и экипажей непосредственно из зоны боевых действий.

Группа «В» (КЭС) во время боевых действий находится в приданном авиационном подразделении в постоянной боевой готовности и привлекается для выполнения боевых задач по поиску и спасению экипажей, а также к операциям по освобождению пленных по команде командира САО, который вместе с заместителем и двумя офицерами аналитического отдела располагается в штабе антитеррористических операций, объединенном штабе МО или штабе ССО.

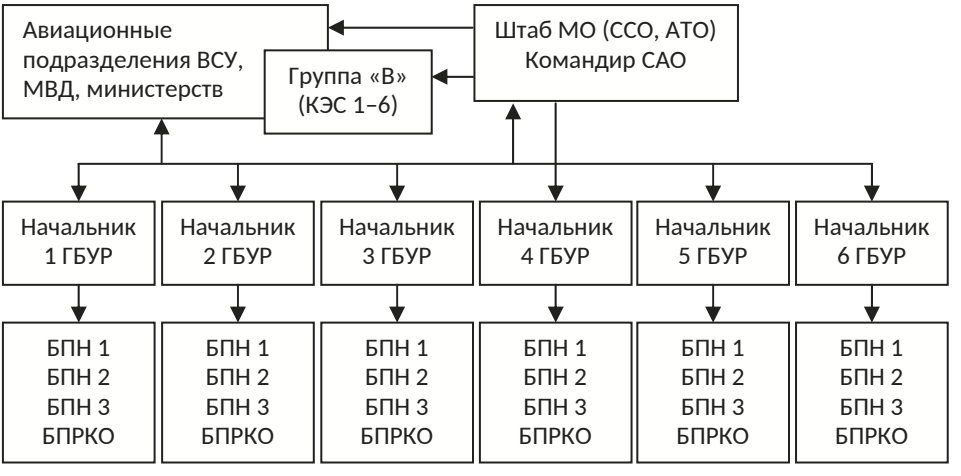

Схема взаимодействия САО

Задачи группы «А»:

1. Наведение боевых (военно-транспортных) вертолетов на наземные (морские) цели визуальным способом и с помощью технических средств наведения.
2. Наведение боевых (военно-транспортных) вертолетов на воздушные малоскоростные и маловысотные цели с помощью технических средств наведения.
3. Целеуказания санитарным и военно-транспортным вертолетам в зоне ответственности.
4. Наведение истребителей на воздушные цели с помощью ИКО РЛС и других технических средств.
5. Наведение штурмовой и бомбардировочной авиации на наземные (морские) цели визуальным способом и с помощью технических средств наведения (ИКО РЛС).
6. Целеуказания и информационная поддержка самолетов военно-транспортной авиации и экипажей десантных вертолетов в зоне сброса груза (личного состава) или на полевом аэродроме (площадке приземления).
7. Выполнение сопутствующих задач: сбор разведывательных данных как в непосредственной близости от линии соприкосновения, так и в тактической глубине; корректировка огня артиллерии, работа снайпером по прикрытию боевого поста наведения и уничтожению живой силы и техники.

Задачи группы «Б»:

1. Управление БПЛА непосредственно в зоне боевых действий для сбора разведывательной информации о противнике.
2. Сбор и передача в штаб разведывательной информации как с БПЛА, так и оперативно собранных данных.
3. Обеспечение отряда средствами связи, целеуказания и наведения, технический контроль их исправности.
4. Обеспечение связью для взаимодействия боевых подразделений с вышестоящим штабом, авиацией и артиллерией.
5. Корректировка огня артиллерии исходя из задач и полученных данных от БПЛА.
6. Информационная и техническая поддержка выполнения боевых задач.

Задачи группы «В»:

1. Поиск и спасение экипажей, потерпевших бедствие.
2. Уничтожение авиационной техники в месте падения или экстренной посадки в случае невозможности эвакуации секретных блоков и документации.
3. Обеспечение заброски боевых постов наведения в указанный сектор и прикрытие во время высадки или десантирования.
4. Обеспечение эвакуации личного состава, в том числе и боевых постов наведения после выполнения ими боевого задания.
5. Прикрытие с земли и воздуха во время проведения спасательных операций.
6. Проведение спасательных операций по освобождению экипажей и личного состава, попавшего в плен.
7. Оказание неотложной медицинской помощи во время спасения и эвакуации.
8. Оперативное оказание медицинской помощи в месте дислокации до отправки раненых в медицинские учреждения.

Основной целью создания специального авиационного отряда является непосредственная авиационная поддержка наземных (морских) подразделений. Поэтому специфика подготовки подобного рода специалистов должна учитывать как авиационную, так и общевойсковую и морскую подготовку. Исходя из вышеперечисленных целей, подготовка подобного рода специалистов должна проводиться в несколько этапов:

Группа «А»:

I. Авиационная подготовка в Николаевском специализированном центре боевой подготовки авиационных специалистов ВС Украины (в/ч А 2488) – 1 месяц.

Теория: «Тактика Воздушных Сил Украины», «Авиационная метеорология», «Средства связи и радиолокационного контроля», «Наведение ЛА на воздушные цели», «Наведение ЛА на наземные (морские) цели», «Боевое применение и управление действиями подразделений авиации», «Руководство полетами, радиообмен, руководящие документы».

Практика: ознакомительные полеты на лётных тренажерах, подготовка на ТМК-84 «Репитер», наведение самолетов и

вертолетов на наземные цели на авиационном полигоне (Широкий Лан, г. Николаев), руководство полетами и наведение самолетов на воздушные цели в качестве стажера с рабочего места ОБУ (РДЗ) на аэродроме Кульбакино (г. Николаев).

II. Парашютно-десантная подготовка на базе 142-го учебного центра ССО (в/ч А 2772) – 1 месяц.

Теория: «Тактика ВДВ и СВ Украины», «Парашютная подготовка», «Подготовка на ВДК», «Стрелковое и снайперское дело», «Десантирование людей и груза», «Войсковая разведка», «Саперное дело», «Артиллерийская корректировка огня», рукопашный бой.

Практика: прыжки с парашютом, десантирование с технических средств передвижения, стрельба на стрелковом полигоне, артиллерийская корректировка огня.

III. Морская десантная подготовка на базе Очаковского морского центра специального назначения ССО Украины (в/ч А 1594) – 1 месяц.

Теория: «Тактика ВМС», «Морское десантирование людей и техники», «Подготовка подводного снаряжения», «Морская разведка», «Тактика ведения боевых действий под водой», подводный бой.

Практика: погружение под воду с аквалангом, прыжки с парашютом на воду, морское десантирование, наведение ЛА на морские цели.

IV. Курс выживания и оказания медицинской помощи. Теоретический курс проводится непосредственно в месте базирования санинструктором и инструкторами по выживанию и тактической медицине – 1 месяц.

Теория: «Эвакуация на местности», «Медицинская подготовка», «Автономное выживание», «Основы скалолазания».

Практика: оказание неотложной помощи при ранениях, навыки реанимации и автономного выживания в пустыне (Алешки, Херсонская область); горах (Карпаты, Ивано-Франковская область); степях (Гранитно-степное Побужье, Николаевская область); болотах (Западная Украина, Житомирская область); плавнях (дельта Дуная, Одесская область); на море и островах (п/о-в Кинбурн, о-в Тендровская коса, Николаевская область).

Выпускной экзамен: участие в комплексных учениях с использованием авиации.

Группа «Б»:

I. Авиационная подготовка в Николаевском специализированном центре боевой подготовки авиационных специалистов ВС Украины (в/ч А 2488) – 1 месяц.

Теория: «Тактика Воздушных Сил Украины», «Авиационная метеорология», «Средства связи и радиолокационного контроля», «Боевое применение и управление действиями подразделений авиации».

Практика: управление БПЛА и выполнение практических задач по сбору разведывательной информации на авиационном полигоне (полигон Широкий Лан, г. Николаев).

II. Общевойсковая подготовка на базе 142-го учебного центра ССО (в/ч А 2772) – 1 месяц.

Теория: «Тактика ВДВ и СВ Украины», «Войсковая разведка», «Разведка с помощью БПЛА», «Артиллерийская корректировка огня с помощью БПЛА».

Практика: артиллерийская корректировка огня, управление БПЛА.

III. Курс выживания и оказания медицинской помощи. Теоретический курс проводится непосредственно в месте базирования санинструктором и инструкторами по выживанию и тактической медицине – 1 месяц.

Теория: «Эвакуация на местности», «Медицинская подготовка», «Автономное выживание», «Основы скалолазания».

Практика: оказание неотложной помощи при ранениях, навыки реанимации и автономного выживания в различных природных и климатических условиях.

Выпускной экзамен: участие в комплексных учениях с использованием авиации.

Группа «В»:

I. Парашютно-десантная подготовка на базе херсонской 11-й отдельной бригады армейской авиации СВ ВС Украины (в/ч А 1610) – 1 месяц.

Теория: «Парашютная подготовка», «Поисково-спасательное обеспечение», «Десантирование людей и груза», «Войсковая разведка».

Практика: прыжки с парашютом, проведение поисково-спасательных работ как на земле, так и на воде.

II. Боевая подготовка на базе 142-го учебного центра ССО (в/ч А 2772) – 1 месяц.

Теория: «Тактика боевых действий в городе», «Стрелковое и снайперское дело», «Войсковая разведка», «Саперное дело», «Действия по освобождению пленных», «Артиллерийская корректировка огня», рукопашный бой.

Практика: десантирование, проникновение в здания, стрельба на стрелковом полигоне, артиллерийская корректировка огня.

III. Морская десантная подготовка на базе Очаковского морского центра специального назначения ССО Украины (в/ч А 1594) – 1 месяц.

Теория: «Тактика ВМС», «Морское десантирование людей и техники», «Подготовка подводного снаряжения», «Морская разведка», «Тактика ведения боевых действий под водой», подводный бой.

Практика: погружение под воду, прыжки с парашютом на воду, морское десантирование, захват морских судов.

IV. Курс выживания и оказания медицинской помощи. Теоретический курс проводится непосредственно в месте базирования санинструктором и инструкторами по выживанию и тактической медицине – 1 месяц.

Теория: «Эвакуация на местности», «Медицинская подготовка», «Автономное выживание», «Основы скалолазания».

Практика: оказание неотложной помощи при ранениях, навыки реанимации и автономного выживания в различных природных и климатических условиях.

Выпускной экзамен: участие в комплексных учениях с использованием авиации.

Подготовка подобного рода специалистов позволит в дальнейшем привлекать их к инструкторской работе в различных подразделениях ВСУ по соответствующим направлениям. Также на базе САО будет возможна подготовка лётного состава и спецназа по выживанию в безлюдной местности.

В месте базирования, в качестве повседневной подготовки, авиационный спецназ обязан постоянно совершенствовать свои знания в таких теоретических дисциплинах, как «Иностранный язык и радиообмен, согласно требованиям ICAO», «Средства связи и РЛС», «Боевое применение и управление действиями подразделений авиации», «Тактика ведения боевых действий», «Выживание и маскировка».

Практически, в зависимости от специализации:

– отрабатывать упражнения по наведению ЛА на наземные (морские) цели во взаимодействии с армейской авиацией, штурмовой и бомбардировочной авиацией – группа «А»;

– совершенствовать навыки вождения по пересеченной местности в экстремальных условиях (пустыня Алешки, Херсонская область) – группы «А», «Б», «В»;
– совершенствовать навыки управления БПЛА – группа «Б»;
– совершенствовать огневую подготовку из штатных единиц вооружения – группы «А», «Б», «В»;
– проводить автономки по выживанию в экстремальных условиях с отработкой навыков маскировки на местности и скрытного передвижения – группы «А», «Б», «В»;
– совершенствовать физические показатели – группы «А», «Б», «В»;
– регулярно проводить командно-штабные учения – командный состав, штаб САО и группы «А», «Б», «В»;
– выполнять десантирование и прыжки с парашютом – группы «А» и «В».

По примеру американской и других ведущих армий мира авиационный спецназ, учитывая особенности высокой мобильности и автономности, на своем вооружении должен иметь наиболее современную технику, включающую лазерные дальномеры, приборы ночного видения, GPS, бинокли, тепловизоры, радиостанции, солнечные батареи, средства обозначения (маркировки) цели, средства подачи сигналов с земли, носимые аварийные запасы, малые беспилотные ЛА. Специальная одежда, оружие и средства защиты принимаются на вооружение отдельным приказом.

Действительность:

1. Передовой авиационный наводчик (ПАН) работает в команде с разведкой или спецназом, тем самым раскрывая себя. Задача снайпера – лишь вычислить ПАНа в группе и лишить группу поддержки с воздуха (атака, эвакуация). Утечка информации из штаба, на примере Афганистана, часто облегчала задачу противнику.
2. Взаимодействие происходит по линии ПАН – начальник ГБУ – штаб ведомства – ведомственное авиационное подразделение. Часто требуется согласование с ГШ. Это усложняет, а зачастую делает невозможным привлечение нужного количества авиации (ресурса) и необходимого типа и количества боекомплекта. Времени на согласование уходит

столько, что в 90% случаев поддержка или запаздывает, или становится уже не нужна, по крайней мере живым.

3. Отсутствует специализированное подразделение по спасению экипажей в боевой обстановке. Есть служба парашютно-спасательная (ПС и ПДС), но ее задачи – только поиск и подъем экипажей, потерпевших бедствие. Никаких вопросов боевого прикрытия, освобождения пленных экипажей и т.п. не стоит.
4. Авианаводчик не получает достоверных разведывательных данных о состоянии дел за передним краем. Он может лишь визуально определять риски и возможные последствия для войск и авиации.
5. Авианаводчик не несет персональной ответственности за неправильное применение авиацией средств поражения по его вине, за безопасность полетов в зоне ответственности.
6. Никто в целом не несет ответственности за задержку или слабо мотивированный отказ от использования авиации в ключевых операциях, за уничтожение авиации на передовой в связи с отсутствием разведывательных данных и неправильными действиями авианаводчика. Не отработана система взаимодействия с четкими действиями экипажа и ПАНа.
7. Авианаводчик дает лишь целеуказания, но не имеет законных оснований полноценно руководить экипажем в зоне ответственности, так как не является по руководящим документам членом группы руководства полетами, выдавать запреты на применение авиации, даже если приказы отданы свыше, принимать решение на применение средств поражения. Не обладая подобными полномочиями, он лишается персональной ответственности за уничтожение противником авиации в его зоне ответственности, за ошибку в работе экипажей по целям, за ошибочное уничтожение своих подразделений своими же средствами поражения.
8. Авианаводчики рассредоточены по частям и ведомствам. Они не имеют нужного обеспечения и единого руководства. Есть пример монополизации данной сферы деятельности в связи с востребованностью этой специальности за границей. Доходит до того, что на должности авианаводчиков идут совершенно далекие от наведения и от данной специ-

альности люди. Есть конкретные примеры с конкретными людьми, и таких примеров десятки.

Будущее:

1. Боевая единица (БПН) из группы «А» – авианаводчик и снайпер-корректировщик огня – работает либо самостоятельно, либо под прикрытием собственного подразделения (группа «В»). Это повышает мобильность, маскировку, проникаемость в тыл противника или на передовую. При этом о подобных действиях знает ограниченный круг лиц, что увеличивает живучесть группы и независимость в принятии решений.
2. Взаимодействие происходит по линии БПН – начальник ГБУР в бригаде – объединенный штаб – ЛЮБОЕ авиационное подразделение, готовое к выполнению боевых задач в интересах сухопутных войск по спасению, эвакуации, уничтожению объектов. Время на принятие решения сокращается в разы. Имеется возможность задействовать любой доступный авиационный ресурс по назначению.
3. Группа «В» является тем подразделением, в обязанности которого вменяется боевое взаимодействие со структурными подразделениями специального авиационного отряда (САО), боевое обеспечение их деятельности, эвакуация, спасение и освобождение экипажей, попавших в плен, еще на стадии их этапирования.
4. БПН будет постоянно информирован группой «Б» о состоянии дел на передовой, о наличии у противника авиационных средств поражения, их типах и зоне поражения. Что, безусловно, увеличит безопасность действия авиации в зоне ответственности БПН. Но этого недостаточно...
5. Авианаводчик будет нести персональную ответственность за ошибки в наведении, которые привели к гибели людей или авиационной техники. Но это возможно лишь в случае, когда...
6. Авианаводчик будет принимать решение на применение авиации и НА ЛЮБОМ ЭТАПЕ взаимодействия разрешать или запрещать выполнение боевых задач исходя исключительно из состояния дел на передовой и возможностей самой авиации, переданной на управление авианаводчику.

При этом в своей зоне ответственности только он может управлять экипажами и только он будет отвечать за успешное или не успешное проведение операции на тактическом отрезке линии боевого соприкосновения. В связи с этим...

7. Авианаводчик будет полноценно управлять экипажами в своей зоне ответственности, не входя в состав ГРП (группы руководства полетами), путем изменения соответствующих норм в приказах и нормативных документах.
8. Авианаводчики, как и обеспечивающие их деятельность подразделения, будут находиться в одном ведомстве, непосредственного подчинения ГШ или командующему ССО, что даст возможность действовать самостоятельно, не раздробленно, оперативно, быстро и эффективно. При этом охвачены будут все авиационные подразделения независимо от их ведомственной принадлежности. В интересах государства не должно быть персональных интересов! Поэтому вся немногочисленная боевая и гражданская авиация должна работать в интересах сухопутных подразделений и иметь право работать безопасно, чему и способствует предложенная структура авиационного спецназа, которая в той или иной форме работает уже сегодня во всех развитых армиях мира.

Таким образом, авиационный спецназ предназначен для выполнения широкого спектра специфических боевых задач ВСУ, поэтому личный состав может придаваться в различные структурные подразделения ВСУ, МВД и другие министерства и ведомства для выполнения ими поставленных боевых задач, связанных с применением авиации. Техническую поддержку, связанную с заброской личного состава САО в зону боевых действий, прикрытие его работы в зоне ответственности осуществляют соответствующие подразделения, в интересах которых проводятся авиационные операции.

Таким образом, создание отдельного авиационного отрада специального назначения сделает возможным безопасное и детально спланированное в одном организме применение различных видов авиации в зоне боевых действий, что повысит эффективность и живучесть авиационной техники и экипажей.

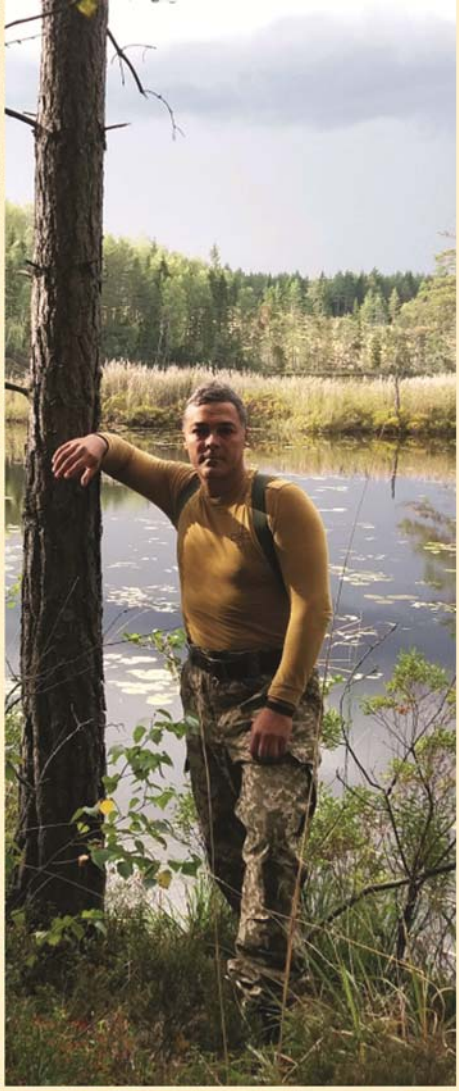

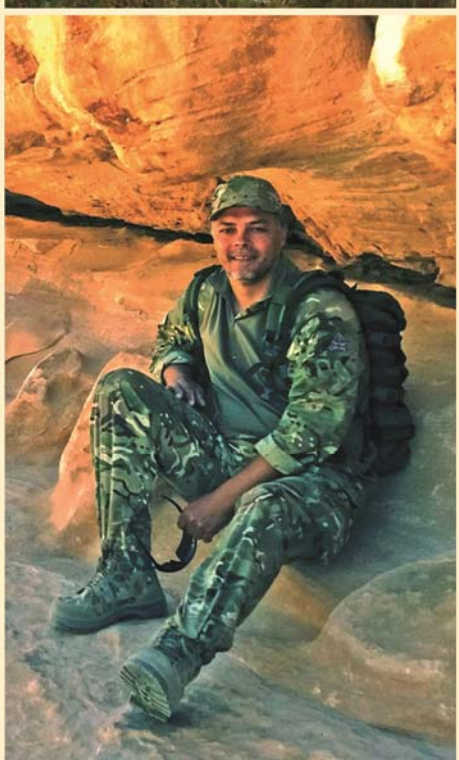

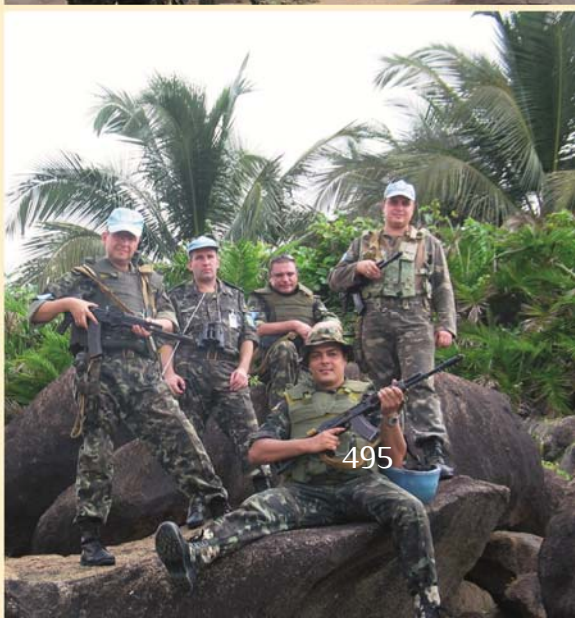

С. М. Березний

КУЛЬТУРНИЙ ФРОНТ МИКОЛАЇВЩИНИ

Сьогодні, коли Україна опинилася в надзвичайно тяжких умовах, про мир та спокій нашої держави піклуються волонтерські організації, які своєю турботою підтримують учасників антитерористичної операції на сході України. Серед усього розмаїття волонтерського руху значне місце займають працівники культурного фронту, які формують ідеологічний простір держави, охороняють творчі кордони традиційної культури Держави та підтримують моральний дух захисників суверенітету та цілісності України. Ми зустрілися з Сергієм Васильовичем Мициком, директором Миколаївського коледжу культури і мистецтв. Сергій Васильович – відома в області людина не тільки як керівник популярного в області навчального закладу, а в першу чергу як ініціатор, автор та учасник багатьох яскравих культурно-художніх заходів.

Студенти та викладачі Миколаївського коледжу культури і мистецтв, за думкою Сергія Мицика, по праву є волонтерами багатогранного культурного життя на Миколаївщині. З самого початку військового конфлікту на сході України колектив коледжу активно включився у створення своєрідного культурного фронту на теренах Прибузького краю, здійснення патріотично-виховної роботи задля підйому патріотичних почуттів і національної гідності серед мешканців міста та області.

На початку військового конфлікту, що розгорнувся на півострові Крим, творчі колективи Миколаївського коледжу культури і мистецтв спрямували свою діяльність на підтримку бойового духу серед військовослужбовців та їх сімей, які вимушені були покинути свої частини й домівки. Словами філософської української поезії, через акорди чарівної української музики, яскраві народні танці артисти коледжу мовби казали кримчанам: «Ви опинилися в колі близьких людей, у своїй родині, єдиній країні». Тому першими глядачами концерту від студентів та викладачів коледжу культури стали військовослужбовці легендарної 204-ї Севастопольської бригади тактичної авіації ім. О. Покришкіна (в/ч А 4515) під командуванням полковника

Юлія Мамчура. Програма проходила у приміщенні 45-го гарнізонного Будинку офіцерів (Леваневців), яку відвідали близько 200 солдат і офіцерів зі своїми родинами. Після концерту полковник Ю. Мамчур привітав молодих артистів і подякував за чудовий концерт, наповнений духом патріотизму та любові до України, який допомагає військовослужбовцям обороняти кордони нашої України.

Напружений навчальний процес і свої щоденні турботи – на другий план, в першу чергу – зустрічі та виступи: в актовій залі Миколаївського коледжу культури і мистецтв юні артисти подарували концертну програму для військовослужбовців 10-ї Сакської морської авіаційної бригади ВМС України.

З перших днів відновлення в Миколаєві Навчального центру Військово-Морських Сил Збройних Сил України рішенням адміністрації коледжу культури, з метою допомоги в проведенні культурно-виховної роботи й організації дозвілля військовослужбовців, було взято творче шефство над Центром. Систематичними стали концертні програми, присвячені державним святам – Дню 8 Березня, Дню захисника Вітчизни, Дню Української армії та іншим. В таку лиху годину у військових першою справою є виконання бойових завдань, навчання, щоденна суцільна праця по захисту України від агресії. Сергій Мицик пропонує виїжджати та виступати перед бійцями безпосередньо у військових час-

тинах. Творчі колективи коледжу неодноразово відвідали з концертно-агітаційними програмами військові частини, що знаходяться на території Миколаївщини та за її межами: 73-й Морський центр спеціального призначення (в/ч А 1594) у м. Очакові; 79-ту десантно-штурмову бригаду (в/ч А 0224); полк Національної гвардії України (в/ч А 3039); Миколаївський спеціалізований центр бойової підготовки авіаційних фахівців Збройних Сил України.

«Веселинівська земля стала для нас рідною, майже там прописані, – жартує Сергій Васильович. – Чудові концертні програми систематично організовуються та проводяться силами коледжу культури для військовослужбовців, що проходять бойове злагодження на полігоні Широкий Лан».

Війна, поранені, непростий психологічний стан не тільки бійців, але й медичних працівників: нові пацієнти, операції, лікування невідомих раніше хвороб… і все це в складних сучасних умовах – то ліків немає, то досвіду підняття на ноги поранених. «Лечат любовь да ласка» – так колись співала відома артистка Валентина Толкунова; необхідно нести любов, ласку, відчуття турботи, психологічний настрій як пораненим, так і медичним працівникам. Велику увагу було вирішено приділити військовослужбовцям, лікарям Миколаївського військового госпіталю (в/ч 2428) і всім військовослужбовцям та офіцерам, які проходять там лікування. Всі творчі колективи коледжу із задоволенням долучаються до організації концертів, розуміючи важливість праці людей, які рятують життя героям України, адже кожна концертна програма творчих колективів коледжу культури і мистецтв – це заряд позитивної енергії, гарних емоцій для лікарів. Викладачі та студенти коледжу із задоволенням докладають зусиль для підняття бойового духу захисників України, які лікуються у госпіталі. «З радістю зустрічали наші творчі колективи, відчувалася необхідність нашої справи, запам'ятовувалися спалахи вогню надії та оптимізму в очах поранених солдат та офіцерів», – згадують студенти коледжу.

Розповідаючи про культурно-мистецьку, просвітницьку, благодійницьку діяльність Миколаївського коледжу культури і мистецтв на теренах культурного фронту Миколаївщини,

С. Мицик згадує про всі ті колективи та викладачів, які є активними учасниками всіх концертних програм. «Нехай це вважають звітною формою змісту діяльності, – каже Сергій Васильович Мицик, – але було б великим гріхом не підкреслити вагомий внесок кожного творчого підрозділу коледжу. Викладачі, студенти за першим покликом серця, не жаліючи свого особистого часу, здоров'я, сімейного спокою, відкладаючи на другий план перспективні проекти, усвідомлюючи важливість та необхідність своєї гуманної місії у такі нелегкі для українців часи, їдуть виступати перед військовими та цивільними мешканцями Причорноморського краю». Він з любов'ю та великою повагою називає подібні ротам та взводам Прибузький народний ансамбль пісні і танцю (керівники А. Затурян, О. Нікітіна); Народний гурт народної пісні «Зорецвіт» (керівник Н. Жадик); вокальний ансамбль (керівники Л. Ходак, Н. Стрільчук); Народний оркестр народних інструментів (керівник О. Комінарець); ансамбль народних інструментів (керівник Л. Васкан); ансамбль бандуристок (керівник М. Добровольська); хореографічні колективи коледжу (керівники: О. Дорошина, С. Романова, С. Краснова, Л. Семісюк, О. Нікітіна, О. Божко, О. Капустін).

«Слід відзначити, – продовжує Сергій Васильович, – окремих викладачів, які беруть активну участь в організації концертних програм, з повагою та вдячністю згадую своїх колег Л. Гупало, О. Кузьменко, О. Павліщева, Л. Оспадову, Н. Зуєва, М. Лисенко, Л. Лістунову, І. Покиданець, А. Фігуна». На цьому він ставить крапку, проте задля істини слід доповнити, що ініціатором багатьох концертних програм і благодійницьких акцій був сам Сергій Мицик.

У тісній співпраці з волонтерськими організаціями Миколаївщини, а саме – ГО дружин і матерів військовослужбовців «ОБЕРІГ», ГО «Українське об'єднання учасників бойових дій та волонтерів АТО у Миколаївській області», БФ «Союзники Морської піхоти», Миколаївською міською організацією інвалідів війни, збройних сил та учасників бойових дій (АТО) – творчі колективи коледжу беруть участь в організації різноманітних патріотично спрямованих культурно-мистецьких заходів як для учасників АТО, так і для членів їх сімей, і особливо для дітей,

щоб, повертаючись додому, воїни відчули всенародне визнання та турботу про них. Зароджується та стає традиційним захід «Зустрічі військовослужбовців із зони АТО», виникла ідея проведення на Миколаївщині фестивалю патріотичної та військової пісні «Пісні, народжені в АТО», ведучим якого став Сергій Мицик. Виникають нові концертні програми: «Дні пам'яті Небесної сотні», «Незламні герої 2016» та «Незламні герої 2017», традицією стали концерти на честь Дня захисника України. Окрім цього, студенти та викладачі коледжу були і є учасниками церемоній відзначення державними нагородами, орденами та пам'ятними медалями військовослужбовців і офіцерів, що боронять кордони нашої державі на сході країни.

Сергій Васильович зазначив, що для Коледжу окремої уваги заслуговують обласні заходи, присвячені Дню захисника України, Дню Збройних Сил України, Дню гідності та свободи; заходи, присвячені вшануванню пам'яті загиблих учасників АТО, тощо.

Тривав 2015 рік… Весна, звичайні повсякденні справи. Сергію зателефонував начальник управління культури облдержадміністрації Михайло Димитров. Пропозиція була як наказ до дій: необхідно допомогти волонтерам організувати концертні виступи перед військовослужбовцями Збройних Сил України, які знаходяться в зоні проведення антитерористичної операції на підконтрольних Україні територіях, створити фронтові концертні бригади. З боку волонтерів цю справу впроваджувала в життя відома громадська діячка, активістка волонтерського руху Ольга Миколаївна Вербицька. Вона відразу зробила категоричну заяву про те, що їхати можуть тільки люди зі щирим бажанням та чистою душею. «Необхідно було врахувати потреби в різноманітності жанрів, – згадує Мицик, – умови, в яких треба було виступати. Прикрасою творчої бригади стала викладачка коледжу, заслужена артистка України Олена Білоусова.

Перша поїздка у 2015 році до бійців 28-ї механізованої бригади була приурочена до 9 Травня та спонтанно дала назву концертній бригаді – «Корабельная сторона». «До мене ця назва, або, скажімо, цей бренд, нашої групи артистів, – згадує Мицик, – прийшла автоматично – спитали на блокпосту: звідкіля артисти, яка назва групи? Відразу асоціація з Миколаєвом, містом ко-

рабелів, суднобудівної слави України, звідси – «Корабельна сторона». Увечері 9 травня вже поверталися до Миколаєва. Враження від зустрічі з бійцями, що знаходилися майже на передовій, були більшими та сильнішими за фізичну втому. У всіх було почуття чогось невідомого, побачили інше життя очима жителя мирного міста на березі Південного Бугу з супермаркетами, святами, розміреним мирним життям. Вперше відчули на собі погляд жахливого обличчя з ім'ям «Війна». Друга поїздка була до сектору «М». Серпень 2015, свято десантників. Приємно було те, що виступали перед своїми земляками-десантниками 79-ї бригади з Миколаєва. П'ять концертів за два дні, велике фізичне та моральне навантаження на артистів, апаратуру, несподіване тепло військових, радість за щирість вдячності, потепління з боку місцевого населення, зняття напруги, невеличкі натяки з їх боку на єдність. Після повернення не покидало відчуття своєї необхідності, важливості зробленої справи.

Важливим було з початку АТО не залишати без уваги членів сімей вимушених переселенців з окупованих територій на сході України та Криму. З метою патріотичного виховання та організації дозвілля для них силами коледжу культури провели заходи, присвячені Дню святого Миколая, майстер-класи з виготовлення виробів декоративно-прикладного мистецтва (ляльок-мотанок, техніки валяння, ткацтва поясів, писанкарства та ін.).

На всіх концертних акціях коледжу ця категорія населення є бажаними гостями. Окремо хочеться відзначити концерт «Бентежить душу музика чарівна», який проходив у приміщенні літературно-музичної вітальні Миколаївського художнього музею ім. В. Верещагіна, де глядач мав змогу насолодитися традиційним українським народним співом та інструментальною народною музикою.

За благодійницьку та волонтерську діяльність Миколаївський коледж культури і мистецтв відзначено багатьма грамотами та подяками від військових частин, громадських організацій. У 2016 році «за волонтерську діяльність і активну громадянську позицію, відданість справі захисту Української держави та її народу, вагомий особистий внесок у постійну підтримку бійців Української армії та з нагоди відзначення Міжнародного Дня волонтерів» педагогічний колектив відзначено Грамотою Миколаївської обласної ради.

На всіх концертах, організованих творчими колективами Миколаївського коледжу культури і мистецтв, лунають твори українських композиторів та української усної народної творчості. Кожний номер – це любов до України, шана військовослужбовцям, їх патріотизму, відданості, подвигу, мужності... Це слова вдячності за мирне небо. Це творча зброя Миколаївського коледжу культури і мистецтв як одного з найяскравіших представників культурного фронту Миколаївщини.

О. А. Хусаинов

С ТЕЛЕКАМЕРОЙ В ВОЛОНТЕРЫ

Майдан я как-то пропустил... Тогда я работал в Николаевоблэнерго в дирекции СМИ и пропаганды оператором. В то время у нас были немного другие заботы... В январе-феврале четырнадцатого на область упали ледяные дожди и линии электропередач складывались как доминошки, поставленные в ряд, практически – цепная реакция. Бригады работали круглые сутки, треть области оставалась под угрозой вымерзания без света – коллапс!!! И тут на очередном заседании сессии облсовета первым вопросом ставится: принимать или не принимать Майдан?! Я подумал: вам что, заняться нечем? У вас треть области замерзает!!! Но время прошло, мы не замерзли, слава Богу, и я уже начал входить в курс современных политических событий.

Первым упал Владимир Ильич в Николаеве (видел по Интернету), потом памятники посыпались буквально в каждом районе города и области. Мне, рожденному в СССР, ЭТО БЫЛО ДИКО И НЕПОНЯТНО... Но вот потом случился Крым... Я видел по телевизору заседание Крымского парламента фактически под стволами автоматов, донские казаки и «зеленые человечки» у входа в сессионный зал – это смотрелось, как какой-то дешевый спектакль... А потом начался медленный и мучительный вывод личного состава войск и флота Украины из Крыма... Мы с моим другом и коллегой Вовой Лысюком встречали их в Очакове, в санатории «Борисфен». Еще тогда мы были поражены силой духа тех людей, которые остались верными присяге, которые не купились на посулы... Я помню торжественное построение на спортивной площадке санатория по поводу доставки гуманитарки от Облэнерго (еда, сладости, бытовая химия, спортинвентарь, стиральные машины). Стоит мама из оркестра в парадной форме, дует в свою дудку, а рядом стоят две маленькие девочки и держатся за мамину юбку... Эти мамы из оркестра рассказали нам, как их «попросили» уехать... «Сходите на берег в течение 15 минут, иначе будем топить»... Описать чувства практически невозможно... Мы подошли для интервью к старпому тральщика «Чернигов», который до последнего не сдавал-

ся захватчикам, лавируя по бухте Севастополя (мы это видели по телевизору), он был скромен, переживал за экипаж. Надеялся, что все было не напрасно... По окончании интервью он спросил: «Это всё? Я больше не нужен?» А меня как торкнуло, я говорю: «Да нет, что вы, вы нам нужны, и очень нужны!!! Благодаря таким, как вы, мы верим в победу...»

А потом случилась первая поездка на Восток...

Как уже упоминалось, я работал тогда в Николаевоблэнерго, и мы в июле 14-го усиленно висели на телефонах – обзванивали оптовые фирмы в поисках тушенки, круп, макаронки... и т.д. и т.п. Собирали гуманитарку... И вот, как сейчас помню, 27 июля после обеда, когда уже собраны были две фуры, подходит ко мне зам. начальника нашего отдела и как-то снизу вверх на меня посмотрел... Говорит: «Надо кому-то на Восток ехать, груз сопровождать... А ты еще и оператор, заодно и подснимешь... Выезд сегодня в 17...» Я ему говорю: «Во-первых, сам не поеду (напарник мой в Железном Порту с семьей отдыхает, к 17-ти никак не успеет), ответственность большая, не дай Бог, груз пропадет, я в жизни не рассчитаюсь, сумма для меня просто запредельная – две фуры гуманитарки...» А он спрашивает: «А что делать?» А я: «Есть у меня друг Леха на НИС-ТВ, редактором работает, давно рвется на Восток – своими глазами посмотреть, как там все по правде происходит. Я его уговорю, а с его начальством ты, мол, сам договаривайся...» Не прошло и часа, как Леха стал работником Николаевоблэнерго, поехал со мной в командировку сопровождающим гуманитарный груз в город Сватово Луганской области.

Приехали на заправку на фирму «Орион-Авто», откуда фуры. Водителям, которые дорогу только до границы Луганской области и знают-то, их начальник говорит: «Ребята, я не хочу, чтобы вашими именами называли улицы. Если полная ж..., бросайте всё и бегите – жизнь дороже...» И тогда мы поняли, что едем-таки в район боевых действий...

Добирались мы к месту назначения по дороге на Запорожье, то есть через Казанку, в Баштанке остановились перекусить и решили перезвонить нашему коллеге, оператору с областного ТВ Сереге Ермакову, который дня три как отбыл в том же на-

правлении, только в Донецкую область, – спросить, как дорога и вообще как жизнь... И получаем ответ, что дорога нормальная туда... а обратно никак – сидим под обстрелом... В общем – настроение у нас повысилось...

Как доехали до пункта назначения, рассказывать не буду, но все же добрались... Сдали груз подчиненным генерала Науменко, который тогда был назначен начальником УВД Луганской области (пункт базирования – Сватово), переночевали в местной гостинице, увидели вполне мирный город с молодыми мамами, гуляющими с колясками в центральном парке, увидели свежие (вчера еще не было) следы танковых гусениц на асфальте, послушали наставление, что к речке лучше не ходить – минировано. За нею – Лисичанск, а в Лисичанске сепары... Речку перейдут – никого, кто под желто-голубым флагом остался, щадить не будут...

Вот на такой вот «радостной ноте» мы возвращались домой... Выгрузку гуманитарки я отснял, нужные печати на сопроводительных документах получил, но... Мы же ехали на грузовиках, принадлежащих коммерческой фирме, и обратный, порожний, рейс фирмой не планировался... В Днепре мы стали под загрузку – Леха в Чугуеве под воду «Себек», а я под завод «Рогань» под пиво. И днем, стоя в этой огромной очереди под погрузку, я, зайдя в маленькую кафешку возле завода, узнал из телевизора, что над Донецкой областью сбит малазийский «Боинг»... И вот тогда я, скорее всего, понял, что все это всерьез и надолго...

А потом я вернулся на телевидение и начал ездить в АТО уже от телеканала, причем официально меня там не было... Каждый раз, уезжая в командировку, мы с Димкой Тесовым писали заявления на отпуск за свой счет и брали с собой списанную уже аппаратуру... Не дай Бог с нами чего – а телеканал вроде как и не при делах... Перестраховывались, короче.

В декабре 14-го познакомились с «Фартовым» и «Ювелиром», которые развозили гуманитарку по подразделениям ВСУ, добробатам, гражданским в зоне АТО и т.д. и т.п.

А потом случился рубеж между Январем и Февралем 2015 года... Углегорск... Дебальцево... Отход батальона «Свитязь»...

наступление батальона «Донбасс»... эвакуация раненых... Артемовский военный госпиталь... Артемовский гражданский морг... обратная дорога домой... Но лучше этот эпизод описал мой напарник Дима Тесов в своем ЖЖ...

Интермедия... знакомство с «Пегасом»... Уже в мае 15-го довелось нашей съемочной группе побывать в Песках... Начиналось все, как обычный волонтерский рейд «Полевой почты»: у вас есть заказ, у нас есть волонтерка и топливо в баке – мы едем к вам... (съемочная группа прицепом, если место в багажнике нарисовалось). Так вот, ехали мы тогда на знаменитом «Бульдоге» Opel Isuzu с неизменными тогда «Фартовым» и «Ювелиром» (до этого с данным экипажем мы прорывались в Углегорск с гуманитаркой, а вернулись в Артемовский госпиталь с двумя 300-ми и одним 200-м, причем все это было под нешуточным обстрелом... Гуманитарку не довезли, зато людей из-под обстрела вывезли... но не об этом...). Причем ехали мы на Запорожье через Казанку. Кто ездил, тот знает… высокобазовый внедорожник два раза черпанул днищем на местных колдобинах... Ехали мы в Курахово Донецкой области – у «Фартового» там была завязка на кого-то из командиров спецбата «Киев-1».

Познакомились мы в Курахово с «Сотней» (позывной у него такой), который согласился провести нас в Пески к землякам в зону работы подразделения... Первым пунктом остановки на пути в Пески была почти неразрушенная кафешка, во дворе которой стояла битая волонтерская техника. В одну машину мина по корме угодила – один 200-й сразу, второй практически сразу на глазах у медиков кровью истек... Задок у машины сильно дырявый, а рядом карета «скорой» – тоже сильно побитая... Кстати, насчет Красного Креста... Насколько я знаю, Николаевским БТРЗ было выпущено три эвакомашины под названием «Святой Николай», невооруженные, на базе БТР, с большими красными крестами на бортах... Всё сожгли в районе Донецкого аэропорта... По-моему, целились именно в красные кресты... но это так, к слову...

Следующая остановка у нас была на «Республике Мост», кто был – тот знает, о чем речь... Вылезли, покурили, камерой не

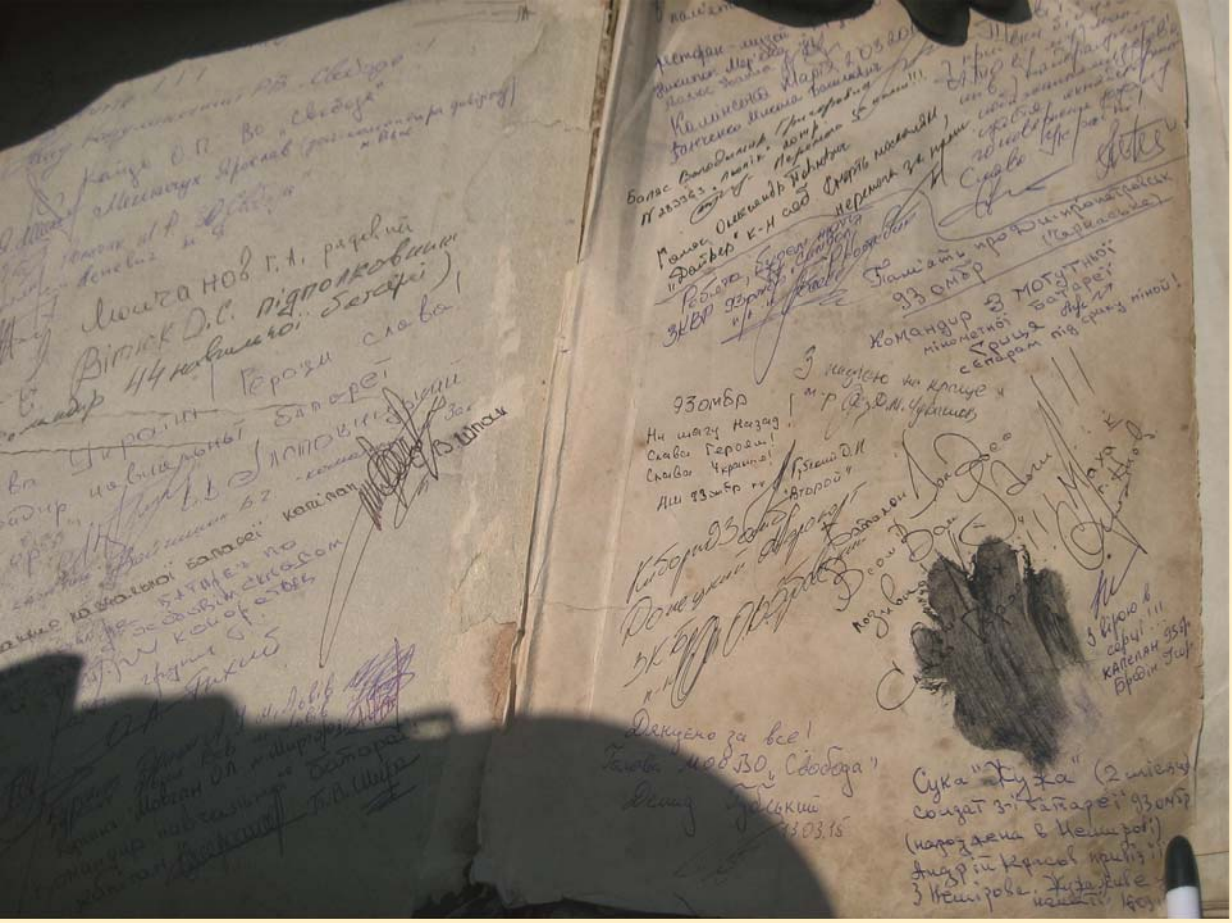
светили, все в порядке, в общем. И тут приезжает на «Республику» запыленная «Шишига», а из нее выходит некто, похожий на Дон Кихота Ламанчского. Борода и усы присутствуют, вместо доспехов – броник и разгрузка, вместо боевого блюда на голове – обычная камуфлированная панама... Вот он и стал нашим проводником в местное пекло под названием «Пески»...

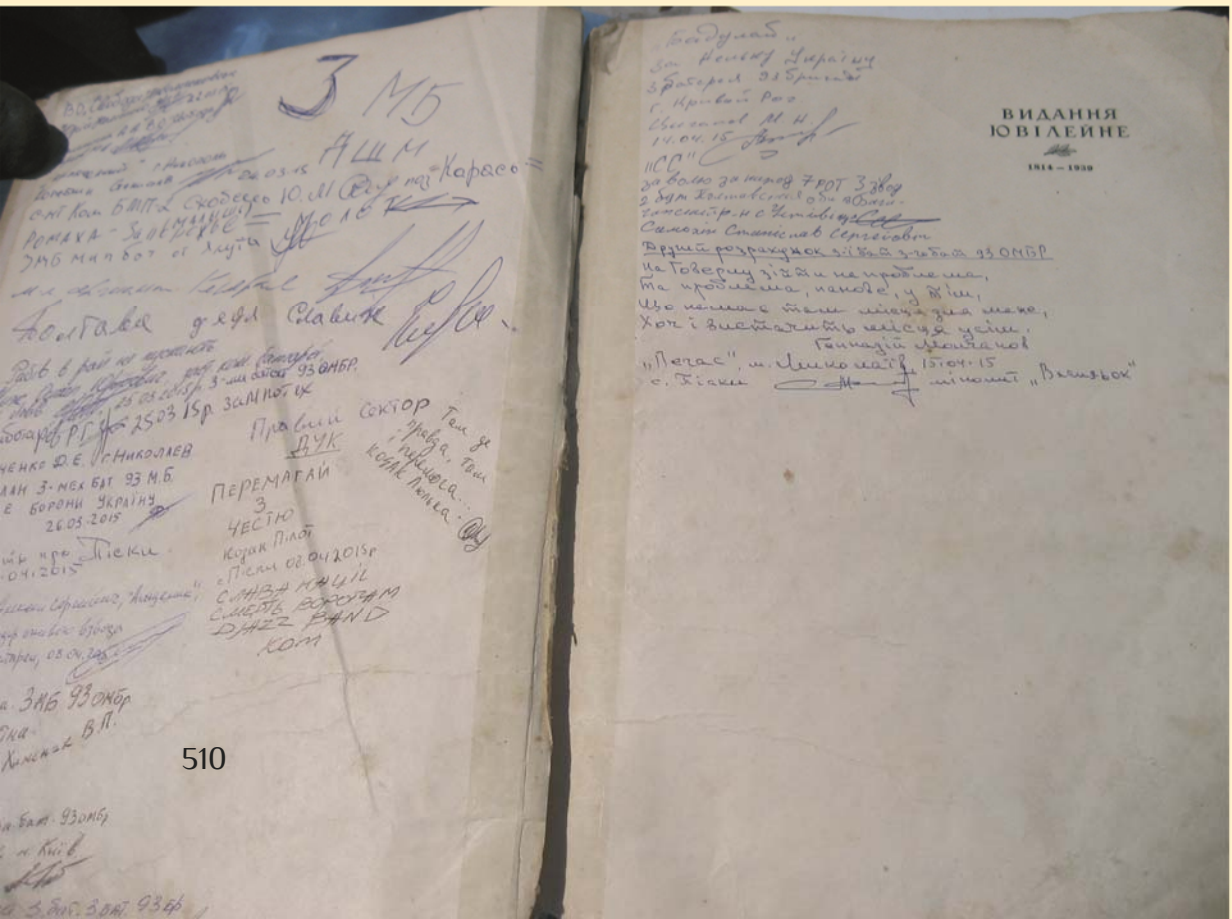
Когда мы вылезли из бусика, особенно я с камерой наперевес, у командира местного подразделения случился временный, но недолгий ступор... Он попросил нас обозначиться и на ответ – «телевидение» сказал, что всё телевидение сосредоточено в «Республике Мост», а все остальные – записывайтесь в очередь... Мол, закрытая зона – и досвидос. А мы в ответ – волонтеры, мол. Он смягчился и говорит: «Ладно, только позицию не палите, снимайте на нейтралке на максимальном крупняке»... Так мы и оказались в детском садике, в поселке Пески Донецкой области. Встретились там с земляками – «Фитилек», «Капеллан», ну и, конечно, «Пегас», который таскал вместо бронеплиты в бронике «Кобзарь» Тараса Григорьевича Шевченко образца 1939 года с выцарапанной на обложке надписью «Память о Полтаве, ул. Сакко, Товарный пер. №3, жд техникум. 18/IX-41 г. В 18 часов Полтава 3дт. выбывшие в Красную Армию с г. Чкалова»... и дальше: «1-й строй участок г. Чкалово. Петя. 18/IX-41 г.»...

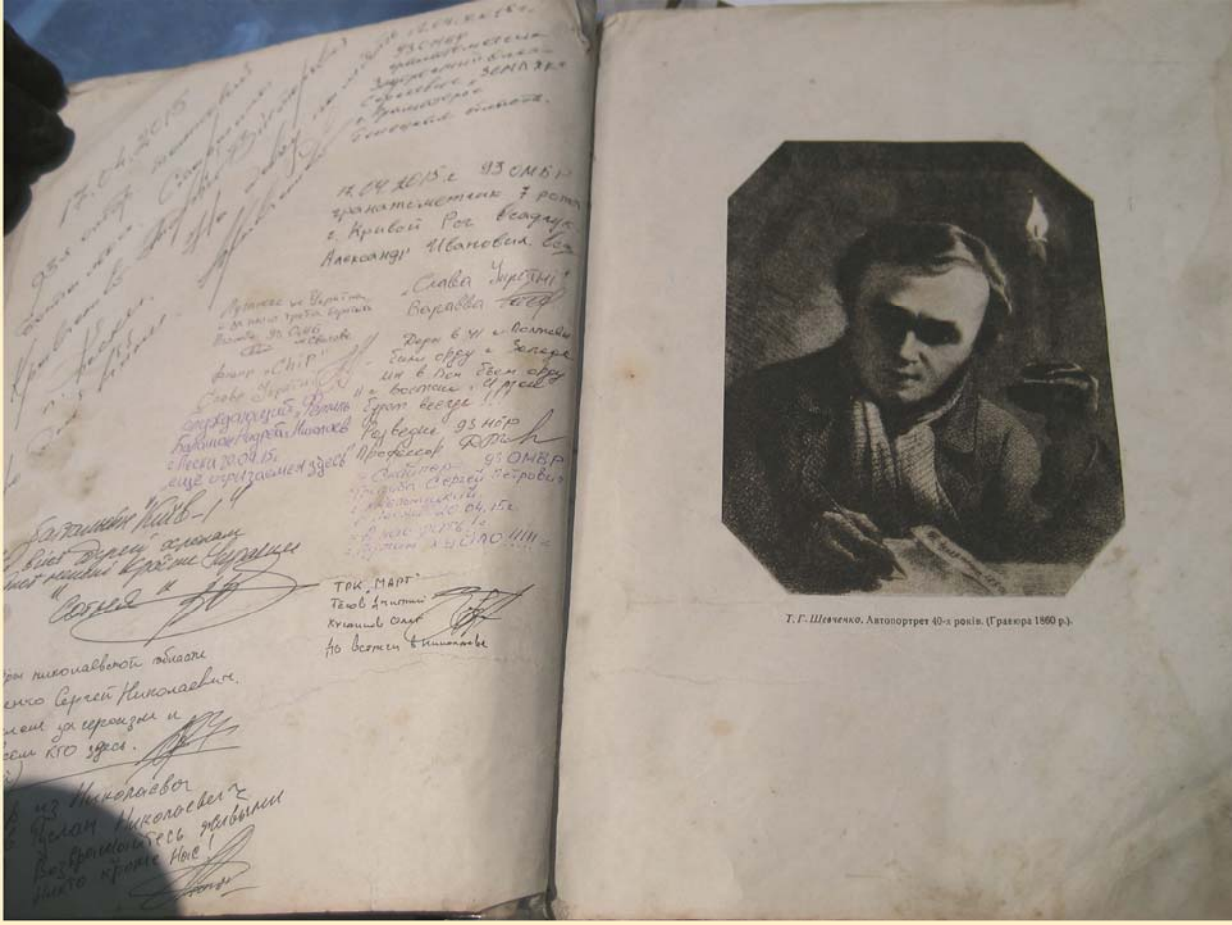
У «Пегаса» с ЭТИМ «Кобзарем», который, по его словам, он нашел в Николаеве, возле мусорных баков, на стопке книг, которые какой-то доброхот не выбросил в бак, а оставил рядом – вдруг пригодится кому, перед самой отправкой в АТО был своеобразный «бзик»... Он просил всех, кого заносила судьба к ним в Пески, оставлять автографы на чистых листах... И автографов там было, поверьте, предостаточно – все рода войск, народные депутаты, даже отпечаток собачьей лапы!!! Ну и мы с Димой тоже отметились... Про дальнейшую судьбу этого «Кобзаря» не знает, наверное, только совсем уж какой-то «не патриот», но мы же в нем отметились…

Panasonic
LEICA
DICOMAR

МАРТ

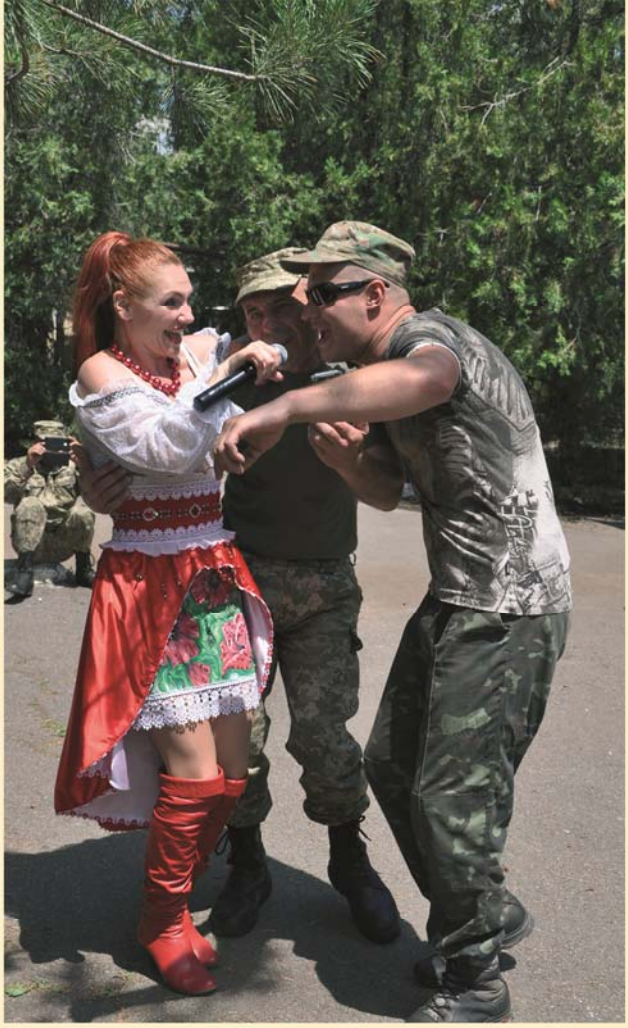

ВИДАННЯ
ЮВІЛЕЙНЕ
1914 – 1939

Т. Г. Шевченко. Автопортрет 40-х років. (Гравюра 1860 р.).

СТОЛОВАЯ

ПДВ
НІХТО, КРІМ НАС!

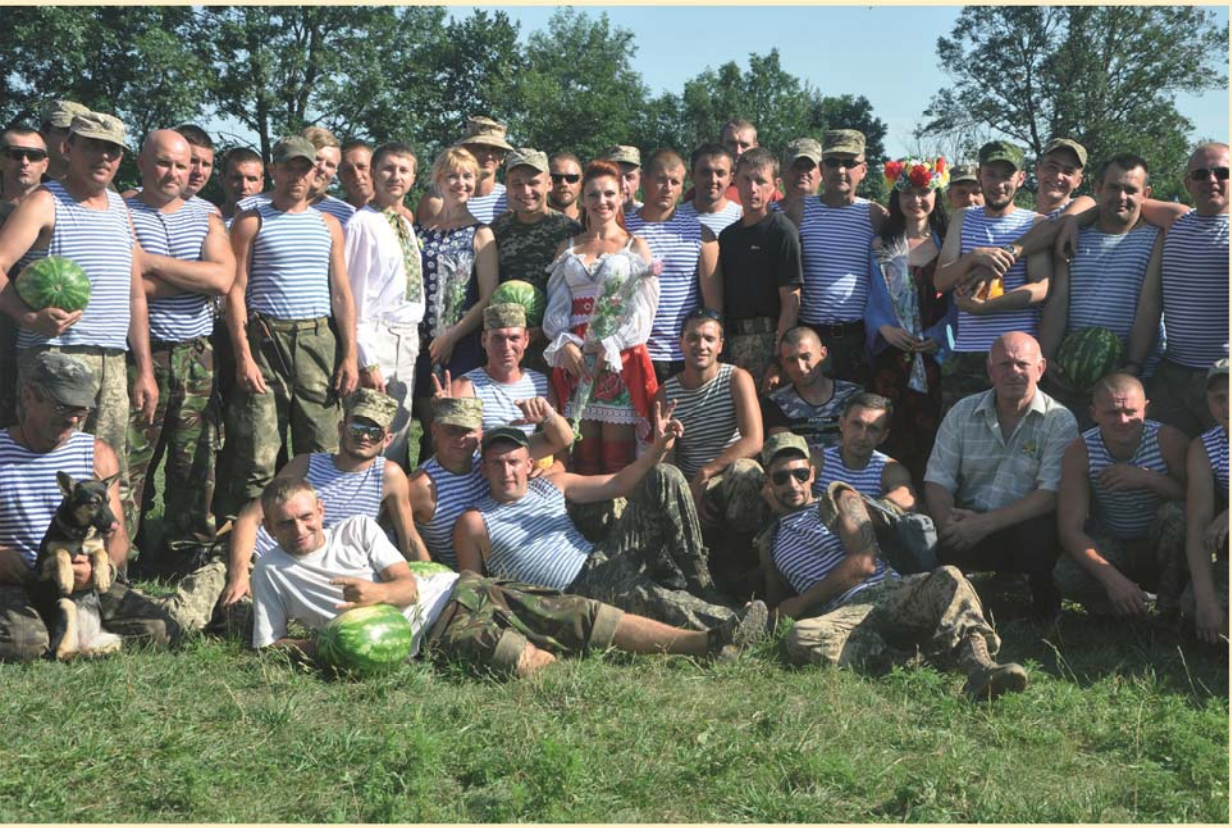

С. М. Березний

ПРОМЕНІ МИСТЕЦТВ «КОРАБЕЛЬНОГО КРАЮ»

Війна має багато облич. Чого тільки тут немає: військові навчання, зброя, тактика, стратегія, а головне – людина, її фізичний, психологічний, моральний стан. Військові фахівці навчать, як тримати зброю, користуватися нею, пояснять стратегію й тактику, одягнуть, нагодують. Душа воїна, його психологічний стан – це вже інша справа. Суворим, загартованим батькам-командирам не завжди зрозуміла звичайна та проста людська психологія, необхідна зовсім друга сила, яка не вкладається в розраховане до секунди суто військове міркування. Перше, про що згадує та про що думає будь-яка військова людина, – це його вчорашнє мирне життя: рідне місто або село, близькі йому люди – батьки, родина, дружина, діти, друзі, кохані. Все те, заради чого ця людина взяла до рук зброю, заради чого вона опинилася далеко від своєї домівки в порівняних тільки з пеклом місцях проведення бойових дій.

Колись, у часи далекої Другої світової, на фронтах постійно виступали з концертами зірки 40-х років Утьосов, Шульженко, Русланова. Як промені, вони несли до позицій частку домашнього тепла, любові, турботи, спогади про своє особисте, енергію життя. Необхідно розповісти про наші сучасні миколаївські промені, які, не звертаючи уваги на небезпеку для особистого здоров'я та життя, складні умови виступів, за першим покликом їхали до українських бійців, своїми піснями несли їм любов, тепло та нагадували, що Миколаївщина не забула про них, чекає на них. У калейдоскопі талантів мистецької армії нашої області зірка Заслуженої артистки України Олени Білоусової завжди сяяла барвистими кольорами української пісні, її чарівної сили, здатності зачаровувати людину.

Олена Білоусова не тільки солістка обласної філармонії, вона ще й викладач коледжу культури та мистецтв, керівник – диригент ансамблю пісні та танцю «Чорноморець» обласного будинку культури. Клопоту вистачає на сорок вісім годин: то концерти, то навчальний процес, нескінченні «питання» зі студентами та ще немаленький творчий колектив пісні і танцю.

Все почалося зі звичайного дзвінка на мобілку. Олена в цей час якраз була у коледжі, проводила заняття. Зателефонувала відома в місті та області людина – голова обласного управління культури обласної державної адміністрації Михайло Димитров. «Олена, – звертається він до Білоусової, – я тебе запитаю, а ти відразу кажеш «так». «Так», – відповідає Олена, а Михайло Федорович продовжує: «Треба поїхати під Донецьк та дати там концерт». Пропозиція була несподівана, зненацька аж мурахи по тілу, але раз сказано «так», тоді тільки «так». Звичайно, Михайло Федорович мав на увазі «Чорноморець». Олена Леонідівна стала міркувати – ансамбль не маленький, є у колективі юні студенти, молоді жінки, а ще багато у кого маленькі діти – відповідальність велика. «На перший раз перед тим, як везти артистів колективу, поїду сама, подивлюся», – вирішила Олена Білоусова. «Тоді підходь до управління культури, познайомлю тебе з волонтерами, вони розкажуть про деталі поїздки», – каже їй Михайло Федорович.

У той же день в управлінні Олену познайомили з непересічною, цікавою людиною – волонтером Ольгою Миколаївною Вербицькою. Жінка була на милицях, це здивувало Олену, але вразило її більше те, що у Ольги Миколаївни не було ніг. Вона відразу перейшла до справи, розповіла, що військові вже майже рік не були дома, бажано для підняття патріотичного та бойового духу заспівати українських пісень.

Концерт Перемоги

Спланували поїздку з концертом на 9 Травня, тим самим символічно підкреслюючи звитяжну відсіч українських військових агресору. Група була збірною, складалася з окремих, не зв'язаних одним творчим колективом артистів, багато хто познайомився в цій поїздці вперше. На одному з блокпостів запитали, що це за артисти. Сергій Мицик автоматично відповів: творча група «Корабельний край» – зазвучало серйозно, якось масштабно, тож усі погодилися з такою назвою. Звичайний мікроавтобус. Реквізит, апаратура. Артисти – народ не балуваний, але ж навіть для невеличкої групи солістів було тіснувато, вони плече до плеча розмістилися на сидіннях. А на апаратурі зверху їхали

матері бійців – вони використовували будь-яку можливість, щоб привезти солдатам продукти, інші речі, необхідні в суворому військовому побуті, а головне – побачити своїх синів. Їхали десь у район Курахово, але до якого населеного пункту – не казали. Пояснили тільки, що їдуть не на першу лінію, бо не мають права ризикувати життям цивільних людей, і що виступати будуть у підрозділі 28-ї механізованої бригади.

Приїхали вранці. Зупинилися біля будівлі, яка нагадувала ангар. Ніякої сцени, зрозуміло, не було. Командир наказав воякам розчистити від хмизу та чагарників майданчик. Звукооператор заходився розставляти апаратуру, а виконавці готуватися до виступу, приводячи в належний вигляд костюми, концертний грим. Розмістилися, хто де. Олена, присівши на якийсь пеньок та прилаштувавши маленьке люстерко, наносила макіяж. Невдовзі примітила, що молоденький солдатик, збираючи хмиз, усе більше наближався та, не витримавши, звернувся до неї: «А мене звуть Миколка. Моя сестра також співає, вона у конкурсі «Голос країни» брала участь. До Тіни Кароль у групу пройшла. Її Катерина Іванченко звуть». Миколку Олена зустріла ще раз на Широкому Лані вже влітку, щиро зраділа цій зустрічі, бо побачила юного бійця живим і здоровим.

Про виступ Олена розповідає з особливим хвилюванням: «Тут, у місті, в тилу, на стадіонах та в концертних залах усе звично: заповнена зала, аплодисменти, свято. Тут друге життя. Люди, які бачили більш ніж жах, опалені вогнем, загартовані війною. Цього 9 Травня я зрозуміла, – згадує Олена Білоусова, – що найдорожче для артиста не квіти, не оплески, не сльози. Головна нагорода – це радість в очах слухачів». Спалах інтересу до життя в очах з'явився не відразу – він висікався з кожною піснею. Радість для співака, коли слухачі співають разом з ним, із завзяттям підхоплюючи пісню за піснею. Артисти не тільки не-

сли майстерність музичного мистецтва, вони привезли до бійців відчуття рідного дому, згадки про родину, про близьких людей, про Батьківщину, про те, що Україна, її народ пам'ятає про них, країна разом з ними. Бійці робили фото на телефон, записували пісні, фотографувалися разом з виконавцями. Перший концерт дано! Відчуття тільки позитивні, яскраві, народилося бажання дати ще один виступ. Раз 9 Травня – то концерт у населеному пункті місцевим мешканцям та військовим разом. Але Ольга Миколаївна Вербицька пропонує провести виступ серед бійців на далекому рубежі – туди ніхто не їздить, тільки командир раз на тиждень за харчами приїжджає.

Поїхали. Навколо ліс, ніякого шляху. Мікроавтобус далі не пройде. Військові допомогли – знайшли КрАЗ, проте виникла проблема: група розмістилася в кузові, але ж Ользі Миколаївні ніяк не забратися до цієї вантажівки. Військові терміново знаходять медичну автівку, так звану «таблетку», або «буханку», в неї і посадили Ольгу Миколаївну. Олена Білоусова поїхала разом з нею. Добралися з іншої сторони окремо від решти групи. Їх попередили: йти необхідно слід в слід по стежці, бо навколо багато розтяжок. Ішли через ліс. Олена – в концертному вбранні: яскрава вишита блузка, червона спідниця та червоні чоботи. На позиції про концерт та артистів не знали, тож пізніше солдати

розповідали про свої відчуття, коли побачили: як примара, серед лісу майоріла якась червона спідниця. Вони вже думали, чи не міражі в них у цій глушині. Враження були несподівані – у бійців міражі матеріалізувалися в спогади про мирне життя, у артистів – навпаки: вони начебто опинилися в кадрах кінохроніки про Другу світову – ліс, окопи, землянки, бліндажі та військові, як мешканці на відрізаному від навколишнього світу острові. Важче за всіх було матерям. Одна з жінок-волонтерів, яка жодного разу ще не була у цій бригаді, запитала командира про обстановку, той скорботно відповів, що доброго мало: є 200-й. Коли жінка дізналася ім'я загиблого, то зазнала справжнього шоку – саме йому вона везла передачу від матері. Хлопець був із Херсона… Весь час, коли їхали додому, вона ридала – що ж вона скаже матері…

До Миколаєва повернулися 10 травня вранці. Сон, ніякої реакції ні на що. Десь близько 20 години телефонує Ольга Миколаївна та цікавиться: як самопочуття – і відразу питає: а поїдеш ще? Олена думає про себе: як же не їхати? Ольга Миколаївна кожного разу долає великі фізичні труднощі та все одно відправляється до передової, а мені, молодій здоровій жінці, соромно було б відмовлятися.

П'ять концертів

Друга поїздка була 14–15 червня 2015 року також на Донеччину. Їхали майже тим же складом. Їхали і знали, що виступати доведеться перед своїми миколаївцями – 79-ю бригадою. Знали, що на нас чекали. Думали, що знову їдемо на один день, але сталося інакше. Ольга Миколаївна каже: два концерти необхідно дати, а три зможете? Три так три. Як необхідно, то дамо. Але довелося дати п'ять концертів та знаходитися у секторі «М» два дні.

Спочатку дали концерт на футбольному полі у селищі Розанівка. День був спекотний, усі засмагли. Тільки закінчили виступ – і знову по машинах – з концертом до іншого підрозділу. Нас знову чекали. Вже знали, що їдуть земляки-миколаївці – концертний колектив «Корабельний край». Цього разу теж 79-та бригада, але добровольці з батальйону «Фенікс».

Запальні українські пісні відразу зняли напругу, завели слухачів, добровольці співали й танцювали, майже всі виступи – на «біс», над майданчиком пил стовпом, у артистів відчуття своєї необхідності. Багато фото з добровольцями, фото зі зброєю… Знову по машинах – і до другого батальйону 79-ї, до села Малинівка. На цей раз село, що співчуває сепаратистам. Треба так виступити, щоб малинівці відчули турботу України про населення, яке опинилося в зоні, де розгорнулися бойові дії.

І знову українські пісні підтвердили свою чарівну силу: і бійці, і місцеві жителі зачаровано слухали, підспівували. Найбільше вразили діти: вони і співали, і танцювали, і несли квіти. Малинівці жартували після концерту: ще декілька разів приїдете, то село стане «бандерівським». На ніч поїхали до Юр'ївки. Там заночували в якомусь пансіонаті на березі Азовського моря. Ранок, море, навколо клумби з трояндами, птахи співають… та війна. Тільки закінчили концерт – і на Мангуш, виступати перед морськими піхотинцями. Цей п'ятий концерт був найважчим. Спека, голосові зв'язки втомилися, самі артисти обпечені палким південним сонцем, реквізит та апаратура не витримували… Увечері – на Миколаїв.

«День ВДВ»

На Івана Купала не сталося порадувати наших військових концертом – на Сході розпочалися запеклі бої. Кінець липня. Митці Миколаївщини готуються до виступів перед жителями міста та перед військовими частинами, що дислокуються на території області. Дзвінок. Телефонує офіцер 79-ї бригади Олександр Ревенко: «2 серпня – День ВДВ. Ви готуєтесь?» «Так, – від-

повідає Олена. – Готуємось». «Але ж 79-та для вас найважливіша?» «Так, – знову відповідає Олена, – 79-та бригада для нас найважливіша». «До нас будуть їхати волонтери з Херсона, – каже Ревенко, – бійці 79-ї бригади будуть раді вас побачити й послухати».

Цього разу вже першою до Ольги Миколаївни Вербицької телефонує Олена Білоусова та обговорює перспективу поїздки. Ольга Миколаївна зв'язалася з херсонськими волонтерами, про все домовилась, але цього разу сама з артистами не поїхала – багато справ було у місті.

Виїхали зранку. В Червону Поляну приїхали пізно ввечері. Наступного ранку дали два концерти. В цьому селі живуть переважно греки, ставлення до подій у них специфічне. Олександр Ревенко каже: «Покажіть, як звучить українська пісня! Хай вона стане найкращим дипломатом». Концерт пройшов з великим успіхом, підтягнулося місцеве населення. Десантники також взяли участь у концерті, продемонструвавши елементи бойової підготовки. Люди не тільки почали співати разом, але й водити хороводи. «Свято ВДВ» стало загальним святом як для українських військових, так і для мешканців Червоної Поляни.

Після концерту сільський голова щиро віддячила артистам як за їхню таку необхідну роботу, так і за тепле ставлення. Спілкування було щирим. Розговорилися, знайшли знайомих червонополянцям греків у Миколаєві, встановилося відчуття єдності не тільки червоноплянців та миколаївців, а й єдність усіх українців. Другий концерт давали в уже знайомій Розанівці.

Неподалік села блокпост. Хлопці на службі. Артисти вирішили показати деякі номери тут, на блокпосту. Десантники були приємно здивовані. А після виступів – повернення до міста на берегах Південного Бугу. Олена з теплотою згадує волонтерів Ольгу Вербицьку та Тетяну Поліщук, незмінного ведучого всіх концертів творчої концертної бригади «Корабельний край», директора Миколаївського коледжу культури та мистецтв Сергія Мицика, співачок Альону Самохіну та Ірину Лозову, звукорежисера Сергія Нікітіна, капелана Костянтина Смолевського та всіх, хто разом з нею, незважаючи на всі труднощі, за першим покликом серця відправлялися на передову, несли українським воїнам велику непереможну силу мистецтва.

В. О. Лисюк

ПЕРШИЙ КРОК НА СХІД...

Навесні 2014-го, коли впав Крим, ми з друзями були до біса сміливими. За чаркою. Хильнувши, багато говорили про те, як воюватимемо, як захищатимемо рідні міста, як нищитимемо супостатів і, в разі потреби, віддамо життя за Батьківщину, сім'ю та один за одного. Під хмільком говорилось легко. Втім, слова залишалися словами.

А дні минали. Спалахнув Донбас. Війна стояла на порозі і шкребла іржавою косою в наші двері. Покотилися хвилі мобілізації, перспектива взяти до рук зброю ставала дедалі реальнішою, а я зненацька відчув, як глибоко в душі заворушився страх – огидний, липкий. Пекучий сором за той страх не давав спокою. Я намагався переконати себе, що це нормально і лише дурень нічого не боїться, а адекватна людина на те й адекватна, що не має бажання втрачати сяку-таку стабільність, рідних людей, та й власне життя, зрештою. Втім, цей аутотренінг полегшення не приносив. Я ходив на роботу, на громадські акції, злісно матюкався у фейсбуці... і тільки. Добровільно переступити поріг військкомату так і не спромігся. А от мій «телевізійний учень» і близький друг Олекса Гаркуша, який працював на той час журналістом ТРК «НІС-ТВ», виявився більш рішучим. Улітку 2014-го він мобілізувався до 28-ї ОМБр. Проходив перенавчання та бойове злагодження на полігоні Широкий Лан. Разом з нашим товаришем і колегою Олександром Терещенком. Побули хлопці там з місяць, і полігонне життя їм добряче обридло. Вони йшли захищати Батьківщину, а не сидіти у тилу. Тож коли одного липневого вечора на «Ширлан» приїхали представники 79-ї окремої аеромобільної бригади і запропонували мобілізованим зробити вибір на користь знаменитого десантного підрозділу, який на той час активно воював на Сході, товариші жод-

ної миті не вагались. Попереду їх чекали страшні випробування: східний фронт, район Донецького аеропорту, а на Сашка Терещенка – сам ДАП, у периметрі якого він прийме, напевно, одне з найважливіших рішень у своєму житті. Це рішення коштуватиме йому обох рук та важкої травми ока, але врятує життя бойових побратимів і впише ім'я миколаївського телеоператора Олександра Терещенка до реєстру героїчних «кіборгів».

Та на той момент усе це було ще попереду, а от рішення друзів струсонуло, як добрячий стусан межи очі. І саме літо 2014-го стало переломним для мене. Трудовий колектив ПАТ «Миколаївобленерго», у прес-службі якого я на той момент працював, активно долучився до волонтерського руху. Енергетики збирали кошти на допомогу Збройним Силам та добровольчим підрозділам, ремонт техніки, закупку продовольства та форми. Ми крутились, як мухи в окропі, намагаючись забезпечити знекровлену та фактично знищену злочинною владою армію усім необхідним. Хвалити Бога, можливості потужного підприємства та добра воля його працівників давали змогу зробити дуже багато. Працівники прес-служби докладали максимум зусиль, щоби донести до жителів Миколаєва та області інформацію про волонтерські започаткування енергетиків, продемонструвати приклад патріотизму та громадянської відповідальності.

Вересень 2014-го. Волонтери Миколаєва збирають партію продовольства, засобів захисту та купують тепловізор для 19-го батальйону територіальної оборони. Працівники обленерго роблять свій внесок – фінансують пошиття 350-ти комплектів осінньої форми: ночі стають дедалі холоднішими. Наприкінці другої декади вересня колона з воєнною «гуманітаркою» вирушає на Схід. У складі волонтерської групи – представники ПАТ «Миколаївобленерго»: я як журналіст і телеоператор Олеся Симоненко. Тендітна молода жінка навідріз відмовилась мінятися з кимось із хлопців, попри те, що дома залишалася сім'я – чоловік і дворічний син. Втім, всі ми тоді приймали «рішення», які радикально змінювали наше подальше життя. Прийняв таке рішення і я. І підсвідомо відчув – то лише початок. Страх нікуди не подівся, але став контрольованим. Це був успіх. Серйозний успіх.

Ішли невеличкою колоною: пікап-«японець» волонтера Сергія Веремеєнка, який і вів нашу групу, «бусик» з бійцями 19-го батальйону тероборони (у його салоні знайшлось місце і для нас, журналістів) та МАЗ-«будка» з основним вантажем. У Запорізькій області вже затемна наздогнали декілька вантажівок. Вони також прямували у розташування миколаївських територонівців. Мобілізовані всюдиходи повзли як черепахи через стареньку «шишигу» – ГАЗ-66, котра на ладан дихала та готова була відкинути колеса прямісінько тут, на трасі, не чекаючи бойових дій. Хвилин за п'ятнадцять «шістдесят шостий» таки зупинився і їхати далі відмовився. Спроби реанімувати здохлий двигун успіху не мали. Залишати автівку тут не було сенсу – у кузові посилки бійцям. Перевантажити їх деінде неможливо. Тож довелося приймати єдине можливе рішення – тягти на налигачі до Розівки, а вже там при денному світлі ремонтувати. Так і зробили.

Ночували у Розівці в салоні «бусика», закутавшись у нові бушлати, котрі везли хлопцям на передову. На світанку нас розбудив металевий скрегіт та гуркіт потужних двигунів. Повз стоянку рухалась колона воєнної техніки: танки, бронетранспортери, тягачі та вантажівки з бійцями. Ішли на Схід. В одному з нами напрямку. І саме тоді, сонячного прохолодного осіннього ранку, на межі Запорізької та Донецької областей, вдивляючись в обличчя воїнів, які проїздили повз мене в обварених сталюкою кузовах, я зрозумів, що стою лише на самісінькому початку своєї дороги на Східний фронт, і чітко усвідомив, що йтиму цією дорогою, доки стане сил. Страх не зник. Та відтепер контролювати його допомагала абсолютно тверезa ненависть до ворога, який вирішив розірвати на клапті мою Батьківщину і знищити її Незалежність.

Колона пройшла. Хлопці вже, напевно, закурювали цигарки, що ми кидали їм цілими блоками, а я все ще дивився услід бойовим машинам і намагався намалювати в уяві шлях, яким мав пройти зі своїми новими друзями-волонтерами вже найближчим часом. Тим більше що проблемну «шишигу» все ж таки привели до тями і ми вирушили далі. Минули блокпост на виїзді з Розівки й повернули на Донеччину. Через певний час автівки

знову зупинились. Поки перекурювали, бійці 19-го батальйону одягнули бронежилети та розібрали каски. Дісталась «броня» й оператору Олесі, а от мені не вистачило. Обійшовся каскою. Про всяк випадок. «Територіали» зайняли місця у «бусику» біля вікон. Нас посадили всередину, прикривши собою. Незабаром наздогнали вранішню колону воєнної техніки і звернули у пожухлу «зеленку»: бійці мали отримати боєкомплект із пересувного складу, розташованого неподалік. Поки хлопці ходили по патрони і гранати, ми байдикували у лісочку. І саме тоді я знічев'я, як зараз модно казати, зробив селфі у тій касці (фото потім користувалося сумнівною популярністю серед моїх друзів: вони довго і дружно іржали, споглядаючи мій сумний писок в окулярах та камуфльованому шоломі на фоні пожухлих донбаських дубків) – єдина пам'ять про ту найпершу мою поїздку на Схід.

Рушили далі. Напруга потихеньку зростала. Час від часу, за сигналом з головної машини, водій навстіж відкривав двері мікроавтобуса. Хлопці пояснили: якщо полетить щось на голови, то у салоні краще не залишатись. Вискочиш на вулицю і впадеш десь вдало – матимеш шанс уціліти. Але Бог милував. Нічого не прилетіло.

А вже за кілька годин була Прохорівка. Саме там базувався 19-й батальйон, бійці якого тримали оборону за декілька кілометрів на позиціях під Гранітним. Ми приїхали якраз вчасно, щоби побачити, як московіти та їхні посіпаки-сепаратисти довбуть артилерійськими фугасами нашу лінію оборони. Кам'янистий ґрунт важко здіймався вгору чорно-сірою хмарою, а за секунду гупав вибух. Але страх мовчав. Він розвіявся пилом пересохлої ріллі, в якій спали кілька десятків хлопців, котрі щойно повернулися з «бойового», з позицій. Дехто підстелив каремат, а дехто впав просто на землю й одразу заснув, підклавши під голову чи то каску, чи «розгрузку». Вони не чули вибухів, ревіння двигунів та гомону побратимів. Вони спали, відновлюючи сили після важкого бою. Це була моя перша поїздка на Східний фронт, і в цей момент вперше на передній лінії, попри небезпеку і купу умовностей, в мені заговорив професіонал-телевізійник. Який кадр! Такого більше може й не бути! А люди там, у мирних містах, повинні бачити цю картину! Зобов'язані

бачити! І ми з Лесею на пару, заручившись підтримкою волонтера Володі Бігуна (саме ця поїздка і зв'язала нас міцною дружбою), пішли до комбата просити дозволу відзняти декілька кадрів. Але, на жаль, жодні аргументи на офіцерів не подіяли. Мовляв, не приведи Господи, потрапить відео в Інтернет, ворог «прив'яжеться» до місцевості і накриє розташування батальйону важкою артилерією. І як ми не пояснювали специфіку «крупних» та «середніх» планів, як не обіцяли не знімати нічого зайвого, умовити командира та замполіта так і не вдалось. І тому цей кадр залишився лише в моїй пам'яті. Залишився назавжди. Скільки житиму. Бо саме він знищив мій страх, що залишив по собі лише тінь усвідомленого здорового остраху, саме він вказав мені вектор подальшого руху і допоміг вибудувати чіткий план дій, саме він докорінно у лічені секунди змінив моє життя.

Довго залишатись у місці дислокації 19-го батальйону волонтерська група не могла. Машини розвантажили. Бійці розібрали посилки, отримали подарунки та форму. Далі все відповідно до бойового розпорядку, в якому немає місця цивільним. Якими б дорогими гостями вони не були. Тож ми також зібрались у дорогу. Закинули у «бусик» передачі від рідних та форму для 2-го взводу, який стояв на блокпосту на в'їзді до Волновахи, захопили з собою взводного старшину (мого давнього знайомого з Нової Одеси) і, побажавши хлопцям гараздів та Божого захисту, під «акомпанемент» сепарської арти рушили у напрямку Волновахи. Сергій Веремеєнко поспішав. Це його рідні місця. У невеличкому селі неподалік Волновахи живуть батьки. Тож Сергій і його дружина Оксана запропонували нашій волонтерській «банді» переночувати в домашніх умовах (після далекої дороги і ночівлі у «бусику» це була просто «царська» пропозиція), а далі вирушити на Маріуполь.

Так і зробили. У Волноваху заїжджали вже поночі. Місто здавалось вимерлим. Людей на вулицях практично не було. Пройшов військовий патруль, проскочив самотній «легковик». Вразила майже стовідсоткова відсутність освітлених вікон. А там, де вони траплялись, лампи ледве жевріли – не вистачало напруги. Волноваху ми проскочили транзитом і… заблукали. Зв'язок з

2-м взводом то з'являвся, то зникав. Старшина не міг толком пояснити маршрут руху Сергію Веремеєнку, який хоч і знав тут кожен закапелок, але ніяк не втямлював, під яким саме мостом знаходиться блокпост. Тож ми виїхали з міста і проїхали чималеньку відстань, аж раптом «ведучий» пікап зупинився на узбіччі. Сергій підійшов до «бусика», покликав старшину і, споглядаючи перспективу нічної траси, де досить чітко проглядались «вогні великого міста», філософськи видав: «Ото вже Донецьк. Але я сумніваюсь, що твій блокпост десь там. Так що телефонуй своїм, і я не рушу з місця, аж поки не почую, куди саме маємо їхати. А то, ти сам знаєш, тут нині можна заїхати так, що мало не покажеться». Почувши, що до Донецька рукою подати і наша колона ледве не заїхала до «сепарів» у гості, ми дружно вдавились тютюновим димом. Де ж він у дідька, той блокпост? Під Волновахою! Так ми вже нібито всі запропоновані варіанти використали? Хто зна?!

Зрозумівши, що старшина не дуже добре знає, куди, власне, маємо їхати, Сергій Веремеєнко «ввімкнув місцевого» і вирішив самотужки прикинути, де ж хлопці можуть перебувати. Прикинув… і вгадав. Маріупольський напрямок. Якраз на тому виїзді, де ми мали повернути до рідного Сергієвого села. Тож до тероборонівців ми дісталися глупої ночі. Але, хвалити Бога, живі, здорові й непотріскані. А вже незабаром нас зустрічали батьки Сергія Веремеєнка. На потомлених волонтерів чекала затишна та гостинна сільська хатина, смачний гарячий борщ і… місце для прийняття «горизонтального положення». Розташувалися з комфортом і, лише торкнувшись подушки… ні, не поснули, а знепритомніли. Важка дорога та емоційне виснаження далися взнаки.

Вранці наша дружня компанія успішно «ліквідувала» мало не ночви смаженої картоплі, напилась чаю і вирушила на Маріуполь. Блокпости, на той час, ми вже проїжджали, але саме того ранку я вперше побачив Маріупольський «блок» Волноваського напрямку: величезні бетонні куби, протитанкові їжаки, укріплені вогневі точки, хлопці у повному бойовому. І попри те, що не минула й доба, як ми побували на передовій, саме на цьому блокпосту я усвідомив – в Україну прийшла війна. Вона вже ось,

на порозі мирних міст і сіл, готова увірватись на їхні вулиці й у людські долі кривавим вихором, жнивуючи свій страшний укіс. Але її шлях не буде простим, бо його перепнули українські воїни, Герої сучасної України – військовики знекровлених та понищених злочинцями від влади і манкуртами-політиками Збройних Сил, які залишились вірними Присязі, силовики, бійці добровольчих підрозділів. Вони вже платять найвищу ціну за Волю та Незалежність Батьківщини! Вони вже кладуть на вівтар цієї боротьби найдорожче – життя! І саме до них торувала свій шлях наша волонтерська група. Ми рухались у напрямку Маріупольського шпиталю, щоби забрати до Миколаєва поранених земляків, які мали продовжити лікування у рідному місті. Але поки ми з Володею Бігуном купували знеболювальні для важкопораненого офіцера та продукти на зворотну дорогу, дізнались важку новину: на Миколаїв з нами вирушать не лише поранені бійці, а й труна з тілом їхнього загиблого побратима – водія санітарної машини, вбитого ворожим снайпером. «МАЗ», який привіз на передову волонтерську допомогу, додому пішов з позначкою «Вантаж «200»…

Нелегкою була наша дорога додому… важкою розмова з хлопцями… їхні розповіді… спогади. Спогади про загибель побратима. Під час цієї розмови я згадав, що бачив у розташуванні 19-го щербату, пошматовану кулями «таблетку». Виявилось, що саме за її кермом був загиблий боєць. Кулеметник, молодий хлопчина з Нового Бугу, розповів, як вони привезли з позицій пораненого; як, повертаючись на передню лінію знову забирати «трьохсотих», потрапили під обстріл; як загинув водій, а «санітарка» за лічені хвилини перетворилась на решето; як дивом і завдяки мужності бійця з позивним «Дід» пошматовану автівку з пробитими колесами вдалось вивести з-під обстрілу; як гарчав у руках кулеметника вірний «РКК», поливаючи вогнем підступну «зеленку»; як один за одним падали до ніг спорожнілі ріжки; як, уже поза обстрілом, хлопець, намагаючись підкурити тремтячими руками сигарету, побачив застряглі у «броні» ворожі кулі і лише тоді відчув, що поранений…

Сказати, що ми заніміли від цієї розповіді, – не сказати нічого. І саме тоді я почав усвідомлювати, що, можливо, прийму рі-

шення, яке так і не зміг прийняти до цього. Бо не зможу залишатись удома, знаючи, що на передній лінії за мою родину і за мене воюють чоловіки та хлопці, які прийняли це рішення багато раніше. Але, на жаль, не судилося… Після повернення додому фізичне та емоційне перевантаження далося взнаки і я потрапив на операційний стіл. Давня хронічна хвороба перекреслила мої сподівання захищати Батьківщину зі зброєю в руках. Далі був тривалий процес реабілітації. Потім – повернення на рідне телебачення.

А восени 2015 року моя життєва дорога знову повернула на Схід. На той час волонтер Сергій Веремеєнко («Фартовий») прийняв рішення йти на фронт добровольцем і моя колега – журналіст обласного телебачення Наталя Єчкалова, яка вже більше року їздила «в сектор», запропонувала провести його на передову та попрацювати воєнними кореспондентами. Я не міг відмовитись. Телекамера і мікрофон – також зброя, і зброя потужна. Тож настав час взяти її до рук. Після першої ж поїздки в ефір вийшов телевізійний нарис «Батальйон» про перший в Україні добробат «Київ-1». Друга поїздка відбулась через місяць, і вже тоді ми з Наталею долучились і до волонтерського руху. Співпрацювали з волонтерськими групами «Волонтери Жовтневщини», «Фонд «Волонтерський пост», «Миколаївські Кікімори». Продо-

«Прапор у подарунок добровольцям». Волонтери виготовили та подарували батальйону «Київ-1» прапори з шевроном добробату

вжували знімати фронтову хроніку. Так народились теленариси «Повернення», «Лінія фронту – Авдіївка», «Мирне життя на передовій», «Сповідь Апостола», десятки інформаційно-аналітичних сюжетів про бойові будні українських воїнів. За три роки ми відвідали позиції 19-го батальйону територіальної оборони, 79-ї ОДШБр, 54-ї ОМБр, 72-ї ОМБр, 28-ї ОМБр, 1-ї ОТБр, 36-ї бригади морської піхоти, добровольчих підрозділів, зокрема батальйону «Київ-1», а згодом полку поліції особливого призначення «Київ». Побували у Слов'янську, Краматорську, Волновасі, Кураховому, Сартані, Красногорівці, Мар'їнці, Пісках, Веселому (район ДАП), «Республіці Міст», Старогнатівці (позиції поблизу Гранітного), Новотроїцькому (Докучаєвський напрямок), Авдіївці. Непростим був цей шлях, насичений вірою і розчаруванням, радістю зустрічей і болем втрат, але це вже «інша історія», яка розпочалася для мене саме тоді, у вересні 2014-го! А закінчиться нашою Перемогою!

М. М. Скарлат

СИМВОЛИ ВІЙСЬКОВОЇ СУЧАСНОСТІ

Сучасна Україна стоїть на порозі великих звершень. В останні чотири роки на долю українського народу випало більше випробувань, аніж за всі попередні роки незалежності.

Багато подій сучасності знайшли своє відображення в речових пам'ятках культури, про які буде корисно знати сучасникам і які, безперечно, згодом будуть вивчати дослідники та науковці майбутнього.

Задля пропагування патріотизму державні установи (Національний Банк України, Укрпошта та ін.) випускають спеціальну продукцію, яка входить у звичайний побут громадян. Йдеться про такі речі, як монети, поштові марки, листівки, нагороди тощо.

Російсько-українське військове протистояння дуже міцно укорінилося в цих речах, залишаючи безсуперечний доказ тих чи інших подій для майбутнього. Не залишається осторонь і російська сторона, яка в пропагуванні своїх ідей уже давно і масово несе до людей зерно так званої «руської весни».

Коли навесні 2014 р. після захоплення українського Криму, російські гвинтівки та гарячі голови трохи охололи, перед «урапатріотами Кремля» постало питання увічнення, як їм здавалося, «величної пам'яті тих днів» та їхнього вождя, який їх очолює.

За наказом верхівки Кремля в 2014 р. була відкарбована дуже незвичайна пам'ятна медаль. Виготовлена вона на фабриці «Оружейник» (м. Златоуст, Челябинська обл.).

На лицьовій стороні її – зображення президента Росії В. Путіна, на зворотній – зображення Кримського півострова з назвою міст, вище – герб Росії. Вся композиція на фоні символічного глобуса. По краях напис – «В честь принятия Крыма в состав Российской Федерации». Медаль виготовлена зі срібла 925 проби, її вага – 1 кілограм, тираж – всього лише 25 штук, які, звичайно, розійдуться по високих владних кабінетах Кремля.

А для нагородження безпосередньо учасників захоплення Криму – Міністерством оборони РФ 21 березня 2014 р. була заснована відомча медаль «За возвращение Крыма». Перше нагородження – 24 березня того ж року. Право нагородження цією медаллю мають військовослужбовці Збройних Сил Росії, матроси та офіцери Чорноморського флоту РФ та так звані «ополченцы самообороны». До речі, сам факт присутності російських військових у Криму, президент Путін визнав набагато пізніше, аніж пройшли перші нагородження.

Медаль кругла, діаметр 32 мм. За допомогою кільця та вушка кріпиться до п'ятикутної колодки, на якій чотириколірна стрічка (жовто-синьо-біло-червона).

На лицьовій стороні – зображення контуру Кримського півострова в обрамленні, у нижній частині, лавровими вінками, які в місці з'єднання мають п'ятикутну зірку.

На зворотній стороні – у верхній частині зображення емблеми Міністерства оборони РФ, під якою напис у три рядки – «За возвращение Крыма» та дата «20.02.14–18.03.14». Треба звернути увагу на те, що на медалі стоїть дата саме 20 лютого (початок операції по захопленню Криму), тобто коли Янукович ще був президентом України!

По обідку медалі напис – «Министерство обороны» та «Российская Федерация». До речі, саме міністерство оборони ніяк не коментує існування цієї медалі.

Якщо взяти до уваги кількість російських військових, які брали участь в окупації Криму (за різними джерелами, до 30 тисяч осіб), то всі вони мають право на нагородження нею. Хоча на момент кінця 2014 р. лише кілька тисяч військових її отримали. Нагороджено було навіть декількох собак, які чергували на блокпостах «ополченців».

Існує інший варіант цієї медалі для нагородження матросів та офіцерів Чорноморського флоту РФ.

А для пересічних росіян, які не брали безпосередньої участі в анексії Криму, але хочуть долучитись до «восстановления исто-

рической справедливости» (як то самі кажуть) та відчути у власній кишені, що «крымнаш», Банк Росії з 9 жовтня 2014 р. випустив у обіг 2 цікаві монети.

Назва першої з них – «Воссоединение Крыма с Россией». На її гербовій стороні зображення Кримського півострова та «Ластівчиного гнізда» з датою «18.03.2014» (дата прийняття Криму до складу РФ). Вище зображення – напис «Российская Федерация», нижче – «Республика Крым».

На зворотній стороні – номінал «10 рублей», дата «2014» та зверху напис «Банк России». Написи в обрамленні дубової та лаврової гілочок.

Друга монета – «Возвращение Севастополя в состав России». На гербовій стороні – зображення Кримського півострова, на якому зірочкою показане місце розташування Севастополя та пам'ятник затопленим кораблям. Праворуч дата «18.03.2014». Зверху напис – «Российская Федерация», нижче - «Севастополь». Зворотний бік аналогічний попередній монеті.

Монету карбували на Санкт-Петербурзькому монетному дворі. Метал – сталь з гальванопокриттям. Її вага – 5,63 гр. Діаметр – 22 мм. Наклад обох монет – по 10 млн кожна.

Згодом, у грудні 2015 р. та в жовтні 2017 р., Банк Росії випустив у обіг нові купюри номіналами 100 та 200 рублів, відповідно. Росіяни одразу назвали їх «крымнаш». На обох купюрах зображено символи півострова: пам'ятник затопленим кораблям, велика ханська мечеть, собор Св. Володимира, «Ластівчине гніздо».

Один з елементів захисту банкнот – так званий «водяний знак», на

якому проглядається профільне зображення російської імператриці Катерини. Саме за її царювання Крим було приєднано до Росії вперше (1783 р.). Звідси дуже легко спростувати один з міфів російської пропаганди про «споконвічне володіння Кримом Росією». Крим належав Росії всього лише 171 рік (1783–1954 рр., з невеликими перервами). Обіг цих двох купюр заборонений Національним Банком України на території нашої держави.

Говорячи про так звані «Кримські події» весни 2014 р., варто зазначити, що й Україна не залишилась осторонь щодо нагородження своїх вірних синів.

У квітні 2014 р. за дорученням тодішнього в.о. міністра оборони М. Коваля була заснована відомча відзнака – нагрудний знак «За воїнську доблесть». Право нагородження знаком мають ті морські піхотинці 1-го Окремого Батальйону Морської Піхоти (м. Феодосія), які залишились вірними присязі народу України.

Чому саме вони? Бо особовий склад саме 1-го ОБМП зі всієї української армії на півострові протримався довше за всіх, боронячи свої позиції та не даючи можливості ворогу захопити військову частину (морпіхи трималися до 24 березня, саме до того дня над в/ч майорів український прапор, хоча на той момент формально Крим уже тиждень як увійшов до складу Росії). До того ж серед особового складу 1-го ОБМП один з найвищих показників військовослужбовців (серед усіх кримських військових), які після анексії Криму залишились у лавах Збройних Сил України.

Нагрудний знак круглої форми, з металу жовтого кольору. На аверсі зображення Кримського півострова в сонячних променях, зверху – емблема морської піхоти та напис – «За воїнську доблесть», нижче – «Вірні завжди». Поверхня зворотної сторони матова, зверху – герб України, нижче напис – «Велич Батьківщини – в ваших великих справах» та оливкова гілочка.

Діаметр медалі – 32 мм. За допомогою вушка та кільця кріпиться до чотирикутної колодки, яка обтягнута стрічкою чоти-

рьох кольорів (жовто-синьо-біло-червоний). Кількість нагороджених – 147 чоловік.

Одна з таких медалей представлена в експозиції Миколаївського музею суднобудування і флоту. Після виведення з Криму та передислокації до нашого міста морпіхи стали частиною історії Миколаєва.

Наразі вірні присязі народу України морські піхотинці, виконують свій конституційний обов'язок по захисту територіальної цілісності і незалежності України та несуть службу в зоні проведення Антитерористичної операції.

В кінці 2014 р. Укрпошта випустила 4 конверти серії «Героям Слава!», присвячені загиблим учасникам АТО, яким було присвоєно звання «Герой України» та нагороджено орденом «Золота Зірка» (посмертно).

Художник В. Таран розробив ескіз перших конвертів. На першому з них зображений генерал-майор Нацгвардії України Сергій Кульчицький, який загинув 29 травня 2014 р. у збитому гелікоптері МІ-8 поблизу гори Карачун.

Другий конверт присвячений підполковнику авіації Костянтину Могилко, командиру екіпажу транспортного літака АН-30Б. Проросійськими бойовиками літак було збито над Слов'янськом 6 червня 2014 р., і тоді командир прийняв рішення, жертвуючи життям, відвести палаючий літак від житлових масивів за межі міста.

Наступний конверт присвячений полковнику Тарасу Сенюку, командиру 1-го батальйону 95-ї аеромобільної бригади, який загинув 4 червня 2014 р. під час нападу бойовиків на військову колону сил АТО, яка рухалась у напрямку Ізюм – Слов'янськ. Напад було відбито, але з великими втратами.

Четвертий конверт присвячений 23-річному старшому лейтенанту Збройних Сил України, Євгену Зеленському, який загинув 24 червня 2014 р., прикриваючи відхід в небезпечне місце чотирьох своїх побратимів.

У 2015 р., продовжуючи серію «Героям Слава!», «Укрпошта» випустила конверт, присвячений нашому землякові, майору 79-ї аеромобільної бригади Кривоносову Сергію Сергійовичу (1978–2014). Він загинув 4 серпня 2014 р. в районі с. Дьякове

(Донецька обл.) під час обстрілу з боку Росії, снаряд влучив у бліндаж. Майор встиг прикрити собою своїх підлеглих, врятувавши їх ціною власного життя. Кривоносов С. С. – перший миколаївець, який отримав високе звання Героя України за участь в АТО. Всього за роки незалежності 439 осіб були нагороджені званням «Герой України», з них 46 – за участь в АТО (станом на січень 2018 року).

Тема Антитерористичної операції відображена й у філателії. 5 грудня 2015 р. в Києві була презентована перша поштова марка, присвячена бійцям АТО. Марку випустила «Укрпошта», згідно з каталогом її № 1413, формат – 40×28 мм, тираж – 183 000 примірників. На марці зображено сапера з Кам'янця-Подільського – майора Олексія Шинальського. Його позивний – «француз», бо він півтора роки служив у Франції, в школі інженерних військ. Майор Шинальський військовий у 4-му поколінні, за його плечима 10 років служби в Українському центрі розмінування та 3 ротації в зоні АТО.

Перебуваючи в черговий раз у зоні АТО, влітку 2014 р., та розміновуючи місцевість поблизу м. Краматорська, військовий фотокореспондент в об'єктиві камери упіймав пронизуючий погляд майора, який його дуже вразив. Згодом майор став прототипом цієї марки як збірний образ українського бійця. Художнику марки Володимиру Тарану довелося лише «домалювати» майору каску, бо в оригіналі він у бандані.

До речі, майор Шинальський випадково дізнався про те, що став прототипом марки, йому зателефонував той самий фотокореспондент, який його фотографував, і повідомив його про це. Можна лише додати, що після цього у майора новий позивний – «Марка».

Така марка представлена в постійній експозиції Музею суднобудування і флоту, доповнюючи тематичний вузол «Сучасні Військово-Морські Сили України та учасники АТО».

Російсько-українське військове протистояння відображено також і в нумізматиці. У 2015 р., до Дня Захисника Вітчизни (14 жовтня), Національний Банк України випустив пам'ятну монету номіналом 5 гривень під назвою «День Захисника України», серії «Інші монети». Метал – нейзильбер, тираж – 50 000. Художники монети: В. Таран, С. Харук та О. Харук.

На монеті зображені українські бійці різних епох – козаки та сучасні військові, над ними Пресвята Богородиця. Зворотна сторона – камуфльований герб України. Тема спадкоємності Збройних Сил України прослідковується і в легенді монети (номінал 10 грн), яка була випущена на початку 2018 р. Вона присвячена великому подвигу українських бійців – обороні Донецького аеропорту ім. Прокоф'єва (скорочено – ДАП). 242 дні (26.05.2014–21.01.2015 рр.) тривала героїчна оборона аеропорту, за незламність духу ворог назвав українських бійців «кіборгами».

Саме таку назву має і монета. На ній зображено дві руки, які тримають зброю з різних епох – козацьку шаблю та автомат. Тираж монети – 1 млн прим. Незабаром вона з'явиться в обігу.

Варто додати, що всі учасники АТО мають право нагородження нагрудним знаком «Учасник АТО». Відзнака заснована 16 липня 2015 р. На лицьовій стороні зображено сокола (символ мужності ЗСУ), який роздирає двох гадюк (символізують Л/ДНР). Підставою для нагородження може бути посвідчення учасника бойових дій. До речі, статус учасника бойових дій в Україні отримали 306 тисяч осіб (станом на кінець 2017 року).

Залишається лише сподіватись на те, що Батьківщина належним чином оцінить особистий внесок кожного захисника Вітчизни до спільної справи по боротьбі з ворогом та дійсно ніхто з них не залишиться забутим або чимось обділеним. Героям Слава!

Розділ 5

ВІТЧИЗНА ПАМ'ЯТАЄ

Учасники антитерористичної операції – жителі Миколаївської області, відзначені державними нагородами (посмертно)

Військовослужбовці – жителі Миколаївської області, відзначені державними нагородами (посмертно)

Д

ДОВГИЙ Роман Сергійович, 22.02.1991 року народження, м. Первомайськ Миколаївської області. Старший солдат 10-ї окремої гірсько-штурмової бригади. Указом Президента України № 12/2018 від 22 січня 2018 року за особисту мужність і самовіддані дії, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, зразкове виконання військового обов'язку посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ступеня.

ДОРОСЕВИЧ Антон Миколайович, Указом Президента України № 42/2018 від 26 лютого 2018 року за особисту мужність і самовіддані дії, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, зразкове виконання військового обов'язку посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ступеня.

К

КАЛАКУН Віталій Анатолійович, 15.11.1991 року народження, с. Улянівка Новобузького району Миколаївської області. Старший солдат 17-ї окремої танкової бригади. Указом Президента України № 239/2018 від 23 серпня 2018 року за особисту мужність і самовіддані дії, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ступеня.

Л

ЛІПТУГА Олександр Сергійович, 16.06.1986 року народження, м. Вознесенськ Миколаївської області. Старший сержант 53-ї окремої механізованої бригади. Указом Президента України № 42/2018 від 26 лютого 2018 року за особисту мужність і самовіддані дії, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, зразкове виконання військового обов'язку посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ступеня.

П

ПОПОВ Олександр Анатолійович, 14.07.1977 року народження, с. Кобзарці Снігурівського району Миколаївської області. Старшина 28-ї окремої механізованої бригади. Указом Президента України № 189/2018 від 27 червня 2018 року за особисту мужність і самовіддані дії, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ступеня.

ПУЦУЛАЙ Ян Георгійович, 01.08.1996 року народження, с. Калабатине Березанського району Миколаївської області. Солдат 79-ї окремої десантно-штурмової бригади. Указом Президента України № 189/2018 від 27 червня 2018 року за особисту мужність і самовіддані дії, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ступеня.

ЗАМІСТЬ ПІСЛЯМОВИ…

Д. Д. Кремінь*

НА БРАННОМУ ПОЛІ

Київ – Миколаїв. Інтер-сіті.
Догоряє зірка на орбіті –
На орбіті цих воєнних літ,
Де високі пшениці лягали,
Ніби під мечами римлян – галли,
Коли збурився цей кривавий світ.
І тоді з кривавого туману
Випливли ескадри вічних бід, –
Із Майдану, чорного Майдану,
До небесних знявся дим орбіт. –
Інтервенти узяли в облогу
Ті форпости нашої землі,
Де колись літали у дорогу
Аж за море сірі журавлі.
Журавлиний ключ ночами стежу.
Відмикає Бог небесну вежу
І складає душі в небесі.
Новий Буг. Казанка і Долинська.
О, безмежна ноче українська!
Ми ще повернулися не всі.
Перейшло!
Часи несамовиті
Ще й тепер криваві, та не ті,
І домів летять на Інтер-сіті
Воїни, найкращі у житті.

Їх оркестри стрінуть на пероні,
Сльози наречених і дружин.
От і я в останньому вагоні,
Але я у потязі один.
Аплодую тим, хто повернувся
Зі щитом. А може, на щиті.
Хто в біді не впав і не зігнувся,
Нас таких – немало у житті.
Київ – Миколаїв. Інтер-сіті.
На пероні – ти, найкраща в світі,
Наче зірка Оріон, одна.

Та оркестри грають марш тривоги.
І життя – ціною перемоги.
І по ходу поїзда – війна!

---

* Дмитро Кремінь (1953) – відомий український поет, автор 25 поетичних книг. Твори перекладені багатьма мовами народів світу. Лауреат Державної премії України імені Тараса Шевченка, всеукраїнських премій імені Василя Чумака, Володимира Сосюри, Володимира Свідзінського, літературної премії імені Леоніда Вишеславського «Планета поета», імені Зореслава та ін., Міжнародної премії імені Івана Кошелівця, обласних премій імені Миколи Аркаса та Анатолія Самойленка. «Городянин року – 1999». Нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України. Кавалер медалі князя М. Гедройця. Голова Миколаївської обласної організації Національної спілки письменників України. Головний редактор журналу-білінгва «Соборная улица / Соборна вулиця». Член редколегії журналу «Київ». Член Правління Національної спілки письменників України. Капітан у відставці ЗСУ.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ ТА ТЕРМІНОЛОГІЯ,

що використовуються в книзі

АГС	автоматичний гранатомет станковий	автоматический гранатомет станковый
АКС	автомат Калашникова складний	автомат Калашникова складной
АКСУ	автомат Калашникова складний укорочений	автомат Калашникова складной укороченный
АРЗ СП/АСО СН	аварійно-рятувальний загін спеціального призначення	аварийно-спасательный отряд специального назначения
АТО	антитерористична операція	антитеррористическая операция
БК	боєкомплект	боекомплект
БМД	бойова машина десанту	боевая машина десанта
БМП	бригада морської піхоти	бригада морской пехоты
БМП	бойова машина піхоти	боевая машина пехоты
БПЛА	безпілотний літальний апарат	беспилотный летательный аппарат
БРДМ	броньована розвідувально-дозорна машина	бронированная разведывательно-дозорная машина
БРЕМ/БРЭМ	броньована ремонтно-евакуаційна машина	бронированная ремонтно-эвакуационная машина
БТГр	батальйонно-тактична група	батальонная тактическая группа
БТО	батальйон територіальної оборони	батальон территориальной обороны
БТР, «бетер», «бетеер»/ «бетеэр»	бронетранспортер	бронетранспортер
БТС-4	броньований тягач	бронированный тягач
«Бук»	самохідний зенітно-ракетний комплекс	самоходный зенитно-ракетный комплекс
Буссоль	спеціальний прилад для визначення кутів (ПАБ-2М)	специальный прибор для определения углов (ПАБ-2М)
«Василёк»	автоматичний міномет	автоматический миномет
ВПН	вибухонебезпечні предмети	взрывоопасные предметы
ВОГ-25	осколковий боєприпас для підствольних гранатометів стрілецької зброї	осколочный боеприпас для подствольных гранатометов стрелкового оружия
ВОП	взводний опорний пункт	взводный опорный пункт
ЗСУ/ВСУ	Збройні Сили України	Вооруженные Силы Украины
«груз 200», «200-й»	умовне кодоване позначення транспортування тіла загиблого військовослужбовця до місця поховання	условное кодированное обозначение транспортировки тела погибшего военнослужащего к месту захоронения

«груз 300», «300-й»	воєнний термін, що позначає транспортування пораненого солдата, якого вивозять із зони бойових дій	военный термин, обозначающий транспортировку раненого солдата, вывозимого из мест боевых действий
ДАП	Донецький аеропорт	Донецкий аэропорт
ДРГ	диверсійно-розвідувальна група	диверсионно-разведывательная группа
ДСНС України	Державна служба України з надзвичайних ситуацій	Государственная служба Украины по чрезвычайным ситуациям
ДШК/ДШП	станковий крупнокаліберний кулемет Дегтярьова–Шпагіна	станковый крупнокалиберный пулемет Дегтярева–Шпагина
ЗУ, «зеушка»	зенітна установка	зенитная установка
ІПП/ИПП	індивідуальний перев'язувальний пакет	индивидуальный перевязочный пакет
Каремат	теплоізолюючий килимок, який стелиться під спальний мішок для захисту від холоду та вологи	теплоизолирующий коврик, подстилаемый под спальный мешок для защиты от холода и влаги
КЕТЛ/КЭТЛ	колісний евакуаційний тягач легкий	колесный эвакуационный тягач легкий
«Коробочка»	на військовому жаргоні позначення броньованої техніки	на военном жаргоне обозначение бронированной техники
«Корсар», «броник»	бронежилет	бронежилет
КП	командний пункт	командный пункт
КПВВ	контрольний пункт в'їзду-виїзду	контрольный пункт въезда-выезда
ККВТ/КПВТ	крупнокаліберний кулемет Владимирова танковий	крупнокалиберный пулемет Владимирова танковый
Мі-24/Ми-24, «вертушки»	гвинтокрили (вертольоти)	вертолеты
МТЛБ	гусеничний багатоцільовий тягач легкоброньований	гусеничный многоцелевой тягач легкобронированный
«Муха», РПГ-18	ручний протитанковий гранатомет	ручной противотанковый гранатомет
НАР	некерована авіаційна ракета	неуправляемая авиационная ракета
ОВТ/ВВТ	озброєння та військова техніка	вооружение и военная техника
ОДШБр	окрема десантно-штурмова бригада	отдельная десантно-штурмовая бригада
ЗЗК/ОЗК	загальновійськовий захисний комплект – засіб індивідуального захисту, призначений для захисту людини від отруйних речовин, біологічних засобів і радіоактивного пилу	общевойсковой защитный комплект – средство индивидуальной защиты, предназначенное для защиты человека от отравляющих веществ, биологических средств и радиоактивной пыли
ОЗМ	протипіхотна осколкова міна кругового ураження	противопехотная осколочная заградительная мина
ОМБр	окрема механізована бригада	отдельная механизированная бригада
ОЗГ/ОПГ	організована злочинна група	организованная преступная группа
ОРВП	окремий ремонтно-відновлювальний полк	отдельный ремонтно-восстановительный полк
ОРДЛО	окремі райони Донецької та Луганської областей	отдельные районы Донецкой и Луганской областей

«Орлан-10»	багатофункціональний безпілотний комплекс	многофункциональный беспилотный комплекс
ОТУ	оперативно-тактичне угруповання	оперативно-тактическая группа
ППО/ПВО	протиповітряна оборона	противовоздушная оборона
КК/ПК, ПКМ	кулемет Калашникова	пулемет Калашникова
ПММ	пістолет Макарова модифікований	пистолет Макарова модифицированный
ПКД/ППД	пістолет-кулемет Дегтярьова	пистолет-пулемет Дегтярева
ПТРС	протитанкова самозарядна рушниця	противотанковое самозаряжающееся ружье
ПТКР/ПТУР	протитанкова керована ракета	противотанковая управляемая ракета
ПГД/ПХД	пункт господарської діяльності (кухня)	пункт хозяйственной деятельности (кухня)
РАО/РАВ	ракетно-артилерійське озброєння	ракетно-артиллерийское вооружение
РЕБ/РЭБ	радіоелектронна боротьба	радиоэлектронная борьба
РКК-74/ РПК-74	ручний кулемет Калашникова	ручной пулемет Калашникова
РЛС	радіолокаційна станція	радиолокационная станция
РПГ	ручний протитанковий гранатомет	ручной противотанковый гранатомет
РПС, «розгрузка»/ «разгрузка»	ременево-плечова система – елемент екіпіровки для перенесення великої кількості спорядження, що не обмежує рухів і не знижує тактичних можливостей	ременно-плечевая система – элемент экипировки для переноски большого количества снаряжения, не стесняющий движений и не снижающий тактических возможностей
РС	реактивний снаряд	реактивный снаряд
РСЗВ/РСЗО «Град», «Ураган», «Смерч»	реактивні системи залпового вогню	реактивные системы залпового огня
РТГр	ротна тактична група	ротная тактическая группа
САУ	самохідна артилерійська установка	самоходная артиллерийская установка
СОБ	старший офіцер батареї	старший офицер батареи
СПГ-9	станковий протитанковий гранатомет	станковый противотанковый гранатомет
Т-80	основний бойовий танк виробництва СРСР	Основной боевой танк, производившийся в СССР
Тепловізор/ Тепловизор	оптико-електронна система, призначена для отримання видимого зображення об'єктів, що випускають невидиме теплове (інфрачервоне) випромінювання	оптико-электронная система, предназначенная для получения видимого изображения объектов, испускающих невидимое тепловое (инфракрасное) излучение
ТПУ	тиловий пункт управління	тыловой пункт управления
«Утёс»	крупнокаліберний кулемет для боротьби з легкоброньованими цілями	крупнокалиберный пулемет, предназначенный для борьбы с легкобронированными целями
ЦРЛ	центральна районна лікарня	центральная районная больница
2С9 «Нона»	самохідна артилерійська гармата	самоходная артиллерийско-минометная установка

ЗМІСТ

Вступне слово О. Савченка 6
Слово до читача Т. Креміня 7
Від редакційної колегії 16

Розділ 1
ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ
Біографічні нариси про військовослужбовців, які загинули під час проведення антитерористичної операції

Секрета К. В. «Богу – душа, життя – Україні, а честь – для себе» 22
Светляченко О. В. Справжній офіцер 27
Березний С. М. Професіоналізм і звитяга 31
Назарова А. П. Смерть під «Градами» 36
Усликова Н. В. Артуру Фігурському присвячується 40
Мініна Л. В. Смерть дивилася крізь приціл 41
Назарова А. П. «Небеса забирають найкращих...» 46
Місюкевич О. І. «Мамо, не плач, я повернусь весною...» 51
Мініна Л. В. Загинув разом з побратимом 54
Секрета К. В. Позивний «Бородач» 57
Мандибура С. М. Очі, що бачили війну 60
Мандибура С. М. Їх кохання так безжально обірвала війна 67
Островершенко Ю. А., Дорошенко О. М. Прапор над терміналом 74
Литвинчук Н. В. «Аеропорт був буфером між двома світами» 78
Кудінова М. А. Він був гідним сином своєї Вітчизни 89
Смоленцев С. В. Иловайская трагедія:
5 страшных дней майора Волошина 97
Анісімова Ю. А., Немлій Ю. В. На останній посаді 112

Розділ 2

ВІЙСЬКОВІ БУДНІ

Спогади учасників антитерористичної операції

Макарчук С. С. «Головне для розвідника – особиста мотивація» 122

Виноградова О. Г. Становлення офіцера 130

Воспоминия о пережитом (Рассказ прапорщика Артема Дыбленко) 139
Записала Черняк С. Г.

Кулишов А. О. От добробатовца до морпеха 147

Война в фотографиях 150

Кочмар Л. Ф. Гіркі спогади 169

Спогади медика нацгвардії 173
Записала А. П. Назарова

Макарчук С. С. Артилерійська розвідка: Точно. Вчасно. Достовірно 176

Березний С. М. Народження снайперської «касти» 184

Кочмар Л. Ф. Ю. Старенький: «Є таке поняття,
як «військовий обов'язок», і його треба виконувати» 189

Макарчук С. С. Нездоланний редут 195

Мандибура С. М. Нескорений 217

Козлов С. В. Всем смертям назло 223

Гонта В. М. 18-річний захисник 230

Розділ 3

РЯДКИ, НАРОДЖЕНІ ВІЙНОЮ

Пайкин А. В. Путь домой 241

Тесов Д. А. Дебальцево. Туда и обратно 279

Терещенко О. Л. Життя після 16.30 (вибране) 287

Зелінський А. І. Філософсько-поетичні етюди, народжені війною 340

Молчанов Г. А. Перемир'я (уривки) 374

Тасинкевич М. В. Коли гримлять гармати, то музи не мовчать 401

Вірші зі збірки «Поезії нескореного духу» 433

Розділ 4

КРАЇНА МОБІЛІЗУЄТЬСЯ

Евтушок М. С. «Сегодня мы помогаем найти пропавших без вести в АТО, а завтра нас могут посадить» 466

Молодан И. Резервисты тестируют военную форму в различных уголках планеты 475

Молодан И. Авиационный спецназ – будущее украинской авиации 479

Березний С. М. Культурний фронт Миколаївщини 497

Хусаинов В. А. С телекамерой в волонтеры 504

Березний С. М. Промені мистецтв «Корабельного краю» 517

Лисюк В. О. Перший крок на Схід 524

Скарлат М. М. Символи військової сучасності 533

Розділ 5

ВІТЧИЗНА ПАМ'ЯТАЄ

Учасники антитерористичної операції – жителі Миколаївської області, відзначені державними нагородами (посмертно)

Військовослужбовці – жителі Миколаївської області, відзначені державними нагородами (посмертно) 542

ЗАМІСТЬ ПІСЛЯМОВИ 543

Кремінь Д. Д. На бранному полі

Умовні скорочення та термінологія, що використовуються в книзі 546

Громадсько-політичне видання

ДОРОГИ ВІЙНИ

Українською, російською мовами

Формат 70×100 1/16. *Ум. друк. арк.* 44,7. *Тираж* 1000 пр. *Зам.* № 534-513.

ВИДАВЕЦЬ І ВИГОТОВЛЮВАЧ
Товариство з обмеженою відповідальністю фірма «Іліон».
54038, м. Миколаїв, вул. Бузника, 5/1.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1506 від 25.09.2003 р.